

SZIVÓS DONÁT:

MARTON

SZÜLŐK
TANÁROK
NÉGYSZEMKÖZT

KORDA-R.T. KIADÁSA

S Z I V Ó S D O N Á T:

SZÜLŐK, TANÁROK
NÉGYSZEMKÖZT

BUDAPEST, 1944
K O R D Á R. T. K I A D Á S A

BEVEZETÉS

Szülőknek a gyermek érdekében

A gyermek valamikor a Lucretiák drágakincse volt . . . És annál büszkébbek voltak ezek a Lucretialelkű anyák, minél több ilyen drágakincs ékesítette otthonukat.

Régen volt . . . Ma'már megfogytak ezek az Isten-kézből földrehullott gyémántok. Ma már az is ritkaság, ha három drágakő ékesíti a mai Lucretiák otthonát.

De ha megritkult is ez az élő drágakő, értékéből nem vesztett. Nagy kincs ma is a gyermek. Apák, anyák, orvosok, papok, katonák, az iskola, az ország dolgozik, fárad, verseng érte. Mert menteni kell azt a keveset, amit még a mienknek mondhatunk, — és ezért az egyre kevesbedő drágakincsért nem szabad sajnálnunk semmi gondot, semmi munkát, semmi áldozatot.

Ezért a drágakincsért: a gyermekért harcolok én is már huszonkét éve. Több könyvemmel egyenesen a magyar nagyfiúhoz fordultam. És ez a sok veszélyek közt hányódó, sokszor elbukó, de jóakarata miatt előttem nagyon értékes magyar nagyfiú megértette szavamat és megérezte a könyv betűi mögött, hogy valaki nagyon szereti őt bajaival, örömeivel, bukásaival, sikereivel együtt.

Most ezzel a könyvemmel egyenesen a szülőkhez fordulok, — de most is a nagy kincs: a magyar nagyfiú érdekében.

Hogy mi adta kezembe a tollat? Erre a kérdésre Jolibois, az *Information Pédagogique* 1937. év decemberi számában felel meg:

„Még mindig igen rosszul ismerjük gyermekeinket. A legerősebben lehorgonyzott illúzióknak egyike egy családapánál vagy családayánál az, hogy senki sem ismeri náluknál jobban gyermekeik esztét és szívét. Mennyire elámulnak a szülők, amikor megmutatják nekik, hogy fiaiknak és leányaiknak a lényge gyakran teljesen eltér attól, amilyennek ők képzelik maguknak; hogy a gyermek gondolatának és tevékenységének gyakran jelentős része kikerüli figyelmüket; hogy a gyermeknek akit tökéletesnek tartunk, a legnagyobb mérvben olyan fogatkozása, olyan szokása van, melyet ők teljesen figyelmen kívül hagytak. A gyermek bonyolult és titokzatos lény: sok szög alatt kell látni őt, hogy teljesen megértsük őt.”

De ha valóban bonyolult lény a gyermek (mint ahogy valóban az!), a szülő nem hivatkozhatik arra, hogy az Isten minden szülőnek megadja a donum pedagogicumot. Az Isten ugyan valóban beleteremt egy bizonyos nevelési adottságot a szülőbe. Ezért tud sokszor egészen jól nevelni egy olyan egyszerű lelkű, de istenfélő anya is, aki egyetlen pedagógiai könyvet sem olvasott még el. De ma már nem hagyatkozhatunk erre az Istentől elvárt nevelői adottságra és nem gondolhatjuk, hogy a szüleinél-től átvett pedagógiai rutin alapján teljes biztonságban nevelhetjük az Istentől ránk bízott legnagyobb kincset, a gyermeket. „Die Eltern können heute nicht mehr in der Erziehung ihrer Kinder einfach die pädagogische Praxis ihrer Eltern kopieren, sondern sie müssen nicht selten neue Wege zu alten Zielen oder sogar neue Wege zu neuen Zielen

suchen, also pädagogisch produktiv sein."¹ (Vagyis: A szülők nem elégedhetnek meg a gyermekeik nevelésében az ő szüleik pedagógiai praxisával, hanem kénytelenek a pedagógia ma is érvényes régi célkitűzéseire új utakat keresni, sőt mivel ma új célok is lehetnek a nevelésben, kénytelenek az új célokhoz új utakon közeledni, vagyis: pedagógiai szempontból is produktívnak kell lenniök.)

Ma már tudomásul kell vennünk, hogy felfedeztük a gyermeket és új utakon iparkodunk a gyermekeink lelkéhez férkőzni és a gyermeket új utakon akarjuk a földi és a másvilági boldogsághoz elvezetni. A gyermek ugyanaz, mint régen, de a problémái megváltoztak, mert az a kor is megváltozott, amelyben él. Ezeknek az örök, de ma talán más színben mutatkozó problémáknak a kezeléséhez szeretnék adni néhány gondolatot ebben a könyvben.

De nem akarok pedagógiai recepteket adni. Már t. i. olyan recepteket, melyekre mint sablonra rá lehet húzni a gyermekem esetét, és ha megvalósítom a recept követelményeit, biztosan meggyógyul a páciens. Ilyen pedagógiai receptek úgyis csak utópiák. A gyermek bonyolult lény. A problémák is minden gyereknél más és más árnyalatúak.

De azt hiszem, nem is recept kell a mai szülőknek sem. Hogy a szülő igazán nevelhessen, ahhoz lélekismeret, nevelői egyéniség, szuggesztivitás és felelősségtudat kell. Ebben akar segítségére lenni a szülőknek ez a könyv. Konkrét, sokszor pedagógiai novella formájában feldolgozott esetekkel, tudományoskodó nagyképűség nélkül, de sok tapasztalaton alapuló, gyakorlati pszichológiai ala-

¹ Fr. Schneider: Katholische Familienerziehung 25. oldal.

pozitívsággal siet a szülő segítségére, hogy az általánosból (a típusból) kiindulva kezelni tudja gyermekének igazán csak egyéni esetét.

Mivel azonban bizonyára lesznek az olvasóim között olyanok (leginkább azok, akiknek írásommal akaratlanul is felborzoltam a lelkiismeretét), akik vádolni fognak a könyvben leírtakért, ezért már itt a bevezetésben védekezem.

Lesz, aki a könyv elolvasása után azt mondja, hogy „csak a rosszat látom meg az életben”.

Nem. Látom én a jót is. A szülőknél és a gyerekeknél is . . . De miért ezeket írom meg? Ezeknek örülünk. De ezek nem veszélyeztetik gyermekeink boldogságát. Arra pedig nem vagyok hivatva, hogy a helyes nevelésért megveregessem a szülők vállát.

Ennek a könyvnek éppen az a célja, hogy a gyermekeink nevelésében elkövetett hibákra reflektorozzon rá, hogy meglássuk a hibát és érezzük a javítás kötelességét és felelősségét. Tehát nem vállalkozhatom arra, hogy a gyermek helyes neveléséért dicséret-jutalmakat osztogassak.

Viszont nem állok meg a pusztá ráreflektorozásnál sem, mert ez csak negatívum, hanem megmutatom a javítás útjait és eszközeit is. Ezeket az utakat és eszközöket viszont szintén az életből lestem el, tehát megláttam és mindig szívesen meglátom most is a jót az életben.

„De igen sötétben látja az életet” — mondja majd más. Ezeknek ezt felelem: Kevés olyan optimista van a léleknevelés terén, mint amilyen én is szeretnék lenni. Észreveszik ezt azok a nagyfiúk, akik letörten jönnek hozzám, de ezzel mennek el: „Köszönöm, hogy megtanított bízni . . . Köszönöm, hogy megtanított arra, hogy a mosolygó emberarc a legszebb remekmű.”

Hogy mégis meglátom az életben a rosszat is? Objektív szeretnék lenni, tehát meg kell látnom a rosszat is. De nem állok meg a rossznál, hanem bízó optimizmusommal még a rosszat is csak azért reflektorozom be, hogy annál jobban megláthassam és kíváncsiabbá és könnyebbé tegyem a jót.

Csak arra kérem a könyvemet olvasó szülőket, hogy vigyázzanak, nehogy úgy járjanak, mint egy régebbi pedagógiai cikkemet olvasó szülő.

Ez a szülő azt mondta, hogy nagyon tetszett neki a cikk, de véleménye szerint én túlságosan sötétben látok a cimbora kérdésben és nem is hiszi, hogy ilyen mélyre süllyedhetnek a fiúk . . .

Megdöbbsentem, hogy ilyen vakok is lehetnek a szülők. De nem bántottam, mert nem akartam neki megmondani:

— Asszonyom! Nyissa ki a szemét! . . . Hiszen az Ön legidősebb fia volt a modell a cikkem megírásához . . .

De ettől a sorstól mentse meg az Isten minden olvasómat . . .

A harmadik vád, amivel majd illetni fognak, így hangzik:

„Kitalált dolgok ezek. Semmi közük az élethez, mert legfeljebb egy esetből általánosít a szerző.”

Bár igaza lenne ennek a vádnak. Akkor én is nyugodtabb lennék a magyar fiatalság sorsát illetőleg, és a szülők is nyugodtabban gondolhatnának gyermekeik boldogságára.

Sajnos, igazak ezek a leírások, hisz mindíg megtörtént eseteken épülnek fel.

Az is igaz azonban, hogy a tárgyalásnál átszínezést, görbetükröt és mikroszkópot használtam.

Átszíneztem a valóságot, mert erre kötelez a parancsszerű diszkréció.

Görbetükröt használtam, mert a torzítás jobban kiemeli azt a hibát, amit meg akarok láttatni. (De ezt a görbetükröt is csak cum grano salis használtam, nehogy igaztalan legyek és bárkit is félrevezessek.)

A megtörtént esetet mikroszkóp alá tettem, de csak azzal a szándékkal, hogy átvilágítva, kellő nagyításba helyezve és élesen exponálva talán már csírájában meglátjuk a bajt, és olyan esetekben is megtelesszük a gyógyító lépéseket, amelyek mellett egy-két pillanatnyi szörnyűködés után nyugodtan elmentünk volna.

Sokszor döbbsentett már meg engem egy-egy nagyfiú összeroppanása. De meg kell mondanom: Nem tudtam mindig csak a gyereket elítélni. Mert annak az összeroppant gyereknek az élettörténetéből láttam: Ha annak a szegény nagyfiúnak apja és anyja lett volna és nemcsak kosztadója és ruházója . . . ha a szülő nemcsak a gyerek bizonyítványával törődött volna, hanem a naggyálevés viharaiba belejutott fiának égető problémáival is . . . ha a szülő törődött volna nemcsak a gyereke testével, hanem a lelkével is, és gondolt volna arra is, hogy fontos a testi egészség, de százszor fontosabb a gyermeke lelki egészsége, — akkor talán nem jutott volna odáig sok nagyfiú, hogy

— Nekem már minden mindegy . . . Én az élet rulettbarlangjában felelőtlenül vabankra játszottam, és elvesztettem a játszmat . . .

Pedig: Ha szülei, . . . ha édesapja és édesanyja lett volna ezeknek a gyerekeknek!

Elismerem, hogy ma is vannak gyermekeikkel igazán törődő édesapák és szerető szívű édesanyák . . . Elismerem, hogy ma már sokan vannak a szülők között, akik nem elégszenek meg az elődöktől átvett pedagógiai rutinnal, hanem tanulnak, könyve-

ket olvasnak, hogy avatottabb kezekkel nyúlhas-
sanak a gyermekeik életéhez.

Tudom, hogy már a nagyfiút sem hagyják
magától nőni, mint az őserdő fáját. Ma már közbe-
közbe íródik egy-egy olyan könyv is, amelyik arra
akarja megtanítani a szülőt, hogyan nyúljon a nagy-
fiú kísértésekkel, májusi fagyokkal és viharokkal
teli életéhez.

Ez a könyv se akar tenni semmi mást, mint
hogy a mikroszkóp alá tett, élesen beállított képei-
vel felkeltse a szülők felelősségérzetét gyermekeik
iránt, — és néhány nehéz esetben útmutatást adjon
a segítéshez . . .

Mert jegyezze meg minden szülő:

*„Gottes Stellvertreter seid ihr,
Eltern, o welch hohe Würdel
Aber mit des Amtes Ehre.
Tragt ihr auch des Amtes Bürde.*

*Heil euch, wenn die Kinder alle
Wandeln auf der Wahrheit Wegen!
Ew'gen Lohn für Sorg'und Mühe
Bringt der Himmel euch entgegen.*

*Aber wehe, wenn nur eines,
Geht durch eure Schuld verloren!
Ew'ge fürchterliche Strafe
Ist vom Herrn euch zugeschworen.¹*

Igen . . . Isten helyettesei a szülők . . . Ó,
hány szülő érti azt meg, milyen nagy méltóság
ez?! És hány szülő gondol arra, hogy a méltóság-

¹ Ohlmeier: Eltern, so erzieht, ihr gute Kinder. 259. ol-
dal. Hildesheim, 1924.

gal együtt vállalnia kell a méltósággal járó terheket is?!

Boldog szülő, aki vállalta a gyermeknevelés-sel járó felelősséget, és akiknek a gyermekei az igazság útján járnak . . . Az Isten lesz a jutalmuk minden gondjukért és fáradságukért . . .

De jaj annak a szülőnek, akinek a gyermeke az ő hibája folytán elhibázza az életét, mert nemcsak a gyermeke elhibázott élete és boldogtalansága fogja gyötörni, hanem az Isten is borzalmas büntetéssel fogja sújtani hanyagságáért már itt a földön, de még inkább — odaát, az örökkévalóságban.

Kedves Olvasóm! A jó szülőket áldják a gyermekeik . . .

Átkozni vagy áldani fognak téged a te gyermekeid?

Olvasd szeretettel ezt a könyvet és amit benne jónak találtál, hasznosítsd nagyfiad nevelésénél, — és akkor áldani fognak a gyermekeid és megáld az Isten is.

Budapest, 1943 Karácsonyán . . .

SZERZŐ

1.

ÜVEGKALITKÁBAN

I. Az eset

Egy másodikos magántanuló mamája mondta el ezeket:

— Képzeld el, tanár úr, mi történt a multkor. Kora délután bejöttünk a városba. Fiamat, az egyetlen gyermekemet a „kisasszonyra” bízta.

— De hiszen ebben még nincs semmi tragikus! . . .

— Ne tréfáljon, tanár úr. Tudja, hogy még a széltől is óvom a Tibikét. Ezért lett magántanuló is. És azért, mert féltem, hogy ott az iskolában összeszed minden gyerekbetegséget. Itthon mégis jobban biztonságban van. A gyerekszobája olyan, mint egy aranyos kalitka. Ebben az aranyos kalitkában neveltem az én egyetlen madaramat. És képzelje . . .

— Talán kirepült a jómadár?

— Eltalálta. Mikor este 7-kor hazamentünk a városból, a Tibi nincs a kalitkában. Számonkértem a kisasszonyt. Ő, mivel a kenyerét félti, kétségbeesve mondja el a valót:

— Alighogy Méltóságos Asszonyék elmentek hazulról, könyörögve kért a Tibike, hogy lemelessen játszani a házmester fiához. Mikor én szörnyűködve tiltakoztam ez ellen, ő toporzékkolt. Bögött, ordított. Fenyegetett. Majd mikor látta, hogy nem engedem, egy kannibálit ordított, hogy

— Én játszani akarok!

aztán nekem jött, félrelökött, lerohant a lépcsőn,
— és azóta a házmester gyerekeivel játszik.

Hívtam uzsonnára. Nem jött. Csupa maszat . . .
A fehér matrózruhája odavan . . . De boldog . . .
És olyan boldogan játszik ott lenn a gyerekekkel,
hogy én még ígéretésekkel se tudtam felcsalni.

— És most hol van?!

— A házmesteréknél!

Lerohantam a házmesterékhez . . . És kép-
zelje, tanár úr: Ott birkózott a földön a házmester
fiával, aki majdnem annyi idős, mint a fiam. Össze-
szorult a szívem . . .

— Miért? Talán két vállra fektette a Tibit a
házmesterék Czájája?

— Ez nem tréfa, tanár úr . . . Csupa piszok
volt a gyerek . . . Az izzadtságtól csapzott és ned-
ves volt a haja . . . Istenem! Mennyi bacillust sze-
dett össze a sok gyerek között! . . .

— No, és mi történt?

— Mikor a gyerek engem meglátott, azt hiszi,
egy csöppet is megijedt? Semmi bűnbánatot nem
mutatott . . .

— Pedig — ugye — borzasztó nagy bűnt kö-
vetett el az a szegény gyerek azzal, hogy gyere-
kek után vágyódott az üvegkalitka birodalmából,
— és játszani akart?!

— Jó cinkosa lenne maga is a Tibinek . . .
De képzelje: Mikor elparancsoltam a házmesterék-
től és kezénél fogva kihúztam a szobából, a kü-
szöbről visszafordult és majdnem könyörögve
mondta:

— Gyerekek! Ugye holnap újra lejöhetnek
játszani?!

A gyerekek még nem is felelhettek, én vála-
szoltam:

— Majd adok én neked lejönni! Hogyisne!

— Rosszul tette ezt, Asszonyom!

— Rosszul?! — csodálkozott . . . Miért?

— Azért, mert régen se lehetett, de különösen manapság nem lehet egy gyereket a gyerekszoba üvegalitkájába bezárva nevelni.

— Nem értem. — Miért ne lehetne?

— Egy német orvos-pedagógus szavaival felelek: „Die sorgsame Überwachung von seiten der Mutter bildet einen Hemmschuh für die richtige Entwicklung wertvoller Charaktereigenschaften, für die Ausbildung insbesondere des persönlichen Mutes, des Willens und der Selbstständigkeit.”¹ Ez magyarul — nagyjában — annyit jelent: Ha egy édesanya akadályt akar lenni annak, hogy a gyermekben olyan értékes tulajdonságok, mint a személyes bátorság, az erős akarat és az önállóság kifejlődjenek, akkor túlzott anyai gondoskodással zárja csak üvegalitkába a gyereket . . .

Az anya csodálkozva néz rám, de nem enged.

II. Az üvegalitka pedagógiai apológiája

Az anya egyszerre pedagógus lesz, és védeni kezdi a Tibike nevelésében alkalmazott üvegalitkamódszert:

1. — Félttem a gyermekem egészségét. Hisz egyetlen gyermekem. Nem engedhetem, hogy mindenféle gyereknyavalyát összeszedjen . . . Eddig sikerült megóvni még a szokásos gyerekbetegségektől is . . . Nem engedhetem, hogy ott a ház-

¹ Dr. Med. Eugen Neter: Das einzige Kind und seine Erziehung. 9. oldal.

mesteréknél összeszedje . . . Azok nem túlságosan törődnek ezzel.

— És — ugye — mégis olyan egészségesek a gyerekei, mint a makk, — és olyan erősek, hogy a Tibit egyszerűen földhöz kenték . . .

2. — Jó . . . Jó . . . Tanár úr . . . De ha nem is bacillusgazdák a házmester gyerekei, azért az én fiamnak nem adhatok olyan játszótársakat, akiknek nem volt „gyerekszobájuk” . . .

— Arra természetesen nem is tetszik gondolni, hogy a „gyerekszobát” pótolhatja egy jóságos szívű édesanya, de az édesanyát „a gyerekszoba” és a „kisasszony” soha. És arra sem gondol, Asszonyom, hogy az a gyerek elsősorban mégis csak gyerek és a gyerek játszani akar?

3. — Gondoskodunk mi neki játékról . . . Jöjjön el . . . Nézze meg: Tele van a gyerekszoba játékkal . . . Hintaló . . . Villamos . . . Körvasút . . . Ágyúk . . . Repülőgépek . . .

— Csak gyerek nincs, akivel a legszívesebben játszana . . .

— Mi magunk játszunk Tibikével . . .

— De bocsássák meg a gyerekeknek, ha az játszótárs szempontjából többre becsüli a házmester gyerekeit, mint az ő jó szüleit . . . Ezért nem engedném én, hogy az én gyerekeim az üvegkalitkában magántanulók legyenek . . .

4. — De ezt nem komolyan tetszik mondani? Hiszen a tanár úr is tudja, hogy a gimnázium alsó tagozatában mi szülők — a nevelést tekintve — többet adhatunk a gyerekeknek az otthon „üvegkalitkájában”, mint az iskola, ahol már a tanulók nagy létszáma miatt is csak tömegnevelés folyhat.

— Ebben van igazság is . . .

— De én nemcsak ezért tartom üvegkalitkában. Az iskolában nincsenek megválogatva a gye-

rekek, hiszen az iskola kényszerül minden jelentkezőt felvenni. Az én rangom és társadalmi állásom megköveteli, hogy a fiamat elkülönítve a proletár gyűlevész-népségtől, itthon, üvegkalitkában neveljem addig, míg a tantárgyak nehéz volta nem kényszerít arra, hogy a gyerek hallgassa a tanár magyarázatát.

III. Cáfolatok

Megdöbbsentett ez a ma már korszerűtlen fel fogás.

De mielőtt bármit is feleltem volna, előljáróban idéztem egy részt H. Hansjakob (Aus meiner Jugendzeit 100—1) aforizmáiból:

„Szülők és tanítók! Adjátok vissza gyermekeiteknek a legboldogítóbb szabadságot, és ne tegyétek őket üvegházi és pincevirágokká. Ne sápítsátok őket sárga kanárikhoz hasonlókká, melyek már fiatalkorukat is kalitkában töltik és nem ismerik a szabad repülést. Úgyis elég hamar eljön az idő, amikor az élet lenyesi az ifjú szárnyakat és a szabadságból nem hagy meg többet — az emléknél.”

Most pedig vegyük sorra a szülői pedagógia érveit.

1. Az üvegkalitka-módszert nem lehet alátámasztani azzal, hogy a „Tibikéket” azért nem lehet nyilvános iskolába és a „házmestergyerekek” közé engedni, mert betegségektől kell óvni az „egyetlenkét”.

Elavult gondolat ez akkor, amikor már nemcsak a méltóságosok gyerekének van háziorvosa, hanem a „házmesterék” is szeretik annyira a gyere-

keiket, és már ők is vannak annyira modernek hogy nem pókhálóval gyógyítanak, és nemcsak a beállt halál konstatálásához hívnak orvost.

Az iskola higiénája is van már annyira, hogy az iskolaorvos sem várja meg, és nem engedi, hogy fertőző gócpont legyen az iskola.

— Dehát én félttem a gyermekemet . . . És tudom, hogy a gyerek is fél a betegségektől!

— Vigyázzon, Asszonyom, a gyerekére. De veszélyes tünet, ha egy 12 éves gyerek már fél a betegségektől . . .

— Miért?

— Azért, mert a legszomorúbb gyerek-típus a *gyerek-hipokonder*. A gyerek játszik, mosolyog, örül, de nem hipokonder, hacsak az üvegkalitkás anya féltése nem nevelte azzá . . .

2. De azzal sem igazolható az üvegkalitkás-módszer jogosultsága, hogy az előkelő szülő nem engedheti a gyermekét a „házmesterék” gyermekei közé, mert azoknak nem volt „gyerekszobája”.

Ez a felfogás manapság már korszerűtlen és anakronizmus. Ma a demokratizálódás korában élünk. A józan demokratizálódás következtében a születési és hivatali előnyökből származó megkülönböztetések — hála Istennek — eltűnőben vannak. Igaz ugyan, hogy vannak most is, és hogy mindig lesznek olyan nagyon „előkelőek”, akik nem engedik „profanum vulgus” közé a gyermekeiket, de ezeket a „Tibikék” fogják megcáfolni, mert a mai Tibikék megunják egyedülvalóságukat az üvegkalitkában „a kisasszony” uralma alatt, és leszöknék a „házmestergyerekekhez”, mert ők játszani akarnak, és nem azt kérdik a játszótárstól, hogy „Mi volt az apád?”, hanem hogy „Mit játszunk máma?”.

De azért is anakronizmus ez máma, mert az ilyen felfogás mögött egy bizonyos társadalmi gőg,

osztálygög húzódik meg. A kasztrendszer építése azonban sohase volt olyan korszerűtlen, mint éppen napjainkban, hiszen a holnap nem kasztok szerint értékeli, hanem a nemzet érdekében végzett jó munka szerint, de ezt a jó munkát meglátja a házmesterek gyerekeiben is.

A szülő bűne lesz, ha az a gyerek, akit a szülők kasztszellemben neveltek, nem találja meg a helyét az új világban, mely semmit se gyűlöl annyira, mint ezt az anakronista kasztrendszert és e kasztok tehetségtelen kreatúráit.

Az arisztokrácia már kezdi levonni a kor konzekvenciáit. Gyerekeit ugyanis nyilvános iskolába küldi, hogy ott gyerek legyen a gyerekek között, és hogy ott készüljön a társadalmi kiegyenlítés nagy feladatainak megoldására.

De: Ha az arisztokrácia jópéldát mutat, nem elmaradt kasztörökség-e egyes „hivatali arisztokraták” üvegkalitka-módszere?”

A házmester gyerekeibe is az Isten teremtett emberszívét, — és a „Tibikék” vigyázzanak, hogy annak a házmestergyereknek a szíve ne legyen értékesebb a magyarság számára, mint a „Tibikék” kasztgőgje.

3. Az üvegkalitka-rendszer nem lehet jó, mert ellenkezik a gyerek játékot-vágyó ösztönével.

Az egyetlenke, mivel mindig olyan felnőttek között él, akik nem értik meg a gyerek játékosztönét, keveset játszik.

— De hiszen mi számoltunk a Tibike játszó-ösztonével is... Tessék csak eljönni hozzánk, és meg tetszik látni, hogy az egész gyerekszoba tele van drágábbnál drágább játékokkal.

— Ez igaz lehet, Asszonyom, de az a baj, hogy a felnőttek a felnőtt szemével nézik még a játékokat is. És ezek a felnőtt-szemmel kiválasztott játé-

kok lehetnek. szépek és drágák, de nem biztos, hogy a gyerek ösztönét kielégítik. Mert: A gyermekben túlteng az aktivitás vágya, és a játékok közül is azt szereti, amelyik kielégíti az aktivitás vágyát is . . . És . . . és játszótárs után is vágyik.

— Az én Tibikémnek a szülei a játszótársak . . . Ha egyszer látná, hogy hasalunk a szőnyegen . . . hogy játszunk a játékokkal . . .

— Ez igaz . . . Én is láttam már olyan jelene-
tet, hogy anyuka és apuka a földre hasalva játszo-
tak a drága játékokkal, a gyereket pedig hidegen
hagyta a szülők szőnyegen-hasalása és a drága
játékok, mert ő más játékra, és „pont” házmester-
gyerek játszótársra vágyott.

Ezért adok igazat Friedrich Schneidernek, aki
a katolikus családi nevelésről írt könyvében ezt
mondja:

„*Gondoskodjatok a gyermeketek számára ját-
szótársakról és ne higgyétek, hogy a hiányzó egyenlő
korú játszótársat helyettesíthetitek azzal, hogy ti
magatok sokat játszottok egyetlen gyermeketekkel.*”¹

Mivel komolyan kell vennünk azt, hogy a
gyerrekeink lelkét elsősorban a játszótársak alakít-
ják (mint Adolf Busemann írja:

„A gyermek jellemének az alakulása jobban
függ a testvérek vagy a játszótársak befolyásától,
mint a szülők vagy a felnőttekétől”),

meg kell válogatnunk a gyerek játszótársait,
és még a megválogatás után is örködnünk kell a
gyerrekek játéka és barátsága fölött. De elhibázott
dolog volna, ha a játszótárs megválasztásánál csak
a rang és társadalmi állás volna az egyetlen válasz-
tási szempont. A népi összetartozás és a szociális

¹ Fr. Schneider: Kat. Familienerziehung 162. old.

kiegyenlítődésként tudatának a nevelése már itt a „gyermekszobában” kezdődik.

Ezért tiltakozik dr. Neter: Das einzige Kind c. munkájában az ellen, hogy magántanuló legyen az egyetlen gyerek. Ezt a nevelő is tudja — (amit csak egyes elmaradt gondolkodású szülők nem akarnak megérteni, hogy t. i.) — ennek az egyetlenkének az iskolatársak fogják pótolni — természetesen tökéletlenül — a hiányzó testvéreket, akiktől szociális érzést és társadalmi kiegyenlítődésként tanulhatna. (I. m. 48. oldal.)

4. Ha ezt el is ismerik az üvegkalitka-módszer hívei, még egy argumentummal próbálkoznak, hogy igazolhassák eljárásuk jogos voltát. Azt mondják ugyanis, hogy az üvegkalitka-pedagógia többet ad a gyermeknek, mint az iskola.

Vigyázat! Ebben az állításban van igazság is, de csak látszatigazság.

Mert igaz az, hogy az egyke — éppen mivel otthon tanítják — többet tud, mint más gyerek, de ez a több tudás nem ér annyit, mint az *élményekkel megszerzett* kevesebb tudás. Az egyke koraérett lesz. A szülők örülnek a koraérett egyke okos feleleteinek, de nem gondolnak arra „dass die Freude, die wir Erwachsene an einem solchen Kinde haben, von dem Kinde oft teuer bezahlt werden muss”. (Dr. Neter: Das einzige Kind 15. l.)

Tudjuk azt is, hogy a gyerekkel való foglalkozás (de méginkább a szülők hiúsága és a nagyszülők ambíciója) „csodagyereket” csinálhat a gyerekből, de legtöbbször csak a családban lesz „csodagyerek” az ilyen agyontanított gyerek.

De milyen szomorú ezeknek a „csodagyerekeknek” a sorsa a családon kívül. Ott rendesen nem a nagymama csodákat látó szemével nézik a „csodagyereket” és nem a szülők hiúságának legyezgeté-

sével ítélik meg a gyereket, hanem nyíltan megmondják: — A „csodagyerek” elért eredménye csak a kegyetlen és gyermekörömeiket elrabló „drill” eredménye, de a gyerekekben nincs semmi rendkívüli tehetség — semmi csodaszerűség.

És ki pótolja majd a „csodagyerek” elrablott örömeit? — És ki tudja majd ügyesen visszahozni ezt a szegény csalódott gyereket a „csodagyerek” körülhízelgett álmovilágából a szürke átlagemberek reális világába?!

IV. Tanácsok

Ne neveljük üvegkalitkában a gyermekeinket.

1. Engedjük őket a gyerekek közé és az iskolába, hadd edződjék meg a társak között az életre kemény emberré, mert az emberkanárik nem állják meg a helyüket az életben.

2. Ne zárjuk még a féltés és szeretet üvegkalitkájába se a gyermekünket, mert félő, hogy ügyetlen, különc, élettől félő lesz a gyermek.

3. Én azért sem zárnám üvegkalitkába a fiamat, mert az ilyen gyermek megszokja, hogy mindenki körülötte táncol és mindenki őt szolgálja ki. De ennek viszont az lesz a következménye, hogy a gyerekekben kifejlődik a *despota hajlam*. Ez azonban igen sok kellemetlenséget okozhat még neki az életben.

4. A pataokban a kavics a sok ütődéstől és sodródástól lesz simává. A gyerek is kap zúzódásokat, kék foltokat a gyerekektől, de az így nevelődött gyereket könnyebben elbírja a társadalom, mint az üvegkalitka Tibikéjét.

5. Cserkészparancsnok voltam. Sok szülő nem akarta cserkésznek adni kisebb gyermekét, mert

féltette a rangsorolás nélküli társaktól és a cserkész-állam kemény nevelési módszereitől. De ha sikerült átemelni a szülőt ezen a félelmen, még a „Tibikék” mamája is jött hozzám és hálálkodott:

— Köszönöm jóságát és keménységét. Most már értem, mit akart a cserkészzel: A fiam a cserkésztáborban, ebben a minta-fiúállamban, az esőben, a viharban, a sátorban lett a magyar jövő reményévé és a mi boldogságunkká. Pedig a földön aludt... Maga mosta a csajkáját... És a bacillusok csodálatosan, de mégis elkerülték...

Most már én is ezt vallom:

— A bacillofobiás gyerek (akár valóságos bacillusoktól fél, akár a társadalmi különbségek-ből származik ez a fobia) — lehet jó és csinos „divatbaba”, — lehet a nagymama „csodagyereke”, — lehet üvegkalitkában nevelt „emberkanári”, de az ilyen gyereket még sokszor és nagyon megveri az élet addig, míg emberré edződik, ha ugyan a szülők nem rontották el egészen és teljesen az ő egyéni pedagógiai elveikkel.

És ki lesz felelős egy gyerek elrontott életéért?!

Utolsó szavam és kérésem:

Széttörni az üvegkalitkát, hogy az élet nevelhesse férfivá a gyermekeinket!...

2.

ANYAI SZERETET TILOS!

I. „Oh, XX. század!”

Még 1938-ban hozta az egyik magyar ujság ezt a jelentéktelennek látszó, de korunkra nagyon jellemző kis hírt:

Egy angol anyát, a briggi Mrs. Burmant, a hatóságok eltiltották attól, hogy szeresse a gyerekeit. Mrs. Burman negyvenhat éves özvegyasszony. Tragikus hirtelenséggel veszítette el férjét, akinek halála óta csak egyetlen gyermekének, a 11 éves Georgenak szenteli életét. Rajongva imádja kisfiát, — akit... és itt kezdődnek a bajok: egy pillanatra sem enged egyedül sehová, nem enged gyerekek közé menni, nem enged játszani, nehogy valami baja történjék, sőt a tavasszal három hónapra keresztül ágyban tartotta. Úgy találta ugyanis, hogy nagyon sovány a fia, ezért elhatározta, hogy nem engedi felkelni az ágyból és reggeltől estig tejet, zabkását, pudingokat és erő-leveseket adott neki. A gyermekvédő egyesület tudomást szerzett a dologról és ennek közbenjárására elvették Mrs. Burmantól a kisfiút. Egy fiúnevelő intézetben helyezték el, — „mert az anyai szeretet megölte volna” — mondták. Mrs. Burmannak hetenkint mindössze háromszor volt szabad meglátogatnia fiát az intézetben. De nem bírta elviselni ezt az állapotot, ezért most beadvánnyal fordult a hatóságokhoz: „Engedjék meg neki, hogy örökbe fogadjon egy gyereket saját gyereke mellé és ezzel a cselekedetével biztosítsa azt, hogy nem fogja egyetlen gyerekeit a jövőben agyonszeretni.”

Oh, XX. század! De még nincs vége. Én tovább rajzolom ezt a torzképet:

Ha a kis Georgeból majd nagyfiú lesz, és már nem bírja az édesanya dédelgető szerelmét, — ha majd a kamaszkorban már nem tud az anyuka ölébe ülni és dorombolni, mint a hízelgő cica, — ha majd már nem elégíti ki az édesanyja állandó társasága, hanem kivágyik az aranykalitkából és fiúk után vágyik, — akkor a mai Mrs. Burmanok siránkoznak, hogy a gyermekük már nem szereti őket . . . Pedig nem történt más, mint az, hogy az élet törvényei szerint a kis Georgeok nem maradnak meg az anyukák játékbabájának, hanem nagyfiúk lesznek . . .

De mit törődnek a mai Mrs. Burmanok az élet törvényeivel?

Oh, XX. század!

Ha a kis Georgeból majd végzett, diplomás, 25—26 éves fiatalember lesz, akinek a szíve — ismét az élet törvényei szerint — összedobban egy kislány szívével, és ezért most szerelmesebb a kislányba, mint az édesanyjába, — a mai Mrs. Burmanok féltékenyek lesznek erre a kislányra, — és ha rajtuk állna, elűznének minden kislányt a gyerek mellől, csak azért, hogy önzőn maguknak tarthassák meg „a kis Georget”. — Sőt még az Istent is korrigálni szeretnék, és ha tudnák, megparancsolnák neki, hogy vegye ki a szerelem törvényét a fiatalok szívéből, mert ez a romantikus és idejétmult érzés elrabolja az anyától a gyereket . . .

Oh, XX. század!

Ezek az élet törvényei ellen háborgó Mrs. Burmanok csak akkor boldogok, ha erőszakos, az Isten IV. parancsára hivatkozó megfélemlítéseikkel arra is ráveszik a már felnőtté lett „kis Georget”, hogy aggregényként ott gubbasszanak vásár-

nap délutánokon a már öregedő Mrs. Burman mellett. A fiú szenved és lázadozik, de az anya gyötri:

— Ne nősülj meg! Úgyse tudnék kijönni a feleségeddel! . . . Ne hagyj itt, hiszen már úgyse sokáig élek . . .

És sír . . . És könyörög . . . És elrontja a fiú életét.

Oh, XX. század!

Isten mentsen meg minden gyereket, hogy Mrs. Burman-típus legyen az édesanyja. Ennek a típusnak kiáltom oda:

— Megtiltom, hogy az anyák így szeressék a gyermekeiket!

II. Mit mond az anya?

Kegyetlennek és keményszívű papnak vádol, aki — mint mondja — mivel sohasem volt gyermeke — nem tudja megérteni az anyai szeretetet.

— Engedjék meg, hogy szeressem a gyermekemet — követelődzik. — Jogom van ahhoz, hogy szeressem . . . Hisz én adtam neki életet . . . És csak érte élek . . . Keményszívű pedagógusok nem emelhetnek ridegségfalat az anya szíve és a gyermek közé.

(Már itt szeretném neki megmondani: „Gyermekeinkbe nem szabad szerelmeseknek lennünk, mert a gyermekeinket még a szerelemnél is nagyobb szeretettel kell szeretnünk”,¹ áldozatos, csak a gyerek javát kereső szeretettel.

Furcsa ez a latin mondás, de igaz: Si bene odivi, amavi, — Si male amavi: odivi. Nagyon

¹ Perlaky: A szív filozófiája. 22. oldal.

nehéz magyarul jól visszaadni ezt a latin szöveget, azért csak értelem szerint próbálom lefordítani: Ha helytelenül szeretem a gyermekemet, akkor ártok neki szeretetemmel, de ha helyes mértékkel vagyok kemény is hozzá, akkor a valóságban szeretem a gyermekemet.

De hiába mondanám ezt, a mai Mrs. Burmanok nem figyelnének rám, hanem magyaráznák tovább ártalmas anyai szeretetüket):

— Ne ítéljenek el, hogy annyira szeretem a fiamat. Anyja vagyok, és a boldogságát akarom. Ma olyan rossz a világ. Féltennem kell az élettől az én kis Georgemat . . . Az anya szíve a legbiztosabb menedék, ahova mindig nyugodtan menekülhet a gyerek az élet verése előtt . . .

— De Asszonyom! — szeretném megkérdezni tőle: Ki biztosította Önt arról, hogy túl fogja élni a „kis Georget” és egész életén át védheti és féltetheti az élettől? — Én úgy tudom, hogy rendes körülmények között az az élet sora, hogy a gyermek temesse el az édesanyját és nem megfordítva. Tehát „a kis George” az élet rendes folyása szerint tovább fog élni, mint Ön, Asszonyom! Ki védi, ki félti akkor majd a „kis Georget” az élet viszonyosságai ellen?! — Nem bántja-e a lelkiismeretét a felelősségtudat, hogy Ön az oka, az Ön önző anyai szeretete az oka, hogy puhánnyá, játékbabává nevelte a gyermekét, aki össze fog roppanni az élet első ökölcsapása alatt mindjárt, mihelyt Ön megpihen a föld alatt.

Az élettől megvert „kis George” pedig átkozni fogja azt a szeretetet, mely nem gondolt a jövőjével. Sőt már most is félénken, idegesen, bátoratlanul néz a jövő biztosan elkövetkező nehézségei felé.

(Ha ezt a felelősséget megértene az anya, ta-

lán megváltoznék a helyzet, de a modern Mrs. Burmanokat így nem lehet meggyőzni. De mivel őket nem lehet meggyőzni, nyugodtan tovább magyarázzák eljárásukat):

— Azt mondják, hogy önző vagyok? Lehet. De anyja vagyok . . . Igenis meg akarom tartani magamnak . . . A férjem már nem él . . . Kell valaki, aki öregségem támasza és vigasza legyen . . . Mi lesz velem a fiam nélkül? És különben is jobb sora van itt én mellett, mint egy rossz, modern feleség mellett . . . Engedjék meg, — ha önzőn is, de szerethessem a fiamat! . . .

III. Kemény szavak a modern Mrs. Burmanokhoz

Ha ennek a valójában nem rossz, de helytelenül szerető és önző asszonynak próbáltam volna elmondani azokat, amiket most elmondandó vagyok, vagy megvetett volna, — vagy kikaparta volna a szememet.

Mivel testi épségemet az íróasztal mögött nem kell féltennem, a könyvem olvasó Mrs. Burmanok megvetését majd csak kiheverem egyszer, ezért most nyíltan kimondom:

— Asszonyom, Önnek tilos így szeretni a gyermekét!

Az a szeretet, mellyel Ön szereti most a gyermekét, egyrészt olyan önzés, melyhez Önnek nincs joga, másrészt bűn a gyermeke ellen. Bűn már gyermekkorában is, mert megfosztja a gyereket a gyerektársaitól és úgy tönkreteszi a gyerekkorát, hogy a napsugaras gyerekből egy „öreg” gyereket nevel, aki gyerekes önzésből ki-

elégíti az anyuka önzését (és élő játékbabává lesz, mert ez jót jelent neki pillanatnyilag), de lelkileg egy örömtelen, gyámoltalan, társtalan „öreg gyerek-ké” lesz.

De nemcsak a gyermekkort teheti tönkre ez az önző anyai szeretet. A férfikort is. Ezek azok a férfiak, akiket az édesanya önzése nevelt gyámoltalanokká . . . Ezek azok, akik oly könnyen elcsúsznak az életben akkor, amikor az édesanya már nem fogja a kezüket . . . Ezek azok, akik nem találják helyüket az életben, mert az édesanya egy mesterséges légkörben nevelte őket . . . Ezek azok az öreg legények, akik mert a maga idején nem mertek egy tisztaszívű lányhoz sem közelíteni, mert féltek attól, hogy jeleneteket fog rögtönözni a féltékeny és önző anya, — most, mikor magukra maradtak, ügyetlenek a nők körül és tapasztalatlanok, — és az első csapdában bennragadnak . . .

És ki felelős ezért?!

— Ne mondja, Asszonyom, hogy Ön nem. Igenis Ön is felelős, ha így bánt a fiával. Sőt! Én azt is nyíltan megmondom, nem volt joga ahhoz, hogy kisajátítsa magának a fia fiatalságát. Mert: Igaz, hogy az Isten megparancsolja a gyermeknek a szülő szeretetét, de a szülőnek viszont megtiltja, hogy önzőn magának foglalja le azt a kort a gyereke életéből, amikor a gyerek szíve más-hova és más-hoz vonzódik.

Jól mondja egy nőíró: „Mennyivel több megelégedett anya volna a világon, ha az édesanyák le tudtak volna mondani arról a szülői önzésről és illúzióról, hogy a gyermek az ő boldogságuk miatt jött a világra.” (Arató Amália.)

Mert igenis:

A gyerek nem azért jött a világra, hogy kis-

gyerekkorában az édesanya játékbabája, — férfikorában pedig az anyuka rabszolgája legyen.

— Önnek is, Asszonyom, tudomásul kell ezt vennie, — és nincs joga elrabolni a gyermeke mesetarka gyermekkorát — és méginkább nincs joga megakadályozni abban, hogy megkeresse azt, akivel akkor is boldog akar lenni, mikor majd az Ön sírján már szép, de rideg temetővirágok nyílnak . . .

Tovább megyek:

— Vigyázzon minden magára maradt anyá, tehát Ön is, Asszonyom, hogy ne rontsa el a gyermeke életét.

— Szeresse a gyermekét. Hisz anyja. Az anyában a szív dominál.

De ne sírjon keservesen azért, hogy a játékbabából férti akar lenni. Sőt: Ha igazán szereti a gyermekét, szeresse úgy, tegyen meg mindent azért, hogy a játékbabasorból — a viharzónán át — minél szerencsésebben jusson el a férfikorba. Lehet, hogy e „férfias szeretet” mellett nem kap annyi gyerekcsókot, lehet, hogy fájni fog, hogy a kamasz elhúzódik az édesanya mellől, de egyről meg lehet győződve: A józan szeretettel nevelt gyerek örökké hálás lesz az édesanya józan, „férfias szeretetéért”.

— Szeresse tehát, Asszonyom, a fiát, de a szeretet mögött megbújó önzés ne vakítsa el, hanem számoljon azzal és öntudatosítsa, hogy a fiát nincs joga önmagának lefoglalni, és hogy a fiát másnak neveli.

Elismerem azt, hogy ez kemény szó lehet egy magára maradt és a jövőtől féltő anyának. De ha ezek az édesanyák meghallanák ezeknek a szegény otthonhoz láncolt rabszolgáknak a panaszát, mellyel felpanaszolja az anyá önzését és szembeállítják vele az ő eljátszott boldogságukat és fiatalságukat,

akkor talán még Ön is, Asszonyom, lemondana erről az önző szeretetről, és megelégednék azzal, hogy a férfivá lett fia szívében a *feleség és a gyermekek után* csak a harmadik helyet foglalhatja el.

Mert ez az élet törvénye!

— De ne féljen ettől, Asszonyom! . . . Minden anyának tudnia kell, hogy minden gyermek életében „eljön az óra, amikor a gyermekek félreteszik a szüleiket, az anyjukat is . . .

Az anyának is éreznie kell, hogy a régi kedvességeinek a gyermek szívére nincs már hatása. Jönnek a kamaszkor pinceévei, a lélekmeretség kora, amikor az ordasságig elvadult kamaszfiút bosszantja az érette és miatta könnyel áztatott anyai arc”.

— De ne ijedjen meg, Asszonyom! Ne essék kétségbe, hogy elhúzódik a szeretetétől a fia. Ne aggódjék emiatt, hiszen „egyszer vissza fog jönni az édesanyjához a legtékozlóbb fiú is, és ölébe borulva fogja elmondani mindazt, amiről azt hitte, hogy éppen az anyjának nem mondhatja el”.

És akkor majd így fog beszélni az a gyerek:

„Anyácskám! Szomorú, kicsike Anyácskám! Rád gondoltam vissza, ha didergett a lelkem . . . Hozzád menekülök, ha beteg a lelkem, — ha senki sincs, aki meggyógyítana szeretetével . . . Oh, milyen jó volna megfeledkezni az életről a karjaid között . . . Mikor éjjel a szomorúság fojtogat, — oh, milyen jó volna hajaddal befakarni arcomat . . .

Anyám! Hányszor elhatároztam már, hogy Neked elmondok mindent . . . De ezt addig hordoztam magamban, amíg végre aztán már csak egy sírhoz intézhettem szavaimat.

De te nem haragszol . . . Te odatúlról is integetsz . . . A sírból is símogatsz" . . .¹

Kell-e szebb jutalom ennél a vallomásnál annak az édesanyának, akinek volt ereje arra, hogy lemondva a saját önzéséről, lemondjon arról is, hogy a nagyfiát — anyai szeretet címén — az anya rab-szolgájaként tartsa maga mellett?!

Boldog az az anya, aki szeretetével nem öli meg a gyermeke önállóságát és nem rontja el követelődzéseivel a gyermeke boldogságát, fiatalságát, szerelmét és férfikorát.

És!

Boldog az az édesanya, aki gyermeke boldogságáért meg tudja hozni a legnagyobb áldozatot is: Áldozatosan hátrahúzódik a gyermeke életéből, nehogy követelődző szeretetével tönkretegye a fia boldogságát.

Azok az édesanyák, akik ezt az áldozatot meg tudják hozni, azok csak szeressék a fiaikat.

De a mai Mrs. Burman-oknak megtiltanám, hogy agyonszeressék a gyermekeiket, mert az ilyen követelődző szülői szeretet tilos, mert önző, boldogság- és önnállóságrabló.

Az ilyen szeretet pedig tilos — a gyermek és — a szülő érdekében . . .

¹ Perlaky: A szív filozófiája. 116. oldal.

3.

ÖNÁLLÓSÁGOT ÖLŐ SZERETET

I. Az agyondédelgetett egyke sorsa

Ki ne ismerné ezt a gyerektípust?

Féltik mindentől: A naptól, mert az ultraviola sugarak idegessé teszik ezt a kitenyészített emberpalántát. (Mit szól ehhez az a magyar parasztgyerek, aki a napon virít, mint a pipacs?!)

Féltik az ősztől, mert a köd és a nyálkásan esős utca torokbajokat okozhat és a gyerekek nem tudja majd teljes torkából visítva egyke-akaratát érvényesíteni. (Hány magyar gyerek torkának nem árt az őszi hideg, ködös idő, mert edzett!)

Féltik a barométer és a hőmérő minden változásától. Ezért ruhatárában az egyes kabátokra, pulloverekre és ruhákra olyan hőmérők vannak felszerelve, melyeken csak azt a hőfokot rajzolták meg Celsiusban, melynél azt a ruhadarabot az agyonkényeztetett gyerek felveheti. A nőrsz tehát csak megnézi, hány fokot mutat kinn a hőmérő, és máris tudja, melyik ruhadarabot kell a „drágára” feladni. (És hány magyar fiú felnőtt egy ünneplő- és egy hétköznapi ruhában.)

Féltik a bacillusoktól és kinevelnek belőle egy bacillofobiás hipochondert. (És hány magyar fiú nem is gondol a bacillusokra, — és mégse ölik meg a bacillusok, mert józan vigyázatra tanították.)

De nemcsak féltik ezt a kitenyészített embercsemétét, hanem *agyonfoglalkozzák*.

A nagymamától kezdve a cselédig mindenki vele foglalkozik. A levesét megfűjják, hogy forró

ne legyen. (És mi lesz a bacillusokkal?) . . . Az anyuka produkálni tanítja (hogyan legyen, amivel majd megpuhítja a nagypapa szívét) egy kis jövőendő öröklés szempontjából . . . Ha iskolába kerül, mint egy kisbabát elkíséri az édesanya. Persze csak azért, mert hát egy forgalmas úton kell átkísérnie, de nem veszi észre, hogyan kimosolyogják a gyerekek ezt az anyámasszony katonáját — az édesanyjával együtt. . . . Leckéit, — hogy, ne kelljen sokat törni és erőltetni azt a kis koponyát — egy darabig az anyuka, aztán az apuka csinálja meg. És ha már ő se tudja, akkor jöjjön az instruktor és rágja meg helyette a szellemi táplálékot a kis egyetlenke számára. (És mi lesz ennek a következménye? Az, hogy a gyerek akkor is várja ezt a támogató agyonfoglalkozást, mikor a szülők már szeretnék, ha az agyondédelgetett gyerek a maga lábán járna. De hiába szeretnék ezt a szülők. Késő már, mert az ilyen gyerektől önállóságot kívánni annyi lenne, mintha egy babától, akitől megvonták a lehetőséget, hogy lábra álljon vagy menni tanuljon, most azt kívánnánk, hogy egyszerre egyedül, támaszték nélkül járjon vagy versenyt fusson.)¹

Az anyai dédelgető szeretet azonban nem áll meg itt, hanem *agyonvédelmezi a gyereket*.

Az anyuka őrzőangyallá akar előlépni. Védelmezi a gyereket „minden rossz behatástól” . . . Ez a szerető őrzőangyal el akar takarítani a gyermek útjából minden nehézséget és minden kellemetlenséget. Ezért aztán bőségesen példálózgat előtte a veszélyekről. Arra persze nem gondol az ilyen agyonvédelmező, hogy ha az egyke anyja minden veszélyre előkészíti a gyermeket, akkor a

¹ Fr. Schneider: *Deine Kinder und du*. 135. oldal.

gyermek vagy elengedi a füle mellett ezt a sok figyelmeztetést, vagy komolyan veszi azokat és akkor *aggályossá lesz* miattuk és elveszti a bátorságot és ügyességet ezen veszélyek elkerülésében.¹

És ha ehhez még hozzájárul az ilyen elkényeztető szülő azon törekvése, hogy egyetlenkéjének a hibáit is erénnyé magyarázza* (amikor pl. önfejségből „akarat” és „karakter”, — a nevetlenségből és fegyelmezetlenségből „ifjúi erő” lesz, mely ki akarja tombolni magát, — amikor a tehetetlenséget és mamlasztságot „finom gyengédségre” magyarázzák) — ha erre is mer vállalkozni a szülő, és mindezt a köteles anyai jóságra és szeretetre magyarázza, akkor az ilyen szülőnek meg kell mondanom: „A kényeztető anya éppúgy elnyomja a gyermeket jóságával és elnézésével, mint az apa a szigorával. Az ilyen „jóságos anya” súlyos akadály a helyes nevelésnek, mert a kényeztetett gyermek elveszti természetes frissességét.”²

II. Mi lesz a kényeztető nevelés eredménye?

1. Ez: Mivel az elkényeztetett gyereket sohase tanították önállóságra és a nehéz helyzetek megoldására, ha ez a gyerek egyszer már gyerekek közé jut, mindjárt érezni fogja ennek az önállóságtól fosztó szeretetnek a következményeit.

Pl. Játszanak egy kirándulás alkalmával a gyerekek. Játszik az elkényeztetett is. „Kis ügyetlenke” lesz a játékban, mert az anyja féltésből soha-

¹ Neter: Das einzige Kind. 13. oldal.

² M. Schirrmeister — Dr. Máday I.: A kényeztetett gyermek. 15. oldal.

sem engedte résztvenni igazi fiús játékokban. Természetes azonban, hogy a „kis ügyetlenke“ ügyetlen a játékokban is. Sok hibát ejt, és ezzel módot ad a többi fiúnak arra, hogy a játszótársai nevesenek és gúnyolódjanak rajta. Mivel „a kis ügyetlenke“ eddig csak hódolathoz volt hozzászokva és nem kegyetlen kigúnyoláshoz, — elhúzódik a fiúktól, mert érzékenysége vagy semmit, vagy nem sokat tud elviselni.

S ha ilyen keserű lélekkel megy haza a kirándulásról és tele van panasszal, az anyuka kétségbeesik, hogy milyen rossz lelkű fiúk közé került a gyermeke. De azért ne menjen igazságot követelni a fiának, mert ha ezt megteszi, akkor tegnap még csak kinevették az ügyetlen fiát, — holnap pedig kiközösítik a fiúk maguk közül.

2. Ez azonban még csak a kisebbik baj volna. Jöhet azonban nagyobb baj is. Mert:

Az agyondédelgetett gyerek mindig az érdeklődés középpontjában állott otthon. Mindenki neki tapsolt. Ezért aztán szokásává lett, hogy azért tegyen bizonyos dolgokat, hogy mások figyelmét magára irányítsa. Később ez öntudatosodott, és a gyerekek hiú és affektált lett.

A fiúk azonban, akik közé került, nem tapsoltak olyan semmiségekért, mint az aranyösszívű nagymama és a hiú anyuka. A gyerek itt is feltűnősködni akart, de a fiúk csak az igaz bravúrnak tapsolnak, az önző és uralkodnivágyó, de rosszul sikerült vezértípust úgy lehurrogják maguk között, hogy az kétségbeesve, csalódottan mehet haza, — és tele sírhatja a szülők fülét azzal, hogy milyen igazságtalanok az iskolában a gyerekek.

(A lelkében pedig megmarad a megalázottak és magukraagyatottak keserősége. És ezt a szülő

készítette elő a józan látást és igaz szemmértéket elvevő dédelgetésével.)

3. És: Mivel az ilyen gyermek — kihasználva egyedülvalóságát — azt szokta meg, hogy a szülők egyedül csak óréa pazarolják a szeretetüket, mert nem voltak testvérekéi, akikkel meg kellett volna osztani ezt a rázáporozó szeretetet, — most, mikor először elhagyja a szülői házat, iskolai életében is azt kívánja, hogy a társak és tanárok kiemeljék őt a tömeg közül és kizárólag csak őt halmozzák el szeretetükkel.

A társaknak és tanároknak azonban jobb szemmértékük van az elkényeztetett gyerek értékei iránt. A társak nem emelik maguk fölé, csak akkor, ha megérdemli. A tanár meg, mivel igazságosnak kell lennie, még akkor is kénytelen a szeretetére jobban érdemeseket jobban szeretni, ha ez fáj a magámaradtt agyondédelgetettnek.

4. De a legnagyobb veszély még hátra van: Az ilyen önállótlanásra nevelt, agyondédelgetett gyerek, ha észreveszi más fiúkban az önállóság neki is imponáló erejét, — vagy ha megtudja, hogy önállótlanságának következménye a sok mellőzés, — lázadni kezd. Feltámad benne az önállóság utáni vágy, de mivel a szülők eddig nem nevelték rá, mert féltették tőle a gyermeket, ez a nagy önállóság utáni vágy igen nehéz helyzetbe hozhatja a gyermeket.

a) Mert: A gyerek, akinek eddig nem adták meg a szülők az önállósági lehetőséget, most megpróbálja azt megszerezni titkos utakon, sőt hazugsággal is. Ha a nevelő ezt észreveszi és titkos kontrollal akarja ellenőrizni a gyerek önállósodási kísérleteit, akkor a gyerek, mivel támadást lát maga ellen az ellenőrzésben, annyira bizalmatlan lesz a nevelővel (szülővel) szemben, hogy dacból olyan

dolgokból is kizárja a szüleit, melyeket máskor nyíltan megmondott nekik. (Elszárja a fiókját . . . Leveleit nem haza, hanem a barátjához címezteti . . . Ha el akar hazulról menni, iskolai ürügyeket hazudik, stb.¹⁾)

b) A szülő talán — mikor ezeket a jelenségeket megtudja, megdöbben. Pedig fog rosszabbat is tapasztalni, mert biztosan visszafelé sül el az eljárása, hogy rosszul felfogott szeretetből megfosztotta önállóságától a gyereket. *Az ilyen gyerek, ha egyszer módja adódik, hogy áttörje a támogató és babusgató szeretet korlátjait, tombolva visszaél az önállóságával és áldozattá lesz:*

Eddig nem mehetett ki este, most ürügyeket keres, hogy kinn maradhasson . . . (Az Isten óvja meg attól, hogy az éjtszaka áldozata legyen!)

Eddig nem volt zsebpénze. Most már kap, de nem tud vele bánni. Pazarol és potyára leső cimborákat gyűjt maga köré. (Isten mentse meg attól, hogy a pénz és a cimborá áldozata legyen!)

Eddig eltiltották a lánytól. Most egyedül jár az éjtszakában és . . . (Isten védje meg az utca lányától, hogy áldozata legyen.)

Eddig társaságba nem mehetett, csak a szülei védőszárnya és folytonos rendre utasítása között. Most ügyetlen a társaságban. Félszegen mozog. A társaság kimosolyogja . . . És addig boldog, míg ezt észre nem veszi. Mert ha majd észreveszi, fájni fog neki, hogy a szülői szeretet áldozata.

Eddig a szülei boldogok voltak, hogy a gyermekük naív. — Most be akarja bizonyítani, hogy már nem naív. De fog-e fájni a szülőknek az, hogy gyermeküket a társak még bűnökbe is beugratják,

¹ Tartalmilag: Hetzer: Erziehungsfehler 73–74. oldal.

hogy bebizonyíttassák vele, hogy már nem naív? És későn jön a ráeszmélés, hogy már áldozattá lett.

És ha ez a ráeszmélés bekövetkezik, akkor a gyerek először elkeseredik, aztán pedig vagy túlteszi magát minden isteni és emberi korlátozáson, vagy pedig éli az áldozatok szomorú sorsát: visszahúzódó, pesszimista, élettől féltő, fáradt, csalódott férfi lesz belőle.

És ki lesz felelős ezért?

A szülő azt mondja, ő nem. Sőt meg is okolja eljárást:

— Jogom van szeretni a gyermekemet. Az sem lehet nagy bűnöm, hogy mindjárt kicsiny korában nem löktem az önállóság veszélyes kísértésébe. Hiszen anyja vagyok. Védennem kell a gyereket, mert még magával is tehetetlen. A fa mellé is karót állítunk, hogy ki ne csavarja a szél a fiatal fát a nagy önállósága miatt. (Éz igaz, de az okos kertész tudja azt az időt, amikor a karót el kell venni a fa mellől.)

— Én is csak addig védem, míg az élet el nem rabolja tőlem. Addig legalább, míg velem van, vigyázok minden lépésére . . . (De ki fog annak a gyerekeknek a további lépéseire vigyázni, akinek még arra se adott módot a kényeztető szeretet, hogy begyakorolja az önálló lépéseket?!)

— Érzem a felelősséget a gyermekemért. Tehát nem engedhetem, hogy az önállóság bálványozott értéke miatt vadócként nőjön fel a gyermekem. (Persze az ilyen szülő nem gondol arra, hogy a gyermeke, mikor az Isten rábízta, csak vad alany, amelybe rózsát, nemes gyümölcsöket és önállóságot is lehetne oltani, ha a kertész (a szülő) tudná és ismerné azt a nemes feladatot, amit a gyermeknevelés jelent.)

III. Önállóságot, de józanul!

A főelv ez legyen:

„Nem a szülő a fontos, hanem a gyerek. Nem az a szülő hivatása, hogy magához láncolja a gyereket, hanem ellenkezőleg az, hogy felszabadítsa — hogy önálló emberré tegye, hogy majdan szárnyára bocsáthassa. *Az a legjobb nevelő, aki fokozatosan feleslegessé tudja tenni magát a gyermek mellett.*“¹

Ha ez az utolsó mondat kissé merész mondás is, mégis törekedni kell erre a szülőnek gyermeke nevelésével kapcsolatban. Ezért ezt tanácsolom:

1. A puha kényeztetésnek is megvan a maga ideje. A madárfiókákat is kényezteti az anyamadar addig, míg gyámoltalanok. De röpteti őket mindjárt, ha eljött az ideje, még akkor is, ha közben-közben a földre pottyannak is a fiókák. — A gyermeknevelésben is eljön egyszer az *edző szeretet* keménységének az ideje is.

Ha eljött az idő, alkalmazzuk ezt az edző, kemény szeretetet gyermekeinkkel szemben. Ez az edző szeretet már megkezdődik a jární tanulásnál, folytatódik a gyerekszobán át, az iskolában.

2. Hogy hogyan?

Úgy, hogy erejéhez mérten önálló feladatok elvégeztetésével nevelm önbizalmát. — Ma még csak az úton engedem át egyedül, holnap már egy levélügy elintézését bízom rá, holnapután már férfiként kezelem és férfias feladatok megoldását bízom rá.

3. És ha sikerült valamit megoldania önállóan, megtanítom élvezni az önállóan jól végzett feladat-

¹ Dr. Máday: Az elkényeztetett gyermek c. könyvének függelékében.

ból származó örömet és boldogságot. Hadd öntudatosítsa, hogy az eredmény az ő munkájából származott. Megdicsérem érte s további, még szebb feladatok megoldására serkentem.

4. Ha pedig nem sikerült valami, nem baj. Nem csinálók mindjárt patáliát. Nem fenyegetőzőm. Nem gúnyolódok, hanem megvizsgáljuk közösen az okot, miért nem sikerült ez az önálló vállalkozás, — és tanulva a hibán, új ambícióval indítom neki egy új, talán még nehezebb vállalkozásnak. (Hány gyerekben lehetne így már csirájában elfojtani a csökkentértékűség érzését!)

De hátha bajok származnak az ilyen balul sikerült önállósági vállalkozások következtében? Bajok származnak? Nem baj: Módot adok így a gyermeknek, hogy „durch eigenen Schaden klug zu werden, und durch eigenes Erleben sich Wissen und Selbstständigkeit anzueignen“¹ Tehát: Az önállósági kísérletekből származó bajok arra jók, hogy a gyerek a saját kárán legyen okosabb a jövőben és saját tapasztalata útján szerezze meg a tudást és az önállóságot.

De nem pedagógus állomkép-e ez? Lehetséges-e ez a tudatos önállóságra szoktatás?

Szabadjon itt elmondanom egy megtörtént esetet:

A cseh megszállás alatt Komáromból a Tát-rába készültünk cserkésztáborba. Egy harmadikos gimnazista édesanyja keresett fel a táborba indulás előtt egy héttel:

— Parancsnok úr, nagyon szeretném, ha az én Zoli fiam is elmehetne táborba, de nem is merem kérni, hogy vigye magával a fiamat.

— Miért, Nagyságos Asszonyom?

¹ Neter: Das einzige Kind. 11. oldal.

— Azért, mert eddig nagyon elkényeztettem. Harmadikos gimnazista, de még sohasem mosdott maga, és sohase fűzte be maga a cipőjét.

— Márpedig a parancsnok nem fogja a Zolit se mosdatni, se a cipőjét befűzni.

— Szóval nem viszi el?

— Még csak ezután akarom igazán magammal vinni.

— És nem fél tőle?!

— Hát olyan félelmetes a fia?

— Nem, csak félek, hogy tehertéel lesz a parancsnok úrnak. Ezt pedig nem szeretném.

— Csak bízsa rám a Zolit Nagyságos Aszszonyom!

. . . És el is vittem. Ambícióm volt ezzel a gyerekekkel külön foglalkozni . . . Lassan vizsgáztatott a mosdásból és cipőbefűzésből, — sőt az apróbb megbizátások elvégzéséből is. (Sokat ügyetlenkedett, de szerettem, és ezért türelmes voltam hozzá. Engem nem keserített el az eredménytelenség, de nem is engedtem, hogy a többi gyerekek kinevessék.)

Szóval: A jóakarat, a fiúközösség és a tábor élete jótékonyan nevelte a fiú önállóságát. De a vizsga a tábor 3. hetének első felében volt:

Napiparancs után elém állt a Zoli.

— Tisztelettel jelentem parancsnok úrnak, a fülem körül kiújult az ekcémám . . .

— Na és mi lesz most?!

— Nem tudom, tisztelettel jelentem!

— Én tudom, Zoli!

. . . És a gyerek kíváncsian vár:

— Liptószentivánban vagyunk. A legközelebbi város ide 40 kilométerre van vonaton: Rózsahegy. Tehát ez a parancsom: Ma a kora délelőtti vonattal elmész Rózsahegyre. Keresel egy magyar or-

vost. Megvizsgáltatod magadat. Receptet kérsz és a patikából magaddal hozod az orvosságot. De aztán vigyázz magadra. Bajod ne történjék. Szervusz! Én bízom benned.

Elment.

Estefelé már türelmetlenül vártam a vonatot. Végre feltűnt a Zoli. Olyan volt, mint egy fehér-turbános arab. Jön. Jelentkezik:

— Tisztelettel jelentem a parancsnok úrnak, a parancsot végrehajtottam.

És elmondta, hogyan keresett magyar orvost, hogyan akarta kifizetni, de az egy magyar diáktól nem fogadta el . . . stb. Még sokáig mesélte volna élményeit, de félbeszakítottam:

— Zoli, hát a cserkészkalapod hol van?!

— Tisztelettel jelentem a parancsnok úrnak, a kalapomat a vonaton elragadta a „cúc”.

— No és ezt csak úgy hagyja egy cserkész?!

— Nem hagytam, mert amikor megérkeztem, megkértem az állomásfőnök urat, hogy telefonáljon vissza arra az állomásra, amely után a „cúc” elragadta a kalapomat.

(Másnap valóban megérkezett a kalap is.)

Szerettem volna megölelni a Zoli gyereket. És ez a gyerek volt az, akiről az anyja azt mondta, hogy még nem mosdott egyedül, és még sohase fűzte be maga a cipőjét . . .

Az édesanyja még így ismerte. Én pedig tudtam, hogy megállta a próbát és talán ez a tábor rántotta ki az anyai agyondédelgetésből és készítette elő az életre. Mert ez a gyerek akkor vette észre, hogy az elkényeztetésből származó pipogya önállótlanágnál sokkal szebb a férfias magalában járás és az erős küzdés.

Sokat tanultam a Zoli esetéből.

4.

KEMÉNY DIÓ:
A DACOS GYEREK

I. Még ez is megtörténhetett!

V.-es gimnazisták voltak akkor a gyerekek. Volt az osztályban egy nyápic, de erőszakos, hatalomra termett gyerek. A fiúk egyrésze félt a szájától, az osztály másik részének imponált, hogy ismételten szembehelyezkedett a tanárokkal.

Egyszer ezt a gyereket „megsértette” az osztályfőnök. A felelet erre: dac, de a legkeményebb fajtából. Dúlt-fúlt a gyerek. Egyetlen gondolata volt: Bosszút állni, bosszantani . . . Az osztály bámulta, mint hőst, mikor szembehelyezte dacos homlokát az osztályfőnökével, és gyűlölködő villámtekintettel dacolt.

Az osztályfőnök is észrevette ezt a kihívó viselkedést, de most nem szólt.

Annál többet beszélt óra után a „hős”. Igérte, hogy holnap bosszút áll.

Türelmetlenül várta az osztály a holnapot.

Másnap már időben mindenki az osztályban volt. A „hős” gyűlölködve magyarázott:

— Megtanultam mára a latint. Szóról-szóra . . . (És elmondta.) (Bámulták!) . . . De ha kihív, nem szólok egy szót se . . . Csakazértse . . . Usse meg a gutal . . .

És — történetesen (vagy szándékosan?) — felhívták latinból. Összenézett az osztály:

— No, mi lesz most!?

A gyerek diadalmasan végignézett az osztályon, s utána kihúzta magát, és dacosan, kihívóan szembenézett a tanárral . . .

— No Miska, miről tanultál mára?!

A gyerek hallgat.

— No miért nem szólsz?! . . . Talán nem tanultál mára?!

A gyerek néma.

— Mi van veled?! . . . Miért nem szólsz?! . . .

A gyerek egy szót sem szól, csak gyűlölködve, gúnyosan mosolyra húzza a száját. Az osztályfőnök feláll a katedráról és az első pad felé indul. (Abban ült, (most állt) „a hős“.)

— Fiam, ha nem beszélsz, kénytelen vagyok négyest adni . . . Vagy talán nem tanultál mára?! . . .

A gyerek még mindig hallgat. Az osztálynak imponál a „hősiesség“ . . . Feszült pillanatok . . . Csak a szemek beszélnek: a kamasz dactól villámló szeme és a tanár megoldást kereső tekintete.

A tanár még egyet próbál:

— Szólalj már meg, mert nem tűröm, hogy egy dacos kölyök szembeszálljon a nevelőjével . . .

„A hősnek“ csak ez kellett még. Még vakmerőbben feszült meg és még szemtelenebb lett. Az egész magatartása mintha ezt mondta volna:

— Majd meglátjuk, ki bírja tovább!

Az osztályfőnök egy pillanatig még habozott, de aztán villámgyorsan történt: Odaugrott az első pad mellé . . . Kiemelte a gyereket a padból . . . Felemelte a levegőbe és úgy vágta a gyereket a pad alá, csak úgy nyekkent, és ezt mondta:

— Kölyök! Majd megmutatom én, hogy velem nem fogsz te dacolni! . . .

Megdermedtünk . . . De csak egy pillanatig. Mert mikor a „hős“ keserű képpel előmászott a pad alól, olyan szánalmas képet vágott, hogy az egész osztály hangosan nevetni kezdett.

És győzött a tanár.

De: Mi lett volna, ha nem győzött volna, és a

dac még jobban megkeményedett volna — egészen a gyűlöletig?!

II. Mi volt a tanár eljárásának pedagógiai alapja?

A tanár így okolja meg eljárását:

1. *Nem lehet túrni, hogy egy dacoskodó kamasz a tanári vagy a szülői tekintélyt lejárassa.*

Ha én akkor radikális eszközhöz nem nyúlok, a dacos kamasz győz, és kinevet az egész osztály. A legszomorúbb azonban egy nevelőre, akár tanár, akár szülő az, ha nevetség tárgyává tudja tenni egy ilyen dacos gyerek. Mert: Ma még csak egy gyerek dacol szemtelenül és nevet rajta az egész osztály, holnap már a nevetők alakulnak át tekintélyrombolókká, és nemcsak egy fiú fog dacoskodni.

Megtehetném azonban, hogy szemére vetném a tanárnak, rosszul tette, hogy a tekintély megőrzése végett túlságosan drasztikus eszközhöz folyamodott. De hiába tenném ezt, mert mindjárt készen volna egy másik elvvel:

2. *A kesztyűs kézzel bánó nevelő jóakarátát a dacos kamasz nem érti meg, sőt boldogan gyengeségre magyarázza és annál agresszívebb lesz.*

És folytatja:

Úgyis az a baja a modern pedagógiának, hogy túlságosan kesztyűs kézzel intézgeti azokat az ügyeket is, melyek elintézéséhez — századok tanúsága szerint — erélyes kézre volna szükség.

Pedig:

3. *A gyerek dacosságát meg kell törni, mert másképp nem lehet kijózanítani beképzeltségéből.*

A gyerek nem bírja a fegyelmet, mert — képzelt értékei és a kora adottságai alapján — szentnek és sérthetetlennek képzei magát. És ha látja, hogy a fegyelmező tekintély meghajlást követel tőle (vagy: képzelt igazságtalanságot követ el ellene!), akkor szembehelyezkedik a fegyelmező erővel. De mivel most már nem teheti meg, hogy úgy, mint régen — földön fetrengve toporzékoljon a fegyelmező ellen, most dacosan megmerevíti magát és dacos némaságával vagy szemtelen visszabeszélésével teszi nevetségessé a nevelő tekintélyét. Mielőtt azonban ezt megtehetné, meg kell törnöm, nekem kell őt nevetségessé tennem, mert másképp fölém kerekedik. És ebben a megelőzésben bizony legjobb és leghasznosabb a radikális elintézés.

És mikor és hol lehetne ezt jobban elintézni, mint az iskolában?

4. *Inkább jobb az, ha még időben (az iskolában) verik ki a gyerekből a dacosságot, mint az, ha a kérdést elintézetlenül hagyva olyan lelki tulajdonságokat nevelünk ki a gyermekben, melyeket tehertételként visz az életbe.*

Mert a meg nem nevelt dacos gyerek — ha nem talál később jóságos nevelőre, ki a dackorszak lelki üledékét szeretettel el nem hordatja — erőszakoskodó, uralkodni vágyó, ellenkezést nem tűrő, fegyelemhez nem szokott felnőtté lesz, és így teher-tétel lesz önmaga számára, de tehertétel lesz a környezete számára is.

III. Lássunk tisztán!

Egészen tetszetős pedagógiai elvek azok, melyeket a legtöbb pedagógus felhoz a dacos gyerek radikális elintézésének védelmében. És van is bennük — némi — igazság is.

De lássunk tisztán!

Lássuk először azt, mi a kamasz-dac — és mi segíti elő kifejlődését, — és másodszor: hogyan kell egy dacos kamasz gyereket kezelni.

Tehát:

a) Mi a dac? H. Winkler: Der Trotz című munkájában így határozza meg: A dac egy „én”-nek a negatív visszahatása egy másik „én” olyan kísérletére, melynek célja az „én”-re való hatás. A dac tehát rokon azzal az aggresszív törekvéssel, hogy saját önünket az ellenálló másikkal szembeállítsuk és érvényesítsük. Lényege szerint tehát nem más, mint az egyén akaratervényesítése mindkét részről, csak hogy az egyik az aktív, a másik a passzív elem szerepét játssza.

A lélektani kutatások szerint különösen két korszak van az emberi életben, mikor a dac feltűnően jelentkezik a gyermek életében: 3—4 éves korában és 15—17 éves korában.

Mi csak a második dacperiódusról beszélünk.

Elindulásáért talán nem is a gyerek felelős. A fejlődés hozza magával. A felfedezett „én” túlságosan erősnek és hatalomnak érzi magát. Nincs szemmértéke. Azt hiszi, hogy a világ ő körülte forog. Férfinak érzi magát. Megsejti az önállóság értékeit és zavartalanul ki akarja használni azok előnyeit.

Ez a túlméretezett öntudat értékeket fedez fel magában. És vannak is értékei. De ezeket az érté-

keket — mint a felfedező saját találmányát — túlértékeli. Megköveteli, hogy mások is honorálják. Mivel azonban a felnőttektől nemigen kapja meg a „szent és sérthetetlen én”-jének megkövetelt hódolatot, — s mivel a felnőttek még nem hajlandók „kész emberként” kezelni az ifiurat, tehát dacol — egészen férfiatlanul, sőt gyerekesen.

S ha ehhez még hozzávesszük, hogy a serdülőkorban lévő gyerek nagyon érzékeny, — és hogy ezen érzékenységekben minden övétől eltérő véleményben támadást vél felfedezni, természetesnek fogjuk találni, hogy ez a gyerek szinte öntudatlanul is védekezik a felnőttek behatása és nevelő terve ellen.¹

b) Ha ezeket a lélektani mozzanatokat tudjuk, feltehetjük a kérdést: Megoldás-e ez ellen a naturaliter, a gyerek naggyálevéséből induló — és mivel érzelmi alapokon nyugszik — nem is mindig öntudatosított akarásból induló dac ellen a durva agresszivitás?

Elismerjük, vannak pedagógusok és szülők, akik a gyakorlatban azt vallják, hogy ez ellen a jelenség ellen a legkeményebb elhárítást, sőt a megálázó, kemény testi fenytést is alkalmazni kell.

Már jóelőre kijelentem azonban:

A magam részéről ezt a jogosnak mondott kemény és nagyonis kockázatos eredményű elhárítást csak végső eszköznek, utolsó „vagy-vagy”-gyógyszernek tekintem. Mégpedig azért, mert a kemény testi fenytéssel vagy a goromba megszegyenítéssel — ha még egyáltalán van önérzete a gyerekeknek — egyáltalában nem biztos, hogy le lehet szerelni a gyerek dacosságát. Azt viszont igen könnyen elérhetjük a durván megálázó agresszi-

¹ Fr. Schneider: *Deine Kinder und du.* 174. oldal.

vitásunkkal, hogy még jobban felszítjuk és megmerevítjük a gyerekekben a dacosságot.

Mivel azonban ezt a lehetőséget még megkockáztatni sem akarom, ezért mint tanár vagy szülő tudomásul veszem, hogy a gyerek fejlődése felvetette ezt a problémát. De nem ijedek meg tőle, mert részben tudom, hogy ez is csak gyermekbetegség, mely jól kezelve szerencsésen elmúlik, — másrészt pedig azért nem látok rémet benne, mert tudom, hogy ennek a dacperiódusnak is megvan a jó oldala: ezek által gyakorolja a gyerek önállósulási törekvéseit és a leendő komoly férfiakaratát.

De ezt meg kell látnom. Mert csak akkor tudok bízni abban, hogy a gyerekekben már megvan az önmagát irányítani tudó képesség, — és csak akkor tudom értékelni és a való jelentőségére leszállítani a gyerek szembeszálló dacosságát. Ha az értékelésig már eljutottam, akkor el fogok jutni odáig is, hogy a gyerekekben nem török le *vadul* minden dacoskodó kilengést, hanem inkább a nevelésre helyezem a fősúlyt.

Vagyis:

Mivel tudom, hogy a kamasz büszke arra, ha férfiszámba veszik, ezért aztán a dacos kilengés után csendes *négy szemköztli* beszélgetésben felvilágosítom, hogy a dacoskodás az éretlen kamasz tulajdonsága, és nem a férfié. A férfira megalázó volna ez a kölykös dacoskodás. Sőt ha egy férfiban mégis mutatkoznak ezek a gyerekes tünetek, akkor könnyen megállapíthatjuk, hogy annak a férfinak nem sikerült jól a kamaszkora.

Egy-egy ilyen komoly beszélgetés után megkérdezhetem tőle: Akarja-e, — mivel még dacoskodik — hogy éretlen kölyöknek tartsam, vagy —

mert a jövőben uralkodik magán — ki akarja-e érdemelni, hogy férfiként kezeljem? !¹

Ha ez az önérzetre való appellálás nem használ, és az esetek súlyosodva ismétlődnek, akkor büntetek, de gondolkodok erre: „Strafe dein Kind, damit er für die Folgen seiner Handlung einstehen lernt. Aber bedenke, wie weit es tatsächlich die Folgen seiner Handlung sind, für die ihm Verantwortung zukommt und wie weit seine Handlung überhaupt strafbar ist.“²

De arra is vigyázok a dacosságért való büntetésnél, hogy a büntetett érzi a testi fájdalmat is, de sokkal jobban lelkére veszi azt a sérelmet, melyet önérzete ellen követek el megalázó testi vagy önérzetet törő büntetéssel.

Ne várja azonban a nevelő, hogy egyetlen büntetésével már elintézte a gyermekben a dacosságot. Ez nehéz és sok türelmet kívánó nevelői munka. Aki a nevelés újrakezdéseibe belefárad és pesszimista lesz, annak azt szeretném mondani, hogy nézze meg a kisgyereket: „Ha a megszidott vagy megbüntetett gyerek a büntetés után csakhamar játszik ne ijedjen meg a szülő vagy nevelő, mert ez a jelenség a gyerek rugalmas lelkének a megnyilvánulása. Nagyobb baj az, ha a gyermekben a fenytést fásult közöny követi.“³

A dacosságot a gyerekből kinevelni akaró szülő vagy tanár ne essék kétségbe, ha egy-két kísérlet eredménytelen marad. De féljen attól, ha a gyerekek megmerevedik a dac, mert — ha idővel el is női a kamaszos dacosságot — a durva és megalázó agresszivitások keserű emléke meg-

¹ Fr. Schneider: Deine Kinder und du. 175—178. oldal.

² Hetzer: Erziehungsfehler 99. oldal.

³ Harsányi István: Gyermekvédelem, 1938 X. évf. 10. sz.

marad, és félő, hogy megvetéssé vagy gyűlöletté fokozódik a lelkében.

Sőt egy merész, de egy igazán jóságos pedagógus szívből származó tettel megkönnyíthetem a gyerekeknek a dacból való visszavonulást. Ezért örömmel aláírom Székely Béla véleményét, aki „A te gyermeked” c. művében¹ ezt írja:

„A nevelőnek mindenesetre igyekeznie kell a gyermek számára hidat verni, amelyen át dacos magatartásából vereség nélküli visszavonulást csinálhasson.”

Tehát nem indulatoskodom, — nem festem szörnyű nagynak a tettét, hanem megértetni próbálom vele, hogy lehetetlenül gyerekesen járt el, — de ugyanakkor a gyerekek észre kell vennie, hogy bennem megvan a jóakarát a megbocsátásra és a kamaszos dacosság elfelejtésére. Ha a gyerek megértést tapasztal nálam, akkor rálép arra a hídra, melyen a gyerekes dacosság birodalmából visszatérhet az apa vagy a tanár szeretetébe.

De ehhez jóságon alapuló tekintély és sok-sok szeretet kell.

Mert ha ezt a jóságos szeretetet és jóságon alapuló tekintélyt meglátja a gyermek a szülőben vagy a nevelőben, akkor vagy egyáltalán nem dacoskodik velem a gyerek, vagy legalább nem merevül gyűlöletté benne a dac, hanem egy-két atyai jó szó után meghajol a kemény és merev kamaszderék, könnyek hullanak a kezemre és ezt hüppögi az előbb még dacoskodó kamasz:

— Apukám! Bocsáss meg! Nem akartalak megbántani!

¹ Székely Béla: A te gyermeked. 134. oldal.

5.

„GYŰLÖLÖM A SZÜLEIMET”

I. Akik elrontják a napsugaras gyermekkort

Haward J. könyvet írt a gyermekkor boldogtalanságáról. „A gyermekkor felhőtlenségét — szerinte — a felnőttek találták ki. Az úgynevezett „gondosan nevelt gyerek“ az a gyerek, akinek sohasem volt szabad azt tennie, amit szeretett volna. Az örökös zsémbeskedés: Tartsd magadat egyenesen! — Vigyázz az új ruhádra! — Nézd, hogy nézel ki? Milyen sárosak a cipőid?! — stb. — elég, hogy megmérgezze a gyerek életét, akitől a szófogadás énje egyrészéről való lemondást követel, — s akinek a szemében a felnőttek csak arra valók, hogy örömeit elrontsák.”

Mintha Haward ezen véleményét akarta volna illusztrálni az a tanítványom, aki IV-es korában sírva omlott a vállamra:

— Nem bírom ki otthon! — Gyötörnek...

— Túlságosan érzékeny vagy fiam... Talán csak te képzeled, hogy gyötörnek...

— Én — sajnos — nem képzelődöm... De tessék csak elképzelni az én életemet...

Mintha a zsilipet húzták volna fel a szívéről, ömlött a panasz:

— Gyötörnek... Semmi se jó úgy, ahogy teszem... Mindíg azt mondják, hogy mit ne tegyek, de sohasem azt, amit tennem kellene...

Meg akartam állítani, de nem lehetett.

— Ne, ne tessék azt mondani, hogy legyenek

jó gyerek és fogadjak szót... Hogyan fogadjak szót?!... Ha iskolából hazamegyek és zongorázni kezdek, mert tegnap felpanaszolták, hogy lusta vagyok és hiába fizetik a sok pénzt a zongoratanárnőnek, akkor rám kiált az édesanyám:

— Ne klimpírozz mindig... Széttéped az idegeimet!...

Ha tekintettel akarok lenni édesanyám idegeire, akkor holnap így kiált rám:

— Ne lustálkodjál! Miért fizetek a zongoratanárnőnek? Legalább játszanál egy kicsit, úgyis olyan néma ez a lakás, mint a siralomház...

Csupa könny a szeme, de azért panaszkodik:

— Még ebédnél sem hagynak békén... Jeleneteket rendeznek és folyton nevelnek. Mert egész ebéd alatt ki nem fogynak ebből:

— Hogy fogod a villát?!... Ne zörögj!... Ne egyél olyan hangosan!... Ne könyökölj!... Ne... Ne... Ne... Örökké csak ne!... Nem bírom ezt tovább... Megszököm inkább... Úgyis tudom, hogy csak terhükre vagyok... Pokol már az életem... Gyűlölöm ezt a csupa „ezt ne! — azt ne!” életet és gyűlölöm a szüleimet, mert örökké csak gyötörnek, — és nincs egy jó szavuk hozzám... Ha ők összevesznek, rajtam vezetik le az idegességet... Ha édesapámat lekapta a vezérigazgató, akkor én szenvedem meg délután... Ha valamit összetört a cseléd, akkor anyukám rajtam spannolja fel az idegeit, hogy erélyes lehessen a cseléddel szemben... Nem bírom! Pokol ez az élet... Inkább megszököm...

Megsajnáltam ezt a szegény kis kamaszt. És szerettem volna, hogy sok szülő hallotta volna ezt a könnyes szemmel, hüppögve elmondott kemény vádbeszédet. Akkor talán többen megértették volna, miért idegenedett el tőlük kamaszkorában a gyer-

mekük. Megértették volna, — vagy pedig talán úgy beszéltek volna, mint ennek a gyereknek a szülei.

II. A túlbuzgó szülő

Mivel azt vettem észre, hogy valóban nem pusztán kamaszos túlérzékenységről van szó, — és mivel féltem a következőktől, magamhoz kéretem a gyerek szüleit, — és miután elmondtam nekik a gyerek könnyes vádbeszédét, nyíltan feltettem nekik a kérdést:

— Miért bánnak így ezzel a szegény gyerekkel?! Hiszen egészen elvadítják maguktól azt a szegény gyereket! . . .

De úgylátszik, nem nagyon hatotta meg őket a gyermek kemény szava: „Gyűlölöm a szüleimet!”, mert miközben az ő nevelési elveiket mondják, először engem akarnak kioktatni:

— De, tanár úr, nevelnem kell a gyermekeket . . . Nem nőhet úgy fel, mint a vadóc . . . Nem lehet faragatlan „naturbursch”.

. . . Persze: A tanár úr előtt jól viseli magát . . . De otthon nevetlen kölyök . . . Nem bírunk vele . . . Olyan rendetlen . . . Olyan taráta . . . A viselkedése meg olyan nevetlen, mintha őserdőben nőtt volna fel . . . Én csak nevelni akarom! . . .

(Szerettem volna közbeszólni, hogy igen rossz nevelési módszert választottak, de nem szólhattam, mert a mama tovább viharozta nevelési elveit.)

— Egy év óta kiállhatatlan ez a kölyök . . . Olyan érzékeny, mint a nebáncsvirág . . . Nem bírja a legkisebb fegyelmet sem . . . Irtózik a legelemibb etikettszabályoktól is . . . A tanár úr persze csak

azt a latin négyestől félve meghúzódo diákot látja, s azt gondolja, hogy kettőt se tud szólni... De próbálná ki otthon... Az embernek már idegeire megy ez a gyerek... Valamit tennem kell nekem is, mert nem engedhetem, hogy a fejemre nőjön... Ahhoz talán jogom van, hogy rendreutasítsam az ifiurat, mikor olyan neveletlenül viselkedik...

(Azt hittem, már meg sem áll... De egy pillanatra mégis megállt... Ezt a kis szünetet akartam felhasználni arra, hogy megmondjam neki:

— Asszonyom! Kamaszkoromban nem szerettem volna a maga fia lenni!

De nem szólhattam, mert máris folytatta a pedagógiai eljárásának magyarázatát.)

— Egyébként is kötelességem megtenni ezeket éppen a gyerek érdekében. Mert én vagyok a felelős a gyermekért... Az emberek majd nem az iskolát, hanem a szülőket kérik számon, ha a neveltelenség tehertételével megy az életbe... Meg kell tehát előznöm azt, hogy valaki az életben egyszer majd azt mondja a fiamnak: „Ennek a férfinak nem volt gyerekszobája.” Ez a felelősség kényszerít arra, hogy néha-néha keményebb legyek a gyerekekkel szemben.

(Azt vártam, hogy most exkuzálja magát ideges kilengéseiért és azért, hogy önfegyelmetlenségével lehetetlenné teszi a gyerek helyzetét. De nem érzett bűnbánatot, sőt így folytatta:)

— Egyébként is nem értem, miért olyan érzékeny ez a kölyök... Mi csupán szelíden figyelmeztetjük, ha valamit rosszul tesz... Ehhez talán van jogunk nekünk szülőknek is... Arról aztán igazán nem tehetek, hogy annyiszor neveletlenkedik, hogy bizony sokszor kell feddeni kamaszos kilengéseiért... Egyébként attól nem félek, hogy azt mondta, hogy gyűlöli a szüleit... Ez is csak

kamaszos nagymondás, de ez nem akadályoz meg bennünket abban, hogy továbbra is törődjünk a gyermekünk folytonos nevelésével . . .

Végre szóhoz jutottam:

— Asszonyom, engedje meg, hogy az elmondottakra először általában Ellen Key szavaival feleljek:

„Ein erwachsener Mensch würde wahnsinnig werden, wenn scherzende Titanen ihn nur einen einzigen Tag so behandelten, wie er jahrelang sein Kind behandelte.“ Vagyis: A felnőtt ember is beletörülne abba, ha a tréfálkozó titánok csak egy napig is úgy bánnának vele, mint mi bánunk — hosszú éveken át — gyermekeinkkel.

III. A neveléshez szeretet és türelem kell

Az eddig fölényes asszonyt megdöbbenette ez a Titán-história. Talán most először látott bele igazán, hogy mit csináltak ők a gyermekükkel. Kihasználtam ezt a megdöbbenést. Most én is szóhoz jutottam.

— Asszonyom! Én megértem, hogy jót akar a gyermekével. Hiszen anyja. De legyen türelemmel azzal a kamasszal szemben. A kamasz darabos. A kamasz nem szereti a rendet és a fegyelmet. A kamasz irtózik minden megkötöttségtől, így a társadalmi élet külső etikett-formáitól is. De ne esünk ezért kétségbe és ne legyünk pesszimisták azért, ha a kamaszkori hibák és fegyelmezetlenségek a gyereken kiütkeznek. Gondoljunk csak vissza — de őszintén áml — a mi kamaszkorunkra, és várjuk meg türelemmel, míg az éréssel a kamasz-

hibák eltűnnek vagy legalábbis gyengülnek. Mert hiszen eljön az idő, mikor a gyerek is átlátja, hogy nem vadonban él, — és akkor ő maga is szívesen leveti azokat a hibákat, melyek miatt a veszedelmekkel és az örökös tiltásokkal megmérgezik a családi atmoszférát és a gyermek lelkét. És hogy könnyebben elhiggyék, hogy eljön az az idő, mikor a kamasz lecsillapodik, vegyék elő Mécs László könyvét és figyelmesen olvassák el belőle a „Kamaszok” című verset, — és talán akkor megnyugosznak.

De nemcsak türelmet kérek a kamasz számára.

Sok szülő panaszkodik, hogy sok gyerek elidegenedik a szülőktől a kamaszkorban. Igaz is. Igaz ugyan, hogy ennek az elidegenedésnek sok összetevője van (amit most e fejezetben nem tárgyalhatok), de talán nem jelentéktelen ezen összetevők között az sem, hogy a szülők agyongyötrik nevelésükkel a kamaszgyereket.

Észszerűség kell a neveléshez. Sőt: Jogos önzéssel törekednem kell arra, hogy megőrizsem magam számára a gyermekem szeretetét. Mert: Mi örömöm lesz abban, ha a kamaszfiam idegenek előtt úgy viselkedik, mint egy kis gentleman, ott-hon pedig oly szelíd, mint a tüzes vassal megszeli-dített tigris a ketrecben, de szívében ez van: „Gyűlölöm a szüleimet?” . . .

Ki lesz felelős azért, hogy ez a gyötréssel megszeli-dített gentleman-tigris megunja a ketrec-életet és a szeli-dítő állandó gyötrését, és kiszökik az otthon ketrecéből, — és elcsavarog? Akkor már nem sokat használ az ujsághirdetés: „Jöjj vissza, minden meg van bocsátva!” — Hiszen nem a gyerekek kell bocsánatot kérni, hanem a szülőknek kellene valahogyan jóvátenni, hogy egészen az elcsavargásig gyötörték a gyereket.

És ha vissza is jön az ilyen gyerek (vagy el se szökik, csak tűri a gyötrést!), ki lesz felelős azért, ha az ilyen gyerek sohase fogja igazán szeretni a szüleit?! . . .

Annak a szülőnek, akinek a türelemhez és jószágához még pedagógiai tapintata is van, sohasem kell ettől félnie. De ez a pedagógiai tapintat sokat követel a szülőtől a kamasznevelésben.

Pl. megköveteli, hogy ne adjunk állandóan *negatív parancsokat* (vagyis ne örökké csak tilt-sunk), hanem szeretettel mondjuk meg, hogy mit tegyen a gyerek.

Ez a tapintat követeli meg, hogy ne rontsuk el a gyerek szórakozását, (ebédjét), munkáját állandó rendreutasító kifogásainkkal. Nemcsak a felnőtteknek vannak idegei, hanem a gyereknek is! Ha valamiben hibázik a gyerek, ne csapjunk le rá mindjárt, mert ez sokszor úgy tűnik fel a gyerek előtt, hogy szinte vártuk az alkalmat, hogy lecsaphassunk rá.

Ha valamiért szólnunk kell, lessük ki azt a pillanatot, amikor leglágyabb a gyerek szíve és még a rendreutasításért se érzi sértettnek magát.

A nevelői tapintat követeli meg azt is, hogy a kamaszgyerek ne érezze meg azt, hogy azért kell most szenvednie, mert a házastársak között most feszült a viszony valami miatt, és ennek a levét neki kell meginnia. Mert az a szülő nem követelhet a gyerektől fegyelmezettséget, önfegyelmet és önuralmat, akinek a dühösségéből, ideges-ségéből a gyerek látja, hogy először ő szorulna önfegyelmezésre.

Ismertem olyan szülőt, akiben nagyszerűen ki volt fejlődve ez a pedagógiai tapintat. Kitűnő szeme volt, és meglátott a saját gyermekében is minden kamaszos kilengést. De nem volt „rámenő”

természete, és nem tudott kicsinyeskedő lenni. Ő is látta a kamaszgyereke kinövéseit, de nem csapott le rá ott melegében, nem zúdította rá a tiltó parancsokat, hanem megjegyzett mindent.

Mikor aztán sétáltak, vagy valahol voltak, ahol a gyerek is láthatta vagy észrevehette egy másik kamasz kilengéseit, az apa felhívta ezekre a gyerek figyelmét, és példában mutatta be neki, milyen előnytelen az a tett arra a másikra, — és rámutatott, hogy íme, ők is elítélik azt a gyereket kamaszos fegyelmezetlenségeiért, de őt se kíméli meg senki ettől az elítéléstől.

De nemcsak ítéletet mondott. Pozitíve is megmondotta neki, hogyan kellett volna annak a fiúnak viselkednie, hogy gáncs nélküli gentleman lehessen. Ezzel aztán elérte azt, hogy a gyerek mintegy tükörben látta a saját kamaszos kilengéseit, — és elkezdett egy kicsit gondolkodni, és akart megjavulni a nélkül, hogy kímondotta volna: Gyűlölöm a szüleimet!

Mennyivel könnyebb és eredményesebb volna a kamasznevelés, ha sok szülőben megvolna ez a pedagógiai tapintat és türelem, és nem akarnánk idegeskedésünkkel is gyors és csoda-eredményt elérni ott, ahol az Isten is kitartó szeretetet követel az eredményhez.

Ezzel azonban nem akarom azt mondani, hogy nézzünk el mindent a kamasznak azért, mert kamasz és kamaszosan érzékeny. Nem. Csak ne gyötörjük és ne tegyük túrhetetlenné a helyzetét rendelkezéseinkkel.

Azon szülő rendelkezéseinek soha nincs tekintélye a kamasz előtt, aki szeszélyes rendelkezéseiben egyszer mindent észrevesz és mindenért össze-
szid, — máskor viszont semmit se lát meg és min-

dent elnéz, még olyant is, amiről a gyerek is érzi, hogy ezért most rendreutasítást érdemelne.

Rendelkezéseinkben és ítéleteinkben legyünk következetesek, — és ítéljük meg egyforma szeretettel a gyerek tetteit. Ekkor sohase kell a gyereknek félni a szülő szeszélyétől, mert tudja, hogy szeretik őt és a szeretet diktálja a rendelkezést és a rendreutasítást.

Ha ezenfelül még meg tudjuk értetni a kamaszal, hogy az ő érdekében, az ő jövődő boldogulása érdekében vagyunk kénytelenek szóvátenni az ő kamaszos kilengéseit, akkor nyert ügyünk van. De vigyázat! Nem filozófiai elmélkedésekre gondolok itt, és nem várom, hogy a kamaszt túlságosan meghatja a jövőő boldogságának emlegetése. A kamasz nem bírja az erkölcsi prédikációkat, és jobban a mában él, semhogy túlságosan a jövőt kutatná. De ha észreveszi, hogy a szeretet és a türelmes jóság diktálja szülei rendelkezéseit, akkor meghajol a jóság és a szeretet előtt még a kamasz is, hiszen talán sohasem vágyik a gyermek annyi megértő szeretetre, mint kamaszkorában, mikor mindenki csak bántja kilengéseiért és darabosságaiért, de szeretetre és megértésre oly ritkán talál ...

Pedig:

Ha a szülőkben több volna a pedagógiai tapintat és a szerető, türelmes megértés, akkor kevesebb gyerek mondaná: Gyűlölöm a szüleimet!

Az én kamaszom csak kamaszos nagyizolásból mondta, hogy gyűlöl a szüleit. Nem gyűlölte, de a szüők örökös, ideges agyonfegyelmezése elidegenítette a gyereket a szüöktől. Mikor fiatalemberré serdült, emlékeztetvén a régire, ezt kérdeztem tőle:

— No, hogy vagy most a szüleiddel?!

És így felelt:

— Most már nem bántanak . . . De most már késő . . . A tiszteletet még megparancsolja a IV. parancs, de szeretni nem tudom őket úgy, mint szeretném akkor, ha megértettek volna kamaszkoromban . . .

6.

A „JÓL SZITUÁLT” GYERMEK
VALLÁSOSSÁGÁNAK
VESZÉLYEI

I. Érdekes és elgondolkoztató jelenség

Magyarországon — hála Istennek — miniszteri rendelkezés van arra nézve, hogy az iskoláinkban nemcsak az *értelmi nevelés* a fontos, hanem a *vallásos lelkiület* nevelése is kötelessége az iskolának.

Az iskola teljesíti is ezt a kötelességét. A magyar szülői társadalom mégse szunyókálhat a biztonság párnáin abban a tudatban, hogy az iskola majd vallásossá neveli a gyermekét. Ma már mindenki tudja, hogy egyrészt az iskola csak a már feltételezett vallásos alapra tud építeni, mert a vallásos alaprakás *az otthon feladata* és nem az iskola kötelessége; — másrészt: azt is tudja már mindenki, hogy az iskola nevelését *mások is befolyásolják*, mert a gyerek a nap 24 órájából csak 5 órán át áll az iskola hatása alatt, *19 órán át pedig más*, idegen hatások alatt áll. Márpedig a *miliő — akaratlanul is — nevel.* Jobbá tesz vagy elront a szerint, hogy az adott miliőben jó vagy rossz hatásoknak van kitéve a gyerek.

Itt érünk el egy érdekes jelenséghez, melyről tudunk, de nem akarjuk vagy nem merjük öntudatosítani, s legkevésbé akarunk belőle önmagunk számára konzekvenciákat levonni.

Mi ez az érdekes jelenség?

A nélkül, hogy egyes esetekből általánosítani akarnék, — vagy hogy meg ne mondanám, hogy „tisztelet a kivételnek“, meg kell állapítanunk:

Az egyszerűbb (de nem nyomorgó!) néposz-

tály vallásossága egyszerűbb, naivabb, de őszintébb és lélekformálóbb, mint az anyagilag jól szituált középosztályé. Ez az egyszerű néposztály intelligencia szempontjából, anyagilag és a civilizáció úri kényelme szempontjából nem oly felkészült, mint ez a jól szituált osztály, de a lelkük, az életük vallásosabb és ősen krisztusibb . . . És bár ők nem is tudnak róla, hogy az ő lelkületük kisugárzása dinamikusan hat a gyermekeik lelkületének fejlődésére, mégis az ő lelkük ad a családnak és az otthonuknak — a nélkül, hogy akarnák — olyan lelkületet, mely rokon az ő lelkületükkel.¹

És ez a vallásos lélekkisugárzás olyan miliőt teremt a gyerekek számára, hogy megérthetjük egyrészt azt, hogy hősök, szentek, papok indulnak el ebből a vallásos milióból, — de másrészt nem csodálkozunk azon sem, hogy az ebből a milióból kikerült gyerekek — ha az élet szekere lelkileg is jól összerázta őket — egyszer visszavágnak abba a lelki-békés és vallásos világba, melyből elindultak, — és így nem vesznek el Krisztus számára.

De (tisztelet a kivételnek!) nem mondhatom el ezt a jól szituáltak családi miliójáról. Ennek a néposztálynak az élet dús asztalt terít, a civilizáció kényelmet szervíroz, az iskolák kultúrjavakat osztanak, de az otthonuk már nem egészen a krisztusi miliót sugározza. Az az egy vagy két gyerek, akinek megengedik, hogy éljenek, egy a vallási tradíciókat még eldobni nem merő, de viszont vallásilag felszínes milióban nő fel, és már a fejlődés idején ezer veszélynek van kitéve alakuló vallásos lelkületük.

A jól szituáltaknak ez a vallásilag felületes

¹ Friedrich Schneider: Katholische Familienerziehung. Freiburg, 1935. 69. oldal.

és felszínes miliője rányomja bélyegét a gyermek lelkére is. A régi elv szerint: Aki malomban él, lisztes lesz . . . Ha egy gyermek túlságosan elvilágiasodott, elpogányosodott világban él, akkor később, ha nem is lehetetlen, de nehéz lesz neki a hitét és vallásosságát megőrizni, — és ezért kell legalább a családban krisztusi atmoszférában élnie.¹

Mivel azonban az a krisztusi atmoszféra igen sokszor nem található meg ezekben az anyagilag jól szituált családokban, egyre nagyobbnak mutatkoznak azok a veszélyek, melyek az ilyen családokban élő gyermekek vallásosságát fenyegetik.

II. Reflektorvillantások

Hogy ennek az anyagilag jól szituált családban élő modern gyerekeknek a vallásosságát fenyegető veszélyeket megismerhessük, reflektorozzunk rá ezekre a veszélyekre — sine ira et studio — tehát jóakarattal.

1. Régente az édesanya imádkozva várta az eljövendőt. Hányszor elment szülés előtt a templomba a Szent Anna-oltárhoz és imádkozott magáért és azért, akit szíve alatt hordott. És mikor érezte, hogy közeledik az idők telje, alázatosan leterdelt a gyóntatószékbe. Isten kezébe ajánlotta a maga életét és azt az életet is, melyet ő akar világra hozni. Tiszta, bűnnélküli lélekkel akart a teremtető Isten eszköze lenni.

És ma?

A modern nő, ha ugyan mer és akar is édesanya lenni, és ha már megmozdult benne az élet, *Isten helyett orvoshoz fut*. Az orvos kell, de kell

¹ Fr. Schneider: *Deine Kinder und du*. 164—165. oldal.

melléje az Isten is. De ki törődik most vele? Imádság helyett tornagyakorlatok jönnek. És mikor az a „kis tolakodó” már erősebben mutatkozik, szabászok művészkednek, hogy eltakarják a betlehemi éjtszaka közeledtét. Az aztán természetes nekik, hogy ilyen állapotban a szülés előtt már egy fél-évvel nem mennek templomba. Otthon pedig ki gondol arra, hogy az Istent is be kellene vonni az új élet elindításába? Aztán jön a ragyogó fehér klinika, de oda nem igen hívják a fehérruhás Krisztust.

És ha megjött a gyerek?

A vallásoslelkű édesanya nem olvasta Hermine Thedy: Büchlein von Mutter und Kind¹ c. könyvét, melyben ezt olvashatta volna: Az anya és a gyermeke olyan szorosan egymáshoz tartoznak, mint a fa és gyümölcse. Ennek alapján azt mondhatná az ember, hogy a gyermek a természet (az Isten?) akarata szerint nemcsak a testi, hanem a lelki táplálékot is az édesanyától kapja. Tehát tudnunk kell, hogy a gyermek az anyatejjel szívja magába a vallásosság alapelemeit. És ezt joggal hiheti az édesanya, mert az ő egyszerű, de őszinte vallásossága valóban az a forrás lehet, melyből meríthet a még öntudatlan gyermek.

A modern édesanya mit adhat a csöpp kisgyermekének? Kapott-e a hozománnyal vallásos lelkületet is, melyből adhatna gyermekének?! . . . Még ha jónevű zárdában végezte is iskoláit, átmentett-e a fiatal korából annyi üde vallásosságot, hogy az anyatejjel szívja magába a gyerek az édesanya élő vallásosságát?! . . . Vagy talán ezzel is úgy van, mint az anyatejjel?! . . . Vagyis: Anyatejet sem ad, mert a gyerek szoptatása megfosztja a társa-

¹ Paderborn, 1923.

sági élettől, — és ezért a gyereket odalöki a dadának — és nem törődik azzal, hogy mi lesz a gyerekekkel . . .

Sajnálom azt a kisgyereket, akinek ilyen anyja van . . .

2. Az az egyszerű, de vallásos lelkületű család a gyerek 1 éves korától 6—7 éves koráig törődött a gyerek testével, védte a sok leselkedő gyerekbetegségtől, de nem feledkezett meg a lelkének neveléséről sem, mert tudta, hogy a legzsengőbb korban kell kezdeni a léleknevelést is . . . És mivel inkább érezte, mint tudta, hogy „a gyermeki lélek kialakulására a környezet és a család lelki atmoszférája legalább olyan nagy hatással van, mint a tudatos nevelői ráhatások (a parancs, a tilalom, — a jutalom, a büntetés)¹, a család élte elő a gyermek számára a krisztusi vallásos életet: Az édesanya tanítja imádkozni a még csak gügyögő gyermeket, és nem mondja, hogy fáradt és ideges, — és nem kérdezi, miért tanítsa imádkozni, hiszen még úgyse érti, mit imádkozik . . . Az édesapa szeretetén keresztül lopják bele az Isten-fogalmat . . . „Az Istenke haragszik“ — mondással már beleégetik a jó és rossz közötti különbséget és a tetteiért való felelősséget . . . „Das kleine Kind sieht alle Lebensäußerungen der Familie *unkritisch* und als *etwas Selbstverständliches und Notwendiges an*. Es wächst in allen Familienbrauch und die dahinter steckenden seelischen Haltungen mit Leichtigkeit hinein und bewahrt sie mit mehr oder minder gro-szer Treue.“²

És mikor nagyobb lesz, a szentmisén már ott ül édesanyja ölében, vagy az édesapa vezeti el a

¹ Fr. Schneider: *Deine Kinder und du*. 168. lap.

² Schneider: *Kat. Familienerziehung* 70. oldal.

már nagyobb gyereket a vasárnapi szentmisére . . . És mikor már az értelem is közelebb férhet az Istenhez, mindennap lelki élmény számára a család térdenállva végzett közös imája és az asztali áldás, melyet felváltva mond apa, anya, kisgyerek.

És ezzel szemben a jól szituált gyerek első 5—6 éve?!

Ez a modern család, noha tudhatná, hogy a gyerekszobában nagyobb szükség van az *egyéni lelkinnevelésre*, mint később az egyetemen vagy az életben, („dass die Kinderstube mehr noch als Universität und Leben die Eigenart der individuellen eligirösen Geisteshaltung bedingt¹), mégis ezekben az években *többet törődik a gyermek testével, mint lelkével*. A gyermek életében Krisztust a gyermekorvos helyettesíti. Többet bíznak abban, mint a gondviselő Istenben. Szinte hipokonderré nevelik a gyereket, de a lelke eltompul minden valóságos dolog iránt, mert a gyermeket megsímogató és megáldó Krisztust nem engedik be és a szülők nem vezetik be a gyermekszobába.

Ezeknek a szegény gyermekeknek aztán „volt gyerekszobája” és a szülők el is dicsekednek vele, de olyan gyerekszobájuk volt, ahol „pukkedlizni”, bemutatkozni megtanították, de Isten előtt térdreborulni és imádkozni nem. Mert ha meg is tanult valami kis imát, ez nem lett lelki élményévé, mert lassankint észrevette, hogy azért tanították meg erre az imára, hogy produkálja vele magát a nagyszülők — és a „vallásos beállitottságú” vendégek előtt.

Szegény „gyerekszobás”, de első, mélyen gyö-

¹ Emil Winkler: Religion und Jugenderziehung in den Entwicklungsjahren. 67. oldal. (Freiburg in Br. 1929.)

kerező lelki élmények nélkül felnövő „jól szituált”
gyerek! . . .

3. És mikor nagyobbá lesz a gyerek?

Az az egyszerű, de vallásos lelkű család élményé teszi a gyermek számára az első szentáldozás ünnepnapját . . . Saját példájukkal ápolják benne a lelki életet . . . Lelkiatyához vezetik . . . És ha a naggyálevés vihara megtépázza benne a gyermeki vallásosságot, Szent Monika példájára az édesanya nem szűnik meg könnyes imádsággal könnyörögni a maga Ágostonjáért, az édesapa pedig tudja azt a régi tapasztalaton alapuló vigaszt: Und wenn sich wirklich in der Reifezeit eine kritische Einstellung auch gegenüber dem bisherigen Lebensstil regt und eine gewisse Distanzierung von ihm eintritt, so ist die Wucht der ersten Jugendeindrücke doch zu stark, als dass sie ganz ausgelöscht werden könnten.¹ Vagyis: (tartalmilag) Lehet, hogy az éres-idején a gyermek kritizálva szembehelyezkedik az eddigi vallásos életstílussal, sőt az is lehetséges, hogy egy bizonyos mértékben eltávolodik tőle, mégsem kell kétségbeesni, mert azok a vallásos benyomások, melyeket a családban kapott, oly erősek, hogy a vihar eltombolása után visszahozzák a gyermeket Istenhez.

És a jól szituált gyerek?

A nagy társadalmi életet élő és bridzscsatákat rendező szülő nem ér rá előkészíteni a gyermekét az első szentáldozásra (Ez a „Tiszi” dolga! Na nem?!), — de nem is lesz ünnep és magasztos élmény a gyerek számára ez a boldogító nap soha.

De lám! Az ilyen szülők mégis csak gondoskodnak a gyermekük vallásos neveléséről: Ha ők nem is érnek rá a gyermek lelkével törődni, egy

¹ Fr. Schneider: Kat. Familienerziehung. 70. oldal.

jónevű szerzetes gimáziumba adják a gyereket, hogy azok pótolják a gyerek vallásos nevelésének hiányait.

És pótolják is.

De egyszer csak egészen elképednek a szülők, mert a gyerek azzal a „lehetetlen kívánsággal” áll elő, hogy úgy mint a többi gyerek, ő is gyakrabban szeretne a szentáldozáshoz járulni.

No még éppen ez kellett! Családi tanácskozás kezdődik, melyen titokban ilyen vélemények hangzanak el. „Ez már mégis csak túlzás”, — „Mi is megvagyunk nélküle . . .” „Nem engedhetjük, hogy azok a papok bigottá neveljék a gyermekünket” . . . Egyébként is árt az áldozásig való koplalás ennek a „gyengeszervezetű (a valóságban díjbirkózó palánta!) gyereknek” . . . És következetesen megreggeliztetik vasárnaponkint a diákmise előtt, hogy ne áldozhasson.

Mikor pedig egyszer az iskolában tanultak alapján szeretettel kéri a szüleit, hogy pénteken ne adjanak húst, lehurrogják: „Még az kellene, hogy te ird elő, mit főzzünk pénteken . . . Egyébként is az orvos azt mondta, hogy te olyan gyengeszervezetű vagy, hogy „te rászorulsz a húsételre pénteken is” . . . Az orvos ugyan nem mondta, — (és a gyerek se hiszi el!) — de a következő pénteken ismét húst diktálnak bele a gyerekbe.

De még nincs vége.

A gyermek lelki világát a naggyálevés viharai-ban is a példa neveli. De: Látja-e ez a gyerek imádkozni a szüleit?! . . . Ott vannak-e a szülők gyermekükkel a vasárnapi diákmisén?! . . . Látt-e már ez a gyerek valaha is gyónni és áldozni a szüleit?! . . . Mit hallott ez a gyerek a szülei szájából a vallásról, az Egyházzal, a papokról?!

A liberális és indifferens világnézetben neve-

lódott szülők vallási közömbössége nem fog valóságos, Egyházához hűséges férfit nevelni ebből a gyerekből.

Ki csodálkoznék tehát azon, hogy ez a legfeljebb indifferens vallási miliőben nevelődött gyerekek, akit a „Pubi és a körülmények“-ben megrajzolt életstílusú szülők a cselédnek löknek oda, . . . akit magára hagynak a naggyálevés küszködéseivel és kísértéseivel, . . . akit a szülők helyett cimbora nevel és ránt bele a lelki szörnyűségekbe, — ez a gyerek, mikor naggyá lesz, kezdi függetleníteni magát az Istentől. Nem is csoda. A paraszt — azt mondják — istenfélő, mert tudja, hogy egészen az Istentől függ, mert egy jégverés, . . . egy májusi fagy, . . . egy júniusi aszály koldusbotra juttatja. Ez az anyagilag jól szituált gyerek sohase érezte az Istenre való rászorultságát, tehát nem is érzi a Tőle való függés szükségét se.

És mi lesz ennek a következménye?

A legjobb esetben az, hogy az ilyen jól szituált miliőben felnőtt gyerek egy szerencsés véletlen (egy jó lelkigyakorlat) folytán egy szerencsés kezű lelkiatya kezébe jut, aki aztán keserves lelki neveléssel pótolja azt, amit a szülői ház nem adott meg a gyerekeknek . . . Ha ugyan pótolni tudja, — és — ha ugyan a gyerekekben lesz annyi lelki erő, hogy bírja kitartással ezt a nehéz pótlást.

A rendes eset azonban nem ez. Hanem az, hogy az ilyen miliőben felnőtt gyerek eldicsekedhetik majd azzal, hogy neki „volt gyerekszobája“, de az alma nem esik messze a fájától: tehát ő is lelkileg közömbös, vallásilag egy-két felszínes vallási tradícióhoz ragaszkodó férfi lesz, mint a szülei, — de Krisztus és az Egyház számára értéktelen lesz, mert az okmányokkal bizonyítható kereszteltsége mögött

egy elhibázott fiatalságból származó vallási közösség húzódik meg.

III. És ki felelős ezért?

1. Felelős az a társadalom, mely a civilizáció kényelmétől elvádulva nem látja meg az emberben a lelket.

2. Felelős az a család, mely a vallásos miliő helyett elpuhító és a lélekkel nem törődő szanatóriumot ad a gyerekeknek . . .

3. De felelősek azok a szülők is, akik csak a gyerek testi egészségével törődtek, de nem törődtek a lelkével.

Ezek felelősek . . . De érzik-e a felelősségüket?

Ha éreznék ezek az anyagilag jól szituált szülők, hogy az Isten egyszer nemcsak a gyermekük lelki elkallódását kéri majd számon tőlük, hanem korok és társadalmak elkereszténytelenedését is, akkor vallásosabb lenne az otthon miliője és kevesebbszer lenne áldozat — a gyermek . . .

7.

„MAJD ÉN LETÖRÖM
A SZARVADAT!”

(Ez inkább tanári bűn a gyermek és a pedagógiai elvek ellen. De a szülők is könnyen elkövethetik ezt a bűnt a pedagógiai túlbuzgóságukban. Ezért ebben a fejezetben — a pedagógiai elvek hangoztatása nélkül — gyakorlatilag mutatom be, hogyan sikerült ezt a nehéz ügyet is elintézni egy adott alkalommal.)

I. Diáknapló-részlet:

— Szörnyű egy ember az osztályfőnököm . . . Ma megint bebizonyította, hogy kegyetlen és szívtelen, — és hozzá még igazságtalan is . . .

. . . Hogyan is történt?! . . .

Javában folyik a latin óra. Egy szerényebb tehetségű diáknak kellene felelni. Egy darabig (— úgy gyenge hármásra —) megy a felelés . . . Nincs is semmi baj addig, míg a tanár nem kérdez egy-két olyan dolgot is, ami nem lényeges ugyan, de egy szorgalmas fiútól elvárhatná, hogy tudja.

Ekkor hív fel engem. Talán „brillírozni” akart velem, hogy megszégyenítse azt az elégséges tanulót. Előlről kezdtem a lecke felmondását. Bizony egyáltalán nem egy jeles tanuló felelete volt. Csak nyögtem. (Az igazat megvallva: tanultam, de nem túlságosan erőltettem meg magamat a tanulásban.) De az osztályfőnököm nem hagyta a dolgot. Lehet, hogy segíteni akart, de borzasztó volt, mikor nyaggatott és ki akarta húzni belőlem mindenáron a

tűrhető feleletet. Mikor azonban látta, hogy hiába kísérletezik, rám rontott:

— Egy jeles diáktól ez a felelet nulla . . . Egy elégséges rendű tanulótól elfogadnám, de tőled nem! . . . Persze, elbizakodtál a kapott jó jegy miatt . . . Az iskolába azért járunk, hogy megtanuljunk dolgozni, és nem azért, hogy a szüleink zsebéből — mint munkakerülők — kilopjuk a pénzt . . . Majd lesz rád gondom . . . Lustaságért nem adhatok jeles bizonyítványt! . . . Ulj lel . . . Hozd a kiskönyvedet! . . . Beírom, hogy ma négyesre feleltél latinból . . .

. . . Mint a jégeső, úgy zuhogott a lelkemre ez a fölényeskedő, durva szidás . . . Nem tudom egészen biztosan, mi történt bennem . . . Csak azt éreztem, hogy nagyon összeszorul a szívem és a torcom . . . Fájt, nagyon fájt ez az igazságtalanság . . . Elhomályosodott körülöttem minden . . . Okölbe szorult a kezem . . . Elöntött a düh, — és szinte hörögve mondtam:

— Tanár úr, kérem . . . — én tanultam! . . . És tudtam is annyit, hogy azért nem érdelek négyest! . . .

. . . És sértett őnérzetemben kihúztam magam . . . Gyűlölettől szikrázott rá a szemem.

Azt hittem rám ront. Valóban: Remeg az elfojtott indulattól, mikor mondja:

— Mi?! . . . Mit mondtál?! . . . Hogy nem érdekel négyest?! . . . Szóval igazságtalannak tartasz?! . . .

— Tanár úr, kérem, én dolgozom . . . Én nem lopom ki lustasággal az apám zsebéből a pénzt! . . .

. . . És már hullott is a könnyem, — de a dühtől és a képzelt igazságtalanságtól. Kihúztam magamat dacosan . . . Rá meresztettem könnyes szememet, — és olyan fenyegetően, sőt vakmerően

szemtelenül néztem rá, mint egy ráugrásra készülő tigris . . . Egy pillanat volt az egész . . . Találkozott a szemünk. Az enyém villogott és gyűlöletet szórt. Az övé mintha nagy-nagy szomorúságot árult volna el. Aztán így szólt: — Fiam! Ezt nem érdemeltem meg tőled . . . Most ülj le . . . Én megbocsátok . . . De délután öt órakor keress fel a lakásomon! . . .

. . . És utána már nem feleltetett . . . Nekem se írt be négyest . . . Csak szomorúan magyarázni kezdte Vergiliust.

II. Tovább mesél a diáknapló

. . . Mikor hazamentem, beszámoltam a szüleimnek az iskolában törtétekről. Úgy vágytam azt, hogy valaki igazat adjon nekem, hogy jól jártam el délelőtt a dologban . . . Elvégre önértet és igazságérzet is van egy nagydiákban.

De minden összeesküdött ellenem. A szüleim a latin négyes szemüvegén keresztül nézték a dolgot, és mivel félték a tanár hatalmától, ilyeneket mondtak:

— Hogy merted te ezt megtenni?! . . . Hogy mersz te ujjat húzni a tanároddal?! . . . Bár jól megpofozott volna! . . . Kölyök! Hogy mersz te így önérteteskedni az osztályfőnököddel szemben?! . . . Te önérteteskedel?! . . . Te taknyos! . . . Már én is vettem észre, hogy igen nagyra nőttek a szarvaid . . . De majd én letöröm azokat a szarvakat! . . . Hitvány kölyök . . . Most magadra haragítottad az osztályfőnököt a te gyerekes, ágaskodó önértetteddel . . .

De most én parancsolok! Délután felmész az

osztályfőnökhöz és első dolgod legyen, hogy bocsánatot kérj tőle neveletlen önérzeteskedésedért! . . .

. . . Szinte úgy támo lyogtam ki az apám szobájából . . . Ez a bánásmód még jobban fejbekólintott. Nem szoltam egy szót se, de a szívemben ez égett:

— Nem! Csak azért kérek bocsánatot! . . .

. . . Néma voltam ebéd alatt . . . Az apám egy-két gúnyos megjegyzéssel még csipkedte az önérzetemet. Bugyborékol t bennem a düh és a sértett, megalázott önérzet keserűsége. Alig vártam, hogy vége legyen az ebédnek . . . Végre teljesült a vágyam. Egyedül lehettem a gondolataim mal és a keserűségemmel. De ez a keserűség mindent megmérgezett bennem, mert ilyen gondolatokat sugalmazott:

— Gyűlölöm a felnőtteket . . . Gyűlölök minden tekintélyt, mely lehengerel minden jogos önérzetet . . .

. . . Tudom, hogy mi lesz ott fönn az osztályfőnöknel is. Nekem jön . . . A gúny vitrioljával akarja majd kiölni belőlem az önérzetnek még a csíráját is . . . Talán még egy-két pofonnal is megaláz, hogy megtörje bennem az ágaskodó önérzetet . . . Sőt szent farizeuskodással még meg is akar győzni, hogy mindaz helyes, amit ő délelőtt csinált. . . . Már szinte hallom is:

— Ilyen önérzetes kamaszt nem lehet másképp nevelni!

. . . Csak ilyen pedagógiai álszenteket ne látnék . . . Miért szabadítják rá az ilyeneket az iskolákra?! . . . A szüleimet még csak megértem valahogyan . . . Ők azért akarják „letörni a szarvai mat”, és azért akarnak rákényszeríteni, hogy bocsánatot kérjek, mert félnek a tanártól, félnek a bizonyítványromlástól . . . De ez a pedagógiai vad-

ember szadista és örül annak, hogy kínokat okozhat nekem a „szarvaim letörésével”. Tudom, hogy majd rám ront, lehengerel, legázol, — ha ugyan tud! De csak próbálja meg „letörni a szarvaimat”, — én is ott leszek.

. . . És szinte gyűlölködve kopogtattam délután ötkor az osztályfőnök ajtaján. A szívemben ez ágaskodott:

— Na, majd meglátjuk, mi lesz azokkal a bizonyos szarvakkal!

III. A nagy négyszemközt

Az osztályfőnök felkel az íróasztalától. Felém jön. Mikor közelébe érek, jószággal szól hozzám:

— Fiam! Még most se békültél meg?! (Muzsikál ez a szép, mély férfihang) . . . Még most is a délelőtt bánt?! . . . Fiam! Lehet, hogy kemények voltak a szavaim . . . Ne haragudjál érte! . . . De igazságtalan nem voltam . . . (Szinte bocsánatot kér ez a bársonyos gordonka hang . . .) . . . Vagy nincs igazam? Neked többet adott az Isten, s ezért többet várhatok tőled, mint attól a szegény K. J.-től . . . Ha ő elégségesre felel, megnyugszom . . . Te a szememfény voltál . . . Tőled csak tüntetőn szép feleletet fogadok el . . .

— De tanár úr kérem . . .

— Ne mondd tovább . . . Tudom, hogy tanultál . . . De nem voltál szorgalmas . . . Nem feszítetted meg az erőidet . . . És ez bántott . . . Ma mindenki megkerüli a komoly munkát . . . A mi korunk a látszat-munkák kora . . . Ettől féltetek téged is, mert többre becsüllek az árral úszóknál . . . Ezért szoltam . . . És te önérzetesködően, keserű

lélekkel a szemembe vágta, hogy igazságtalan vagyok veled szemben . . .

— Tudod-e, fiam, hogy ez a vád fáj legjobban egy jóakarató tanárnak? . . . Más talán jól felpofozott volna és vérbenforgó szemekkel kidobott volna . . . Ha én is így tettem volna, talán jót nevetél volna magadban, hogy így „kitoltál” az „oszival” . . . És látod, én nem így tettem . . . Láttam, hogy gyűlöletvillámokat szór a szemed . . . Sajnálalak . . . Mert tudtam, hogy ez csak a bor forrása benned . . . De azt is tudtam, hogy utána színbor lesz a jóságod . . . Ha majd lehiggadsz, megbánod, hogy oly önérzetesen kihúztad velem szemben magadat . . . A szíved még most is keserűséggel van tele, pedig nincs igazad! (Mennyi atyai jóság tud megbújni az emberi szóban . . . Éreztem, hogy puhul a szívem, de még ellenkeztem.)

— De . . . Osztályfőnök úr! Mindíg arra tanított bennünket, hogy az önérzet nagy kincs . . . És ma?! . . .

— Igazad van, fiam! Valóban sokszor mondtam, hogy az önérzet a férfiélet egyik legnagyobb kincse . . . Mert az önérzetnélküli embert nem tartom férfinak . . . De elfelejtetted, hogy még mást is mondtam hozzá . . . Mert ha azt mondtam, hogy az önérzet kincs, azt is hozzátettem, hogy viszont a beteges önérzet megrontja a férfi és a környezetének az életét.

Mert gondold csak meg:

Ki bírja el azt a férfit, aki beteges önérzetében mindig megsértődik?!

Vagy: Ki fogja szeretni azt a férfit, aki mindent félremagyaráz, mert folyton attól fél, hogy az önérzetét sértik?! . . .

Vagy: Ki bírja el azt a férfit, aki folyton azért

gorombáskodik, mert az emberek szavaiban és tetteiben támadást sejt az önérzete ellen?!

A beteges önérzetű ember gyanakvó és ezért kibírhatatlan. A beteges önérzetű embernek nincs önkritikája és ezért vakul naív. A beteges önérzetű embert nem bírják az alattvalói, a feljebbvalói pedig félreállítják az útból, mert félnek, hogy akaratlanul is megsértik beteges önérzetét.

— Fiam, erre a sorsa vágyódsz?

Ha jogos és egészséges az önérzeted, ezt az önérzetet én sohasem töröm meg benned, mert én is azt tartom az önérzet letöréséről, amit egy német pedagógus mond az akarat letöréséről: „Es ist viel leichter Willen zu brechen als einen gebrochenen Willen wieder aufzurichten. — Die Willensbrechung gehört nicht zu den pädagogisch erlaubten Methoden der Willensbildung.“ Vagyis: Könnyebb megtörni az önérzetet (akaratot), mint az összetört önérzetet még egyszer meggyógyítani. Ez az erősza-
kos önérzet- (akarat) rombolás nem tartozik az önérzetnevelés pedagógiaiilag megengedett módszereihez.¹

Miért törném meg tehát a te önérzetedet?

Te még érzékeny vagy, — de hála Istennek, még nem betegesen érzékeny. De ez az érzékenysé-
g paprikáz néha fel, mert te ilyenkor minden véleményben, amely eltér a tiedtől, támadást látsz magad ellen. Pedig vigyázz! A beteges érzékenysé-
g nevel beteges önérzetet.

De ne csodálkozzál valamin.

Önérzeteskedésedet az iskola és a szülők forradalmároskodásnak nézik, és ezt ők le akarják törni. Ezért ütközel velük annyiszor össze, — és ezért „gyűlölöd a felnőtteket“.

¹ Fr. Schneider: Kat. Familienerziehung 138. oldal.

Pedig rosszul teszed. Mert a szüleid is jót akarnak, mikor „le akarják törni a szarvadat”, — s én is jót akartam délelőtt. Lehet, hogy hibáztam azzal, hogy kemények voltak a szavaim, de jót akartam akkor, mikor helyes mederbe akartam terelni a te ágaskodó önérzetedet, mert féltetek a beteges önérzet következményeitől.

Ezt neked is meg kell értened még akkor is, ha fáj az önérzetnevelés és a kinövések lenyesegetése.

De hogyan fogod ezt megérteni?

Nyiltan megmondom, hogy akkor fogsz minket megérteni, ha *objektivitásra törekszel magaddal és értékeiddel szemben*. Vagyis: Tudd az értékedet. Tartsd értéknek az egészséges önérzeten alapuló becsületet. De ne felejtsd el sohase, hogy 17 éves korodban még nem vagy kész emberremek, csak alaktalan márványtömb, melyből Isten segítségével műremeket, beteges önérzettel kontármunkát formálhatsz.

De ebből a még amorf márványtömb-elméletből következik valami. Az t. i., hogy a műremek kialakulásához kell véső és kalapács is, — és kel-
lenek kemény művészütések is. Viseld el férfiasan ezeket a művészkéztől származó kalapácsütéseket, s ezen ütések következtében acélozódik majd a férfionérzet. Ez a férfionérzet majd nem borzolódik ok nélkül pulykamódra, de kemény lesz, mint az acél, ha jogtalan támadás éri.

Én is ilyen művészmunkának szántam a délelőtti történeteket.

Te azonban túlságosan érzékeny voltál és nem értetted meg a szándékaimat. De ne félj, nem ítéletelek el ezért, mert beszámítottam a délelőtti viselkedésedbe, hogy még csak 17 éves vagy, — és tudtam, hogy a szíved jó és nemes.

De kérlek valamire: A pulykatermesztet nem

a férfi természete. Nem szabad mindenben megsértődnöd, mert ez ellenszenvet vált ki másban veled szemben, — és így magadra rántod az embereket. Ebből azonban az fog következni, hogy egyszerűen csak azt gondold magadban, hogy neked mindenki ellenséged. Ha ez a gondolat beleivódik az életedbe, pesszimistává tesz. A pesszimista lelkület azonban megrontja az életedet, mert vagy örökké harcolnod kell önérzeted vélt ellenségeivel, vagy pedig — mert már nem bírod a harcot — visszavonulsz az emberek közül a sértett önérzetteddel és emberkerülővé, gyanakvóvá és embergyűlölővé leszel. Pedig jegyezd meg jól: Nem mindenki ellenséged, és különösen nem ellenséged az, aki a helyes férfiönérzetet akarja kinevelni benned.

Én is ezt céloztam a délelőtti eljárásomban. Nem vagyok ellenséged.

Most pedig menj el. Ne haragudjál, ha kemények voltak délelőtt a szavaim. Én azért voltam kemény délelőtt és azért mondtam most is komoly dolgokat neked, mert boldog szeretnék lenni, ha én is hozzájárulhattam ahhoz, hogy kialakuljon benned a nemes férfiönérzet. De tudd meg, jobban szerettelek eddig is és ezután is annál, hogy ne bántana az, hogy a mostani veszélyes korodban kialakult beteges önérzet elrontaná az életedet.

Szervusz! Az Isten áldjon meg! . . .

Igy beszélt az osztályfőnököm . . . És oly jószágosan és oly nagy szeretettel nézett rám.

És én, aki azzal indultam el hozzája, hogy majd „kitolok” vele, most egy kisgyerek őszinteségével és ragaszkodó szeretetével lehajoltam és könnyes szemmel megcsókoltam a kezét.

. . . Másnap pedig — pedig ezt nem parancsolta meg az édesapám — 8 óra előtt néhány perccel ezt mondtam az osztálynak:

— Tegnap hitvány voltam . . . Az „oszi”-nak volt igaza . . . Sajnálom, amit tettem! . . .

•

Mi lett volna, ha e gyerekek durván „letörték volna a szarvait”? . . .

Mennyi nagyfiú-szív zárul be örökre és telik meg keserőséggel, ha mi nevelők (szülők és tanárok) fölényeskedéssel és durvasággal akarjuk letörni az önérzeteskedő gyermek „szarvait”!

És: Hány nagyfiú hajolna le alázatosan és csókolná meg szeretettel a kezünket, ha művészek lennének gyermekeink ágaskodó önérzetének szeretettel való kezelésében! . . .

Jó lecke ez nekünk nevelőknek.

Merek-e most őszintén lelkiismeretvizsgálatot tartani?! Tartsak, mert könnyű az önérzetet lehangosítani, de férfimunka és atyai szeretet kell ahhoz, hogy az érzékenykedő gyerek ágaskodó önérzetéből egészséges férfiönérzetet neveljünk.

8.

SZÜLŐI NAGYMONDÁSOK

I. Amitől a gyermek se fél

Mi tanárok és szülők szeretjük az ijesztgető nagy mondásokat, de nem gondolunk arra, hogy a fiaink úgy vannak a mi nagy mondásainkkal, mint a kisgyerek az első krampuszával: Mikor először látja, fél, remeg tőle, sikongatva sír, mert annyiszor ijesztgették vele.

De . . . De azért gyerek marad . . . A kíváncsiság legyőzi benne a félelmet . . . Először még csak bátortalanul, egy ujjával érinti a krampuszt, de alig néhány perc, és már kezdi szétszedni . . . És amikor újra fenyegetik a krampusszal, egészségeset kacag és diadalmasan odakiáltja:

— Apuka! A krampusz halott . . . Szétszedtem . . .

Igy van a gyerek, ha nagyobb lesz, a mi fenyegető nagymondásainkkal is.

A gyerek nem mindig olyan naív, mint amilyenek mi gondoljuk, és némelykor kegyetlen realizmussal tanít ki bennünket, felnőtteket, hogy ne kezeljük olyan naívuļ, mint amilyeneknek mi elképzeljük. Például:

Egy ismerősünknek harmadikos gimnazista fia nem tudja megoldani a számtanpéldát, melyet házi-feladatul kaptak. Kéri tehát apját, aki mellesleg egyetemi tanár, hogy segítse megcsinálni a számtanpéldát. (Apa idáig túlzottan is sokat hangoztatta az ő diákkori nagy szorgalmát és jeles bizonyítványait.) Az édesapa kezébe veszi a füzetet. Nem megy semmire a példával. De hogy a „csávából” is kijusson,

és a gyereke előtt továbbra is megőrizze a régóta hangoztatott diákkori tudását, a lehenyerlő fölényt hívja segítségül:

— Miért akarod, hogy én oldjam meg ezt a feladatot? Én már bizonyítványt kaptam az ilyen feladatok megoldásáért . . . Dolgozzál, fáradj te vele, mert megbuksz évvégén a számtanból . . .

— De mit csináljak, ha nem boldogulok vele? . . . Már próbáltam, nem megy! . . .

— Akkor telefonálj az X. Y. barátodnak . . . Az bizonyára jobban figyelt az iskolában, mint te . . . és biztosan megjegyezte azt is, amit a tanár úr a példa megoldásához segítségképen mondott . . .

— Ugyan, hagyd papa . . . Már telefonáltam és tudom, hogy *annak a papája sem tudja megoldani ezt a számtanpéldát* . . .

(Paff! Kellett ez neked, apuka? . . . Miért tartottad olyan naívnak a harmadikos fiadat?)

De nemcsak ez a fiú nem volt már olyan naív, mint amilyennek az apja gondolta . . . A legtöbb nagyfiú vagy kamaszgyerek is túl van már azon, hogy ilyen naívaként kezeljük őket. És érdekes . . . Mi felnöttek, bár tudjuk, hogy „a fiúk detronizálják azt az apát, aki azzal áll elő, hogy magát az összes erények foglalatának játssza ki, mert a fiúk nem hisznek az apák tisztajeles bizonyítványában és a családi regénytár egyéb meséiben”,¹ — mégis makacsul akarunk hinni abban, hogy a gyerekeink vakul hisznek a mi nagyhangú fenyegetéseinkben és ijesztgető nagymondásainkban . . . És az eredmény? Ez: Mi akarjuk naívnak

¹ Perlaky: A szív filozófiája. 126. oldal.

gondolni és tudni a gyermekeinket, és közben a gyerekek mosolyognak a mi naívságunkon, mikor ijesztgető nagymondásainkkal terrorizálni akarjuk a naívnak gondolt gyermekeket.

Hogy ettől a fölényes gyermekmosolytól megmentsem a szülőket, boncolgassunk néhány ilyen terrorizáló célzatú nagymondást.

II. „Inasnak adlak!”

Ez az ijesztgetés akkor szokott jönni, mikor a gyerekekben — a kamaszkori kilengések következtében — meginog a lelkiismeretes kötelességteljesítés tudata.

Az előkelő származású és még előkelőbb állású papa már megpróbált mindent. Fenyegette a gyereket. Néhányszor jól el is verte. Büntette azzal is, hogy megvonta tőle kedvenc szórakozásait. Drága instruktort is fogadott a gyerek mellé... És minden hiába volt. A gyerek csak zuhant lefelé a tanulásban. Naponkinti jelenség lett a házban az értesítés, hogy ma ebből, tegnap abból a tárgyból felelt négyesre a gyerek.

Mit csinál ilyenkor a papa?

Megijed és felteszi magának a kérdést: — Mi lesz ennek a vége? — És mikor már hiába kilincsel a tanároknál, elhatározza a nagyjelenet megjátszását, melynek ez az állandó mottója:

— Nem vesződöm tovább veled ... Inasnak adlak ... Érted? ... Inasnak adlak!

Álljunk meg egy pillanatra és gondoljuk meg, hogyan értékeli a modern pedagógia ezt a fenyegető szülői kitörést?

Egész általánosságban tekintve a dolgot, a

mai pedagógia destruáló maradiságnak tekinti ezt a fenyegető szülői nagyotmondást. Mert: Ma azt a világot éljük, melyben már nem is olyan nagy szégyen inasnak lenni, becsületes munkás életre készülni. És: Lenézni az iparos munkáját és vele az iparostársadalmat, az inasságot pedig egy bizonyos megalázó büntetőexpedíciónak tartani, ma — szelíden mondva — korszerűtlen osztálygőg és lemaradás a modern szociális törekvésekről. Sőt, ha az iskola, az ujságok, a politikusok és szociológusok manapság folyton azt hangoztatják, hogy a mai ifjúságot a gyakorlati, gazdasági pályák felé kell terelni, — és erről tudnak a gyerekek is — akkor a szülők inaskodással való fenyegetése — a legjobb esetben is — hatástalan puskaporpazarlás.

— Dehát a gyereket meg kell ijeszteni egy kicsit, mert másképp valóban nem tanul. És akkor mit csináljak vele, ha nem tudom a társadalmi nívójának megfelelő iskoláztatást megadni neki? — mondhatná egy elkeseredett szülő.

Erre könnyen azt felelhetném, hogy a magyarság alsóbb néposztályaiból sokszor még az igazi tehetségek se jutnak középiskolai vagy egyetemi végzettséghez, — hol van tehát megírva, hogy a középosztály minden tehetségtelen gyerekének csak azért, mert diplomás ember gyermeke, okvetlenül egyetemi végzettségre van szüksége? . . . De nem mondom ezt, mert ezért megkövezne a mai középosztály. E helyett inkább nézzük azt, milyen hatással van magára a gyermekre ez az ijesztő fenyegetés.

A gyerekek vagy komolyan veszik ezt a fenyegetést vagy nem.

Ha nem veszi komolyan ezt a fenyegető szülői nagyotmondást, akkor a szülő tekintélyét ássa alá ilyen megjegyzésekkel és gondolatokkal:

— „Csak beszél az öreg” . . . Csak ijeszt-

get" . . . „De nem meri megtenni azt, amit mond" . . . „Nekem mondja, de esze ágában sincs megtenni . . .” „Szóval: Hazudik" . . . „Pedig kár a gőzért, mert édesapám szégyenkezne legjobban és nem tudna hova tenni a családban és az ismerősei előtt, ha engem valóban inasnak adna" . . . „Egyébként se túlságosan félnék az inasságtól" . . . „Legalább nem gyötörnének állandóan a tanulással" . . . stb.

Szüksége van erre az édesapának?

Ha pedig komolyan veszi ezt a fenyegetést, akkor elkeseredik és ellenségeinek tekinti a szülőket. Sőt az ilyen fenyegetéssel elérhetem a gyereknél, hogy valóban belenevelődik az a tudat, hogy ő nem való intelligens pályára, mert tehetségtelen, — és e tudatban abbahagyja még azt a munkát is, melyre eddig képesnek tartotta magát.

És ez érdeke a szülőnek?

— Dehát mit csináljak? . . . fakad ki az érdekelt szülő . . . Nem nézhetem szó nélkül, hogy teljesen kikopják az iskolából . . .

— Igaza van . . . A tétlenség bűn, de nemcsak akkor, mikor a baj már akút . . . És: Nem fenyegetésekkel, nem a naív ijesztgetésekkel kell kezdeni a segítséget, hanem akkor, mikor az éber szülő először veszi észre, hogy baj van . . . És akkor — talán még lehet segíteni jószóval, jószívű szigorúsággal, instruktórral, vagy esetleg — osztályismétléssel, de olyan fenyegetéssel, amit már a gyerek se hisz el, — soha.

III. „Javítóintézetbe küldelek . . .”

Az előbbi nagymondás akkor szokott elhangzani, ha a tanulás körül van baj, ez akkor, ha a gyerek életében a szülőkre is kellemetlen és

megszégyenítő bűnök kezdenek mutatkozni. (Lopás, kártyázás, kocsmázás, a rábízott pénzek eltüntetése, a szülők könyvtárának eladogatása, értéktárgyak elzálogosítása, éjjeli kimaradások stb. stb.)

Én megértem az ilyen gyerek szüleinek a kétségbeesését . . . De nyíltan meg kell mondanom: A kétségbeesés ilyenkor már késő . . . Vizsgálja meg magát az ilyen szülő, hol hibázta el a gyermeke nevelését . . . Mert hogy elhibázta, ezt kiabálja a gyermeke élete. Ha már elismeri, hogy elhibázta a gyermeke nevelését, legalább ne rontsa tovább azt az ügyis elhibázott életet ilyen üres fenyegetésekkel.

Mert újra azt mondom: Vagy komolyan veszi a gyerek ezt a fenyegetést vagy nem.

Ha nem veszi komolyan, akkor úgyse hiszi el ezt a fenyegetést, tehát hatástalan lesz a dörgedelmes szópuffogatás. Sőt ha elég komisz a gyerek, akkor tréfát csinál a nagymondásból és talán lesz bátorsága ahhoz is, hogy nyíltan az apja szemébe vágja:

— Nem kell, apám, engem javítóba küldeni. Az aszódi nevelőintézetnél is nagyobb javítóintézet a mi otthonunk! . . .

Ha pedig komolyan veszi a fenyegetést és elhiszi, hogy a szülei javítóintézetbe akarják küldeni, akkor megijed a fenyegetéstől és remegve várja, mikor jön az a szörnyű pillanat, melyben felpakkolják és viszik a javítóintézetbe.

Lehet, hogy a szülők mosolyognak ezen az aggodalmamon . . . Én nem mosolygok. Én tudom, mit jelent az a remegés, ha komolyan veszi egy érzékeny kamaszgyerek ezt a fenyegetést. Mert mit jelent ez a gyermeknek? Ezt: A gyerek fél . . . Ha újra hibázik, félelmében nem mer hazamenni . . . Elcsava-

rog, és jó, ha az ujságok nem hoznak egy szenzációs hírt: „Érthetetlen diáköngyilkosság.”

Szüksége van erre a szülőnek?

Ha a szülő annyira nem törődött eddig gyermeke lelki nevelésével, hogy most a javítóintézet az egyetlen eszköz, akkor sem fenyegetni kell vele, hanem szeretettel előkészíteni a gyereket erre a kegyetlen lelki műtetre.

Ha pedig még nincs ennyire a dolog, és talán még lehet segíteni, vezesse el egy olyan lelkiatyához a gyereket (de a kényszer kizárva!), aki jóságával, lelki nevelésével még ezeket a patológiás tünetű gyerekeket is meg tudja menteni a javítóintézettől.

IV. „Ne merj többé intőt hozni, mert . . .”

Ez nem olyan nagyhangú, és mégis veszélyes fenyegetés. Rendesen akkor szokott bekövetkezni, mikor az édesapa elveszti a türelmét a sok iskolai intő miatt és azzal akarja megfenyegetni és a jó útra téríteni a gyereket, hogy megjátszva a „nagyjelenetet”, ezt mondja a fiának:

— Ne merj többé intőt hozni, mert nem írom alá, hanem úgy elraklak, hogy „attól koldulsz” . . .

Közhasználatú mondás, de nem tudom, hatá-sos-e? . . .

Mert:

Először is az édesapa nem mondhatja, hogy nem írja alá az intőt. Az iskolának ugyanis joga van azt megkövetelni, hogy a szülők tudomást vegyenek gyermekük iskolában viselt dolgairól, hogy ne csodálkozzanak és ne mondhassák, ha

majd baj lesz, hogy meglepetésként éri őket gyermekük ügye, mert semmit se tudtak róla.

De a gyerek is tudja ám ezt, hiszen az osztályfőnök megmondta neki, hogy a szülőnek alá kell írnia ezeket az intéket. Ha az agyondolgozott apa fél, hogy idegesíti ez a dolog és zavarja lelki nyugalmát, akkor írja alá a türelmesebb és szenvedni jobban tudó édesanya és ne idegesítse jelentéktelen dolgokkal az édesapát. A fontos dolgok aláírása azonban az édesapák kötelessége . . .

Dehát akkor mire való a fenyegetőzés?!

A gyerek ezzel is úgy bánik, mint a többi szülői nagymondással: Vagy komolyan veszi, vagy egyik fülén beereszti, a másikon azonban gondtalanul kiereszti. Mert:

Vagy nem veszi komolyan, akkor megkaphatja az édesapa ezt is:

— Édesapám, te is voltál diák . . . Mondd, te sohasem vittél haza inté? . . . Te mintadiák voltál? Milyen volt a bizonyítványod? . . . Te bizonyára olyan voltál az iskolában, mint egy kis angyal.

És ha az apa valóban mintadiák volt is, és ha nem is terhelte magaviseleti és tanulmányi intékkel az édesapját, a gyerek akkor is szembe száll:

— Légy türelemmel . . . Nem lehet mindenki olyan mintadiák, mint amilyen te voltál . . . Légy szíves, írd csak alá ezután is a te jóakaró, de még nem kis angyal fiadnak az intéit . . .

Ha pedig komolyan veszi a gyerek az édesapa fenyegetőzéseit, akkor az édesapának vállalnia kell azokat a következményeket, melyek az inté aláírásának megtagadásából származnak.

Mert az iskola követelni fogja az aláírást. És ha a gyerek megmondja, hogy az édesapja nem akarja aláírni az intéket, akkor az apa kiteszi

magát annak, hogy becitálják az iskolába, és ott fogják megmagyarázni neki, hogy az édesapának még ezt a kellemetlen kötelességet is vállalnia kell.

De ez még csak az apát érintő következmény. De mi lesz akkor, ha ennek a fenyegetőzésnek következményei lesznek a gyereknél is? Mert lesznek . . . A gyerek ugyanis nem lesz kis angyallá vagy a világ kilencedik bölcsévé akkor sem, ha az apa megtagadja az intők aláírását. Ezután is lesz baj a magaviseletével és intőt kap. Ezután is lesz baj a tanulással és intőt kap. És ha az apa fenyegeti, hogy így-úgy elbánik vele, ha mégegyszer intőt hoz, — a gyerek ezek ellenére is kap intőt, de mivel nem meri az apjával aláíratni, maga írja alá az intőt.

Az osztályfőnöknek azonban nem kell detektívnek lennie, csak jó szeme legyen, és észreveszi a gyerekes aláíráshamisítást. És elindult a lavina . . .

Még jó, ha behívhatja az apát. De hacsak fegyelmi büntetést ad a gyerekeknek, a gyerek még inkább nem meri megmutatni az apjának az egyre halmozódó ballépésekről tanúskodó értesítőnaplót.

És mi történik most? Egy darabig titkolja a gyerek a dolgot, de remegő félelemben él, mert tudja, hogy folyton halmozódnak feje felett a viharfelhők . . .

Délután nem tud tanulni, mert azon töri a fejét, hogyan hárítsa el az osztályfőnök alakjában jelentkező veszedelmet. Másnap készületlenül vagy rosszul készülten megy az iskolába és ideges drukkok között szenved végig a délelőttöt. És ki csodálkoznék, hogy ilyen lelkiállapotban nem tud felelni a gyerek, — és hogy egyre halmozódik az anyag az intők számára.

És mikor látja, hogy már nincs menekvés, mikor már érzi, hogy nem tudja tovább folytatni a

borotvaélen való balanszírozást, — gyerekes kétségbeesésében elcsavarog, megszökik hazulról . . .

Az édesapa pedig talán szent komolysággal mondja:

— Nem értem, mi történt ezzel a gyerekkel! . . .

Én értem és tudom:

Az édesapa, ahelyett, hogy mindjárt kezdetben felelős komolysággal kezelte volna a gyereke ügyét, terrorral akarta megszüntetni az intőket és ezzel akarta kényelmesebbé tenni a délutánját . . . Ez az édesapa nem gondolt arra, hogy a megértés talán erőt adott volna a gyerekek és javulást hozott volna. E helyett felvette a bosszúálló és fenyegető apa álarcát és ezzel elijesztette magától a gyereket . . . Ez az édesapa nem tudta, hogy a türelem és a segítség a legjobb orvosság az intők ellen. Mert ha türelemmel lett volna a gyerek gyerekes hibái miatt kapott intőkkel szemben, — ha segítette volna a gyereket a tanulásban, hogy rossz feleletek miatt ne kelljen a gyerekek intőket hazahordania, akkor talán nem jutott volna idáig ez a kezdetben jelentéktelennek látszó ügy . . .

De egy különös rövidlátásban szenvedünk mi felnőttek: Azt hisszük, hogy ha tekintélyünkkel ráfekszünk a gyerekre, — és hogy ha nagyhangú fenyegetésekkel terrorizáljuk a gyereket, akkor már eleget tettünk apai és nevelői kötelességünknek.

Pedig:

Vagy kinevetnek bennünket a hátunk mögött ezekért a nagyhangú, de meg nem valósítható fenyegetésekért, — vagy tragédiákat idézünk elő gyermekeink lelkében, — és elvesztjük a gyermekeinket, mert nem tudnak többé szeretni bennünket.

De:

Megérik-e ezt ezek a nagyhangú fenyegetések?

A szeretet, a türelem, a megértés és a segítő

jóság vezethetnek el bennünket odáig, hogy ne
kelljen nagyhangú fenyegetésekkel terrorizálni a
gyermekeinket . . .

9.

NEM NEVELEM PRÜDDÉ A
GYERMEKEM

I. Amit sohasem fog megszokni a kamasz

Egy 15 éves kamasz így panaszkodik:

— Nem bírom ki otthon . . .

— No miért?! Talán tebenned is feltámadt a vándorlási ösztön, mint a madarakban?! . . . mondom neki.

— Ne tessék gúnyolódni . . . Ez a baja a felnőtteknek . . . Ha a mi szívünk tele van feleletet és megértést követelő problémákkal, a szülők és a felnőttek kimosolyogják a problémáinkat, de nem gondolnak arra, hogy mivel vergődéseinkkel magunkra hagynak, a szívünk is eltávolodik tőlük . . . Most is éppen egy gyötörő szenvedésemet akartam megmondani . . . Mert igenis gyötör ez a dolog . . . Nem bírom ki otthon . . .

— De, — mondd hát fiam — mit nem bírsz ki otthon?

— Azt, hogy a szüleim mindennap kétszer arra kényszerítenek, hogy meztelenre vetkőzzek előttük . . .

.

— Már régóta csináltatják ezt velem, reggel öltözésnél, mosdásnál, — és este a fürdésnél . . . Mindíg furcsának találtam azt, hogy meztelenül kellett előttük mozognom, de azért — míg kisebb voltam — nem nagyon izgatott . . . De . . .

És szégyenlősen elhallgatott.

— No, miért hallgattál el . . . Bizzál benem . . . Mondd: Ugye most már izgat? . . .

— Igen . . . Azóta, *mióta van már mit takarnom*, nem bírom ezt a napokinti kegyetlen megaláztatást.

— Dehát a szüleid bizonyára jót akarnak, mikor erre kényszerítenek . . .

— Lehet . . . Sőt mondják is, hogy azért csináltatják ezt velem, mert azt akarják, hogy megszokjam a meztelenséget, hogy ezáltal ne legyek félszeg, . . . és hogy ne lássak bűnt ott is, ahol árnyéka sincs a bűnnek . . .

— No, látod, ugye mondtam, hogy jót akarnak neked . . .

— Igen, de én azt hiszem, hogy *nincs joguk így jót akarni* . . . És nem is veszem észre, hogy megszoknám a meztelenséget . . . Sőt: Tele vagyok kísértésekkel . . . És nem tudok ellenállni a titkos bűnnek, mert a meztelenségem látása és érzése bűnre hajszol . . .

— Fiam! Mondtad ezt már szüleidnek?!

— Nem . . . És sohase is mondom meg . . .

— Miért?! . . .

— Azért, mert nem merem . . . És mert tudom, hogy ezt mondanák:

— Buta kölyök vagy . . . Mit tudod te, mi használ neked . . . Tenni fogod azt, amit mi parancsolunk . . .

II. A „drasztikus gyógymód” hívei

Megsajnáltam ezt a szegény gyereket.

Elmentem a szüleihez, hiszen barátok voltunk. Jószándékkal előhozom nekik a dolgot. Mint nevelő őszintén feltártam előttük a veszélyt, amely felé a gyermekük sodródik.

A közbelépésem nem lepi meg őket. Nem is haragusznak, mert tudják, hogy csak a gyermekük szeretete diktálja minden szavamat. Elismerik, hogy értek a problémához, de úgy veszem észre, hogy a saját eljárásukat is pedagógiai eszköznek tekintik, — és ezért nem csodálkozom, mikor — mintha egyenesen készültek volna rá — egymásután sorakoztatják fel az érveket eljárásuk helyességének igazolására.

Igy érvelnek:

1. — Nem engedhetem, hogy az iskola és a pap a bűnnel való ijesztgetéssel szexuális túlérzékenységre (hyperaesthesiára) neveljék a gyermekemet. Ezzel a beteges túlérzékenységre való neveléssel „megrabolják a gyermeket attól az elfogulatlanságtól és biztonságérzettől, melyre szüksége van az olyan mindennapi szituációkban, mint amilyen a fürdés, a torna, a sport stb.” (Schneider: Kat. Familienerziehung. 306. oldal.)

(Nem is vár cáfolatot, hanem egyenesen tovább bizonyít:)

2. — Ott van az északi népek meztelenség kultusza — és józan ítéletük . . . Ott meztelenül együtt fürödnek — és nem jajgatnak bűnökről, mert nem nevelték prüddé az embereket és a katolicizmus nem zavarta meg biztos erkölcsi érzékküket . . .

— Egyébként olvasta a napokban az ujságot? . . . (És már hozta is a Magyarország 1938 november 12-i számát és diadalmasan olvasta belőle:)

„Az egyik newyorki képzőművészeti kiállításon nagy feltűnést keltett egy aktszobor, amely New-York egyik népszerű drámai színésznőjét ábrázolta ruhátlanul. Hogyan jutott eszébe aktszobrot készíttetni magáról Eve Stephesonnak, a disztin-

vált, finom drámai színésznőnek? — kérdezték nagy csodálkozással a látogatók. Végül egy ujságíró egyenesen a művésznőhöz fordult a kérdéssel. Meglepető választ kapott:

„Rengeteg kellemetlenséget és nehézséget okozott nekem pályámon túlságos szemérmességem, zárkózottságom. Már régen gondolkodom azon, hogyan tudnék kigyógyulni nevetséges és régimódi szemérmességemből, szégyenlős természetemből. Végül most elhatároztam, hogy egészen *drasztikus* gyógy módhoz folyamodok, — így jutott eszembe az, hogy modellt állok saját aktszobromhoz.

Mondhatom, csodálatos élmény volt számomra. Egészen megváltoztam e jól sikerült *lelki gyógytrükk* hatására. Sokkal emberibben gondolkodom és szemérmes gátlásaim mind lehullottak rólam — ruháimmal.”

(Még nem is mondhattam meg, hogy valószínűen más is lehullott a „művésznőről” a „szemérmes gátlásokkal” . . . Sőt hiába akartam neki bizonyítani, hogy én jártam az *északi* népek közt és bizony a nyilvános tengeri fürdőkben csak az amerikaiak és a más országokból odautazó idegenek fürödtek meztelenül egy „rezervációnak” számító helyen, míg a „bennszülött” északiak éppúgy fürdőruhában fürödtek, mint én, akit a „katolikus morális elvek” megfertőztek . . .

Szóval szóhoz sem juthatok, mert ők hevesen tovább bizonyítanak:)

3. — Az iskola és különösen a katolikus pap-ság a *szekszuális misztikum* kódéba burkolt sok természetes és Isten-akarta dolgot, — és ezzel skrupulózusságra vagy esetleg éppen az ellenkezőjére: a korlátlan laxizmusra neveli a gyermeket a szemérmesség túlságos kihangsúlyozásával. Minket persze, akik bátran és modernül felszaggatjuk a

misztikus ködöt és józan gyakorlattal egészséges közömbösségbe rántjuk az ingerlő szekszualitást, elítélnék és pokollal fenyegetnek . . . De mi már nem félünk e fenyegetéstől és tudatosan közömbössé tesszük gyermekeinket is a szekszualitással szemben, mert tudjuk, hogy nekünk kell nevelnünk a gyermekeinket arra, hogy gátlás nélkül élvezhesse a szépet, a művészt még akkor is, ha a szépség a nuditáson keresztül csillog is át . . .

(Szerettem volna odakiáltani neki, hogy kérdezze meg a gyermekét, mennyire sikerült már őt a nemiséggel szemben „egészséges közömbösségbe rántani“, — de nem lehetett vele beszélni egy darabig, mert diadalmasan érezte és éreztette pedagógiai elveinek elsodró győzelmét . . .

Aztán végre, mikor kissé megpihent, mielőtt új ostromra indult volna, megszólítottam:)

III. Amikor szóhoz jutottam . . .

— Asszonyom!

— Igazán tetszetős és hangzatos pedagógiai elveket hirdetett most. Talán van bennük igazság is . . . De annál több vád és még több neveléstani felületesség bújik meg bennük.

Mert abban igaza van, hogy a gyermeket nem szabad prüddé, betegesen túlérzékennyé tenni a nemi dolgokkal kapcsolatban. De lássunk tisztán!

Mi a prüdéria?

„A prüdéria lényege szerint hamis szeméremérzet, félő idegenkedés a nemiségtől. A prüd embereknek gyermekkoruktól fogva nem volt helyes felfogásuk az emberi testről, a gyermek világra-jövéséről, a házasságról, hanem többé-kevésbé a

tisztátalan képzetet kötik össze mindennel. Ha ifjúkoruktól kezdve megtanulták volna, hogy az emberi testet hívő szemmel nézzék, a legnagyobb tisztelettel gondolják, de egyúttal azzal a szent elfogulatlansággal, melyet az egészség és tisztaság gondja megkövetel, akkor sohasem lettek volna prüddek.¹

Vigyázzunk azonban, hogy a prüdériát ne keverjük össze a szemérmességgel, — és ne akarjuk tudományos mezbe bujtatott sarlatánsággal kiirtani gyermekeinkből az istenadta szemérmességet. Mert „igazán szellemi és lelki plebejusnak kell lennie annak, aki még ma is tudományos mezbe tudja bujtatni a pánszexualitás szálnalmasan faun és szatírképű kufárait.”²

Mi nyíltan beszélünk: *A prüdériát elítéljük, az egészséges szemérmességet azonban nagyon fontosnak tartjuk.*

Hogy azonban tisztán lássunk, tudnunk kell, mi az *egészséges szemérmesség*. Mosdóssy Imre: „Félszegségek a nevelésben” című munkájában így határozza meg:

A szemérmesség subjektive az a félelem, hogy testemet vagy annak egyes részeit kívülem más is lássa. Objektive az az előbbi subjektív érzélem által belénkoltott törvény, hogy a testet mutogatni nem szabad.³

És itt jegyezzünk meg egy dolgot nagyon jól:

A szemérmességet nem az iskola és a katolikus papok nevelik bele a gyermekekbe, hanem az Isten oltja a gyermekszívbe éppen akkor, mikor arra legnagyobb szüksége van a gyermeknek.

¹ B. von Achen, Theol. prakt. Quart. 1939. I. (Idézve a Katolikus Nevelés 1939 februári számából.)

² Dr. Révay: A boldogság útja. 23. lap.

³ Mosdóssy Imre: Félszegségek a nevelésben. Budapest, 1901. 66 oldal.

Csodálatosak a gondviselő Isten tettei.

Szeretek kora tavasszal a budai hegyek között barangolni. Lesem, mikor nyit a tavasz szép virága, a leánykörtörcsin. Gyönyörű virág ez. Kelyhét lilaszínű virágszirmok alkotják, de maga a virágkehely szőrös és bolyhos csészelevelekkel van körülvéve. És mikor a tavaszi napfény szikrázásában meglátom ezt a mosolygó virágot, önkénytelen ez fakad a szívemben:

— De jó az Isten! Mert:

Ez a kis csintalan virág először akart csókolódzni a nappal és ezért lila báliruhába öltözött. De csintalan csókvágyában nem veszi észre, hogy a Télapó még nem ment el . . . Nem gondol arra, hogy a rideg Télapó bármikor visszatekinthet erre a kis báliruhás virágra, — és akkor megfagy a kis körtörcsin. De az Isten jó. Nem feledkezett meg a nap csókja után vágyó kis virágról. Ezért finom pehelybundát adott a kis virágra, hogy meg ne fagyjon, ha éjtszakára visszanézne a Télapó.

A gondviselő Isten szereti a gyermeket is. Belétermeti a szeméremérzetet, de ez alszik addig, míg a gondviselő Isten veszélyeket nem lát. Ekkor gátlás nélkül lát a gyerek szekszualitást ingerlő dolgokat a nélkül, hogy a legkisebb kárt szenvedné. Természetes dolog ez, hiszen még alszik benne a nemiség.

De egyszercsak elkezd benne nyújtózni az ingerlő szekszualitás. Előre küldi viharjelző köveit: a lángoló vágyakat, a nemi izgulékony-ságot és mindezek jelenlétének a figyelmeztetőjét: a szőrösödést.

És ekkor közbelép a gondviselő Isten: Felkelti a gyermekben az alvó szemérmertességet, hogy ezzel is védje a gyermeket a nemiség eljövendő

támadásai ellen. Ezért mondja *Schneider* idézett művében:

„*Grosse bewahrende Bedeutung gegenüber allen geschlechtlichen Versuchungen hat das Schamgefühl, dessen Keim Gott in das Kind gelegt hat.*“¹

És ezért nyugodtan elfogadom, hogy „örök törvények ezek, miket az emberiség örök érdekei szabtak meg, miket negligálhattak egyes túlbuzgó egyének, de meg nem dönthetik, meg nem cáfolhatják.“²

Mert ha cáfolni akarnák, akkor igen könnyen megkérdeshetnénk tőlük:

— Mire magyarázzák azt, hogy manapság oly sok — mindkét nembeli — fiatal (noha a modern nevelés a „strandfókák“ mezítelenségével, a szabaddal és a tudományos mezbe bujtatott nuditás-kultusszal közömbösíteni akarja a nemiség lázadását), mégis rosszabb helyzetben van a VI. parancs terén, mint nagyanyáink fiatalsága?!

Tudom, hogy sok okot mondana erre, de az igazi okot mégis ebben találom:

„*A népek erkölcstörténete és az individuum fejlődéstörténete mutatja, hogy „dass Mangel an Schamgefühl immer zusammengeht mit Sittenlosigkeit, und dass hochentwickeltes Schamgefühl nach dem Wort Walthers von der Vogelweide das Schloss um gute Sitten ist.*““³

Azért kiált fel az olasz Contardo Ferrini: „Ó szent pirulás . . . Áldom azokat a pillanatokat, mikor egy illetlen szóért elpirultam és egy piszkos gondolattól megremegtem.“⁴

¹ Schneider: Kat. Familienerziehung. 305. oldal.

² Mosdóssy Imre: Félzségségek a nevelésben. Bp. 1901. 66—68. lap.

³ Schneider: Kat. Familienerz. 306. oldal.

⁴ Dr. Révay József: „A boldogság útja.“ 22. oldal.

A mai világ nem így beszél. Sőt: Egyáltalán nem értékeli még a gyermekben sem az Istentől beléje teremtett szemérmességet, hanem prudériának, beteges érzékenységnek mondja azt és frivol tudományoskodással és meztelenség-kultusszal kiöli még a saját gyermekéből is a védő lélekfinomságot.

Pedig ezek a szülők jegyezzék meg:

A meztelenség — a történelem tanúsága szerint — mindig ingerlő volt a gyermek bizonyos korában még a legszűkebb családi körben is, — és akármennyire tudományoskodnak bizonyos nevelők, közömbössé sohasem lesz a nemi szempontból forradalomban élő fiatalság előtt.

Abban igaza van sok szülőnek, hogy nevelnem kell a gyermeket, hogy betegesen túlérzékeny ne legyen a nemiség terén, de ez a nevelés nem abban áll, hogy naponkint kétszer meztelenre kényszerítem mások előtt a gyermeket, hanem

1. Valóban: Nem burkolom ingerlően misztikus ködbe a nemiséggel kapcsolatos, de Istenakarta és természetes dolgokat, hanem a szülő felelősségével megadom a szükséges, természetes, isteni szemmel nézett felvilágosításokat, mert szemérmességre való nevelés *nem annyit jelent*, hogy a legszerényebb nemi tudást is megvonom a gyermekemtől, *hiszen a tudatlanság és ártatlanság nem ugyanaz.*¹

2. A szemérmességre való nevelésnél legyen irányelv Bosco Szent János mondása:

„Minden erőmmel küzdeni fogok még az árnyéka ellen is minden olyan mozdulatnak, szónak, gondolatnak, mely a szűztisztaság erényét veszélyeztetné és nem mulasztok el semmi olyan gya-

¹ Tartalmilag: Schneider: Kat. Familienerz. 307. oldal.

korlatot, még a látszólag legjelentéktelenebbet sem, melyek ebben az erényben (való) megerősödésemet szolgálják."

3. Hogy a gyermekeinkben kifejlődhessék a szemérmesség életet és ártatlan lelket védő ereje, rá kell nevelnünk arra a gyermekeinket, amire a torinói szaléziánusok nevelik a gyermekeiket.

Egy torinói internátusban láttam: Mikor este a gyerekek lefeküsznek és a hálóban el akarják oltani a villanyt, az utolsó láng kialvása után kigyullad a gyerekekkel szemben levő falon kékesen világító neonfénybetűkkel egy kereszt és alatta ez az írás: Dio me vede! (Lát engem az Isten!)

Mert ha belenevelem a gyerekbe, hogy az Isten mindenhol — mindig — mindent lát, akkor az a gyermek, amelyikben kifejlődik a finom szemérmérezet (a mindent látó Isten tudatának hatása alatt), el fog kerülni minden szükségtelen önmeztelenítést és a meztelenségre vonatkozó minden gondolati foglalkozást.

„Ein Kind mit entwickeltem Schamgefühl wird jede unnötige Entblössung und jede auch gedankliche Beschäftigung mit dem Nackten vermeiden.“¹

Viszont: Ha egy fiúban — különösen a nemi érés viharaiban — valóban jelentkezik a szekszuális hyperaesthesia, akkor nem erőltetett és az emberi természettel ellentétes lemeztelenítéssel lököm a másik végletbe Freud pánszekszuális utasításait követve, mert a gyermek ennek a modern szekszuális nevelési módszernek keservesen fizetheti meg a tandíját (— és akkor már későn esnek kétségbe a modernkedő szülők), — hanem megkérem, hogy egy ifjúságot ismerő és szerető pap és egy hivatása magaslatán álló orvos fogjon össze, hogy

¹ Schneider: Kat. Familienerz. 306. oldal.

közös munkával gyógyítsák meg a nemi szempontból valóban betegesen érzékeny gyereket.

De jegyezzük meg:

Ezek a valóban szekszuális hyperaesthesiában szenvedő gyerekek kivételek. Ezek orvosra és lélek-orvosra szorulnak. De az egészségesen szemérmes gyerekeinknél ne akarjuk korrigálni (modernség címen) a teremtő Istent, mert nem a prüdségtől mentjük meg vakmerő lemeztelenítéseinkkel, hanem felszabadítjuk benne a sodró nemiséget, aminek keserves következményeit keservesen fogják — sajnos későn — megsíratni a gyermekneveléssel visszaélő szülők.

10.

LEHET-E A SZÜLŐ
NAGYFIÁNAK A BIZALMASA?

I. Öncsalás — és valóság

Egy édesanya így beszélt:

— Kisgyerek korától kezdve bizalmasa vagyok a fiamnak. Ez még akkor történt:

Első gyónásra készült a fiam. Nagy ív papírost tett maga elé, hogy nagy lófej-betűkkel írja rá apró bűneit . . . Töri a fejét . . . Nem megy a lelkiismeretvizsgálás . . . Egyszer csak elkeseredik és eltörik a szívmeccses és sírva könyörög:

— Anyuci, — vizsgálj meg a lelkiismeretemet!

És közösen vizsgáltuk meg a lelkiismeretét . . .

Azóta is bizalmas hozzám . . .

(És a nagyfiú:

— Szegény édesanyám, ha tudná, hol vagyok én már attól, amikor arra kértem, hogy vizsgálja meg a lelkiismeretemet . . . Mennyi mindent nem tud már régóta az édesanyám!)

Egy apa így büszkélkedik:

— *Barátja* vagyok a fiamak . . . Sétákra viszem és itt módja van kitárni a lelkét . . . Beszélünk is iskoláról . . . sportról . . . pályaválasztásról . . . jövőről . . .

(Csak arról nem, — válaszolná, ha merné a fiú — amire nekem volna szükségem, de nincs bizalmam és bátorságom, hogy előhozzam az én égető kérdéseimet. Mégpedig azért nem, mert én is bizonyítom azt, amit egy német nagylány erre vonatkozólag mondott: „Ich bin fest davon überzeugt,

dass viele von uns das Vertrauen zu ihren Eltern nicht haben."¹ (A szüleim persze kétségbeesnének, ha tudnák, hogy meg vagyok győződve, hogy sok nagyfiú nincs bizalommal a szüleihez. De ezt nem mondhatom meg nekik . . . És miért is mondanám meg, ha olyan naív az édesapám, hogy nem veszi észre, hogy bizalom szempontjából egy világ választ el engem tőle.)

Egy nagyfiú pedig így viselkedik:

Egy lelkigyakorlatom alkalmával felkeres egy nagyfiú. Nem rossz, nem jobb az átlagnál . . . Tele van jóakarattal és szabadulni akar a multjától . . .

Kitárja lelkét . . . De a végén elsírja magát:

— Atyám, olyan rossz nekem így egyedül vergődni! Seholy, senkitől egy biztató szót nem kapok . . .

— És az édesapád?!

— Csak nem gondolja a Főtisztelendő Úr, hogy én kitárom a lelkemet az édesapám előtt . . . Soha!

— De hiszen az édesapád!

— Igen, de nem bizalmasom . . . Hogy az lehessen, akkor törje fel előbb a szívlakatot, mint ahogyan atyám feltörte . . .

— Nem törtem fel, fiam, — hiszen te nyitottad fel a szívlakatot magadtól . . .

— Ha apám is úgy közelednék hozzám, . . . akkor neki is kinyitnám — *talán* — a szívemet . . . De addig ridegen megtartom: Drei Schritt nemcsak a testemtől, hanem a titkaimtól is . . .

Ha ezt a beszélgetést hallotta volna sok szülő, — még olyanok is, akik azt hiszik, hogy bizalmasai a gyermekeiknek, akkor elszomorodtak volna a kegyetlen tényen — és fájt volna nekik,

¹ Hetzer: Erziehungsfehler. 75. oldal.

hogy a gyermekük másokkal bizalmasabb és másokra jobban hallgat, mint őrájuk. Ez fájt volna nekik, de arra nem gondolnak, hogy azok a „mások” jobban kielégítik a gyermek érdeklődését és méltók a gyermek bizalmára. Tehát a szülőknek ezt kell figyelembe venni, ha gyermeküket vissza akarják hódítani . . .¹ Ehhez még hozzáteszem, hogy annak a szülőnek, aki nagyfia bizalmát meg akarja szerezni, annak tudnia kell:

1. *Miért nem szokott bizalmas lenni egy nagyfiú szüleihez?*

és

2. *Hogyan szerezheti meg egy szülő a nagyfia bizalmát?*

II. Miért nem szokott bizalmas lenni egy nagyfiú a szüleihez?

(Amit erre a kérdésre felelek, nem én találtam ki, hanem mind nagyfiúk mondták tollba:)

1. Egy nagyfiú így beszélt:

— Hogyan legyen az apám a bizalmasom, hiszen *nem érdekli az én apámat az én ügyem?* Az én ügyem csak akkor jut apám elé, ha büntetni kell a rossz bizonyítvány vagy rossz feleletek miatt . . .

— De próbálkoztál-e már nála?!

— Megpróbáltam, de ezt felelte:

— Hagyj engem békén és *ne zavarj a te bagatell ügyeiddel* . . . Fáradt, ideges vagyok . . . Egyébként *nekem se az apám volt a bizalmasom* . . .

¹ Tartalmilag és kissé bővítve: Harsányi István: Gyermekvédelem. 1938. X. szám.

*A kenyérgond nagyobb a te gondjaidnál. Nekem azt a kérdést kell megoldanom . . . Majd te is bele-
nősz a dolgokba . . . Igaz, hogy addig majd néhány-
szor megpofoz az élet, de utána legalább nem lesz-
nek „problémáid” . . .*

(Markáns felelet, és az a baj, hogy igaz, és hogy sokszor ismétlődik.)

2. Egy másik így nyilatkozott:

— *Az apám tapintatlanságával eljátszotta már a jogot is arra, hogy bizalmasom legyen.*

— *Hogy beszélhetsz így? . . . Hát mi történt? . . .*

— *Csak az, hogy egyszer éppen akkor jött be a fürdőbe, mikor tele voltam testi kísértéssel . . . És rám szólt:*

— *Állj fel! . . .*

— *De . . . Édesapám!*

— *Állj fel, mert látni akarlak!*

— *Édesapám! . . . Most ne! . . .*

— *Akarom, — és passz!*

Kívántam, hogy most süllyedjen el a fürdőszoba mindenestől . . . De nem történt meg . . . Fel kellett állnom . . . Égett az arcom . . . És örökre bezárult a szívem, mert brutalitással nem lehet fölnyitni egy nagyfiú szívét, de bezárni lehet örökre is . . .

(Szegény gyerek, akit így akarnak bizalomra nevelni!)

3. A harmadik már szelídebb:

— *Az apám nem érti meg a problémáimat . . . Sőt: Ha belelátna a naggyálevés problémáiba, amikor meginog bennem a hit . . . amikor bukdácsolok nemi téren, amikor nehéz a kötelesség és romlik a bizonyítvány, . . . amikor meginog a becsület és igazmondás, — ha mindezt látná, nem tudná, mit csináljon velem . . . Megijedne, mert szentül hinné, hogy már egészen romlott vagyok, — és úgy is*

bánna velem, mint ahogy egy más romlott nagyfiúval kell bánni... És én ehhez a megijedő és lélekismeretben ennyire tapasztalatlan apával legyenek bizalmas?... Soha...

— Hogy beszélhetsz így?! — Édesapád is tudja, mit kell tenni, hiszen csak a saját fiatalságára kell visszagondolnia...

— Éppen az a baj, hogy nem gondol vissza, mert azt iparkodott elfelejteni örökre.

(Nem ártana, ha az édesapák néha lelkiismeretvizsgálást tartanának e gyerek-nyilatkozat alapján és tőle tanulnának pedagógiát!)

4. Ez már megint keményebb:

— *A tekintélybálványnak nincs szíve...*

Egy nagyfiú bizalmának megszerzéséhez szív, megértés és megbocsátó szeretet szükséges...

— És az édesapád?!...

— Édesapám nagy, ... erős ... Óriási a tekintélye a családban ... Csak szíve nincs ... Az én problémáimhoz pedig részvevő szív kell, hogy megértéssel átvezessen azokon a nehézségeken, melyeket a naggyálevés feldob ...

— És nem teszi meg ezt az édesapád?!

— Nem ... Az én édesapám csak botránkozik és büntet, ha a bajok kiütköznek ... És azt hiszem, a helyett hogy szeretettel utánam nyúlna, mikor kezd félrecsúszni életem, — keményszívűségével még mélyebbre taszít ...

— (Kemény szavak, de tanuljon belőle az, akinek meakulpázni kell e nagyfiú vallomása után.)

5. Miért nem bízol az édesapádban, fiam?! — kérdeztem egy nagyfiútól, — hiszen a te édesapád nem rossz ember ...

— Nem ... Az én édesapám valóban nem rossz ember ... Csak *sohasem próbálta még megszerezni a bizalmamat* ... Csak ruházott ... Csak

kenyeret keresett nekem is . . . De az életem, az én egyéni életem sohase érdekelte őt . . .

— Neked kellett volna közeledned hozzá először!

— Megpróbáltam . . . Hiszen kisgyermek koromban nem volt titkom előtte . . . De aztán ő is öregedett . . . Nőttek a gondjai . . . Robotember lett . . . Ezt a fáradt robotembert nem érdekelték az én „gyerekes” gondjaim . . . Egyszer nyíltan meg is mondta:

— Ugyan hagyj engem békében ezekkel a gyerekes dolgokkal! . . . Fáradt vagyok . . .

— És te?! Mit tettél erre?

— Akkor nagyon fájt . . . És lassan bezárult a szívem kapuja . . . Pedig úgy vártam, hogy majd egyszer meglátja a zavart tekintetemet . . . Pedig úgy vágytam, hogy megkérdezi, miért olyan nyugtalanok az éjtszakáim? . . . Miért nem megy úgy a tanulás, mint régen? . . . Miért nem gyakorolom úgy a vallásomat, mint kiskisimnázista koromban? De hiába vágytam . . . Nem közeledett hozzám . . . Az Isten valami csodálatos vaksággal verte meg, hogy ne lásson bele egy nagyfiú lelkébe . . . Ezért aztán nem csodálatos, hogy nem is próbálta megszerezni a bizalmamat . . .

(Hány szülőnek kell majd vádolnia magát, hogy nem is próbált közeledni gyermekének titkokkal telt szívéhez?!)

6. Ezt az okot nem is akartam ideírni, mivel azonban ezt is gyerek érzi és fáj neki, ezt is meg kell említenem:

Nem lehet az apám bizalmasom, mert az *apám nem mer a problémáimhoz nyúlni, mert fél, hogy esetleg megszégyenül és ezért én majd lenézem . . .*

— Hogy érted ezt, fiam?!

— Úgyis tetszik tudni, hogy az édesapám becsületes iparos . . . Nincs iskolai képzettsége . . . De jó ember. Becsületes . . . És sokat dolgozott és sokról lemondott azért, hogy engem iskoláztasson . . . Most én VII-es gimnazista vagyok . . . Azt hiszi, hogy az iskolázottságom föléje emelt . . . És nem mer a problémáimhoz nyúlni, mert fél, hogy megszégyenül . . . Szeret, de magamra hagy a naggyálevés viharaiban . . .

— Pedig, . . . (de nem engedi folytatni)

— Pedig én is tudom, hogy az élet titkaihoz, melyet ő is átélt, nem iskolázottság kell, hanem csak megértő szív . . . És tudom, hogy az én apámban megvan ez a megértő szív, de magamra hagy, mert nincs bátorsága ahhoz, hogy az ő élettapasztalatai alapján nyúljon az iskolázott, de élettapasztalatokban még szegény fiának az ügyeihez . . .

Ez az oka, hogy azóta, mióta ezt észrevettem édesapámon, azóta egyedül járom az élet útjait . . .

(És mégis, hány — tapasztalatokban gazdag — apa nem mer közeledni a fiához és annak ügyeihez csak azért, mert fiának már nagyobb iskolázottsága van, mint az apjának!)

Érdemes átmeditálni ezeket a formába öntött nagyfiú vallomásokat. Ha a szülő belemer nézni e vallomástükörbe, megláthatja azokat az okokat, miért nem mer a nagyfiú bizalmas lenni a szüleihez az ő legintímebb ügyeiben.

De itt még nem szabad megállni. El kell jutni odáig is, hogy megtanuljuk:

III. Hogyan szerezheti meg egy szülő a nagyfiú bizalmát?

Mert meg kell szereznie vagy legalábbis törekednie kell komolyan arra, hogy megszerezze a nagyfia bizalmát. Mert ha ő nem lesz bizalmasa a fiának, akkor az a gyerek keres majd magának olyan bizalmast és barátot a cimborában, akitől mentse meg az Isten.

A gyerek vágyódik a bizalmas jóbarátra, és ha ezt nem találja meg az apában (vagy a lelki-vezetőben vagy egy jóbarátban vagy esetleg egy jószívű, megértő tanárjában), akkor odafordul, aki felkínálja neki azt a bizalmi viszonyt: a „jó” barát-hoz. És akkor a szülő helyét a cimborá foglálja el, de jaj annak a gyereknek (de a szülőnek is!), akit az ilyen „jó” barát segít a problémáinak megoldásában.

Tehát: *A szülőnek tudatosan törekednie kell arra, hogy bizalmasa legyen a nagyfiának. Hogy hogyan? Talán így:*

1. *Gondoljon vissza saját nagyfiú korára. De ugyanakkor apai felelősségére is.* Nem elég kenyérkeresőnek lenni . . . Ha őt gyerekkorában magára hagyták, gondoljon vissza arra, hogy mennyi bajtól és félrelépéstől menekült volna meg, ha az édes-apja mellette lett volna a nagygyálevés viharában.

Amit nem kapott meg az apa a szüleitől, adja meg azt a gyermekének, mert a korok változhatnak, de a gyerekléleknek a változott korokban is szüksége van bizalmasra, mert a nagyfiú lelkének problémái örök, emberi problémák minden korban.

Tehát:

Ha az apa meg akarja szerezni fia bizalmát, *nem elég, hogy csak kosztadója legyen, hanem*

részvétellel kell lennie gyermeke alakuló élete iránt is. Ha őt magára hagyták is ebben a kritikus fejlődési korszakban, *legyen ő nagylelkű*, és próbálja megadni fiának azt, aminek hiányát fájlalta és megszenvedte nagyfiú korában.

2. *De az első lépést ő tegye meg a fia felé.* A gyerek előtt oly nagy az apa, és olyan egyéninek és titkosnak látja a saját problémáit, hogy nem mer vele közeledni, nem mer kezdeni . . . A lakat magától nem pattan fel . . . A szív se . . .

Tehát:

Ha egyszer igen jó hangulatban találja a fiát, és sejti, hogy most felpattanhat a szívlakat, vigye el akkor sétára a gyereket vagy vezesse be az apa szentélyébe: a dolgozószobájába, — és kezdje meg — *de tapintatosan ám!* — a szívlakat felnyitását.

Tudom, hogy most sok apa kérdezné tőlem:

— Igen, de tessék megmondani *a hogyan?* is!

Igaz, hogy sok minden adódik a helyzettel is, de én ezt a kezdetet ajánlanám:

Beszéljen az édesapa a gyerek előtt — *nyíltan és őszintén* — a maga nagyfiú koráról. Beszéljen a maga kritikus korának nehézségeiről és botlásairól. (Vigyázat! Sohase mondjon el olyant, amivel destruálhatna, mert a fia még nincs ott!) Mondja el küzdelmeit, és hogy mennyi vergődésbe került, míg nemcsak testileg, hanem lelkileg is megférriasodott . . . A gyerek lássa az apa elbeszéléséből, hogy az apja is ugyanolyan nehézségeken és botlásokon ment át, mint amilyenek most nehezítik napjait . . . (És ekkor már ébredni kezd a bizalom!) De az apa ne várja, hogy erre mindjárt megnyílik a szívlakat . . . Nem . . . Még preparálni kell, talán nem is egy ilyen beszélgetéssel. De már az első alkalommal mondja meg, hogy nem

akar betolakodni a bizalmába, csak szereti, és mivel őt magára hagyták a küzdéseivel és botlásai-
val, ő segítségére akar lenni a fiának, hogy meg-
kímélje hasonló gixerektől és mellette legyen még
a bukások és botladozások között is.

3. De az Istenre kérek minden szülőt:

a) ne onnét felülről, az apa magasságából be-
széljen a fiával,

b) ne akarjon mindenáron pedagógusnak mu-
tatkozni a gyerek előtt,

c) ne papoljon és ne moralizáljon előtte,

d) és a multjának feltárásával ne akarja azt
bizonyítani, hogy: No lásd . . . Én megálltam a
harcot . . . Tökéletes férfi lettem! stb.

Ha valamelyik szülő nem művészi finomság-
gal közeledik a fiához, még jobban bezárul a nagy-
fiú szíve, mert a gyerek nem az apa magasságából
beszélő tekintélyt, . . . nem a szenteskedő nevelni
akarást, . . . és nem is a „tökéletes férfiak“ fölé-
nyeskedését várja, hanem a szerető bizalmat, mely
viszontszeretetet és viszontbizalmat szül.

4. Ha pedig jóságával eljut már addig,
hogy nyíltni kezd a fia szíve és vele kinyílik egy
nagyfiú történelmének a könyve is, vigyázzon:

a) Ne legyen fölényes, és — sohase legyen —
gúnyolódó, mert egyszerre bezárulhat a szív.

b) Ne botránkozzék meg akkor sem, ha a
gyerek kinyílt szíve komoly bajokat tár is fel, mert
egy bántó szó elég, hogy elnémuljon örökre.

c) Ne rémüldözzön a bajok láttán, hanem
jósággal, szeretettel, felvilágosítással menjen segít-
ségére annak a gyereknek, aki bizalmával meg-
ajándékozta őt.

5. A legfőbb pedig ez:

Ha egy nagyfiú valóban megajándékozta az
apját szívével, akkor az apa viselkedjék úgy a fia

*titkával és bizalmával szemben, mint ahogy a gyón-
tató viselkedik a lelki fiának bűneivel szemben.*

Vagyis:

a) A titoktartás az apának is szigorúan kötelessége.

b) Nem alázhatja meg a gyereket azzal, hogy „családi ügy” lesz abból, hogy az apa beleláthatott szívébe.

c) Sohase származzék semmi hátrány a gyerekre azért, mert az apa hibákról, nehézségekről tud a fia bizalma folytán . . .

Nem ártana, ha sok apa lelkiismeretvizsgálatot tartana a körül, mit tett már meg a felsorolt lépések közül vagy ezeken kívül is, hogy a fia bizalmát megnyerje. Mert érdemes lenne még sokkal többet is megtenni: időt, fáradságot feláldozni, hogy *igazán barátja legyenek a fiamnak . . .*

IV. És ha mégse sikerül?

Nem minden gyerek egyforma. Nem mindegyik egyformán bizalmas természetű. Tehát az se biztos, hogy felpattanik a szívlakat zárja még akkor se, ha a magunk részéről mindent megtettünk.

És akkor?

Kettőt kérek minden jóakarató szülőtől:

1. Ne essék kétségbe, ha a fiú már nem az övé, és ne gondolja, hogy, mivel bizalmatlan öhozzá, máris lejtőre került. Csak egy gondja legyen: *A cimborát tartsa távol ettől a szegény bizalmatlan lelkű gyerektől.*

És még valamit:

2. Ha ő nem tudta megszerezni a nagyfia bizalmát, egyengesse legalább az utat (nem erőszakkal!),

hogy a fiú egy olyan lelkipapozetöhöz jusszon, aki
művész a szívlatat megnyitásában. Ha ide eljut a
fiú, akkor ne féltse. Jó helyen van a gyerek . . .
A lelkipapozetó a problémák kezelésében majd pó-
tolja a szülőt is . . .

11. TEKINTÉLYBÁLVÁNY

I. Szomorú naplemente: Amikor a tekintélybálvány sír

A tekintélybálványt a férfiak: *tanárok és apák* szokták kifaragni a saját életükből, de elferdült művészi felfogás alapján.

Ha az életben egy műremek elkészül, ujjong és boldog a művész is; ha a tekintélybálvány kialakul, így beszél a „megátkozott művész”:

— Öcsém, — mondta nekem egy már nyugalomban levő bencés tanár — maga még fiatal tanár . . . Én már öreg vagyok . . . Ettől az öreg, már nyugalomban lévő tanártól fogadja el ezt a tanácsot: *Mutassa meg a szívét is a diákjainak!*

És elhallgatott . . . Aztán szomorúan, könnyfátyolos szemmel nézett be a tihanyi bencés apátság kertjébe, ahol a kriptában pihennek azok a bencések, akik egész életüket, minden idegszálukat és munkájukat a magyar ifjúságnak adták . . .

Majd kissé fanyarul elmosolyodott és ezt mondta a kriptára mutatva:

— Lássá, itt van az én öröklakásom . . . Tudom, hogy azon az ajtón belül megpihenek örökre . . . Azt is tudom, hogy az Isten jó lesz hozzám odaát, mert iparkodtam hű szolgája lenni . . . És mégis itt az élet végén úgy bánt valami . . . Fáj, hogy elhibáztam a tanári életemet . . .

— Nem . . . Ne tessék így beszélni . . . Én hallottam idősebb rendtársaimtól, hogy abban az időben kevés tanár tudta úgy tanítani a történel-

met és a latint a gimnáziumokban, mint ahogy a Főtisztelendő úr tanította . . . — próbáltam vigasztalni . . .

— *És mégis gyűlölnek a volt tanítványaim!*
— megrándult az erővel lefékezett öreges szája, és egy nehéz, forró könnycsepp gördült le a ráncos, öreg tanárrarcon . . . De erőt vett magán:

— Lássá, — öcsém — most öregségemre olyan vagyok, mint a szedett tőke . . . Mindent kiosztottam a volt diákjaim között: tudásomat, fiatal erőmet, idegeimet, — és most mégsem gondol rám szeretettel egy volt diákom se . . .

— De hiszen én azt hallottam, hogy nagyon szerette a diákokat . . . Tandíjukat kifizette — titokban . . . Ruhát és könyvet vásárolt a szegény diáknak — titokban . . . A konferenciákon pedig, ha valamelyik diákja bajba került, úgy harcolt minden diákjáért, mint a nőstény oroszlán a kölykeiért . . .

— Ez igaz . . . — mondta szomorúan — de az is igaz, hogy sohase mutattam meg a szívemet diákjaimnak . . . Kemény, szigorú voltam . . . Tekintélyemet féltettem . . . Férfi akartam lenni; kemény, mint a szikla, melynek nincs szíve . . . És mivel szándékosan elnyomtam magamban a szívemberét, elértem azt, amit a régi római zsarnok kívánt: Oderint, dum metuant. Ha gyűlölnek is, csak az a fontos, hogy féljenek tőlem . . . És féltek is tőlem . . . Egy tanártársamnak se volt oly félelmetes tekintélye, mint nekem . . . De gyűlöltek is és gyűlölnek most is, mert tekintélybálvány voltam, akinek nincs szíve . . .

Szerettem volna megvigasztalni, de zuhogott belőle a panasz:

— Most gyűlölnek . . . Pedig titokban nagyon szerettem őket . . . De a tanári tekintély! . . . Ezért

áldoztam fel mindent . . . És elhibáztam a tanári életemet . . . Őcsém, maga még fiatal, szeresse a diákjait, de ne csak úgy, mint én, hanem mutassa meg nekik a szívét is . . .

. . . És sírt a tekintélybálvány . . . Most már nem tartotta feminin vonásnak a férfi keserű könnyeit . . . Bennem pedig egy titkos kérdés várt feleletet:

— Istenem, hány tanárnak, de *hány édesapának is így kellene gyönnia az élet végén, ha volna hozzá férfias ereje!* . . .

Mert az édesapák sokszor csak eddig jutnak el:

— Miért csak félnek tőlem a gyerekeim? . . . Miért nincsenek bizalommal hozzám? . . . Miért csak az anyjukat szeretik? . . . Dolgozom, robotolok értük . . . És a jutalmam az, hogy összerendezzenek és elnémulnak, ha közéjük megyek, mint a csirkék, mikor hégja kering felettük . . . De miért?! . . . Miért?! . . . Hiszen az életemet áldozom éretük . . .

A feleletet Perlaky: A szív filozófiája c. munka 121. oldalán így adja meg:

Az édesanya válla és nyaka közé temetve a fejet, minden megy magától . . . Az édesapa igen nagy . . . Az édesanya oly kicsiny tud lenni, mint magunk . . .

És ha a fiútól megkérdezné az apa, hogy miért nem szereti őt is úgy, mint az édesanyját, akkor a fiúnak — ha nem félne a tekintélybálványtól, így kellene felelni:

— Mert te sohase jöttél velem egy meccsre se . . . Mert te csak akkor törődtél velem, mikor meg kellett verni! . . . Mert te rideg, fölényes, szívtelen, durva voltál, és sohase szeretted minket.

Szomorú naplemente az, ha ilyenkor a tekintélybálvány bemegy a dolgozószobájába, és leül

összetörve a fotelba, és mikor a könny kicsordul a szívéből, kénytelen ezt mondani:

— Igaza van . . . Honnét tudná ez a gyerek, hogy az életem feláldozásával szeretem őket, hogy ők boldogok legyenek, — ha én sohase mutattam meg nekik a szívemet . . .

II. A nehéz interju

Én azonban tudom, hogy ezeknek a szegény tekintélybálványoknak van szíve. Elmentem hozzájuk és megkérdeztem:

— Miért rejtették el a szívüket az emberek elől? Miért nem mutatták ki szeretetüket?! . . .

Az öregség már beszédesebb . . . És most igazolni akarják magukat . . . Ezért aztán így beszélnek:

— A „tekintély” a férfinál a legfontosabb. Az asszonynak szívet adott az Isten, a férfinak erőt és akaratot . . . Az édesanya szétoszthatja szívét . . . Neki az ölébe bujhatnak, de a férfi előtt tisztelettel és hódolattal álljon a fiatalság és a gyerek . . .

— De a „tekintély” nem zárja ki, hogy kimutassuk szeretetünket! — próbálom megszakítani.
— De nem enged:

— Nem bírom azokat a nyálas szeretetű, édeskés beszédű apákat . . . Még a nőben sem bírom azokat a túlságosan érzelgős, cukfosvizes-lelkű simogatókat . . . Egy férfinél pedig szégyenleni való „feminin vonás” a szeretetet túlságosan mutogatni . . .

Szinte még most is megrázkódik az utálkozástól, annyira megveti a „feminin vonást” . . . De én nem hagyom:

— De — hiszen — már mindenki tudja, hogy a szeretet a legnagyobb erő a nevelésben . . .

— Hagyjatok békében! . . . A „szeretet pedagógiája” azon modern nevelők találománya, akikben nincs erő a neveléshez. És mivel nincs meg bennük a neveléshez szükséges tekintély, nyálaskodó szeretettel akarják pótolni a belőlük hiányzó férfierőt és energiát . . . Vasfegyelem nélkül nem lehet nevelni . . . Vasfegyelem nélkül nem lehet munkára szoktatni és felelősségre nevelni a mai fiatalságot . . . Azért olyan a mai fiatalság, azért olyan felelősséget nem tudó, azért nem szeret dolgozni, mert a családokban a férfi apa helyett csupaszív apukák, az iskolában pedig szeretethajhászó és ezért érzélgős . . . tanár-„bácsik” nevelnek . . .

Tudom, hogy elemében van, mégis megszakítom:

— De hiszen maga is szerette a gyereket! . . . Hát akkor miért nem mutatta ki a szeretetét?!

Kihúzza magát és mintha valóban a tekintélybálvány beszélne most felülről:

— Nem mutattam ki a szeretetemet, mert nem elismerésre és tapsra vártam . . . Ha hálálkodtak volna jószágomért, megalázott volna a hálájuk . . . Ha kimutattam volna a szívemet, mindig féltem volna, hogy egyszer fülembe jut, amint a hátam mögött suttoják:

— Öregszik már az öreg, mert már olyan jószágos, hogy talán már sírni is merne előttünk. Tehát elvből nem mutattam meg a szívemet. Nem is akartam . . .

III. És mi az eredmény?

Ennek a márványszerű keménységnek aztán
— akár apában, akár tanárban látták ezt a fiatalok
— az lett a következménye, hogy

1. A nagyfiú nem lát igazi tekintélyt a tekintélybálványban.

Ez a tekintély nem imponál neki. A szívtelenség remegést és félelmet kelthet a fiúban, de tisztelő meghódolást soha. És ha esetleg még igazságtalan is a tekintélybálvány, akkor összeroppan minden ellenállás és megszületik a gyerek lelkében a legszomorúbb gondolat: „Gyűlölöm ezt a kőszívű embert!”

2. Ha ez még nem lenne elég a tekintélybálvány összezúzására, akkor lehetetlen eljárása majd megtanítja arra is, hogy ő fosztotta meg a gyereket attól a légkörtől is, melyben a gyereknek lelkileg is egészségesen kellene fejlődnie: a szeretet légkörétől. Mert a fiúnak is szüksége van szeretetre még az apa és a tanár részéről is.

Egy lelkigyakorlatom alkalmával történt:

Egy nagyfiú tárta fel a szívét minden bajával együtt. De annyi jóakarat volt abban a nagyfiúban, hogy szinte öntudatlanul megsímogattam a fejét és ezt mondtam:

— Jól van, fiam . . . Ne félj, megsegít az Isten . . .

Erre azonban nagy meglepetésemre átölel a gyerek . . . Belém kapaszkodik . . . És keservesen sír . . .

— Mi az?! . . . Mi történt, fiam! — kérdem meglepetten . . .

— „Engem még sohasem simogatott meg az édesapám . . . Pedig hogy szerettem volna! . . . De az én édesapámnak nincs szíve . . . Csak kemény, mint a gránit! . . .”

(Ó, ha a tekintélybálványok látták volna ezt a simogatásért hálás és szeretetre éhes nagyfiút, akkor talán . . .)

3. Akkor talán nem mondaná, hogy „*vasfegy-*

lem nélkül nem lehet nevelni". Van némi kis igaz is a mondásban, mert fegyelem nélkül valóban nem lehet nevelni. De azt a kegyetlen és igaz mondást is meg kellene jegyezni, amit Cavour, a nagy olasz államférfi mondott, hogy t. i. „ostromállapottal minden számár tud kormányozni”. És vigyázzon is minden tekintélybálvány, mert a vasfegyelem túlzó követelésének eredménye is visszahull a bálvány szívére és összetöri azt. Mert:

Mit használ a tekintély bálványozása miatt megkövetelt vasfegyelem, ha ez a vasfegyelem alakoskodásra, hazudozásra neveli a gyermeket; — ha az édesanya és a gyerek összejátsszik, hogy kijátsszák az apát; — ha a vasfegyelmező apa helyett a gyerek írja alá az intőket vagy az anya elhallgatja a vasfegyelmű apa előtt — ha ez a vasfegyelem titkolódzásra, elcsavargásra kényszeríti a gyereket?! . . .

4. Igaz, hogy az ilyen tekintélybálvány azt a „nagy eredményt” is elérheti, hogy félnek tőle a gyerekek. De jegyezze meg jól mindenki, hogy ez a félelem nem az apai tekintély elismerése, hanem

a gyűlölet forrása,

az apától és a nevelőtől való elhidegülés kezdete,

a gyermeki idegesség elindítója és felfokozója,

az iskolai eredménytelenség oka,

és végül talán egy diáköngyilkosság előidézője.

Mert:

Hogyan ragaszkodják egy gyerek az apához vagy tanárhoz, ha annak csak tekintélyét érzi, de szeretetét soha?

Természetes, hogy ideges lesz az a gyerek, akinek folyton remegnie kell, mert nem tudja, mikor csap le rá a tekintélybálvány vasszigora.

És hogyan tudjon az iskolában jól felelni az

a gyerek, akinek folyton attól kell drukkolnia még felelés közben is, hogy: Jaj mi lesz? . . . Mit csinál majd velem az apám, ha nem tudok felelni?! . . . És: Ki lesz felelős azért, hogy ez a tekintélybálvány elindít egy szigorúság és keménység-lavinát, mely majd egyszer eltemet egy diákot, aki szeretetre volt éhes — és akivel egy csöpp szeretettel madarat lehetett volna fogatni, de most össze-roppant a tekintélybálvány ideállá emelt keménysége alatt?

IV. Tekintélybálvány vagy férfias szeretet?

Mi tehát a teendő, hogy idáig ne jussanak a dolgok?

1. Tekintélyre szükség van. De: Nem a ridegség és nem a gyerektől csillagnyi távolságra való elhúzódás ad tekintélyt, hanem az fogja építeni az édesapa tekintélyét,

ha a gyerek látja, hogy az édesapa mennyit dolgozik és fárad érte azért, hogy az ő életük gondtalan és békés legyen,

ha az apa munkája és munkateljesítménye olyan, hogy a gyerek büszke lehet rá mások előtt is,

ha a gyerek az édesapát következetesnek, férfiasan nyiltnak és vele szemben abszolút igazságosnak látja.

2. Ha eddig eljut az apa, akkor tegye meg a következő lépést is: *Mutassa meg a gyereknek a szeretetét is jószágban, ajándékban, dicséretben és apai szerető gyengédségben is*, ha arra rászolgál a gyerek. (De egyre itt is figyelmeztetem: Sok férfi még ajándékozni, még adni se tud, mert az ő adásának

stílusa, hangneme, módja elveszi a jóság értékét és megalázza a megajándékozottat. Az ilyen férfinak meg kell tanulnia először a szeretet kimutatásának a művészetét.)

3. Mivel azonban nem mindig szeretetkimutásra szolgál rá a gyerek, hanem (— mivel nem anygallal van dolgunk) büntetésre is, *büntessen az apa, de igazságosan és emberien — és a büntetéssel ne rettentse el magától a gyereket — és ne fenyegetse a legborzalmasabb büntetésekkel, ha még egyszer elköveti azt, amiért most büntette* (mert a gyerek — éppen azért, mert gyerek — a jövőben is hibázni fog).

Milyen szép vallomás egy férfi szájából ez:

— Kemény volt az édesapám. Férfi. Büntetett, de sohase igazságtalanul, mert mikor büntetett, még a büntetésében is éreztem, hogy szeret és a javamat akarja . . .

4. És még valamit:

Az apának és a tanárnak törekednie kell arra hogy ne féljenek tőle, hanem szeressék: tehát neki kell először megmutatnia a szívét és szívjóóságát.

Igaz, hogy ez a férfias szeretet nem lesz nyálás érzelgősség, mint a szeretetvadászok megalázó édeskésége, hanem férfias jóság és tettekben mutatkozó szeretet.

És milyen fogékony a gyerekszív és milyen éhes erre a férfias szeretetre! Egy biztató jó szó, — egy elismerő simogatás, . . . egy megbocsátóan jóságos apai mosoly, . . . egy kis érdeklődés a gyerek ügyei iránt, . . . egyszer-másszor egy-egy szerető elébemenés a gyerek ambíciójának és vágyainak (ajándékkal, segítséggel) — mindezelég sokszor, hogy rajongójává tegye a gyereket apjának vagy tanárának, és akkor büszke boldogan mondja a gyerek:

— Az én apám a legjobb apa a világon! . . .

Az lehetséges, hogy az édesapát ezek után se fogja érzelmeivel úgy szeretni a gyermek, mint az édesanyát, (mert a szívünket így formálta az Isten és az élet) de a gyerekből egyszer férfi lesz, és akkor megérti az apa férfias szeretetét és hálás lesz ezért a szeretetért és megaranyozza öregségünk naplementével az életünket, mert nem kell a tekintélybálványokkal azt mondanunk az élet végén:

— Én elhibáztam az életemet!

Carlyle, a híres filozófus és aforizmázó annyira benn élt a munkájában és annyira férfinak érezte magát, hogy nem ért rá a szeretét kimutatni és nem érezte szükségét annak, hogy legalább a feleségének megmutassa a szívét.

Munkája közben értesítik, hogy siessen, mert a felesége haldoklik . . . Már nem találja életben. Mikor e rémes valóság tudatára jut, letérdel a halott mellé . . . Csókolgatja és könnyeivel áztatja a kezét és így beszél:

— Isten! Adj még 5 percnyi életet a feleségemnek! . . . Csak 5 percet, hogy megmondhassam neki, hogy érte éltem, érte dolgoztam, szerettem nagyon, de férfiatlannak tartottam kimutatni a szeretetemet. És most ő azzal a tudattal ment el, hogy én rideg, kemény, szívtelen voltam vele szemben . . . Isten! Csak 5 percet adj, hogy megmutathassam a feleségemnek, hogy nagyon szerettem . . .

Hány tekintélybálvány sorsa is olyan, mint Carlyle szomorú végzete! . . . Pedig meg lehetne változtatni ezt a végzetet . . . Igaz ugyan, hogy nem azzal, hogy akkor kérünk 5 percet szeretetünk megmutatására, amikor már késő, hanem az élet sok-sok 5 percét használjuk fel arra, hogy szeretetünkkel boldoggá tegyünk másokat — és így szívet aranyozóvá változtassuk életünk alkonyát . . .

**12. A MODERN KOR
KÖVETELMÉNYEINEK
ÁLDOZATA: A GYERMEK**

I. Túlterhelés?

— Kijelentem, hogy nem szeretnék most diák lenni — mondtam egy édesanyának.

— Miért? — kérdezte csodálkozva . . .

— A túlterhelés miatt . . .

— Nagyszerű! Jó, hogy ezt éppen egy tanár mondja . . . Mi szülők most már csak azt várjuk, hogy egyszer majd a kultuszminiszter úr mondja ezt, és akkor talán a kultuszminisztérium is levonja a gyakorlati következtetést a miniszter úr szavai-ból . . . Mert ez már lehetetlen állapot . . .

— Az iskolai túlterhelés miatt?

— Persze, hogy e miatt . . . Hiszen éppen az előbb mondta, hogy nem szeretne ma diák lenni . . . Nem is csodálom, mert amit ma az iskola követel . . .

— Téved, Asszonyom! — Én nem az iskolai túlterhelés miatt nem szeretnék ma diák lenni . . . Mert: Amikor mi iskolába jártunk, az iskola többet követelt tőlünk, mint a mai diáktól . . .

— Lehetetlen . . .

— Pedig lehetséges volt . . . Más volt akkor a szellem az iskolában: A tudás volt a fő . . . Jó tanáraink voltak, de sokat követeltek tőlünk és sok munkát hagytak az otthoni időnk kitöltésére . . . És szigorúbbak voltak a tanáraink . . . Keményebben neveltek bennünket, mint ma a legtöbb tanár . . . Ma szájbarágunk . . . Ma játszva tanítunk . . . Ma sokfélét tanítunk . . . Ma ez a jelszó: Nem jó tanár az, akinek az órája után sokat kell otthon tanulni

a ma diákjának . . . És a gyerekek is tudják ezt . . . És bizony nem nagyon erőltetik meg magukat otthoni munkával . . .

— Hát akkor miért nem szeretne ma diák lenni?

Azért, Asszonyom, mert akkor mi *csak diákok voltunk*, és nem a kor rabszolgái . . . Azért, mert akkor a sok délutáni tanulás után is *maradt időnk*, amikor csak diákok lehettünk: gondtalan, huncut nagydiákok . . . Azért, mert akkor *ráértünk otthon is lenni*, és így „otthon” volt az otthonunk . . .

— És az iskola?

— Kemény volt, de se mi, se a szüleink nem panaszkodtak és nem írtak és nem íratnak cikkeket az újságokba a túlterhelésről . . .

— Hát csak nem mondja a Tanár úr, hogy ma nincs túlterhelés?!

— Van túlterhelés, Asszonyom, de nem az iskola terheli túl a gyereket . . . Mert: Lehetne ugyan egy-két helyen a fölösleges részeket kihagyni a tanítás anyagából, de ezzel csak a ballasztoktól tisztítanánk meg az anyagot, de a túlterhelést nem szüntetnénk meg . . .

— Nem értem . . . Ne haragudjék . . . De hogy értsem ezt?

— Úgy, hogy — mint már mondtam — *a mai diák túlterhelésének nem az iskola az oka, hanem a modern élet és a szülők hibás nagyotakarása* . . .

— Dehát számít ez valamit? A tény ez: A mai gyerek túl van terhelve.

— Ezt én is elismerem a fenti hozzáadással . . . És ezért nem szeretnék ma diák lenni . . .

Mert: Milyen a mai diák élete?

Ilyen:

Reggel lohol az iskolába. Még imádkozni sem ért rá, mert este a vendégek miatt későn feküdt és

most későn kelt . . . Sőt alig tudták kicibálni az ágyból . . . De az iskola gondoskodik arról, hogy felébredjen, mert a tanítás előtt félórás minden-napi torna van, hogy egészséges legyen a mai gyer-
ek teste . . .

. . . Az órák csak 45 percesek, de idegesek. Ideges a tanár, mert nem lehet mindenki művész a 45 perc kihasználásában . . . De ideges a gyerek is, mert érzi, hogy a tempót nem tudja átvenni.

Nekünk legfeljebb csak 5 óránk volt napon-ta . . . A mostani diáknak majdnem mindennap 6 órája van.

Mi szabadok lettünk, mint a madár az 5 óra után, és baráti csoportokba verődve indultunk haza és legtöbbször megbeszéltük a délutáni programot.

A mai diák, ha végigszenvedett 6 órát, nem mehet a párolgó leveses asztalhoz, mert eltiltja tőle a modern kor követelménye: Különórákra megy. Nyelveket tanul . . . Vívással edzi magát . . . Gyors-író versenyre készül . . . Énekórán készül az ün-nepélyre . . . És délután 3 óra van, mikor fáradtan hazatámasztom. És még jó, ha asztalhoz ülhet . . . Mert ha apuka még nem jött meg a hivatalból, akkor az édesanya szájával megszólal a modern kor:

— Gyakorolj! Hiába nem akarok fizetni a zongoratanárnőnek . . . Egy modern embernek ér-teni kell valami zenéhez is . . .

És hogy családi jelenet ne legyen, fáradtan klimpíroz addig, míg az apa rá nem kiált:

— Hagyd már abba . . . Eleget zongorázik az élet az én idegeimen . . .

Az ebéd . . . Végre asztalhoz ülnek . . . De nem esik jól az ebéd, mert most kell beszámolni, mi történt az iskolában. Ez a beszámoló ugyan el-rontja a szülők étvágyát is, de hát meg kell lennie, mert ők olyan szülők, hogy törődnek a gyerekekkel . . .

Még rendesen meg se törölhette a száját, máris fut!

— Cserkészgyűlésem lesz . . . Sőt: Ne is várjatok korán haza, mert ifjúvezetői tanfolyamra is megyek . . .

— Hát a ma délutáni külön franciáddal mi lesz?

— Megjövök arra . . .

— És mikor tanulsz?

— Estére . . .

— De tudod, hogy bérletünk van a színházba . . .

— Majd utána tanulok . . .

— És rohan . . . A cserkészgyűlésen megállapodnak, hogy ma szociális tanulmányt végez az órs egy nyomortelepen . . . És elfelejt mindent . . . Különórát . . . Tanulást . . . Csak azt nem felejtí el, hogy ifjúvezető képzésre kell rohannia a levétékhez . . . Oda szívesen megy, mert ott már „fejes” . . .

Dolgozik, előad, bemutat, — és leszidja azokat, akik nem hajtják végre a parancsait . . . De a vége felé már nyugtalan . . . Rohanni kell, mert rohanni muszáj . . . „Légó”-szolgálatra lenne holnap . . . El kell intézni, hogy ne nappal legyen, mert akkor iskolába kellene menni . . .

Hazamenne, mert tanulni kellene . . . De most el kell menni az uszodába. Szabadjegye van mint leendő versenyzőnek . . . Trenírozni kell . . . Meg aztán nem árt, ha egy kicsit kiússza magát a sok loholás után . . .

De végre hazajut . . . Könyvet vesz a kezébe: Latin . . . Eh, de miért vesződjek vele?! . . . Nem ér rá szegény . . . Elő a nyomtatott fordítást: a puskát!

Alig áll neki azonban, jön a nyelvtanárnő:

— No . . . Fritz . . . Was haben Sie für heute gelernt? . . .

Azt szeretné mondani:

— Nichts, Fräulein! . . . Gar nichts! Ich hatte keine Zeit . . . Lassen Sie mich . . . Ich bin so müd . . .

De nem mondja, hanem keservesen, fáradtan, szörnyű unalommal gyötrődnek, mert hát a Fräulein-nek meg kell szolgálnia a különóra díját.

Alig jutottak azonban valamire, máris megszólal az édesanyában a modern kor:

— Köszönöm, kisasszony . . . Ugye nem hagszik, hogy ma rövidebb az óra, de színházba megyünk, bérletünk van . . .

— De, Anyukám . . . én éhes vagyok! . . .

— Ott egy szendvics . . . Kapd bel! . . . Majd színház után vacsorázunk . . .

— És mikor tanulok?

— Majd vacsora után . . . És reggel is korábban kelsz egy kicsikét . . .

És elmentek . . .

Vacsora után elővette a könyveit . . . De ki-nek van kedve ilyenkor tanulni?! . . . Mi is van a rádióban? Kinyitotta a rádiót . . . Végigfeküdt a rekamién . . . Egy darabig ujságot olvasva hallgatta a zenét . . . Aztán nyitva maradt a rádió, . . . megtanulatlan maradt a lecke, . . . égve maradt a lámpa, — és aludt a gyerek, mert pihenni kell, mert pihenni muszáj . . .

Szegény mai gyerek!

— Dehát mit tegyek?! . . . — mondja szinte sikoltva az anya . . .

— Építsen le valamit ebből a sok elfoglaltságból! . . .

— Építsek le! . . . De mondja meg, mit építsek le?!

— Miért gyötri azt a gyereket a sok modern nyelvi órával?

— Mert ma nyelvek nélkül nem boldogulhat egy gyerek!

— Hát építse le a vívást!

— Lehetetlen, hiszen akkor olyan ügyetlen lesz, mint egy medvebocs . . .

— De zongora csak igazán luxus . . .

— Hogy beszélhet ilyent?! . . . Hogyan élvezi majd a zenét felnőtt korában, ha nem ért semmiféle zenéhez? . . .

— És a külön torna?

— Nem hagyhatom el . . . Hiszen úgyis tudja . . . A . . .

— Akkor építsük le azt a leventével kapcsolatos túlzott elfoglaltságot . . .

— Nem tőlem függ . . . Vállalta . . .

— A cserkészlet azonban Öntől függ, Asszonyom!

— Azt nem lehet elhagyni . . . A cserkészlet szereti . . . Ebben éli ki magát.

— De abban talán igazat ad, Asszonyom, hogy egy gyereket talán nem kellene annyira belevonni a társadalmi életbe, mint ahogyan a Fricit belevonják . . .

— Látszik, hogy nincs gyereke, ezért beszél így . . . Először is nem hagyhatom itthon egyedül . . . Színház, zsúr, látogatás, vacsorázás pedig kell . . . Itt nevelődik úrrá a fiam . . . Nem engedhetem, hogy szögletes bumfordi legyen, aki még a parketten se tud mozogni.

— Elismerem, Asszonyom, hogy győzött . . .

De engedje meg, hogy sajnáljam a fiát . . . Arra viszont kérem, ne mondja, hogy az iskola terheli túl a diákot.

II. „Miért sajnálja?”

— Miért sajnálja a fiamat?!

— Azért, Asszonyom, mert a maga fiának *volt* *gyerekszobája, de nem volt gyerekkora és nem ért rá gyerek lenni* . . . Pedig szerintem nincs sajnálatosabb ennél . . . Minden felnőttek egyszer hiányozni fog a gondtalan gyermekkor . . .

— Az én fiamnak is volt gyerekkora . . . Mennyi játékot vettem neki!

— De már akkor is a modern élet rabszolgája volt . . . Ez a loholó élet elvette tőle az édesanyát és a cseléd karjaiba lökte . . . Arra kényszerítette, hogy produkálja magát a vendégek előtt . . . Megzavarta az éjjeli nyugalma, mert az estélyek zaja áthallatszott a gyerekszobába . . .

— Rémekeket lát!

— Nem . . . Sőt azt látom, hogy *koravén lett* . . . A gyerekes örömet korán kiszorította az eredményeket felmutatni akaró komolykodás . . .

— Hát csak nem engedhetem, hogy magától felnőjön, mint a bolondgomba . . .

— De nem látja-e, Asszonyom, hogy ez a gyerek 15—16 éves korában már fáradt, ideges? . . . És fásultságában nem érdekli semmi . . .

— És ennek én vagyok az oka?

— Így nem mondanám . . . Inkább így: A túlterheltség . . . Mert ez a szegény gyerek igazán „túlterhelt” . . . És semmiben sem alapos . . . Mindenben csak felületes . . . Nem tud elmélyedni semmiben sem . . .

— És ki ennek az oka?

— Részben ez a rohanó, mindenkit hajszoló korunk . . . Az élet olyan tempót diktál és olyan követelményekkel lép fel, hogy vagy rabszolgái leszünk . . .

— Vagy elrohan mellettünk . . .

— Igen . . . Elrohan mellettünk . . . De ettől csak olyanok félnek, akik annyira csak a rohanó kornak élnek, hogy inkább rabszolgái lesznek és inkább feláldozzák a gyermekeiket, semhogy egy barátnőjük azt mondja nekik: Lemaradtatok az élet gyorsvonaláról . . .

— Szóval mégis minket szülőket okol? . . .

— Részben . . .

— Miért? . . .

— Azért, mert a szülők hiúsága nem tud mértéket tartani . . . Mert: Kell sok minden abból, amire rákényszerítik a mai gyereket . . . Fontos az, hogy a gyerek nyelveket tudjon, . . . hogy tudjon mozogni a társaséletben, . . . hogy művelt úrigyerek legyen, de

— No, mi az a „de”?

— De egyszer őszinte és radikális selejtezést kellene végezni a sok elkerülhetetlenül szükségesnek gondolt elfoglaltság között . . .

III. Mit csinálna a tanár úr?

— De mondja, mit csinálna maga, ha szülő volna? . . .

— Talán én se lennék külön, mint a többi szülő. Mert én is megértem a mai szülőket. Tudom, hogy nem minden szülőt vezet a hiúság akkor, mikor a gyermekét kényszerűségből túlterheli. Megértem a szülőt azért is, mert tudom, hogy a mai kor sok minden olyant követel a ma életbe indulóktól, amit tőlünk nem követelt az élet. De tudom azt is, hogy ha mi emberek lettünk az életben a mai élet sok követelménye nélkül is, a mai gyerek

is ember lehet a modern korban akkor is, ha a szülei egy kissé megnyirbálják a rabszolgává nevelő modern kor követelményeit és egy kis szabadsághoz juttatják ezt az agyonterhelt és agyonhajszolt, örömtelen gyereket.

Ezért ezt tanácsolnám:

1. *Csak az igazán szükségesre kényszerítsem a gyereket.*

(Ezért megérttem, hogy egy világnyelv megtanulását fontosnak tartja egy szülő, de mire való egy idegen nyelvű elemi iskolával gyötörni azt a kisgyereket, ki egy másik idegen nyelvet már „von Haus aus” megtanult, — ezt az elemi iskolait pedig úgyis el fogja felejtetni? . . . Vagy: Mire való egyáltalán nem művészi hajlandóságú gyereket agyongyötörni a zongorával kisgyerek korában, mikor VII-es gimnazista korában úgyse tudja már a zongora mellé ültetni ezt a gyereket a szülő?)

2. *Ezt a lecsökkentett szükségést is csak akkor erőltessük, ha a gyerek bírja, és ez a külön elfoglaltság nem teszi fáradttá és kimerültté.*

(Szomorú látvány, mikor egy gyengetehetségű fiút agyonterhel az ambiciózus szülő iskolán kívüli elfoglaltsággal. Mert mi lesz az eredmény? Ha jóakarátú a gyerek, akkor töri magát, hogy eleget tegyen a szülői kívánságnak, de a vége mégis csak az lesz, hogy még a kötelező iskolai követelményeknek sem tud megfelelni, — és így maga elkeseredik, de ugyanakkor elkészeríti a szülőket is. — Ha pedig még ez a jóakarát sincs meg benne, akkor éppen ezeket a külön elfoglaltságokat fogja felhasználni, hogy kibújjon a kötelességteljesítés alól. A jövő szempontjából azonban az a legkellemetlenebb, hogy a gyerek lélekben nem érzi magát felelősnek a kötelességmulasztásért, mert a szülői

parancsot hozza fel a kötelességmulasztás men-
tegetésére.)

3. *Vissza kell szorítanunk a modern kor követelte rendkívüli elfoglaltságokat azért is, hogy lehetőség adjunk a gyerekeknek, hogy élhesse a maga életét és szórakozhassék a maga módján és kedve szerint.*

(A gyerek még nem felnőtt. Hadd legyen gyerek a kora követelte nemes kedvtelések és szórakozások között. Sohase szerettem a koravén fiatalokat. Ezeknek az életében valami mindig félrecsúszott... — És sokszor a szülő a felelős ezért a koravén félrecsúszásért és mindazért a lelki összeroppanásért, ami a koravénség mögött megbújik.

Valamikor ez volt a jelszó: Fel kell fedezni a gyereket! — Ma így formuláznám a jelszót: Engedjétek gyermeknek lenni a gyermeket, és ne gyötörjétek koravén né a sok követelménnyel, mert ha nem engeditek gyerekek lenni a gyereket, — egyszer megbosszulja magát ez a lefojtás... És ki lesz akkor felelős a „robbanásért“?!)

4. Utolsónak hagytam (de nem értékelési szempontból) ezt a tanácsot:

Igaz, hogy az iskola ma erősen igénybe veszi a gyereket délelőtt és sokszor délután is. Erről azonban nem tehet se a tanár, se a gyerek.

Arról se tehetünk, hogy a modern nevelés egyre jobban és egyre többször kiemeli a mai gyereket a családi otthon nevelő hatása alól (cserkész táborok, leventetanfolyamok és táborok stb.),

Egyet azonban még ma is megtehetünk:

Túlterhelésről panaszkodnak?

Legyünk őszinték, és ne csak az iskolát okoljuk azért a túlterhelésért. Az otthon is hibás a túlterhelésért. Ezért:

Az elején azt mondtam, hogy nem szeretnék most diák lenni. De kijavítom magamat: Most is szívesen lennék diák, ha olyan szüleim volnának, akik tudnának mértéket tartani, és a kor követelményeit okosan figyelembe véve nem terhelnének túl, hanem megengednék, hogy a „kor rabszolgája” helyett — egy kicsit — szívvel-lélekkel diák is lehetnék . . . Diákörömmel . . . Nagyfiús szórakozásokkal és kedvtelésekkel . . .

Csak áldozat nem szeretnék lenni . . . Se a szülői hiú nagyratörés, se a kor túlzó követeléseinek áldozata nem szeretnék lenni! . . .

13. AMBICIÓZUS SZÜLŐ — DOPPINGOLT GYEREK

I. A papa hiúságból ambíciózus

Volt egy nagydiák tanítványom. Pedagógus fia volt. Szerettem ezt a gyereket, mert becsületes, vallásos lelkű és jó tanuló gyerek volt. (Csak 1—2 kettese volt a bizonyítványában, a többi jeles. Sajnos, éppen az én tárgyamból: latinból kapta az egyik kettest, és ezért nem lehetett jelesrendű.)

Feltűnt nekem ennél a gyereknél, hogy valahányszor latinból felel, valami különös izgalom és idegesség fogja el. Először a szokásos felelési „drukknak” magyaráztam ezt az idegességet. Ezért aztán bátorítottam. De semmi bátorítás nem használt a gyereknek. Kapkodott, — ideges volt — és bármennyire szerettem volna, hogy jelesre feleljen — a felelet bizony nemigen volt jobb 2/3-nál vagy a legjobb esetben 2-nél.

Mikor a gyereknek megmondom, hogy — sajnos — ismét nem sikerült jelesre a felelete, a gyerek szinte megrémül s azután keservesen elkezd sírni.

— Miért sírsz, fiam?! — kérdem részvétellel . . .

— Tanár úr, kérem, én tanultam . . . sokat . . .

— Fiam! Én nem vontam kétségbe, hogy tanultál. Sőt elhiszem azt is, hogy sokat tanultál . . . De azt is el kell ismerned, hogy ez a felelet nem volt jeles . . . Én pedig nem lehetek igazságtalan . . . A társaiddal együtt te is elítélnél egykor, ha jelest adnék a nélkül, hogy megérdemelted volna.

A gyerek azonban csak remeg — és sír. Nem értettem a dolgot.

Félévkor kettese lett latinból és ezért nem lett kitűnőrendű.

A félévi bizonyítványosztás után az első fogadó órára eljön a gyerek édesanyja. Látszik rajta, hogy fel van dűlve a lelke:

— Kétségbe vagyok esve, tanár úr . . .

— Mi történt, Nagyságos Asszonyom?

— Nem merem megmondani az uramnak, hogy a gyereknek latinból megint kettese van és ezért nem lett kitűnőrendű . . .

— Nagyságos Asszonyom! Mondja meg a férjének, hogy más apa térden állva adna hálát a jó Istennek, ha a fiának olyan bizonyítványa volna, mint a maguk fiának.

— De a tanár úr ismeri az uramat . . . Ő mindig tiszta jeles volt . . . Az ő fia csak kitüntetéses lehet . . . Ehhez vannak szokva a barátai, akik előtt mindig boldogan dicsekedett fia kitűnő bizonyítványával . . .

— De — mondja Nagyságos Asszonyom — hol van az megírva, hogy a zseninek csak zseni gyermeke lehet?!

— Szóval tehetségtelen a gyermekem?! . . .

— Nem. Csak az Isten nem minden gyereknek ad olyan tehetséget, hogy mindig kitüntetéses legyen. A kitűnő tehetség és a tehetségtelenség között még nagy tehetségi skála van, csak az a baj, hogy a férje ezt nem akarja belátni. Próbálja ezt megmagyarázni a papának . . .

— Megmagyarázni?! — és keserűen felsóhajtott . . . Ha megtudja a félévi bizonyítványt, jeleketeket rendez otthon a családban . . . Vádol engem, hogy nem ellenőriztem a gyereket . . . Gyötri a gyereket, mert azt hiszi róla, hogy lusta volt . . . Vádolja a tanárokat, mert igazságtalannak tartja őket . . . És ha vigasztalni akarom, hogy az 1—2

kettes miatt még nem dül össze a világ, akkor rám ront:

— Hallgass! A világ nem dül össze . . . De hogyan mondjam meg a hivatalban és a barátaimnak, hogy az a fiam, aki eddig előttük büszkeségem volt, most már nem kitüntetéses . . . Te ezt nem érted . . . Szörnyűség! . . . De . . . majd megmutatom . . . Addig gyötröm a kölyköt, míg újra kitüntetéses lesz.

(És ekkor eszembe jutott:

Mit csinálna ez az édesapa, ha a fia valóban tehetségtelen volna?! . . . Egy darabig talán elégségest hazudna a barátai előtt a félévi elégtelen helyett . . . De mit csinálna, ha az évvégi nyomtatott nagyértésítő kegyetlen ridegséggel tudósítaná a papa barátait, hogy a fia bizony szabályosan — és igazságosan megbukott latinból?

Azt hiszem, jeleneteket rendezne a családban . . . Szidná a tanárokat . . . És: Doppingolná a fiát, hogy kinyúzza belőle a barátai előtt is fontos „elégségest“.

De ezt nem mondhatom ennek az édesanyának, ezért csendesén csak ennyit mondok:)

— Szegény gyerek!

— Miért tetszik ezt mondani?! — kérdi csodálkozva az anya.

— Mert sajnálom azt a szegény megkínzott gyereket . . . S ha most itt lenne, ezt mondanám neki:

— Mikor latinból feleltettelek, nem értettem, miért vagy olyan kapkodó és ideges. Most már értem . . . Te áldozat vagy a szüleid hiúság-oltárán . . . Nagyságos Asszonyom, legyen olyan kedves, küldje el hozzám az édesapát . . . Szeretnék vele beszélni a latin kettesről . . .

II. Önapológias pedagógia

Az egyik délután felkeresett az apa is. Elmondta, hogy bizony fájt neki a fia bizonyítványa, mert reményében csalatkozott. Most engem nem vádolt, de szinte ömlött belőle a pedagógiai elv. De ezen látszólag igaz elvek mögött már megláttam az apa sértett hiúságát — és azt, hogy az elveket csak azért hangoztatja, hogy jogot nyerjen arra, hogy a fiát doppingolhassa a tiszta jeles bizonyítvány elnyerésére.

És mik voltak ezek a nagy pedagógiai elvek?!
Ilyenek például:

— Nem engedhetem, hogy a fiam lezülljön a tanulásban . . .

— (Az egy latin kettes még nem lezüllés — szerettem volna neki megmondani, de nem lehetett, mert ömlött belőle:)

— Én, az apa vagyok felelős a fiam bizonyítványaért!

— (Hát a gyerek tönkre doppingolt idegeiért ki felelős?! . . . mondanám, ha hallgatna rám. De nem hallgat, hanem folytatja a pedagógiai előadást:)

— Használja ki az eszét és ne lustálkodjék! . . .

— (De hiszen éppen az a baj, hogy agyon-tanulja magát egész a remegő idegességig . . . Ez a gyerek nem lusta . . .)

— Szerezzon legalább egy kis örömet a szüleinek a jó bizonyítványával!

— (Szerezne is, ha a papa hiúsága nem volna olyan mohó, hogy csak tiszta jeles bizonyítvánnyal lehet kielégíteni.)

— Manapság csak a kiválóságok boldogulnak!

— (De az idegileg meggyötört, agyondoppingolt és kifáradt gyerekek nem!)

— Ha szeretne ez a gyerek engem, akkor megszerezné nekem azt az örömet, hogy ne keljen szégyenkezni a barátaim — és eseteg a riválisaim előtt . . .

Majd így folytatja:

— Lássá, tanár úr, ezért vagyok elégedetlen a fiam bizonyítványával . . . Ezért szekálom a munkára . . . Ezért hajszolom, hogy latinból is jeles legyen . . . Ezért nem engedem még szórakozni sem . . . Tanuljon és szerezzen örömet az apjának, aki egész életét érte áldozza . . . Ezért nem elégszem meg azzal, hogy latinból csak kettesre feleljen . . . Addig fogom gyötörni, míg latinból is kivágja az egyest!

— De hátha nem is tud egyesre felelni a gyerek latinból! . . . Hátha talán az alapvetésnél volt a nyelvtanban valami hiány! És akkor talán nem is annyira hibás az a gyerek?

— De igenis hibás . . . Én megmondom: Már kezembe vettem a gyereket és tudom, hogy lesz eredmény . . .

— Már van is eredmény! — szakítom meg . . .

— Hogy érti ezt, tanár úr?!

— Egyszerűen úgy, hogy már mutatkoznak ennek a szellemi doppingolásnak az eredményei . . .

— Milyen eredményei?

— Ilyenek például:

Sikerült feldúlni a családi békét . . . A gyerek remeg az apjától . . . Ha a latinból feleltetem, idegesen remeg és vacog a foga — és tudom, hogy nem a latin feleleten jár az esze, hanem attól remeg, „mit fog szólni a papa, ha nem jelesre felelek?” — És persze nem sikerül jelesre a felelet . . . És mi lesz ennek az eredménye? Ez:

Az iskola és a szülői ház szembe kerül egymással, ami nem lehet jó egy gyerek közös nevelésében. Sőt: A gyerek elkeseredik . . . Szembe kerül a szülő túlzó követeléseivel . . . Meglátja, hogy ő csak a szülői hiúság áldozata.

És ha még ez sem elég, akkor majd mutatkozik a legszomorúbb eredmény: Ha a szülő mindig erőlteti a tanulást és a gyerek minden erejének és tehetségének megfeszítését követeli tőle a bizonyítvány miatt, a gyerek belefárad ebbe az állandó doppingolásba, és ha ezek után jön még az iskolai eredménytelenség és az apuka állandóan terrorizáló szidása, akkor elérheti az apa azt az eredményt is, hogy az egyébként jótehetségű fiúban kifejlődik a csökkentértékűség tudata és ez a tudat annyira megbéníthatja a munkáját, hogy a következő évben nemcsak latinból, hanem más tárgyból is kettese lesz, ha ugyan nem hármasa.

És ki lesz ezért felelős?!

Mert: Tények igazolják azt a megállapítást, hogy igen sok szülő maga teszi beteggé a gyermekét idegileg. Sőt téves nevelési eljárásukkal saját házukban idegességre nevelik a gyermeket, mert szerintük ez a gyermek sohasem elég okos és eléggé képzett.¹ De nem szabad a pusztá ténymegállapításnál megmaradnunk, hanem valakinek felelősnek kell lennie azért, hogy egy gyereket feláldoztunk a hiúság oltárán.

III. A helyes út

1. Kell a szülői ellenőrzés. Kell a józan munkára serkentés is. Sőt: Egy *hanyag, de tehetséges*

¹ Dr. Wilhelm Stekel: Erziehung der Eltern, Wien. 1934, 32. oldal.

fiúnál lehet keményebb eszközhöz is nyúlni, mert a hanyagság szorgalommal gyógyítható.

De:

Egy tehetségtelen gyereket doppingolni és tőle erején és tehetségén felüli eredményeket követelni, kegyetlenség és bűn a gyermek ellen. Az Isten nem egyformán osztotta a talentumokat. És ebbe bele kellene nyugodnia minden józan szülőnek, akinek gyenge tehetségű gyermeket adott az Isten. (És ilyenkor örülni kellene a kegyelem elégségesnek és belenyugodni a javítóvizsgába, sőt még az osztályismétlésbe is.)

De egy jótehetségű gyereket se lehet agyonhajszolni a szülők hiúsága miatt. Ki lát bele egy gyereklelélekbe? Ki mondhatja meg, hogy milyen gátlások akadályozzák azt a szegény gyereket abban, hogy a szülők hiúságát legyezgetni tudja?! . . .

Nincs jogunk túlozni követelményeinkben, mert ez veszélyes lehet.¹

2. Ha segíteni akarunk a gyermekén és a bizonyítványát is meg akarjuk javítani ennek az egyébként jótehetségű fiúnak, akkor *először attól a szuggerált félelemtől kell megszabadítani, hogy azért nem dűl össze a világ, ha nem is felel egyesre latinból.*

Ezen a téren az első lépést a szülőnek kell megtennie. Meg kell nyugtatnia a fiát, hogy nem követel tőle lehetetlenséget — és hogy türelemmel vár addig, míg majd a sok sikertelenség után egyszer majd latinból is sikerülni fog jelesre felelni.

És ekkor beszéljük meg ezt nyíltan a tanárral. Kérjük meg, legyen türelemmel a gyerekkel szemben. — Kérjük a segítségét abban is, hogy bátorítsa ezt a remegő, ideges gyereket azzal, hogy

¹ Hetzer: Erziehungsfehler. 65. oldal.

kitartó szorgalmának meglesz egyszer az eredménye.

3. Nem elég azonban ez a „szuggesztíótól megszabadító ellenszuggesztíó”. Segíteni is kell a gyerekeknek:

a) Az apa ne sajnálja a fáradságot és foglalkozzék a gyerekekkel. Biztassa — és ha tud, segítsen neki a latin megtanulásában.

b) Nézzen vagy nézessen utána, hogy mi az oka vagy hol esett ki a gyerek tanulmánysorozatából egy láncszem, hogy éppen és kizárólag latinból nem boldogul.

c) Ne sajnálja a pénzt sem, és fogadjon egy *nagyon jó* instruktort, aki majd lelkiismeretesen átdismétli egy félév alatt a gyerekekkel a latin tudomány alapjait és pótolja az esetleges hiányt. Vagy pedig nyíltan megmondja a szülőnek, hogy nem a tanár igazságtalan a gyerekekkel szemben, hanem a gyerekeknek nincs érzéke a latin iránt. (Mint ahogy nekem se volt az algebra iránt.)

És ha még ekkor se lesz eredmény?

4. Akkor neveljen a gyermekbe önbizalmat. Nyugtassa meg, hogy nem bántja. A gyerek pedig lássa, hogy az apuka többé már nem akarja feláldozni őt a hiúság oltárán, hanem belenyugszik abba a bizonyítványba, amit szorgalmával és jóakaratával kiérdemelt. Ha majd ezt észreveszi a gyerek, akkor elhiszi majd azt is, hogy az édesapa már nem akarja gyötörni, — és talán ettől a doppingolástól való felszabadulás juttatja el a gyereket odáig, hogy talán még latinból is idegsokk nélkül mer nyugodtan és jól felelni, hiszen most már nem kell félnie attól: Mit szól édesapám, ha nem felelek jelesre?!

5. És ha azt látja az apa, hogy a gyerek lelkiismeretes és szorgalmas a tanulásban, és mégse sikerül a latin jeles, nyugtassa meg ez a tudat: Az

életben nem mindig a kitüntetésesek boldogulnak a legjobban, hanem azok, akik diákkorukban megszokták a pontos, szorgalmas és lelkiismeretes munkát. Mert: Lehet, hogy ezek a gyerekek nem a kitüntetéses bizonyítvány „for”-jával indulnak az életbe, — sőt az is lehet, hogy nehézségeik lesznek az életben, de ezek nem torpannak meg a nehézségek előtt, hanem megküzdeneek vele, mint ahogyan megküzdöttek a latin jeles nehézségeivel.

És ha eddig eljut a szülő és a gyerek, akkor

a) a gyerekeknek lesz ambíciója, — és nem a szülőknek.

b) Akkor elmaradnak a családi hangos jelene-tek és a tanárok gyanúsítása.

c) Akkor a gyerekekben megszűnik a feleletnél a drukkoló idegesség, — és talán sikerül a latin jeles.

d) Akkor a papa nem dicsekszik ugyan a hivatalban és barátai között a fia kitüntetéses bizonyítványával, de nem is kell szégyenkeznie.

e) Akkor talán nem lesz kitüntetéses bizonyítvány, de nem lesz diákelcsavargás és diáköngyilkosság se, mert az apuka a nagyjelenet helyett ezt mondja a fiának:

— Jól van, fiam! Nem lettél ugyan tiszta jeles, de megköszönöm a jó Istennek ezt a bizonyítványodat is . . . Ne félj! Nem lesz baj . . . Majd segítek a tanulásban, hogy latinból is jeles lehess . . . Ha pedig ennek ellenére sem sikerül a tiszta jeles bizonyítvány, akkor sem bántalak, mert tudom, hogy szorgalmas és munkás fiam voltál . . . És ez nekem elég, mert az életben fontos a jó bizonyítvány, de nekem fontosabb az a tudat, hogy boldogulni fogsz az életben, mert diákkorodban megtanultad a kitartó szorgalmat és a munkát.

És ha eddig a józanságig eljut az apa, akkor nem jár úgy, mint egy másik diákom apja.

A gyerek bizonyítványában az alsó osztályokban mindig volt egy-két hármass osztályzat. Természetesen az egyik a latinból. Ez annyira elkeserítette az apát, hogy megvádolt, hogy az ő fiának én szántszándékkal nem akarok jobb jegyet adni. És ezt a gyerek előtt is hangoztatta.

Lenyeltem ezt az igazságtalan vádat, de még több szeretettel kezdtem foglalkozni a gyerekekkel. Sokszor feleltettem. Kerestem, miben vannak nehézségei és megmagyaráztam a nehézséget. Szigorú is voltam hozzá.

Az ötödikben még az apának volt igaza (természetesen csak annyiban, hogy még mindig hármassa volt a gyerekek latinból).

De mikor a VI. osztály végén kiadtam a gyerekeknek az elégséges nélküli bizonyítványt, megdicsértem munkájáért és szorgalmáért az egész osztály előtt. És mikor már négyszem között voltunk, ezt mondtam a gyerekeknek:

— Mutasd meg a latin kettésedet az édesapádnak és mondd meg neki, hogy az osztályfőnök úr ezt üzeni:

— *Némelykor az édesapák is tévednek!*

14. ÁLHUMANIZMUS A NEVELÉSBEN

I. Szabad-e a gyereket büntetni?

Nem a testi büntetésben előfordulható brutalitásról lesz itt szó (erről majd a következő fejezet beszél), hanem a modern pedagógia egy eltévelyedéséről, melyet összefoglalóan — *pedagógiai ál-humanizmusnak* nevezhetnénk.

Ez a nevelési irányzat reakció egy régebbi, — csak büntetéssel és veréssel nevelni akaró nevelési eljárásra.

A modern pedagógia felfedezi a „gyermek öfelségét”, és irtózik attól, hogy úgy bánjon a gyerekekkel, mint az a nevelő, akiről Szent Anzelm ezt írja:

— „Mondja meg nekem kérem, — szólott Szent Anzelmhez egy nevelő — milyen szabályokat tart ön követésre legalkalmasabbnak az ifjúság nevelésének érdekében? Fiaiunk napról-napra jobban elfajulnak s már-már javíthatatlanokká válnak. *Éjjel-nappal ütjük őket, és mégis mindig több baj van velük.*

— Szünet nélkül ütik őket?! — kérdezte megütkezve Szent Anzelm. — Mi lesz így belőlük, ha felnőnek?!

— Nem lesz ezekből semmi! „Bárgyú barmok lesznek.”

— E szerint az urak végeredményben barmokat nevelnek?

— Hát mit tegyünk? Nincs a világnak olyan eszköze, mellyel ne *kényszerítenénk* őket a jóra. Az eredmény mégis nulla!

Kényszerítik őket?! . . . De uram, ha az ön kertésze a fiatal fa tavaszi rügyeit elfojtja, ágait terjeszkedésük közben gúzsbaköti, mi lesz abból a fából, ha évek múlva bilincseitől megszabadítja?

— Hasznavehetetlen korcs, eltorzult, összezusgorított ágakkal . . .

— És kit terhel a felelősség e sorvasztásért?!

— A kertészt.

— Így bánnak önök is a gyermekeikkel . . .

A jó Isten szent nevére kérem, miért van úgy elkeseredve a gyermekei ellen? Hiszen ugyanolyan teremtmények ők is, mint ön . . . Szeretne-e a helyzetükben lenni, ha ilyen bánásmódban részesítenék?!" (Szent Anzelmtől)

A modern pedagógia Szent Anzelm buzdításán fellelkesülve, már tovább megy és *félremagyarázza* a szeretet pedagógusának, Don Bosconak az eljárását és példának állítja a következő esetet:

Turinban Don Bosco „gyerekei” háborúsdít játszanak . . . Közben az egyik veteményes kertet összetapossák.

A jó Margit mama (Don Bosco édesanyja) szemrehányást tesz a fiának, hogy miért tűri ezt a túlhajtott pajkosságot.

Erre Don Bosco jókedvűen így válaszol:

— Nem baj, édesanyám . . . Egy kis pajkosság sohasem árt . . . Az a fő, hogy a jó Istent meg ne bántsák . . . Marad ott még saláta elég.¹

A modern pedagógia elfelejti azonban, hogy Don Bosco *szent nevelő* volt, és hogy megfelelő alkalmakkor Don Bosco se így járt el, hanem egy *szent módján és egy szent türelmes szeretetével büntetett is*.

¹ Auffray—Hauber: Don Bosco nevelési módszere, 1929. 32. oldal.

De ezzel nem törődik az új stílusú nevelés, hanem a korszellemnek behódolva, bizonyos pedagógiai álhumanizmussal kimondja a legfőbb tételeket:

— Mindent meg kell bocsátani a gyerekek, mert a megbocsátó símogatás, a mindent elnéző gyöngédség és a gyerek vágyainak bőkezű kielégítése többet eredményez, mint a régiek kegyetlen szigorúsága. Inkább vidám kacagástól legyen hangos az otthon, mint hogy a gyerekek sarokba húzódva szepegjenek az apa büntető hatalmától. A büntetés elavult módszer. A modern kor pedagógiája büntetés nélkül is tud eredményeket elérni.

Ez a felfogás aztán behatolt a családi nevelésbe, sőt az iskolákban is próbálkoznak vele, hogy „korszerűek” lehessenek.

A szülő nem mer büntetni. Akkor sem, amikor a gyerek érdeke ezt megkövetelné. *Túlzott aggodalom szállja meg*, hogy büntetésével „elvadítja” magától a gyermeket... És fantáziájában kiszínevezve már meg is jelenik a rémkép: Az önérzetében sértett kamasz elcsavarog... Nem mer hazamenni... A rendőrség kutat... Diáköngyilkosság...

Viszont: A másik irányban nem indul meg a fantáziája, mely arra is felelhetne: Mi lesz azzal a gyerekekkel, akit nem szentek, nem Don Boscok nevelnek, hanem tekintélyt, fegyelmet, törvényt nem ismerve vadócként nőnek fel csak azért, mert a kertész nem merte kezébe venni „tavasszal” a nyeseöllőt és így a vadhajtasok burjánzottak el...

Erre nem gondol, hanem még meg is nyugtatja a lelkiismeretét:

— Nem büntethetem a gyermekemet, mert ha büntetem, leperereg róla a büntetés, és durvalelkűvé, alakoskodóvá lesz, mert megszokta a büntetést...

Szép szavak. És bár igazak és irányt jelzők

volnának. De: Az igaz, hogy ez a mindent elnéző és fegyelmezni félő álhumanizmus betört a pedagógiánkba, de az is igaz, hogy soha annyi fegyelmezetlen, félrenevelt, se Istent, se embert nem respektáló, maga-ura gyerek nem volt a családi otthonokban és az iskolában, mint most. Soha annyi arrogáns, szemtelen, fegyelmezhetetlen nagyfiú nem gyötörte a szülőket, mint most. És: Soha annyira nem volt kísérleti nyúl a gyerek, és soha annyit nem kísérletezett vakmerően és felelőtlenül a pedagógia, mint most.

Mivel azonban ez a mindent elnéző, humanizmusba bujtatott vadócnevelés könnyebb, mint a nemesítés, a szülők jobban hisznek ennek az álhumanita nevelési irányzatnak, mint a világ nevelőjének, Krisztusnak, ki az emberiség neveléséből nem hagyta ki azt a lehetőséget sem, hogy büntetni is kell ott, ahol a szeretet már hatástalan.

Engem büntettek a szüleim, — és most a férfi szeretne bennem lehajolni és alázatosan megcsókolni a szüleim kezét azért, mert büntettek akkor, mikor megérdemeltem. Igaz, hogy nem úgy büntettek, mint Szent Anzelm „éjjel-nappal gyereket ütő” nevelői, hanem úgy, ahogy a szeretet és az értem való szülői felelősség diktálta.

Mert:

A pedagógiailag helyes büntetés szükséges és nevelő értéke oly nagy, hogy álhumanizmusból nem hagyhatjuk ki sem a szülői, sem az iskolai nevelésből.

II. Ki büntessen?

1. Az apa?

a) *Az apa csak ritkán büntessen.* Ő legyen a legfelső és legutolsó fórum.

A kisgyerek ügyeit intézze el az édesanya. A nagyfiú fegyelmi ügyei csak ritkán és fontos dologban kerüljenek az édesapa elé, hogy ne kopják el az apai tekintély, és súlyt kapjon a büntetés.

b) *Az apa csak fontos ügyben büntessen.*

Ne izgassák fel minden bagatell dologgal, hiszen az élet úgylis eléggé megtépi az idegeit.

c) *Az apa csak akkor büntessen, ha tud uralkodni önmagán* és nem büntet (idegességében) oly brutálisan, hogy az vagy a gyerek testi egészségének árt, vagy pedig olyan lelki szenvedéseket okozna a gyereknek, hogy ez az apai düh-kitörés elidegeníti a gyermeket apjától.

d) *Az apa csak akkor büntessen, ha nem kell a családnak attól félnie, hogy az apa elé vitt fegyelmi eset annyira felkorbácsolja az apa megviselt idegeit, hogy az apa annyira kijön önmagából, hogy napokig szenved tőle nemcsak a bűnös gyerek, hanem az egész család is.* Ilyenkor nagyobb jó a család békéje, mint az a követelmény, hogy a gyermek adott fegyelmi esetét az apa intézze el.

(Vannak fegyelmezett édesapák, akiktől — még büntetés esetén se — félténém a gyermekemet. Viszont: Vannak apák, akiket eltiltanék egyszerűsmindenkorra még a legkomolyabb fegyelmi eset elintézésétől is, mert *vagy nem értenek a pedagógiai büntetéshez, vagy pedig annyira nem tudnak uralkodni magukon, hogy brutalitásuk veszélyes a gyerek testi és lelki épségére nézve.*)

2. Az édesanya?

Engem majdnem mindig csak az édesanyám büntetett. Én a fegyelmezést majdnem teljes egészében az édesanyára bízám. Hogy miért?! Azért, mert az Isten az édesanyának nagyobb és együttérző szívet adott, hogy tudjon együttérezni a büntetendő gyermekével . . . De azért is, mert az édesanyának adta még az Isten azt a tehetséget, hogy még a legszigorúbb büntetést is elviselhetővé tegye az anyai szeretet mézével . . . És harmadszor azért is, mert egy igazi édesanyát sohasem kell féltetni attól, hogy a büntetésben brutalitásra vetemedjék, hiszen az Isten nem testi erőt adott neki a fegyelmezésben, hanem anyai könnyeket.

Idáig csak azt mondtam, hogy lehetőleg az édesanya büntessen, most pedig azt mondom, hogy *mindig az édesanya büntessen*. Az édesanya büntessen akkor,

a) *ha a gyermek nagyon szereti az édesanyját*. Ilyenkor az édesanya könnyei többet érnek el, mint az édesapa legnagyobb szigorúsága. Hiszen kinek ne fájna, és melyik édesanyját szerető gyerekre ne lenne jobbitó hatással az, ha azt látja, hogy annak fáj legjobban fegyelmezetlensége, akit igazán szeret? A szeretet itt pedagógiaibb, mint az apa kemény ökle.

b) *Feltétlenül az édesanya büntessen akkor is, ha tudja az apáról, hogy haragja a büntetéskor nem ismer határt, és féltetni kell a gyereket az apa fékezhetetlen haragjától*.

(Csak elrettentő megokolásul hozom fel ezt a megtörtént esetet, melyről ezt hallottam:

Húsvét napján reggel asztalnál ül az egész család. A szentelt hús és szentelt tojás van az asztalon. Ima után az apa osztja szét a szentelt

ételeket. Az egyik nagyfiú az asztalnál morogni kezd az adagja miatt és nyíltan elégedetlenkedik az apával szemben! Erre az édesapa — nem törődve a nap szent voltával — annyira indulatba jön, hogy magánkívüli dühében az evőeszközt úgy a gyerek fejéhez vágja, hogy az megáll a gyerek fejében . . .

Az ilyen apa helyett mindig az édesanya büntessen!)

c) *De akkor is csak az édesanya büntessen, ha ezzel a családi békét tudja megmenteni.*

Ha az apát annyira felbosszantják, felidegesítik a gyerek fegyelmi esetei, hogy utána az egész család megszenvedi (mert az apa türelmetlen, követelőző, ingerlékeny, morcos, morgolódo, mindenben hibát látó és hibát kereső lesz az egész családdal szemben), — akkor vagy egyáltalán ne vigyék az apa elé az ügyet, vagy az olyan nagy ügy legyen, hogy még ezt is meg kell „reszkírozni” éppen a gyerek érdekében. Mert: Fontos a család békéje, de a gyerek egészséges lelki fejlődése még fontosabb. Legfeljebb arra kérném ilyen nehéz és kényeszerű esetben az édesanyát, hogy legyen a *szeretet diplomatája*, és úgy készítse elő a nagy esetet, hogy a szeretet pedagógiája érvényesüljön és ne szenvedjen a rossz gyerek miatt a család.

III. Hogyan büntessünk?

Ha már büntetnünk kell, akkor mondjuk ki már előre, hogy a büntetés célja nem lehet egyedül az elrettentés, hiszen igaza van annak a német pedagógusnak, aki azt mondja, hogy „Die abschreckende Wirkung der Strafe wird im allgemei-

nem überschätzt".¹ Vagyis túloznak azok, akik oly nagy elrettentő hatást tulajdonítanak a büntetésnek.

Lehet, hogy a büntetés elrettent a rossztól, de a büntetés célja nem lehet más, mint a mosolygós pedagógiájú szent (Don Bosco) pedagógiájának a célja: *javítani és szeretettel megkedveltetni a jót.*

Hogyan büntessen tehát a szülő?

1. *Igazságosan.* A büntetést, ha az igazságos, könnyen elfelejti a gyerek, és felnőtt korában hálás lesz ezért a büntetésért. Az igazságtalan büntetés a szívébe mar a gyereknek, — és sohase fogja elfelejteni. (Ne büntesd egyik gyermekedet szigorúbban, mint a másikat csak azért, mert nem olyan kedves, mint a másik. — Ne büntesd azért, ami nem rosszaságból következik. — Higgy a gyermeknek és vizsgálj meg előbb *nyugodtan* az ügyét, és ne büntesd ártatlanul. — Ne legyen „Prügelknabe“ a gyermeked, akire már akaratlanul is rájár a büntető kezed.)

2. Ha büntetned kell, *lássa a gyerek, hogy a büntetésed nem bosszúállás és nem az indulat levezetése*, hanem a szülő szerető féltése a gyermeke jövőjével szemben.

Ismertem szülőt, aki sohase büntetett akkor, mikor ideges és mérges volt. És mekkora tekintélye volt annak a nyugodtan — másnap — számonkérő szülőnek! Én azt hiszem, hogy azok az apák, akik ilyen dührohamukban büntetnek, ha hirtelen tükörbe néznének, megijednének önmaguktól . . . Hát nem gondolják, hogy idegeire megy annak a gyereknek is, ha a büntető hatalom ilyen feldúlt, magából kivetkőzött alakban közeledik hozzá? És ezek az édesapák csodálkoznak, hogy idegesek a gyermekeik! . . .

¹ Hetzer: Erziehungsfehler, 101. oldal.

3. *Büntess észszerűen — és arányosan*, a hiba nagysága és a gyerek kora szerint.

Jelentéktelen, bagatell dolgokat ne büntess túlzott szigorúsággal. — Tekintsd a gyerek korát is. Amit még megtehetsz egy kisgyerekekkel, nem teheted meg egy nagyfiúval. Ne képzeld a nagy fiadat — büntetés szempontjából — még most is bubifrizurás gyereknek. Vigyázz arra, hogy jelentéktelen dolgokat ne állíts be oly nagy büntetésre méltónak, hogy ha valóban elköveti a fiad azt, inkább megszökik és elcsavarog, mintsem hogy vállalni merné a felelősséget ezért a borzasztó büntetéssel súlyosbított tetteért. (Hány gyerek kamaszkori elcsavargásának az volt az oka, hogy a szülő a bagatell dolgokért is szörnyű büntetéseket helyezett kilátásba! . . . És hányszor rohant bele az a gyerek nagyobb hibába (pl. okirathamisításba) csak azért, mert az apa egy-két négyesért belehajszolta ebbe a bűnbe azáltal, hogy válogatott büntetésekkel fenyegette arra az esetre, ha még egyszer „négyest hoz haza”).

4. *Büntetésed sohase legyen megalázó, és ne gúnyolj!* A nagyfiúnak önérzete van. Vigyázz rá még a büntetésnél is. A nagyfiút büntetéssel ne alázd meg a kisebb testvérei előtt . . . És ne gúnyolj! A bot csak a testnek fáj és megaláz, de a gúny a szívet töri össze . . .

5. *A büntetésedben sohase légy durva.* A szülőnek lelki finomságra kell nevelni a gyermekét. De hogyan nevelhetne az a szülő lelki finomságra, aki lelkében és büntetésében is durva és kíméletlen? Ezek a durva büntetések megalázzák a gyermek önérzetét, eldurvítják a lelkületét, — és az ilyen szülők lesznek a felelősek azért is, hogy a gyermekben alábbszáll az önbecsülés és mindig megalázottnak és félrelököttnek érzi magát.

De az ilyen szülő ne csodálkozzék majd azon, hogy ez a durva büntetésekkel nevelt gyerek elidegenedik a szülőtől, akitől csak durvaságot és kegyetlenséget kapott.

Hogy ez be ne következzen, minden büntető szülő gondoljon Szent Anzelm régi pedagógiai példájára:

„Az igazi mesterember azt az arany- vagy ezüstlapot, melyből remekművet akar formálni, nem püfföli állandóan össze-vissza, hanem hogy annak a fémnek megfelelő formát adhasson, préseli, óvatosan hajlítja (mégpedig alkalmas szerszámok segítségével).

Igy tegyenek önök is, ha azt akarják, hogy gyermekeiket szép erkölcsök ékesítsék”,¹ és hogy a gyerek a büntető szülőben is meglássa az őt szerető és jóakaró szülőt.

¹ Idézve: Auffray—Hauber: Don Bosco nevelési módszere 124—125. oldal.

15. A BRUTALITÁS NEM NEVELÉSI ESZKÖZ

I. Kék-zöld foltok, véraláfutások

Egészen jelentéktelen dologért (ha jól emlékszem azért, mert már többször otthon felejtette a jegyzeteit) intő beírást kapott egy kamasz tanítványom. Az intőt az értesítőnaplóban az édesapának kellett aláírnia.

Másnap latin órámm volt. A gyerek — mint ahogyan ez szokás volt nálam — kijön a katedrához, hogy bemutassa a szülőtől aláírt intőt. Mikor rákerül a sor, megdöbbenve látom, hogy a gyerek arcát kék-zöld foltok és véraláfutások lepik el.

— Mi történt veled, te szerencsétlen — kérdezem tőle meglepetten.

— Az apám! — És nem tud többet mondani, mert összeszorul a torka . . . De a könnyei megindulnak.

Nem faggatom az osztály előtt, hanem szeretettel csak ennyit mondok neki:

— Óra után gyere fel a lakásomra! . . .

Óra alatt figyeltem a gyereket . . . Egész órán át sírt, és törölgette a könnyeit, de azt hiszem, azért volt leginkább a kezében zsebkendő, hogy a kíváncsiskodó diákszemek elől eltakarja véraláfutásos megszégyenítését. Óra után feljött.

— Mi történt veled?

Mikor látja, hogy a részvét és a féltés szól belőlem, megnyílik a szíve:

— Mikor kértem édesapámat, hogy írja alá

az intőmet, rám rontott: Te b . . . gazember, már megint! . . . Ezért robotolok én érted? . . . Majd én megtanítalak! . . . És dühöngve előkapott egy vastag, csatos nadrágszíjat és ott, ahol ért, ütött, vert és belém rügött . . . Az arcomra a szíj csatos végével ütött . . . Az egész testem tele van kék-zöld foltokkal, daganatokkal és véraláfutásokkal . . .

— Szegény gyerek! Szegény fiam! — tört ki belőlem a szálamom. S mikor erre az agyonvert, sírástól fuldokló gyerekre néztem, kitört énbőlőlem is:

— S mindez egy intőért! Sajnálak, fiam . . . (És eszembe jutott Fr. Schneider egy mondása: „Rohe Menschen haben in der Regel nicht zu wenig, sondern zu viel Schläge erhalten!“ De a gyerekek csak ezt mondtam:

— Tudom, hogy nehéz, amire most kérlek, mégis azt kérem tőled, ne ítéld el az édesapádat. Te fiam, nem tudod, hogy nem azért olyan goromba-e hozzád, mert gyerekkorában ővele is brutálisan bántak . . . Bocsáss meg neki . . . A verés nyoma majd elmúlik . . .

— De az emléke megmarad — mindig . . .

— No, majd én elintézem a dolgot . . . Beszélek az édesapáddal . . .

II. Pedagógiai eszmecsere az apával

Még a következő fogadóórát sem vártam meg, másnap már magamhoz hívtam az édesapát. Egy szorgalmas iparos volt.

Előhozom neki a fia esetét. Nem érti, hogy miért veszem annyira pártfogásomba a gyereket. Majd mikor látja, hogy nem egyszerű családi ügy-

nek tekintem az ügyet, így kezdi igazolni eljárásának jogosságát:

1. Egész nap robotolok érte . . . Hogy ő tanulhasson . . . Hogy olyan ruhában mehessen az iskolába, hogy ne kelljen szégyelnie magát a többi fiú között . . . Miért nem érti ezt meg az a kölyök?! Miért nem viselkedik úgy, hogy ne kelljen mindennap intőket aláírnom . . . Elvégre nekem is véges a türelmem . . . Ha mindent elnézek neki, odáig fejlődhetik a dolog, hogy kicsapják az iskolából és akkor minden robotolásom és áldozatom hiába volt.

(Szerettem volna neki azt mondani, hogy gondoljon vissza arra az időre, mikor ő is hasonlókorú gyerek volt . . . Akkor ő sem gondolkodott férfimódra, — és bizony abban az időben ő is gyakran kirúgott a hámból . . . És ahogy ő megkomolyodott, a fia is majd meg fog komolyodni, még ezen intők ellenére is . . . De mivel tudtam, hogy ebbe nemigen nyugszik bele, azért csak ezt mondtam:)

— De hiszen a maga fia nem tett olyant, amiért kicsapnák az iskolából . . . És ilyen kicsi dologért nem lehet ilyen kegyetlenül büntetni egy meggondolatlan gyereket!

— Ezért még nem csapják ki, de ki tudja, nem tesz-e holnap már olyant is, amiért majd kicsapják? . . . Addig hajlítsd a vesszőt, míg nem fás és nem törik . . .

— És ha eltörik?

2. — No azért nem történt semmi komoly baja. Nem törtem el egy csontját sem. A tanárurak elkényeztetik a mai gyereket. Pedig mi is kapunk verést . . . Ezért lett ember belőlünk . . . De most nem szabad egy kisujjal sem hozzányúlni a drága ifiurakhoz . . .

(Már ott volt a számon, hogy megmondom:

Ha maga sem kapott volna annyi verést, talán maga sem lenne olyan kegyetlen a fiához . . . És hogy maga lesz a felelős azért, ha majd a fiából is brutális apa lesz . . . De nem akartam elkedvetleníteni és megalázni, és ezért csak ezt mondtam):

— Ne gondolja, hogy mi nem büntetjük a mai ifiurakat. Büntetjük. Igaz, hogy nem a vastag nadrágszíj csatos végével és nem úgy, hogy az egész teste kék-zöld foltokkal legyen tele, hanem a gyerek rosszaságának arányában és még akkor is szeretettel . . .

3. Igen . . . A tanár urak megtehetik ezt . . . De én fáradt, ideges vagyok . . . És méregbe hoznak ennek a kölyöknek az állandó hitványságai . . .

— És nem abban mutatkoznék meg a férfiaság, ha lefognánk vad indulatainkat és idegességünket?

— Ez szép szó, de ki tudja megtenni ezt, ha „felhúzzák”?

— Ki tudná megtenni ezt?! . . . Szóval azt gondolja, hogy minden nevelő így szabadon engedheti a dühét, mint maga tette? . . .

Nem mer válaszolni. Ezért én folytatom:

— Higgye el, hogyha valaki, akkor a diák tud zongorázni a tanár idegein . . . Az én idegeimen napi három órában 160—180 diák zongorázik . . . És sokszor gonoszok is ezek a „zongoristák” . . . És mit szólna, ha ilyenkor én is idegességemre hivatkozva kezembe kapnám a maga fiát és úgy kékre-zöldre verném, mint ahogyan maga tette a fiával?

— Megköszönném . . .

— Nehezen hiszem . . . És ha egyszer meg is köszönné, a második alkalommal már azt mondaná:

— Azt üsse, akinek kenyeret ad!

Ha pedig más szülő lenne ilyen helyzetben,

akinek egy kis összeköttetése van fölfelé, följelentene a minisztériumban és cikkeket íratna az ujságokban, ilyen címekkel: Ó borzalom! Szörnyű brutális tanár egy iskolában! . . . Meddig tűri még meg a tanárok között ezt a vadembert és tanbetyárt a magyar közoktatásügy? stb . . .

4. — Tudom, hogy lennének ilyen szülők is, de én nem vagyok ilyen. Én nyíltan kimondom: Büntetés, sőt sokszor testi büntetés nélkül régen sem lehetett gyereket nevelni, és most se lehet . . . A régiek sem voltak tökkelütöttek . . . Vertek bennünket, de emberré neveltek bennünket.

— Nincs egészen igaza. Igaz, hogy régente keményebb volt a családi és iskolai nevelés. Nem sajnálták a botot se. De azóta sok idő mlút el és sokat fejlődött a nevelés is . . . „Régebben az állatseregleti vadállatokat is barbár eszközökkel dresszírozták . . . Az állatszélidítő csak korbáccsal és megtüzesített vassal operált . . . Ma már abba-hagyták ezeket a régi barbár módszereket az állatok idomításánál és mégis több eredményt érnek el ma, mint régente.”¹ Hát csak a gyermekeink nevelésénél maradnánk meg a régi barbár eszközöknél és módszereknél?

— Szóval, azt tetszik mondani, hogy a mai gyerekekhez sem az apának, sem az iskolának nem szabad egy kisujjal se hozzányúlni . . .

— Nem, ezt nem mondom, de látom, hogy eljutottunk a nagy problémához:

¹ Fr. Schneider: Kat. Familienerziehung. 140. oldal.

III. Szabad-e a nevelésben testi fenyítéket alkalmazni?

Az egyik csoport brutalitásnak tart minden testi fenyítést. Ezért aztán maga nem nyúl egy kisujjal se a gyerekéhez (álhumanizmusból), de mikor ez a fegyelmezetlen és fegyelmezhetetlen gyerek az iskolában egy — a megsértett világrendet helyreállító — pofont kap, akkor szörnyűködnek, cikket íratnak a sajtóval, névtelen feljelentéseket küldenek a főigazgatóhoz és rendeleteket adatnak ki a minisztériumokkal.

(Manapság megszáporodtak a névtelen levélírók, s e névtelenül levelezők azt hiszik, hogy a magyar pedagógiának használnak.)

A szülők másik csoportja már konciliánsabb. Ezek nemcsak hogy megengedhetőnek tartják a nevelésben a testi fenyítéket, hanem egyenesen felkéri a tanárt, — hogy — mivel ők nem tartják erre alkalmasnak magukat — helyettük fenyítse meg a gyereket.

A *magam* részéről ezt mondhatom erről a dologról:

1. Tudom, hogy van egy pedagógiai irányzat, mely szemforgató humanizmusból borzad mindenfajta testi fenyítéstől. Ezek a szülők vagy elméleti nevelők korrigálni akarják az Isten pedagógiáját, mert félnek attól, hogy ez a büntetés megalázza a gyermekeket. De arra nem gondolnak, hogy az Isten jobban ismeri a gyermeki lelket, mint a pedagógusok, — és hogy a józan megalázás is egy neme a fegyelmező nevelésnek.

Én féltem fiataljaink jövőjét ettől az álhumanista neveléstől.

De ugyanakkor kijelentem, hogy mindig tilta-

koztam az ellen, hogy egy szülő is megkérjen, hogy én osszam ki helyette a gyereknek a kijáró testi fenyítéket. És azt hiszem, jogosan tettem ezt, mert mégis lealázó dolog, ha a szülők a tanárnak csak a poroszló szerepét szánják.

Ne gondolja azonban senki, hogy már én is behódoltam a modernkedő álhumanista pedagógiának. Igaz ugyan, hogy 17 év óta egyetlen gyereket meg nem ütöttem az iskolában (és csak fiatalkori tehetetlenségemnek tulajdonítom és bánom, hogy azelőtt igen, de akkor is mindig emberi módon!), mégis nyíltan kimondom:

Van a gyerek életében egy idő (a kisgyerekkor és a kamaszkor egy kényes része), amikor a józan, szeretetből jövő testi fenyíték megokolt és szükséges.

Hány férfi köszönte már meg azt az éppen jókor jött és észretérítő testi fenyítéket, melyről azonban tudta, hogy szeretetből jött és azért kapta, mert féltették a jövőjét! . . .

Mert itt is áll: Férfikorban nem azok a testi fenyítékek fájnak, melyeket az ember gyerekkorában igazságosan és szigorú szeretetből kapott, hanem amelyeket nem kapott meg, és ezért félrecsúszott az élete.

2. Tehát: Bár megengedhetőnek és néha szükségesnek is tartom, hogy ritkán és igazságosan és férfias szeretettel testi fenyíték is alkalmazható legyen a nevelésben, de

tiltakozom a brutalitás minden fajtája ellen, mert a brutalitáshoz se a szülőnek, se a tanárnak nincs joga, és mert a brutalitás sohase volt és sohase lesz jogos pedagógiai eszköz.

IV. A brutalitás megbosszulja magát

A nevelő sohasem lehet brutális, mert

1. *A durva büntetés miatt a szülő vagy tanár elveszti a gyerek szeretetét és becsülését.* Ennek aztán az lesz a következménye, hogy megszűnik — ha egyáltalán volt — a brutalizáló nevelő és a gyermek között az a bizalmi viszony, amely nélkül a nevelés lehetetlen.

(Ha a szülő vagy tanár azt veszi észre, hogy bizalom szempontjából végtelen messze áll tőle a gyerek, vizsgálja meg magát, nem volt-e durva a gyerekekkel való bánásában.)

2. *A nevelő azért sem lehet brutális, mert a brutalitás eldurvítja a gyerek lelkét és akkora félelmet kelt a gyerekekben, hogy ez a félelem más, nagyobb hibák forrásává lesz.*

(Hány durva férfi átkozhatja azokat a nevelőket, akik gyermekkorukban brutalitásukkal eldurvították a lelkét és ezzel elrontották az életét! . . . És a félelem . . . Először csak alakoskodásra és hazudozásra kényszerít . . . Később már bizonyítványt irat alá . . . És ha egy elcsavargott és hazulról megszökött gyerekről olvasok, szeretném megkérdezni, hogyan bántak a nevelők ezzel a gyerekekkel.)

3. *A brutalitás még nagy hibáknál sem megengedett,* (mert a nagy hibák elintézéséhez és megjavításához több szeretet kell, mint a kisebbek jóvátevéséhez), — *de végzetesen veszélyes lehet, ha bagatell dolgokért brutálisan büntet a szülő vagy nevelő, mert az ilyen büntetés túlméretezett és ezért igazságtalan.* A gyerekek pedig kitűnő igazságérzete van s ezért a testi fájdalmat elfelejti, de az igazságtalansággal összekötött brutalitást soha. És vigyázzunk, mert „az igazságtalanság a gyerek bün-

tetésénél nemcsak abban nyilatkozhatik meg, hogy a gyereket esetleg olyan valamiért büntetjük, amit ő nem követett el, hanem abban is, hogy az ő kicsiny hibáit túlozzuk¹ és érte brutálisan büntetjük.

4. *Iskolai eredménytelenséget brutalitással büntetni bűn a szülő és a tanár részéről is, mert érdemes volna utána járni, hogy a verés következménye-e vagy pedig előidézője az iskolai eredménytelenségnek.*² A lusta és hanyag, de tehetséges gyereket lehet ösztönözni a jobb eredményre, de a szerényebb tehetségű gyereket agyonterrorizálni eredménytelen, mert hogyan érjen el jobb eredményt az a gyerek, akinek még felelés közben is a szülő bekövetkező brutalitása miatt kell „drukolnia”.

5. Féljen minden apa Du Gard mondásától: Ha egy öreg- és egy ifjúemberrel találkozom, akik egymás mellett mennek és nem tudják, mit beszéljenek egymással, akkor én tudom, hogy ez a két ember az — apa és a fia.

Nem így vagyunk-e már mi is a fiunkkal? De miért némult el az a gyerek? Miért nem becsül? Miért kerül?

Talán azért, mert brutálisak voltunk vele szemben alakuló életében.

.

Engem is megverték gyerekkoromban. (Igaz, hogy nemcsak veréssel neveltek!) De talán ezért is lett belőlem ember. És most hálából szívesen megcsókolnám azt a kezet, amely akkor büntetett és így egyenesbe állított.

De ha visszagondolok ezekre a büntetésekre, boldogan állapítom meg:

¹ Hetzer: Erziehungsfehler. 98. oldal.

² Fr. Schneider: Kat. Familienerziehung. 137. oldal.

Az én drága jó szüleim nem tanultak át nagy vastag pedagógiai munkákat, de a szívükbe volt írva a nagy pedagógiai törvény:

Az apa ritkán büntessen . . . Ő legyen a legfelsőbb fórum, de brutalitásra egy apának sohase szabad vetemednie. Sőt: Még ha testileg büntet is az apa, úgy kell büntetnie, hogy a gyerek lássa, hogy az édesapja nem azért büntet most, hogy a dührohamát levezesse brutalitással, hanem azért büntet szigorúbban, mert ezzel is a javát, a gyermeke boldogabb jövőjét akarja.

Sajnálattalraméltó az a gyerek, akinek a férfikorát álhumanizmus miatt rontották el a szülők és a tanárok, de még szánsalomraméltóbb az a férfi, aki nem tud szeretettel visszagondolni a szüleire és a tanáraitra — az embertelen brutalitás miatt.

16.

A NAGYMAMA
MINT VILLÁMHÁRÍTÓ

I. A nagymama aranyos szíve

Hugo Victor mondotta: „Engem csak egyetlen dolog érdekel a világon: hogy nagyapa vagyok és játszhatom az unokáimmal . . . Hiszen *olyan nagy dolog a nagyapaság művészete.*”

Én azt gondolom, hogy a nagyanyasághoz még nagyobb művészet kell. Mert: A nagyapa csak játszik az „unokákkal”, de a nagyanya — örökké anya marad még nagyanya korában is, és ezért nem tudja megállni, hogy bele ne szóljon az unokák nevelésébe.

És itt kezdődhetik a baj.

„A nagyszülők élettapasztalatának igen nagy nevelő hatása van. Természetesen csak akkor, ha korukat (és nevelő erejüket) helyesen értékelik. Ez a helyes értékelés tanácsolja nekik, hogy a fiatal családtól — egy bizonyos mértékben — távol tartsák magukat, — és hogy bizonyos különös esetektől eltekintve — ne avatkozzanak bele a család életébe és a szülők nevelési elgondolásaiba még akkor sem, ha nem minden megy úgy a gyerekek nevelésével kapcsolatban, ahogy ők szeretnék.”¹

Tudják ezt a nagymamák is — *elméletben*. Csak az a baj, hogy a nagymamának aranyos vajszíve van és azt tartja, hogy „a gyermeket nem lehet nevelni máskép, mint hogy mi is újra gyermek-

¹ Wilhelm Ellbracht: Erziehung in der Familie. Paderborn, 1936.

ké leszünk. Jónak kell lenni a jóság mellett, kicsivé kell törpülnünk a gyermek bája mellett. Nem igazi nevelő az, aki nem tud velük együtt mosolyogni, . . . aki nem tud örülni csacsiságaiknak, szüzi elragadtatásaiknak, üde zabolátlanságaiknak".¹

És a nagymama ezt annyira komolyan veszi jóságos szívével, hogy bizony nagy hibákat követ el aranyos nagyanyai szeretetével. Úgy, mint az én édesanyám.

Az első unokája 5 éves lehetett. Ragyogó szemű csupaélet fiú volt. A szülei — mert ők elmentek valahová vasárnap délután — a nagymamához hozták a kisgyereket.

Hófehér matrózzruha volt a gyereken. Először volt rajta. Ezért a szülők külön figyelmeztették a gyereket, hogy vigyázzon a szép fehér matrózzruhájára. A nagymamát is kérték erre.

A gyerek vigyázott is. De csak egy darabig.

Az udvaron zöld pázsit mosolygott. A gyerekek gondtalanul játszottak. A nagymama mosolyogva gyönyörködött az unoka vidám, mindent felejtő játékában. A gyerekek azonban érezték, hogy nem szalonban vannak. Birkóztak. Egymást húzkodták a friss zöld pázsiton.

Egyszer csak a nagymama ijedten veszi észre, hogy a hófehér matrózzruha csupa zöld a pázsittól.

— Mit szól a vőm?! — villan át fején. — Bizonyára jól elrakja ezt a szegény gyereket, mert ezeket a zöld foltokat nagyon nehéz kimosni a fehér vászonból . . . Mit csináljak? . . .

Egy darabig nézi a vidáman játszó unokát. Gondolkodik. Aztán jóságosan elmosolyodik . . .

A gyereket még hagyja játszani. „Hadd ját-

¹ Perlaky: A szív filozófiája. 127. oldal.

ssza ki magát!" — gondolja. Aztán mikor beesteledt, magához hívja a gyereket:

— Mit csináltál a ruhádnak?! — próbál szigorú lenni . . . No megállj, édesapád majd ellátja a dolgot! . . . Azonnal vetkőzni! Lefekszel.

A gyerek örült. Még nem értette, hogy a nagymama jóságos szíve ravaszkodik ezzel a lefektetéssel, de most szívesen tette, mert így nem akart az apukával találkozni.

Hamarosan el is aludt.

Mikor a szülők haza akarták vinni a gyereket, a nagymama ártatlanul ezt mondta:

— Hagyjátok! Jól kijátszotta magát. Elfáradt, — és elaludt. Majd holnap hazavezetem én a gyereket . . .

A szülők megnyugodva elmentek. A nagymama pedig éjjel ragyogó fehérre mosta az unoka matrózruháját, hogy a hajszála se görbüljön meg a gyerekeknek . . .

Aranyosan jóságos nagymama-szív!

Ki ne bocsátaná meg ezt a hibát a nagymamának? Hiszen olyan szép ez a villámhárító szerep . . .

De:

Az a baj, hogy itt nincs megállás. Az unoka majd kinő a fehér matrózruhából és már nemcsak ilyen bagatell dolgok miatt kell a nagymamának villámhárító-szerepet betöltenie.

Az igazi nagy nehézség akkor kezdődik, amikor a fiú megnő, és a nagymama fedez akkor is, mikor a szülői erélynek kellene nevelni, . . . amikor a nagymama a szülők és a gyerek közé áll és a gyerek a nagymama jóságában cinkostársat talál, . . . amikor a nagymama eltitkolja a gyerek komolyan büntetendő hibáit, . . . és amikor a nagy-

mama jósága dezavualja a szülők köteles szigorúságát.

A nagymama ilyenkor azonban már nem villámhárító, hanem — mint az elromlott villámhárító — eljárásával veszélyt jelent a családra és magára a gyermekekre is.

Ilyenkor állna a nagy pedagógiai szabály: *Félreállni!* — De mivel ez nagyon nehéz a nagymama aranyos szívének, azért aztán megindulnak a nehézségek.

II. A rossz villámhárító következményei

1. Ha a nagymama akkor is villámhárító lesz, amikor nem szabadna, akkor biztos, hogy bekövetkezik az első nagy baj:

Ellentét a szülők és a nagymama között a gyermek miatt.

A nagymama tapasztalatára hivatkozik és vádolja a szülőket tapasztalatlanságuk és keményszívűségük miatt. A nagymama engedékeny és nem érti meg a szülők felelősségéből származó kemény szeretetet. — *A nagymama mindent elnéz és megbocsát az unokának, de semmit sem bocsát meg a szülőknek . . .*

És megkezdődik a harag, az elhidegülés . . . És a nagymama vádol:

— Még azt sem engedik meg, hogy szeressem az unokámat! . . . Gögös fiatalok! Majd meglátom, mit neveltek a gyerekekből?! . . .

És ezzel belépett a viszály, a békétlenség, a harag a családba . . .

2. De nemcsak a szülők között támad baj. A

gyereknek is árt az, ha a nagymama jósága már az elromlott villámhárító szerepét játssza. Mert:

a) A gyermek mindig szövetségest talál a nagymama jó szívében, — és ki is használja ezt.

b) Kihhasználja a nagymama másodszori jóságos naívságát és eszköznek használja fel olyanhoz is, amit a nagymama is csak nagyobb bajtól való félelem miatt hallgat el. (Pénzt ad neki, és ezzel bűnalkalmat teremt neki és megtanítja könnyelműen bánni a pénzzel . . . Elhallgatja, hogy a gyerek nem nála volt, sőt igazolja a gyerek kimaradását, és ezzel esetleg olyan lavinát indít meg, amit aztán később nem tud megállítani.)

c) Mivel a gyerek a nagymamát mindig csak jónak, megbocsátónak látja, a szüleit pedig számonkérőnek és büntetőnek is, ez a kettősség felkeltheti benne a gyanút, hogy a szülei talán nem is szeretik őt igazán, mert ha szeretnék, akkor olyan jók és elnézők lennének vele szemben, mint a nagymama.

Arra persze nem gondol a gyerek sem és a nagymama sem, hogy ez a gondolat megingathatja a gyereekben a szülői szeretet és bizalom tartópilléreit is.

d) Ha pedig a gyerek észreveszi a szülők és a nagymama nevelési eljárása közötti különbséget, akkor kihhasználja az ellentétet: a szülőkkel szemben kijátssza a nagymamát, — és ezzel mélyíti és tágitja a szülők és a nagymama között az ellentétek szakadékját és békétlenséget támaszt a családban.

e) Ennek azonban természetes következménye az lesz, hogy a gyereekben is felmerül a kérdés: Kinek engedelmeskedjem tehát?

De az is biztos, hogy a gyerek mindig azt fogja választani, aki kevesebb engedelmisséget és fegyelmet kíván tőle, — és így nagyobb szabadságot enged neki.

De hogy ennek mi lesz a következménye, azt mindenki tudja:

Osszevesznek a szülők és a nagyszülők.

És:

A gyerekből pedig lesz egy olyan félrenevelt vadóc, amiben se a nagymama, se a szülők nem lelik majd örömüket.

III. A nagymama ne legyen rossz villámhárító

1. A nagymama ne akarja irányítani az unoka nevelését.

Ez először is a szülők feladata.

Gondoljon csak vissza: A nagymama se nézte volna szívesen fiatalasszony korában, ha mindent az anyós vagy az após intézett volna a gyermekei nevelésében. Az öregkor élettapasztalatait most is szívesen elfogadja majd tőle az unokái apja és anyja és felhasználja az unokák nevelésében, de magát a nevelést bízzák csak a szülőkre, hisz ők felelősek a gyermekük neveléséért Isten és emberek előtt.

Ne mondja azonban a nagymama, hogy nem nézheti szó nélkül a fiatalok túlkapásait a nevelésben. Mert én mégis arra szeretném kérni, hogy ne bírálja és ne keserítse el őket azon folytonos siránkozásával, hogy „az én időmben nem így neveltük a gyermekeinket”. Igaz lehet, hogy abban az időben másképp neveltek, mert más volt a világ és a nevelési módszer, de amint ő akkor anyai szeretetével megtalálta a nevelés helyes útját, ne féljen, az unokái anyjának is van szíve és helyes ösztöne. Ma is megtalálja az édesanya, hogyan kell nevelni egy mai gyereket.

És még valamit szeretnék mondani a nagymamának:

Az idő eljár fölöttünk, és a jó Isten se akarja azt, hogy a nagymamák az ő törődött vállukra vegyék az unokanevelés gondjait.

A nagymamához — ha nem lakik együtt a fiatalokkal — úgyis csak egy-két órára megy az unoka. Tehát nem ismerheti teljesen és nem láthatja egész életét, mert azt mégis csak a szülei előtt éli le az unoka. Tehát — még jóakarátú tudatlanságból se zavarja a szülők következetes, összehangolt nevelését.

Hát mit csináljon?

Szeresse nagyon az unokát és az unokája szüleit. Szeresse nagyon az unokákat és elmélkedjék ezen:

„Mikor öregek leszünk, a gyermekek (az unokák) vezetnek minket. Megfogják a kezünket. És amint egykor mi vigyáztunk az ő lépéseikre, most ők vigyáznak arra, hogy a nagyapák (és nagymamák) hazataláljanak — az égbe.”¹

2. Ha ezt a gondolatot átgondoljuk a nagymama, akkor nem fog megbotrálni azon a kérésen se, hogy *önzön ne követelje magának az unokát és az unoka szeretetét.*

A gyerek szíve úgyis a nagymama felé dobog szívesen, mert a szülőnek bizony nemcsak szeretni kell a gyermeket, hanem fegyelmezni is. Legyen tehát boldog a nagymama az unokák ragaszkodó és hálás szeretete miatt, de tudjon áldozatot hozni. A helyett, hogy egészen magának foglalná le az unokák szeretetét, mondjon le róla és irányítsa tudatosan ezt a szeretetet a szülők felé... Ez a tett igazán egy aranyos szívű nagymamához illenék.

¹ Perlaky : A szív filozófiája. 130. oldal.

3. Tovább merészkedem egy gondolattal:

Vannak olyan nagymamák is, akik bűnös engedelkenységgel akarják megszerezni az unoka szeretetét. Elnézik a hibáit, amiért a szülők korholják a gyereket. Elhallgatnak bűnöket, melyekért az Isten előtt tartoznak majd számadással. Megengednek titokban a gyerekek olyant, amit a szülők szigorúan megtiltottak.

És az eredmény?

Szeretik — míg éretlenek — a nagymamát az elnéző engedelkenységéért, és — ha majd felnőnek — sajnálják, hogy ellenségeskedést és túlzott szigorúságot láttak a szülők következetes nevelői eljárásában.

Elismerem, hogy lehetnek ellentétek a szülők és nagyszülők nevelési eljárásában, de ez sohase történjék a gyerek tudtával. A gyerekek szentül meg kell győződve lennie arról, hogy az ő nevelésére vonatkozó elvekben teljes azoknak a meg egyezése, akik jogosultak az ő nevelésére.”¹

Mert ha a gyerek észreveszi, hogy az ő nevelésére vonatkozólag más elveket vall a nagymama, és másokat a szülő, akkor nemcsak azt a kérdést veti fel félve (vagy talán gonoszul):

— „Hát most aztán kinek engedelmeskedjem?!“
hanem a maga biztonsága kedvéért kijátssza egymás ellen a kétirányú nevelési hatalmat. Ennek azonban az lesz a következménye, hogy veszeke-
dés és békétlenség férkőzik a rokonok közé, amely rosszabb és veszélyesebb a családra, mint az, ha néha-néha nem az és nem úgy történik valami az unokák nevelése körül, mint ahogyan a nagymama szeretné.

•

¹ Fr. Schneider: Deine Kinder und du. Freiburg in Br. 1937. 9. oldal.

A villámhárító csak addig üdvös az emberek számára, míg jó, míg akadály nélkül tudja levezetni a vészes villámokat. Ha elromlik, többet árt az embereknek, mintha nem is volna.

A nagymama szíve legyen csak aranyos és jólvezető villámhárító. Mosolyogja csak tele az unokák életét... Dugjon el egy kis édességet az unokák számára... Ha pedig naggyá nő az egykor matrólsruhás unoka, símogassa meg kócos kamaszfejét, csókolja békésre a nagyfiú lázadó homlokát... A nagymama szívében mindig több legyen a jóság aranya, mint a szigorúság kemény gránitja... De...

Sohase álljon fontos dologban a szülőkkel szemben a gyerek pártjára... Ne zavarja a szülők következetes és felelősségteljes nevelését... Mert az igazi nagymama szeretete ott kezdődik, hogy tud még jóságos aranyszívével is visszavonulni akkor, mikor a gyerek érdeke, a gyerek jövőbeli boldogsága ezt az áldozatot kívánja a jóságos nagymamától.

17.

AMIKOR A SZÜLŐ HAZUDIK A
GYERMEK HELYETT

I. Mesél az értesítőnapló

Ha egyszer a mulasztásokat igazoló értesítőnaplók is meg tudnának szólalni!...

De ezek a kiskönyvek némák. Pedig már a hivatalos tanügyi hatóságok is felfigyeltek a sok rövid ideig tartó hiányzásokra. Az osztályfőnökök szigorú utasításokat kaptak, hogy akadályozzák meg ezt a sok és talán nem is okvetlen szükséges mulasztást.

De úgy látszik még nem ért el eredményt a legnagyobb gondosság és szigorúság se. Feltűnően sok az 1—2 napos mulasztás. — Az is feltűnő, hogy ezen rövid mulasztások igen nagy százaléka hétfőre vagy ünnep utáni napra esik. Akármennyire akar is azonban lelkiismeretes lenni az osztályfőnök, igen keveset tehet, mert ha el akar járni az ügyben, mindjárt beleütközik a szülő mindent igazoló aláírásába. Ez az aláírás ugyanis „tabu”, vagyis nincs jogom kételkedni benne. Mert ha megpróbálná az osztályfőnök ezt a merészséget, ezt úgy fognák fel a szülők, mint a legdurvább becsületsértést.

Ezért aztán az iskola nem tehet mást: Elfogadja a szülő aláírásával, tehát becsületével megpecsételt igazolást, legfeljebb szülői értekezleten kéri a szülőket, hogy túlságos aggodalomból és féltésből ne fogják otthon a gyermekeiket és vigyázzanak, hogy a gyerekek se „blicceljenek” kitűnő betegségsszimulálással.

Nem tehet mást az iskola, mert a mulasztást szülői aláírással igazoló kiskönyvek némák.

Most azonban mesélni kezd egy értesítőnapló:

— Előkelő házban lakom. A gazdám, az ifiúr már VII.-es gimnazista. Előkelő, gazdag szülők gyermeke.

... Én annyira szeretem ezt a nagydiákot, hogy a könyvestáskájában megbújva mindennap elkísérem az iskolába. Ez a szeretet azonban nagyon egyoldalú. Az ifiúr ugyanis egyáltalán nem szeret engem. Azt mondja, hogy árulkodó vagyok, mert mindent megmondok a szülőknek, ami rosszat csak az iskolában elkövetett az ifiúr.

... „Értesítőnapló” a nevem. Igazság szerint én vagyok az ifiúr bűnlajstroma, mert belém írják be, ha az ifiúr négyesre felelt latinból vagy algebrából... Bennem örökítik meg, ha az ifiúr rendetlen vagy fegyelmezetlen volt.

Ezért csak „muzájból” tűr meg a könyvestáskájában. De valósággal gyűlöl, ha kénytelen odatenni az édesapja elé, hogy az aláírassa a napi nyílt lelkiismeretvizsgálat eredményét.

Most szombaton bekerültem az ebédlőbe. A kredencre dobott az ifiúr. Először bosszankodtam a méltatlan bánásmód miatt. De aztán nem bántam még azt se, hogy ilyen méltatlan módon kerültem be az ebédlőbe, mert ott sok mindent láttam, hallottam és tanultam.

Az apa, a méltóságos úr ma korábban jött meg a hivatalból, mert szombat van: víkend. Ma különösen jókedvű:

— Úgy készüljetek, drágám, — mondja a feleségének, és én hallgatom — hogy ma délután 2 napra lemegyünk a birtokra. Nekem se fog ártani egy kis vadászat, és neked is elkel egy kis idegpihentetés a város izgalmai után... Az autó négy

órára előáll . . . Készüljetek el arra, hogy pontosan indulhassunk . . .

— De . . . kérek . . . Nem mehetünk vadászni, hisz Bandit nem vihetjük magunkkal . . .

— Miért ne vihetnénk magunkkal . . . Ő is örül egy kis autózásnak . . .

— Annak örülne, de holnap vasárnap van, tehát közös szentmisére kell mennie . . . Hétfőn pedig rendes előadás van . . . A gyerek nem mulaszthat, mert igen komolyan veszik ezt az iskolában, — és a tanári kar már úgyszintén gyanakszik a feltűnően sok hétfői mulasztás miatt . . .

Ekkor lép be Bandi:

— Kezüket csókolom! . . . Anyuka, mi baj van a mulasztásokkal?

— Semmi! — vágja ki az édesapa . . . Ma délután vadászni megyünk ki a birtokra . . . Te is velünk jössz . . .

— Nagyszerű! . . . De . . . édesapám . . . A holnapi szentmise . . . És a hétfői tanítás?

— Az az én dolgom. Majd elintézem.

(. . . És előáll az autó. Nagy berregéssel elindult . . . Nem tudom, mi történt vasárnap és hétfőn, mert engem itthon hagytak a kredencen . . . Unalmas két nap volt . . .

De hétfőn este hangos lett a ház, mikor megérkeztek. És ekkor örültem, hogy ott felejtettek a kredencen, legalább tanúja lehettem a következő tanulságos jelenetnek:

A víkend után jó hangulatban vacsoráztak. Mielőtt feküdni mentek volna, az ifiúr előkeres engem a kredencről . . . A méltóságos úr elé tesz, és arra kéri az apukát, hogy igazolja a vasárnapi szentmise-ügyet és a hétfői iskolamulasztást. De az apuka egyszerre rosszkedvű lesz és csak ennyit mond:)

— Majd édesanyád elintézi! . . .

— Én nem intézem ell — vág közbe az édesanya. — Te megad mondtad: Ez az én dolgom . . . Intézd el tehát te magad . . .

— Jó . . . Majd elintézem . . . Bandi! Add ide a kiskönyvedet!

(Odavittek engem . . . Az apa dühösen fella-
poz ott, ahová a hiányzások igazolását szokták be-
írni, és ezt írta be: „Két napig lázas beteg volt.
Ezért nem hallgatott szentmisét és hétfőn e miatt
nem jelenhetett meg az előadáson. Dr. X. J.”

Mikor a Bandi úrfi elolvasta az elintézés, na-
gyot nézett, és:)

— De édesapám! . . . Hiszen nem voltam be-
teg . . . Tegnap a szentmise alatt együtt vadász-
tunk . . . És ma is . . .

— Na és?!

— Te azt mondtad, hogy elintézed ezt az
ügyet az osztályfőnök úrral . . . De ez nem elin-
tézés, mert az . . . nem . . . igaz, amit a kiskönyvbe
beírtál . . .

— Hallgass, maflal! Hát csak nem gondolod,
hogy megírom az igazat . . . Hármass magaviseleti
jegyet akarsz? . . . Mert azt biztosan megkapod,
ha megtudják az igazat . . .

— De . . .

— Semmi „de”! Vidd el a kiskönyvet az
osztályfőnöködnek . . . Ismernek engem az iskolá-
ban . . . És van akkora tekintélyem, hogy hisznek
az aláírásomnak . . .

. . . (Másnap, mikor a Bandi kivitt az osztály-
főnök elé, éreztem, hogy remeg a gyerek keze,
mikor letesz engem a katedrára.

. . . Az osztályfőnök lapoz bennem. Meglátja
a tekintélyes apa sajátkezű aláírását . . . Nem ké-
telkedhetik az igazolásban . . . Az órák tehát iga-

zolva vannak, de aztán — felelőssége tudatában — így szól az osztálynak:)

— Miért nem vigyáztok jobban?! . . . Nem szeretem ezeket az 5 órás mulasztásokat . . . Különösen hétfőn nem . . . Így túlságosan vikend-mulasztás színezete van a dolognak . . .

(Remegett a Bandi keze, mikor újra kezébe vett és a helyére ment a padba . . . És én láttam, hogy úgy elpirul, mintha megpofozták volna . . .)

Eddig a kiskönyv.

II. Az apa védekezik

Ha az értesítőnapló „árulkodása” után megkérdezném a nagytekintélyű édesapát (*de nem mint tanár és végrehajtó hatalom, hanem mint jóbarát*), hogy mivel tudja magyarázni ezt a destruáló eljárást, — meg vagyok győződve, hogy nemcsak a maga nevében, hanem sok szülő véleménye alapján is, még pedagógiailag is megokolná eljárásának jogosságát.

Azt hiszem, nemcsak egy apa védelmezné eljárást így:

1. *Bagatell dolog az egész.* Csak az iskola csinál mindenből olyan nagy esetet. Mert mit mulasztott a gyerek? Szentmisét? — Mehet még eleget szentmisére öregkorában is . . . Vagy talán a hétfői órák elmulasztása olyan nagy dolog? — Jóeszű gyerek a fiam, majd pótolja . . . Kár ilyen bagatell ügyek miatt olyan nagy igazolási proceszust végigcsinálni . . .

(Ritkán mondják ki ilyen nyíltan, de a szívükben az én fogalmazásom szerinti meggyőződés él, ha nem is merik nyíltan hangoztatni . . . De mivel

tudom, hogy sokan így gondolkoznak, nyíltan megkérdem:)

— Igazán bagatell dolgok ezek? A szentmise is bagatell dolog? Vagy talán az isteni törvény, mely megkívánja az ünnepnap megszentelését, szintén bagatell dolog? Vagy talán a vasárnapi vadászás annyira fontos dolog, hogy a miatt még a szentmisét is el lehet mulasztani?

És az iskola? Szintén bagatell dolog? Lehet, hogy egy napi mulasztás nem olyan tragikus a gyerek szellemi fölkészültségére nézve, de . . . Ha minden szülő így gondolkodnék, akkor bizonyos napokon üresen maradnának az iskolapadok . . . Sőt, ha minden szülő annyira nem törődne azzal a destrukcióval, amit ezen eljárásával a gyerek lelkében okoz, mint ez a szülő, akkor igazán nem volna érdemes az iskolában nevelő és tanító munkára vállalkozni.

Istennek legyen hála, hogy nem minden szülő gondolkodik így. De vannak olyan apák, akik aláírnák ezen apa ilyen védekezését:

2. A körengetegben elvárosiasodott gyerekek is szüksége van arra, hogy kimeneküljön a nagyvárosból és egy kis szabadlevegőhöz és mozgáshoz jusson, hogy ne legyen idő előtt idegroncs.

Tetszetős érv és igazság is van benne. De mielőtt még teljes egészében aláírnám ezt az érvet, szabadjon egy-két dolgot megjegyeznem:

Először is ma már korszerűtlen vézna városi gyerekről és vasgyúró vidéki diákról beszélni. Lehet, hogy valamikor így volt. Ha ma valaki nyitott szemmel járja a fővárosi iskolákat és a vidékieket is, akkor tapasztalja, hogy a vidéki középiskolákban — szegénységüknél fogva — sokkal több rosszkondíciójú gyerek van, mint a fővárosban. Sőt mikor a főváros higiéniával és jóltáplált-

sággal szinte díjbirkozóvá ápolt kisdíjakait látom, szeretném világgá kiáltani: A fővárosi gyermeket már felfedezte az állam és a szülők . . . Ezekkel már sokat törődünk . . . De mikor vesszük észre a vidék rosszul táplált, elgyengült, higiéniatlan környezetben élő, lesóványodott szegény diákjait?

Az igaz, hogy a mai nagyvárosi gyerek, ha nem is idegroncs, de megviselt idegzetű, de ennek aligha csak a mozgáshiány az egyetlen oka, hiszen talán sohase sportolt és testnevelődött annyit, mint éppen manapság. (A gyerek idegességével kapcsolatban nem ártana az apáknak lelkiismeretvizsgálatot tartani a saját fiatalságuk szabados voltára vonatkozólag.) De még ha elismerem is, hogy a mai gyerekeket szabadlevegőre kell vinni vidékre, — ha elismerem is, hogy idegmegnyugtató lehet egy vidéki vadászat, — azért nem mondhatom a legszerencsésebb megoldásnak azt, hogy egy apa úgy oldja meg gyermeke egészségügyét, hogy a saját aláírásával ellátott hazugsággal destruálja a gyermeke lelkét.

3. — De akármit beszélnek is önök, — argumentál tovább az apa — *nem hagyhatok egyedül ott-hon két napra egy 17 éves pesti fiút a cseléddel egyrészt, másrészt nem lehetek annyira rabszolgája egy gyerekeknek (de az iskolának sem), hogy ki se mozdulhassak a házból, ha a gyereket nem cipelhetem magammal, mert az iskola nincs tekintettel a családok állapotára és a gyerek egészségére.*

(Sokan el is fogadják ezt a bizonyítást. Én nem. Mert:

Az iskola valóban nem lehet tekintettel arra, hogy a gyerek édesapja kétnapos vikendre akar menni.

Abban is igaza van, hogy a cseléddel se hagyhatja egyedül az édesapa a nagyfiát.

A megoldás azonban mégse az, hogy a végén aláírással ellátott hazugsággal kelljen kimenteni a gyereket az apa nagystilú szórakozási kedvének következménye alól. Mert meg lehetett volna tenni, hogy csak vasárnapra mennek le a birtokra. Erre elkerhették volna a gyereket az iskolából, — és szentmisét is hallgathatott volna az egész család — és utána vadászhatott volna esteledésig.

Vagy pedig: Csak az apa ment volna le vadászni az édesanya és a gyerek nélkül.

Sőt egy harmadik eset is adódhatott volna: Mivel a család az iskolai kötelezettség miatt nem mehet kétnapos vikendre, az édesapa is otthon maradhatott volna most, és megvárta volna azt az időt, mikor destruálás nélkül vikendezhetett volna a család a birtokon.)

III. Az apa destruál

Mert arra is gondolnia kellett volna az apának, hogy az az „igazolás” nem múlik el nyom nélkül a gyerek felett.

Az apa a hazugság aláírásával megbotránkoztatta a fiát. Ne csodálkozzék tehát azon, hogy a gyerek, ha kikerül az iskola ellenőrzése alól, követi az édesapja példáját, és minden lelkiismeretfurdalás nélkül elmulasztja a vasárnapi szentmisehallgatást. De azon se csodálkozzék majd, ha a gyerekekben majd meginog a becsület és megbízhatóság alapja: az igazmondás, hiszen ehhez a műremekhez is az apa hazugsága volt a modell.

Nemcsak ez az egy rossz származhatik azonban az apa hazugságából. Mert: Én nem csodálkoznék, ha egyszer az ilyen kirívó eseteket átélő gyerek azt mondaná:

— *Bennem összeomlott a szülők iránti köteles tisztelet.* Az apámnak előttem nincs tekintélye, mert ő rombolta le bennem a tiszteletet is és a saját tekintélyét is. Hogy követelje meg tőlem a becsületet és igazmondást az, aki hazugságot ír alá csak azért, hogy kibújjék a tette következménye alól.

Én férfinak gondoltam az apámat. De a férfi két legszembetűnőbb erénye a becsület és a tette-kért való felelősségvállalás. Viszont férfiatlan dolog az, ha valaki hazudozásokkal akar kibújni tettének következménye alól.

És még csodálkozik az ilyen gyerek apja, hogy a nagyfia nem néz fel bálványozó tisztelettel az ilyen apára.

De csodálkozni fognak akkor is, ha majd egyre jobban érlelődik destruálásuk többi gyümölcse is. Mert az is be fog következni.

Az apának — esetleg — egy ilyen tette felnyithatja a gyereken a hazugságzsilipet. De ki lesz felelős azért, ha az így elindított hazugságáradat természetet, szokást nevel, és a gyerekből lesz egy hazudozó, megbízhatatlan, jellemtelen férfi?

Vagy: Ki lesz felelős azért, ha a gyerek megtanulja kijátszani a törvényt és a kötelességet? Mert nagyon erős jellemnek kell lennie annak a gyereknek, hogy függetleníteni tudja magát az apja példájától. Ez az apa nem nevelheti munkás kötelességre azt a gyereket, akiben a naggyálevés vihara amúgy is megingatja a kötelességteljesítés pilléreit, mert az apa maga tanította a kötelesség megkerülésére akkor, ha nehéz lenne és áldozatot kívánna a kötelességteljesítés. És a fiú inkább a kötelesség megkerülésében lesz hűséges tanítvány, mint a munkában, mert látja, hogy az állás tekintélyével és a hazugság alá írt és becsületesnek gondolt férfinévvel ki lehet majd az életben is

játszani azokat, akik nem mernek kételkedni egy úriember becsületében.

Ki lesz felelős ezért?!

És ki lesz felelős azért is, hogy az apa maga tanította meg a fiát arra, hogy ezután is jogosan kételkedhetik az apja férfibecsületében?!

Az apa szava legyen mindig szent és igaz, hogy a gyermek a férfibecsület mintaképének tartsa az apját, kinek a szavában még kételkedni sem szabad.

Az iskola — mint nevelőtényező — álljon minden fölött az apa szemében is, — és az iskoláért és az iskolával egyetértő otthoni nevelés érdekében áldozza fel az egyéni önzést, sőt még a jó vadászat fiatalító hatását is.

Mert:

A szülői aláírással alátámasztott hazugság megmentheti a gyereket az iskola fegyelmező hatalmától és valóban nem lesz hármas magaviselete, de akkora destrukciót végez a gyermek lelkében, hogy ezt fel se tudja mérni az az apa, aki ezt az ügyet bagatell dolognak tartja.

Könnyen megvádolhatnak, hogy egy eset alapján általánosítok. Én viszont azt szeretném, hogy ne kellene általánosítanom, mert csak egyszer fordult ilyen eset elő az életben. Azok a vádoló kiskönyvek azonban vakmerők és beszélnek:

Az én gazdám nem beteg, de mulaszt betegség nélkül is, mert az édesanyja annyira félti, hogy rögtön ágyba dugja, ha 36·8-as „láz” van.

És „igazolást” kap a „láz” betegségről.

A másik kiskönyv gazdája azért mulaszt, mert másnap 5 nehéz tantárgy vagy nehéz dolgozat lesz és nem készült el. A szülő egy darabig ellenáll, de aztán inkább beírja a kiskönyvbe, hogy „gyomor-

rontás miatt nem mehetett iskolába", mintsem hogy 2—3 tárgyból elégtelenre feleljen a készületlen gyerekek.

A harmadik gyerek addig „rágja a szülei fülét", míg megengedik a gyerekek, hogy 2—3 napig ne menjen iskolába. És vajjon miért nem megy az iskolába? Azért, mert tudja, hogy a jövő héten „referálnia" kell, mert másképp megbukik, — erre viszont jól elő kell készülni, mert másképp nem sikerül a referálás.

És a szülő megadja „a hűlés"-ről az igazoló aláírást.

Sőt van olyan értesítőnapló is, mely arról árulkodik, hogy a fiú több mint egy hétig iskolakerülő volt. Ezt nem mondhatják meg az iskolában, mert ezért „biztosan kicsapják", — tehát a szülők igazolják, hogy a gyerek nem mehetett iskolába, mert „tüszős mandulagyulladásban" szenvedett.

Folytassam tovább?! . . . Nem. Elnémítom az árulkodó értesítőnaplókat, — és csak ezzel fejezem be ezt a fejezetet:

Az én édesapám nem írt volna alá ilyen igazolásokat. Jól elrakott volna inkább, — és engedte volna, hogy bűnhődjek a bűnömért.

Igaz azonban, hogy — ő nem ment vasárnap vadászni . . .

18.

HARAGTARTÓ TANÁR —
HARAGTARTÓ SZÜLŐ

„Ostromállapottal minden
számár tud kormányozni.”
(Cavour.)

I. Amit keservesen megbántam

(Fiatal, ambíciózus, de tapasztalatlan tanár voltam akkor. Nem hittem komolyan, de valahogy úgy éreztem, hogy annyira szeretem a gyereket, hogy velem szemben sohase lesz hálátlan a gyerek. Sőt: Titokban és hiúságomban azt hittem, hogy az én osztályom (mind tanulmányi, mind pedig viselkedési szempontból) ha nem is a legelső, de kiváló osztály az egész intézetben. Büszke voltam rájuk. Eldicselkedtem velük.

És büszke is lehettem rájuk, míg kicsinyek voltak. Kezesbárányok, jók, kedvesek, engedelmesek, szorgalmasok voltak. Egészen elkényeztettek.

De aztán rájuk rontott a kamaszkor. Belejutottak a viharzónába. És a naggyálevés vihara cibálni kezdte az én gyerekeim lelkét és testét. És ekkor történt az eset:)

A negyedik osztály kamaszkodásait és komiszkodásait még csak bírtam valahogy (bár az osztály bizonyítvány-nívója leromlott és ez nagyon piszkálta a hiúságomat).

Ötödik elején szinte „nagyesküt” tettek le a gyerekek, hogy jól fognak tanulni és jók lesznek. És mi lett az eredmény? Hanyagok voltak. Viseletben kibírhatatlan kamaszok. Sorba kapták az intőket, a fegyelmiiket. Az osztályban tanító tanárok egymásután jelentették, hogy kibírhatatlan az osztály fegyelmezetlensége. (Ez fájt legjobban, mert ez sértette legjobban a hiúságomat.)

Egymásután sűrűsödtek a „nagyjelenetek” az iskolában. A gyerekek ilyenkor meghúzódtak, de másnap már újra kamaszok voltak. Mindennap boszszantottak, mindennap jobban rombolták a beképzelt pedagógiai eredményeimet.

Kibírhatatlanok voltak.

És ekkor történt: A keserűség kibuggyant a szívemből. Mert szerettem őket. Mert sok jót tettem velük. Mert értük áldoztam minden munkámat. Mert a konferenciákon úgy küzdöttem még a leg-háládatlanabbért is, mint a nőtény oroszlán a kölykeiért. Igazgatóval, tanárokkal veszekedtem — értük. És ők talán szándékosan is (vagy talán csak éretlenségből?) mintha mindent úgy intéztek volna, hogy nekem keserűséget okozzanak. Ekkor felrémlt bennem a sokat ajánlott pedagógiai eszköz: „Meg kell vonni a szeretetet a gyerektől!”

Mint ahogyan a színész készül a nagyjelenetre, én is készültem a következő nap eseményeire. Szerettem még akkor is minden gyerekemet. De elhatároztam: Végig kell játszani ezt a nagy szerepet is. Felvettem a haragtartó, rideg tanár álarcát.

Másnap, mikor órára megyek, hallom, hogy egy olyan tanár szidja kiabálva az osztályt, aki nem is tanítja őket, de leggyakrabban szokott rálépni a hiúságyúkszememre. Ez már több a soknál. Fel a szörnyű álarcot! A színész játszott:

— Hálátlan banda! Köszönöm a jóságomért adott mindennapi hitványságtokat . . . Jó, ti akartátok így! . . . Nem ismerlek benneteket! . . . Elnézek a fejetek fölött . . . Igazságos leszek, de ti már többé nem élvezhetitek az *irgalmas igazságot*, hanem csak a rideg, kemény, kimért igazságot . . . Statárium! . . . Kegyetlenül igazságos leszek . . . De irgalomra ne számítsen senki . . . Vagy meg-

szoktok vagy megszöktök . . . Úgyis sokan vagyunk az osztályban . . .

És a színész — sajnos — nagyon jól játszott. Mert mikor latinból — pedagógiailag igazságosan — egy csomó négyest írtam és hozzá lerítt rólam, hogy én fogok győzni, először megdermedt az osztály.

Másnap, mikor a színész tovább játszotta a haragtartó tanár szerepét, megdöbbsent az osztály. A négyesek is szaporodtak. A színész arcáról eltűnt a mosoly és a jóság. Olyan arccal járt a fiúk között, mint a megsértett hatalom. A döbbenet után a fiúk azonban nem hitték, hogy ez a rideg, hideg, kegyetlen ember lehet az osztályfőnökük.

Ezért aztán próbálkoztak:

Küldöttség ment a szobájába, hogy bocsánatot kérjenek az osztály nevében. A színész nem fogadta a küldöttséget (pedig de jól esett volna a kiengesztelődés)!

Máskor az udvaron szüremkeztek melléje, hogy kiengeszteljék. Mosolyogtak. Kedvesek akartak lenni. Próbáltak úgy beszélgetni, mint régen.

A „színész” azonban mereven elzárkózott.

Közben azonban majdnem megfagytak — lelkeleg a gyerekek az iskolában.

Még próbálkoztak a gyerekek, de aztán csakhamar belefáradtak a próbálkozásba. Magamra hagytak. (Ez aztán még jobban fájt nekem, mert a színész-álarcot használtam, de azt hittem, hogy megduplázzák a szeretetüket. Ebben is csalódtam. És ez jobban fájt, mintha megint borsot törtek volna az orrom alá. Tehát magamra maradtam.)

De még nem telt be a pohár.

A gyerek csak gyerek. Kedves tud lenni, de ha bosszút akar állni, akkor gyilkos a bosszúja.

Mikor észrevették, hogy fáj a magamra mara-

dásom, tréfát csináltak belőle . . . Örültek, hogy fájdalmat okozhattak . . .

És közben annyira elhidegültek, hogy félnem kellett . . .

És hogy betetőződjék a dolog, az ügy a szülők elé is eljutott. A szülők először engesztelni akartak. Majd mikor ez nem sikerült, beszélni kezdtek. Kritizálták eljárásomat. Vádoltak keményszívűséggel. És a végén ők is magamra hagytak és titokban azt kívánták, hogy a sors szabadítsa meg őket is és a gyermekeiket is a köszívű tanártól . . .

Magam — mivel nem vagyok ilyen haragtartó beállítottságú — sokat szenvedtem a műharagtartás miatt. Üres lett a szobám . . . Hiányzott a gyerekkacagás és a szívet odaadó bizalom . . . Az udvaron, mikor láttam, hogy mennyire gazdátlanul bolyonganak, szerettem volna mindent újra kezdeni, de nem engedett egy másik pedagógiai elv: A gyerekeknek kell megtenni az első lépést! Engeszteljenek . . . Javuljanak meg! . . .

Pedig a lélek-pedagógia és a szeretet ezt diktálta: Az szeret legjobban, aki legtöbbet tud megbocsátani — különösen egy mennyország és pokol közt örökké kilengő kamaszgyereknek.

De a „színész” továbbjátszotta a szerepét. Romlott az osztály bizonyítványa, mert senki sem harcolt értük a konferencián . . . Meghúzódtak a gyerekek, mert féltek tőlem . . . De a szívük bezárult . . . És én magamra maradtam.

Igy érkezett el a nevem napja: február 17.

Azt hiszem, utolsó rohamra indult az osztály. Előző nap meggyónt az egész osztály. Másnap megáldozott minden kamaszom. És mikor a „színész” bement az osztályba, dermedt csend fogadta. Minden gyerek ünneplőben, de ünnepi csendben is. A „színész” elkezdi a szerepét játszani, de — fegyve-

lem ide — fegyelem oda — a dermedt csendben kiáll három gyerek a katedra elé és vakmerő elszántsággal mondja a szónok:

— Nem bírjuk már tovább! . . . Az Isten már megbocsátott mindent a tegnapi szentgyónásunkban . . . Bocsásson meg Osztályfőnök úr is, hiszen nem vagyunk gonoszak, csak csetlő-botló kamaszgyerekek . . . Szeressen bennünket úgy, mint régen, és engedje meg, hogy mi is szerethessük úgy, mint régen . . . Mi újra jó és szófogadó gyerekei akarunk lenni . . .

Többen sírtak az osztályban.

A „színésről” is lehullott az álarc . . . Ránéz a könnyező gyerekekre, és egy könnycsepp — mely a szívéből indult — végiggördült a megbocsátó osztályfőnök arcán.

A téli nap besütött az osztályablakon — és erre elmosolyodott az osztály szíve.

II. Mit tennék ma?

Akkor nem akartam megbocsátani, mert pedagógiai mesterfogásnak tartottam a kemény büntetést: a szeretet megvonását.

Akkor, mert még tapasztalatlan voltam, visszaéltem a pedagógiai mesterfogással, mert túlfeszítettem a húrt.

Akkor vállaltam a „színész”-szerepet, de nem gondoltam arra, hogy ez nemcsak a gyerekeknek fog fájni, hanem elsősorban nekem.

Akkor vakmerő voltam és megkockáztattam azt, hogy a gyerek nem érti meg az én szerepjátszásomat, és elidegenedik tőlem, mint rideg, bosszúálló haragtartótól.

Akkor nem gondoltam arra, hogy éppen ak-

kor hagytam magukra a gyermekeimet, mikor legnagyobb szükség lett volna rám a naggyálevés viharában.

Akkor — Isten kegyelméből, jól sikerült a névnap, de — istenkísértés volt egy ilyen könnyeztető téli napsugárra várni.

Akkor vakmerően mindent egy kockára tettem fel.

Ma?

Ma nem merném megkockáztatni ezt a játszmát. Igaz, azóta sok homokszem lepergett az időmérő homokórán, — és azóta más pedagógiára tanított az élet.

Ezért aztán ma már itt tartok:

1. *Jogosult ma is a szeretetmegvonás,*
de *ritkán* alkalmazható, és akkor is ezerszer gondolja meg a szülő vagy nevelő a dolgot, mielőtt ezt a kétélű büntetést alkalmazná.

Sértett önértzetből vagy megbántott tanári hiúságból azonban sohase alkalmaznám ezt a büntetést, mert egy nevelőnél nem szabad, hogy az „én” legyen a centrum, hanem a rám bízottak boldogsága.

Jogosult a szeretet-megvonásnak büntetésül való alkalmazása, de ha valahol, akkor *itt kell a nevelőnek minden túlzástól óvakodnia.* Mert minden túlzás, akár azért mert túlságosan sokáig tart a szeretetmegvonás, — akár pedig azért, mert nem veszi figyelembe a gyerek engesztelniakarását, csak túlfeszíti a húrt, és ki lesz felelős azért, ha egyszer elpattan a húr?

Tehát:

Ma is használnám a szeretetmegvonást és a műharagot mint pedagógiai eszközt, de többet sohase öltенék magamra olyan álarcot, melyet a gyerek keményszívűségnek magyarázna, — és vi-

gyáznék arra, hogy ez alatt a „statárium” alatt egyetlen rossz jegyet se írjak be csak azért, mert statárium van. Mert ma már félnék, hogy a gyerekeim igazságtalanságnak magyaráznák azt, amit én művészi szerepjátszásnak szántam. Ez a vélemény ugyanis többet ártana az egész nevelői munkámnak, mintha mindennap megvertem volna a gyerekeket.

2. De ma már nem állnék meg ennél a körülbástyázott szeretetmegvonásnál sem, hanem vállalkoznék olyanra is, amire akkor sajnos — nem vállalkoztam.

Mire?

a) Először erre: *Ha a józan szeretetmegvonás már elérte a célját, akkor én tenném meg az első lépést a gyerek felé és nem várnék február 17-ig.*

Mert mi lett volna, ha a jó Isten nem segít ebben az ügyben? Továbbfeszítettem volna a húrt, és egyszer csak szétpattant volna.

Igaz, hogy ahhoz, hogy a nevelő tegye meg az első lépést a kiengesztelődés felé, sok szeretet és még több önlgyőzés kell, — és ilyenkor nem szabad azt hajtogatni, hogy „mi lesz a szülői vagy tanári tekintéllyel?” vagy: „nem engedhetem, hogy engesztelékenységet gyengeségnek nézzék” stb., — hanem a gyerekek boldogságának szeretete kell, hogy megtanítsa arra, hogy megtegyem az első lépést a gyerek felé. De aztán arra is vigyázok ám, hogy *művésze legyek* ennek a lépésnek, hogy ne fölényes leereszkedést, hanem megbocsátó szeretetet lásson a gyerek ebben a lépésben.

b) Ha eddig már eljutottam, akkor arra törekednék, hogy *szívből megbocsássak*, és kérném az Istent, hogy úgy elfelejthessem a történeteket, hogy soha ne érezze a gyerek, hogy még mindig azért szenved, mert a sértett fél nem tud felejtetni.

Nem szülőhöz és nem nevelőhöz való eljárás, ha a megbocsátás után folyton emlegetjük a multat, és folyton úgy beszélünk a multról és a kibékülésről, mintha azt várnánk, hogy a gyerekek veressék meg a vállunkat kegyes megbocsátásunkért.

Ezért a megbocsátásért sohase lesz hálás a gyerek. De könnyes szemmel lesz hálás, ha észreveszi, hogy akkora szeretet van bennem, hogy mindent — örökre elfelejtettem és megbocsátottam.

c) Még egy azonban hátra van:

A gyerekekkel szemben pótolnom kell az elmulasztott szeretetet.

Pótolnom kell, mert csak úgy tudom visszaédesgetni a gyereket . . . mert csak úgy tudom elfelejtetni vele, ha valamit igazságtalanságnak nézett a szerepjátásomban . . . mert csak úgy tudom jóvátenni azt, amit a statárium ideje alatt véttem a gyerek ellen.

És ha pótolnom kell, ne legyek szatócs-lélek a szeretetpótolásban.

Ebben már — hála Istennek — akkor sem hibáztam. Azon február 17-e után mohó szeretettel akartam pótolni a haragtartás ideje alatt megtagadott szeretetet. És ez adta vissza az osztályt az osztályfőnökének és az osztályfőnököt, egy „új” osztályfőnököt az osztálynak . . .

És azóta hányszor, de hányszor megbántam ezt a kegyetlen néhány hónapot! . . .

*

E sorokban egy tanár tett vallomást és igaz szívvel meakulpázott, de elsősorban azért, hogy minden szülő jegyezze meg: „*Alio nomine fabula de te narratur.*” Mert az osztályfőnök nagyon jól tudja, hogy az ilyen veszélyes pedagógiai haragtartás

nemcsak a tanár és diákja között fordulhat elő, hanem a szülő (különösen az apa) és a fia közt is.

Mert a szülő is könnyen eshetik ebbe a hibába, sőt talán könnyebben, mint egy tapasztalt tanár.

Nekem jó lecke volt az a néhány kegyetlen hónap. Sokat szenvedtem lelkiileg, mert a pedagógiai orvosszer oktan alkalmazása miatt magamra hagytak a gyerekek, — s majdnem elvesztettem az osztályomat. De: A szülő biztosan elveszti a gyermeke szeretetét, ha keményszívű és oktanul szigorúan haragtartó lesz a gyermekével szemben.

És az ilyen gyerek, még ha felnőtt is, ezt gondolja magában:

— Oktanul szigorú volt velem az apám, — és férfiatlan volt, mert haragot tartani a gyerekkel, méltatlan az apához és méltatlan ahhoz a férfihoz, akiben nem a nyers erőt, nem a kényszerítő hatalmat, nem az eltaszító és bosszúálló erőt szeretné látni a gyerek, hanem a férfias szeretettel mindent megbocsátó édesapát . . .

Boldog, aki még idejében megtanulja ezt a kemény leckét!

19.

AMIKOR A SZÜLŐK
DESTRUÁLNAK

I. A romboló tudás

Ha egy szülő tudná, milyen rombolás megy végbe a gyereke lelkében akkor, amikor a gyerek a szülők könnyelműsége miatt *gyakorlatban* megtudja, *hogy a szülő férfi és nő*, — akkor talán véres könnyekkel siratná meg könnyelműségét.

Igaz, hogy manapság nem lehet sok szobából álló lakást fenntartani. Igaz az is, hogy még a legnagyobb elővigyázatosság sem tudja leszerelni a kamaszgyerek kíváncsiság-rohamait.

De:

Pusztán arra hagyatkozni, hogy a gyerek alszik, — hogy a gyerek még naív és úgysem érti, — hogy úgysem hallja a suttogó beszédet, — ez már olyan könnyelműség, amelyet már sok gyerek lélek-összeomlásával kellett megfizetni.

Mert:

A gyerek nem mindig naív azért, mert mi annak tartjuk.

A gyereknek éles szeme és kitűnő füle van.

A gyerek fantáziája kiszínezi azokat a történeteket, amelyeket a szülők vigyázatlansága indít el a gyerek fantáziájában . . .

És a gyerek akkor tud meg dolgokat. De ez a tudás rombolja a szülői tiszteletet — és a gyermek lelkét is.

De nemcsak ez a tudás destruál.

Rombol az a tudás is, mikor a gyerek észreveszi, hogy megjelent „a harmadik” a férj és fele-

ség, az apa és anya között. Nem számít, hogy a „család jóbarátjának”, . . . a „család támogatójának” vagy „jó ismerősének” . . . nevezik is a gyerek előtt „a harmadikat”, — mert a gyerek vagy magától jön rá vagy mástól tudja meg, hogy „a harmadik” bizony csak közönséges „szerető”.

És ekkor fog rádöbbsenni, hogy miért van egy idő óta annyi pörlekedés az apa és az anya között . . . Ekkor döbben rá a gyerek, hogy azért lett pokol a családi élet, hogy a másik, most már felesleges házastársat rákényszerítsék, hogy ő indítsa meg a válópört, és így ne a bűnös terhére mondják ki a válást. Ekkor veszi észre a gyerek, hogy tehertétel lett a szülők számára, mert elválás esetén tartásdíjat kell majd ő utána is fizetni, — és ezért gyűlöli a családtól szabadulni akaró szülő. És: Ekkor tudja meg, hogy „a harmadik” is, akiről már tudja, hogy mint közönséges „szerető” robbantotta fel az ő családi boldogságukat, gyűlöli őt, mert akadálya annak, hogy gond nélkül egyesülhessen azzal, akit felelőtlenül kicsábított a családi boldogságból.

Ha a „harmadik” belelép a család boldogságába, a gyerek tudni fog, de ez a tudás öl: szülői szeretetet, bizalmat, gyereklelket és gyerekboldogságot. És ennek a szegény gyereknek nem számít az sem, ha a szülő könnyelműen, magát mentetve ezt mondja neki:

— Ja, fiam! C'est la vie! Ilyen az élet . . . Vigyázz, te majd jobban csináld!

Mert: Szomorú, ha egy gyerek maga roppantja össze fiatalságát, boldogságát. De még szomorúbb, ha egy gyerek fiatal életét a szülők destruálása rontja el.

II. Mi lesz ennek a destrukciónak a következménye?

*1. Összeomlik benne az édesanya és az édes-
apa bálvány.*

Tele vagyunk panasszal, hogy a mai gyerekek
nincsenek olyan tisztelettel és ragaszkodással a
szülőkkel szemben, mint régen.

Vádoljuk a mai gyerekeket, hogy gorombák
és kíméletlenek a szülőkkel szemben.

Szemére dobjuk a mai gyerekeknek, hogy a
régi gyermekek tudták és megvalósították az Isten
szigorú parancsát: Tiszteld atyádat és anyádat, hogy
hosszú életű lehess a földön! — de a mai gyerme-
kek nem.

Igaz. Sokszor van is létjogosultsága ezeknek a
panaszoknak. Nem mindig a szülő a hibás. De . . .

Hogyan tisztelje a szüleit az a kamaszgye-
rek, akinek a lelkében összeomlott — idő előtt —
a nemtudásra épített rajongó tisztelet?

Vagy:

Hogyan tartsa meg az Isten IV. parancsát az
a gyerek, aki észreveszi, hogy az apa azért veri az
édesanyját, azért pöröl és veszekszik vele állandóan,
azért gyalázza anyai méltóságát is, hogy elűzze
hazulról, és így helyet adjon a „harmadiknak”?

Azok, akik ilyen destrukcióval szembeállítják
a törvényt és a gyermek józan esztét, nem gondol-
nak arra, hogy ilyen destrukció után hősiességet
(és szinte lehetetlenséget) kívánnak a gyermektől
akkor, mikor azt kívánják tőle, hogy tudjon min-
dent megbocsátani és mindent elfelejteni.

De nemcsak ez lesz a következmény.

2. A naívnak hitt gyerek lelkében a destrukció

elközségesíti a gyereknek a házasságról való felfogását.

A kamaszgyerek kíváncsi. Gyötri az élet eredetének kérdése . . . A cimbora és a barátok piszkos szája úgyszólván megmondják neki: „Te a gyönyör gyermeke vagy!” De az egészséges lelkű kamasz, aki még nem érti Isten gondolatát és rendelkezéseit az élet eredete körül, még szentségtörő szavaknak tartja ezeket a „felvilágosításokat”, de azért már *gyanakvóvá és figyelővé lesz*. És ha ekkor toppan a lelke elé a szülők destruálása, akkor igazat ad a cimbora felvilágosításának, az öröm és kéj elméletének, — és érik a destrukció gyümölcse:

A szülőket nem becsüli, mert az ő életüket a neki bűnnek és aljasnak mondott akciókon keresztül nézi.

A házasság intézményét is mindennek tartja inkább, mint az Istentől szentségi kegyelemmel segített életközösségnek.

A saját jövőendő házasságában is inkább az érzékiség kielégítését, mint az Isten nagy gondolatát látja.

És ki lesz felelős ezért?!

De ki lesz felelős azért a destrukcióért, amit „a harmadik” megjelenése okoz? Mert:

3. *A gyereket szörnyű perplexbe juttatja „a harmadik” megjelenése.*

A „harmadik” destrukciója kinyitja a gyermek szemeit. És ekkor jönnek a belső harcok:

— Anyám vagy apám mellé álljak? . . . Vádoljak vagy megbocsássak? . . . Falazzak vagy kenyértörésre vigyem a dolgot?

A gyerek egy darabig küzd ezekkel a gyötrő kérdésekkel. Aztán elfásul. És: Vagy megveti a bűnöst, és örökre elidegenedik attól, akiért „a harmadik” belegázolt a család boldogságába, vagy

(ami még rosszabb!) kihasználja a helyzetet és elmérgesíti a dolgot a szülők előtt.

Hogy aztán az ilyen gyerekek milyen fogalmi lesznek a házassági hűségről, a házasság felbonthatatlanságáról és egyáltalán a családi életről, — az csak majd akkor világlik ki, mikor majd ez a gyerek a saját házasságát is a szülei példáján tanulva tökéletesen elrontja.

És ki lesz felelős ezért?

4. De ki lesz felelős azért a szegényért, mely a szülei áldatlan házaselete miatt zúdul majd a gyerekre?

Mert a világ, az emberek, a társak kegyetlenné. Felszimatolják a családi botrányokat. De azzal még nem elégszenek meg, hogy a társaságokban végigcsámcsogják ezeket a botrányokat, hanem gondoskodnak arról is, hogy annak a fülébe is eljussanak ezek a suttogások, akinek legjobban fájnak ezek a kegyetlen tüsszúrások.

Ki érti meg annak a nagyfiúnak a keserűségét, akinek egyszer csak szemébe vágják a társak az „apja legényes kalandjait”?

Ki érzi át annak a nagyfiúnak a fájdalmat, szegényét, aki hallja, hogy a háta mögött, de szemébe is megmondják, hogy „új gavallér” tűnt fel az édesanyja körül?

És: Ki tudja megvigasztalni szomorúságában, mikor mindenki bántóan „sajnálja”, mikor ő modern Marius-ként ül a családjuk boldogságának romjain?

A lavinát el lehet indítani. De ki felelős azért, ha a destrukció lavínája egy vagy több gyerek boldogságát, a szülők szeretetét, a szülők tisztelő megbecsülését temeti maga alá?

III. Áldani vagy átkozni fognak a gyermekeid?

Sok szülő panaszkodik, hogy a gyermekei magára hagyják. Fáj nekik, hogy gyermekeik nem tisztelik, nem szeretik őket és öregségükre még a házuk táját is kerülik.

Szomorú szülői sors. De mielőtt panaszkodnék, vizsgálja meg minden szülő a lelkiismeretét és tegye fel magának ezeket a kemény kérdéseket:

— Ki a hibás? A gyerek vagy én? Miért nem szeret a gyermekem? Miért nem tisztel úgy, mint más gyerek a szüleit? . . .

Egy ilyen destruált gyerek mondta:

— Hogyan szeressem azokat a szülőket, akik maguk rőmbolták le bennem a szülői tisztelet alapjait? Nem gyűlölöm őket. Nem vetem meg őket. De szeretni és tisztelni nem tudom őket, hiszen rossz példájukkal elrontották az én életemet is.

Miért nem gondol erre a végre az a szülő, aki könnyelműen destruálja a gyermekében a szülő iránt való tiszteletet és szeretetet?

A szülő modell. A szülők életét másolja a gyerek a maga életébe — a nélkül, hogy tudná, vagy: a nélkül, hogy a szülők tudnák. Micsoda felelősség ez!

Mert: Mi lesz akkor és ki lesz felelős azért, ha a gyermekben összeomlott a házasság szentségi volta csak azért, mert a szülők házasságában nem azt látta, hogy szentségként becsülték volna meg a házasságot? Ki lesz felelős azért, ha a gyerek is majd úgy bánik a feleségével, mint ahogy a szüleinél látta: ha megunta a nemiség egyformaságát, a saját házasságába is beengedi „a harmadikat”, mert az Isten előtt lekötelezett házastársa már unalmas neki?

Ma sok a boldogtalan házasság. Sok a szülőt szeretni és tisztelni nem tudó gyermek. De a kor-szellemen kívül ki az oka ennek a félreecsúzásnak? Nem legutolsó sorban azok a szülők is, akik — bár talán akaratlanul — de oka voltak annak, hogy a gyermekük felnőtt korában ezt a vallomást tegye:

— Nem tudom tisztelni a szüleimet, mert el-játszották előttem a jogukat arra, hogy én tisztel-jem és szeressem őket . . .

És ha az ilyen gyerek a maga házasesetében megismétli a szülők példáját és boldogtalan lesz, átkozni fogja a szüleit.

Én áldani fogom a szüleimet, mert bár sokan voltunk testvérek, és nem volt 10 szobás lakosz-tályunk, mégse tudtam és nem is vettem észre sohasem, hogy a szüleim: *férfi és nő*.

Mennyi finomság és „úri” diszkréción volt ben-nük ezen a téren is! Áldja meg az Isten őket érte. De áldja meg őket azért, mert ők komolyan vették Lacordaire szavait:

Egy órán át szeretni — állati dolog.

Egy évig szeretni — emberi dolog.

Egész életen át szeretni — anyagi dolog.

Egész életen át *csak egyet* szeretni — isteni dolog.

•

Hogy meg ne átkozzanak a gyerekeid:

1. Házasesetében légy úri és diszkrét.

2. Vedd számításba, hogy a gyerekszem töb-bet lát, a gyerekfül többet hall, mint amennyit róla feltételezel.

3. Érezd át a felelősséget a gyermekeid bol-dogságáért.

4. Vedd komolyan azt, hogy modell vagy a gyermekeid előtt és ezért belemásolnak majd téged a saját életükbe.

5. Szavaidból, tetteidből, a gyermeked előtti nyilatkozataidból érződjek ki, hogy te szentségnek, felbonthatatlannak, a síríg tartónak tartod a házasságot.

6. Ha pedig már semmi sem tartana meg tovább a házassági esküd mellett, ne válj el „a harmadik” kedvéért, hanem a gyermekeid boldogságáért harcold végig a legnehezebb harcot, és maradj hű az oltáron tett esküdhöz — gyermekeid boldogságáért — példaadásból.

És akkor majd áldani, szeretni, tisztelni fognak a gyermekeid, mert nem destruáltad rossz példádval az életüket és jövőendő boldogságukat.

20.

JOGOS-E A SZÜLŐI
ELFOGULTSÁG?

I. Néha a szülő is megjárhatja

Egy különben jó tanulónak kellene felelnie latinból. Tud is valamit, de látszik, hogy nem volt szorgalmas a készülésben. Csak azt mondja el a felelésnél, ami a magyarázatból megmaradt a fejében, de abból, ami már otthoni szorgalmat követelt volna, nem tud semmit. Bántja ez a tanárt, mert éppen notórius szorgalomhiánya és kötelességmulasztásai miatt félti ezt az amúgy tehetséges gyereket. Ezért aztán, hogy szorgalomra serkentse a gyereket, és hogy ráijesztve komoly munkára biztassa a kötelességmulasztót, ezt mondja:

— Fiam, az még nem elégséges, ha az Isten neked jó tehetséget adott. Szorgalom nélkül és felelőtlen kötelességmulasztásokkal sohasem leszel a magyar társadalomnak értékes tagja. Mivel hanyag voltál, ez a feleleted négyes . . .

Azután nyugodtan folyt tovább a latin óra.

A gyerekek már rég hazamentek az iskolából. A tanár is már rég kihessegette a fejéből azt a szorgalomhiányért adott négyest.

Tehát:

A tanár már elfelejtett mindent. A szülők azonban nem. Különösen egy „pedagógus” anya nem. Mert a gyerek elmondott mindent az édesanyának. Kissé ugyan kiszínezte az egészet, hogy az anyuka pedagógiai tapasztalataira hivatkozva az édesanya személyében szövetségest szerezzen maga

mellé arra az időre, mikor az apuka számonkéri a latin sikertelenséget.

Ebédnél ül a család. Apuka észreveszi, hogy drága fiacskája lógatja az orrát, — az anyuka pedig dúl-fúl néma mérgében.

Anyuka már alig várja, hogy kitörhessen. Nem kell azonban sokáig lefognia a haragját, mert az apuka felhúzza a zsilipet.

— Mi bajotok?! . . . Mi történt már megint?! . . .

A gyerek néma, mint a délelőtti latin feleletnél . . . Az anyuka azonban kitör:

— Képzeld el . . . Ez az X. tanár már egészen tűrhetetlen . . . Jelentést fogok tenni a főigazgatóságnál . . . Elvégre én is pedagógus vagyok (kivételesen nem óvónő volt) . . . Én is tudom, mit szabad és mit nem szabad . . . Majd elbánok én ezzel az emberrel . . . Az én fiamnak négyest adni! . . . Különösen, mikor tudott . . . Ez igazságtalanság! . . .

— De mondd, kérlek, — szólal meg a papa — ott voltál te az iskolában, hogy olyan nyugodtan állítod, hogy igazságtalanul bánt el az a tanár a fiaddal?! . . .

— Nem voltam ott az iskolában, de a fiam hűségesen elmondott mindent . . . Egyébként — amint hallom — az osztály is megmondja, hogy a Laci ma nem érdemelt négyest latinból . . .

— Én nem hinnék olyan könnyen a gyerekeknek! — próbálkozott még egy utolsót az apa . . .

— De én hiszek . . . Már régebben figyelem a dolgot . . . Az a tanár „utazik” a fiamra . . . Persze tudja, hogy én is pedagógus vagyok, s a gyereken át rajtam akar ütni egyet ezekkel a négyesekkel . . . Na, majd én teszek róla, hogy az ilyen igazságtalan „pikkelő tanbetyárok” ne garázdálkodhassanak az iskolában . . . Ha kell, a minisz-

terig elmegyek . . . Elvégre a gyerekemről van szó . . .

. . . És a gyerek mindezt hallotta. Jól esett neki, — bár a lelkiismeret bántotta — hogy most megmenekül az apuka dorgálásától, mert az anyuka jó viharágyúnak bizonyult még akkor is, ha jó alaposan meg is tépázta a tanár becsületét a ravaszkodó gyerek és a nagyobb családi jelenetektől félő és ezért mindent az asszonyra hagyó apa előtt.

Végre elmúlt az ebéd. Az apuka, hogy kipihenje az izgalmakat, lefeküdt az ujságjával. Az anyuka azonban lázasan készülődik. Jól kikészíti az arcát — s a nélkül, hogy a gyereknek egy szót is szólna, — dül-fül . . . hecceli magát — és rohan a gyerekére „utazó” latin tanár lakására . . .

Álomból veri fel a tanárt, és minden kertelés nélkül egyszerűen ráront:

— Kedves tanár úr . . . Én is pedagógus vagyok . . . Én készítem elő a gyereket a leckékből . . . Tudom, hogy mennyit tud a fiam . . . Bizonyára ma is tudott annyit latinból, hogy nem négyest érdemelt volna . . . És — nem értem, miért — a tanár úr ma mégis négyest adott a fiamnak . . . Ez igazságtalanság . . . Én bizalommal hoztam a fiamat ebbe az iskolába . . . Nem gondoltam, hogy olyan tanárok kezébe kerül, akik azzal keserítenek bennünket szülőket, hogy „pikkelnék” a gyerekeinkre és igazságtalanul négyest adnak nekik akkor is, mikor azok rendesen elkészülnek . . .

Mikor az anya egy pillanatnyi szünetet tartott a haragláválás közben, a tanár nyugodtan megszólal:

— Nagyságos Asszonyom! Tegnap is kikérdezte kedves fiacskáját?

— Nem . . . Tegnap nem értem rá kikérdezni . . .

— Kár, mert akkor nem beszélne így, mint ahogy az előbb beszélt.

— Akkor is így beszélnék, mert én hiszek a fiamnak, mert az még sohasem hazudott . . . És kikérdezés nélkül is meg vagyok győződve arról, hogy a fiam ma is tudott annyit, hogy nem érdekelte meg a latin négyest . . .

— Szóval igazságtalan voltam?! . . .

. . . A tanár, hogy ne lássa az asszony kínos helyzetét, íróasztalához megy . . . Kezébe veszi a tanári noteszt és így szól az anyához:

— Nagyságos Asszonyom! Mondja meg őszinén: Tudhattam-e én azt, hogy Ön a mai felelet után ilyen gyorsan ideviharzik hozzám?!

— Ezt hát igazán nem tudhatta, hiszen 1—2 órával ezelőtt még én se tudhattam . . . De miért kérdezi ezt?!

— Azért, hogy beláthassa, hogy azóta igazán nem nyúltam a noteszomhoz . . .

— Nem értem . . .

— Nem érti . . . Pedig egyszerű a dolog . . . Ilyenek Önök, Asszonyom . . .

— Milyenek?

— Elfogultak és elfogultságukban igazságtalanok . . .

— Miért mondja ezt?

— Ezért . . . Tessék itt a noteszem . . . Keresse meg benne a fia nevét és nézze meg jól, mekkora négyest írtam be ma a fiának latinból . . .

(Az asszony ellenszenvvel kap a notesz után . . . Idegesen lapoz benne . . . Már megtalálta a fia nevét is . . . Nézi mereven a nevet és a név mellett a rovatokat . . . Szemével szinte végigtapogatja a beírt jegyeket . . . Most megdöbben . . . Megdörzsöli a szemét, hogy jobban lássa a jegyeket . . . A tanár szomorú arccal figyel . . . Az

asszony lassan felemeli a fejét . . . Ránéz a megvádolt tanárra . . . Könnybe lábad a szeme és elfojtott sírással suttozja:)

— A négyes nincs beírva . . . Bocsásson meg! . . . Anya vagyok . . . Elfogult és vak anya . . . Nem hittem volna, hogy így is lehet szeretni a gyereket . . . Bocsásson meg . . . Szeretem a gyermekemet . . . Elfogult anya voltam . . .

— De azért néha tárgyilagos is lehetne, Asszonyom, és feltételezhetné, hogy néha a tanárnak is van szíve és igazságérzete . . .

II. Az édesanya védekezik

— Tanár úr, — én jól tudom, hogy most nagyon elhibáztam a dolgot, de azért engedje meg, hogy nyíltan megmondjam:

Egy anyának joga van ahhoz, hogy elfogult legyen.

— Milyen pedagógiai elvekre építi Asszonyom ezt az eljárását?

— Először is arra, hogy az *Isten anyának* teremtetett. Az édesanya szívével gondolkodik. Ösztönösen, impulzíve tesz mindent és nem a logika szigorú szabályai szerint gondolkodik. Az édesanya mindig elfogult.

— Igaza van, Asszonyom. Ezt mi tanárok is számításba vesszük az édesanyáknál. De azt hiszem, még ez az ösztönös, szívvel való gondolkodás se jogosít fel senkit se arra, hogy igazságtalan legyen azzal szemben, aki életét áldozza fel azért, hogy a gyerekből embert neveljen . . . Egyébként Ön hangsúlyozta az előbb, hogy szintén pedagógus. Mondja, — Asszonyom — hogyan esnék Önnek,

ha tanítványainak a szülei ilyen igazságtalanok lennének Önnel szemben szülői elfogultság címén?

— Tanár úr! . . . *Szeretem és félttem a gyermekemet . . . Ezért vagyok elfogult . . .*

— Nem is volna igazi anya, ha nem szeretné és nem féltené nagyon a gyermekét, és ne aggódna a gyermeke jövőjéért . . .

De:

A szerető féltés nem teheti olyan vakká és elfogulttá az édesanyát, hogy az vádolóvá és rágalmazóvá legyen. Mert ha én alaptalanul vádolok, rágalmazok. A rágalmazónak azonban vállalnia kell azt a nehéz feladatot is, hogy jóváteszi azt a kárt, amit a gyanúsításokkal és a rágalommal okozott . . . Egyébként, Ön is pedagógus . . . Tudhatja azt, hogy nekünk a hálátlanság fáj legjobban, — és legtöbbet árt a munkánknak a felelőtlen rágalom . . .

— Igaza van — Tanár úr . . . Nézze, most nem tudok alakoskodni. Megmondom nyíltan, hogy az *önzésemet és a hiúságomat bántja az, ha valami nem sikerül a fiamnak*. És ebben az önzésben és sértett hiúságomban bizony úgy látom, hogy még elfogult is lehetek . . .

— Asszonyom! Általános asszonyi és szülői gyengeség az önzés és a hiúság a gyermekkel kapcsolatban. Egy bizonyos fokig meg is értem ezt . . . Látta, ezért nem vettem 100 %-ig komolyan azt, hogy röviddel ezelőtt igazságtalansággal vádolt . . . Tudtam, hogy az elfogult szülő, — ha nem is egyszerre, — de egyszer majd megbánja, hogy ilyen igazságtalan volt a gyermeke tanárjával szemben.

De:

Ön pedagógus, Asszonyom . . . Mondja meg: Ez az önzés és hiúság feljogosít-e valakit is arra, hogy a gyerek előtt „tanbetyárrá” destruálja a

tanárt és megfenyegesse, hogy majd elbánik az ilyen „igazságtalan“, a „gyermeket megnemértő“ tanárral?! . . .

— Jól van, Tanár úr . . . Tudom, hogy legyőzött és megszégyenített, de: Mit tett volna az én helyemben?

III. Ha én szülő volnék . . .

— Ha én szülő volnék, számolnék azzal, hogy majd engem is megkísért a hiúság, az önzés, az elfogultság — és ezért előre készülnék arra, hogy még a gyermekem ügyében is tudjak tárgyilagos, objektív lenni.

— De hogyan nevelné magát erre a tárgyilagosságra?

— Először is úgy, — Asszonyom — hogy még a gyerekem beállítása után is elhinném, hogy kivételesen, de még a tanárnak is van szíve és lelkiismerete.

Jól jegyezzük meg: „Még a gyerek beállítása után is.“ Mert a gyerek is legjobb védője a saját veszett ügyének. Ő is elfogult a saját ügyében. És az ilyen megszorult és magát védeni akaró gyerek beszél igazságtalan „pikkelő“ tanárokról. Elismerem, hogy lehetséges a tanár részéről „a pikkelés“ (bár sohase fordulna elő!), de azt hiszem, hogy olyan ritka dolog ez az igazi nevelő részéről, hogy nyugodtan mondhatjuk, hogy a diákoktól sokat emlegetett „pikkelő tanár“ nem más, mint a hálátlan és hitvány diákok és az igazságtalanul elfogult szülők találmanya.

Ha tehát az én gyerekem azzal jönne haza, hogy ő nem boldogulhat X. Y. tanárnál, mert az

„pikkkel rá“ és igazságtalanul négyest adogat neki, — csak akkor hinnék a gyermekemnek, ha komoly utánjárás után meggyőződnék arról, hogy valami valóban nincs rendben a tanár és a gyermekem között.

De még akkor sem dobnám el a súlykot. Nem rontanék rá a tanárra, mert volna bennem annyi számítás, hogy az is csak a gyereknek árthat, ha magamra haragítanám a tanárt.

— Hát mit csinálna ilyen esetben?

— Elmennék a tanárhoz, de nem ölténém magamra a vádló tógáját. Nem akarnék kegyetlen számonkérő lenni, hanem feltárnám — tisztelettel — a helyzetet és megkérdezném — jóakarattal — mi a teendőm? . . . Hogyan kell kezelnem a gyereket, hogy az bízzék a tanárjában? . . . Miben hibás a fiam? . . . Mit kell jóvátennie, hogy visszaszerezze a tanárja szeretetét?

— És azt gondolja, hogy ez eredményes lenne a gyerek ügyére nézve?

— Asszonyom! A tanár is ember. Hibázhat. De a tanárnak is van szíve és — higgye el — egy ilyen beszélgetés után ő is lelkiismeretvizsgálást tart — és ha hibásnak érzi magát, javít az eljárásán, — gorombaságok nélkül is — mert már tudja, hogy mások is észrevették a hibás bánásmódját . . .

— De mi lesz akkor, ha közben valóban lecsúszik a gyerek? . . . Magát nem bántaná az eredménytelenség és a gyereke elakadása?

— Nagyon is bántana, Asszonyom, de nem engedném, hogy idáig jusson a dolog. Ha az eredménytelenség jelei mutatkoznának, — nem várnék addig, míg elmérgesedik a dolog, hanem mindjárt az elején orvosláshoz fordulnék. Igaz, hogy nem a szülői sértett hiúság szemüvegén keresztül csinálnám a diagnózist, hanem még — a gyerek „bemondása“ ellenére is — elhinném, hogy a tanár igaz-

ságos még akkor is, ha nem olyan eszközöket választ is a gyermekem neveléséhez, amit az a gyerekek is megért. (Mint a mi esetünkben is a négyessel való fenyegetés, hogy szorgalomra buzdítsa a jötehetségű, de hanyag gyereket.)

— Ez szép, Tanár úr, de majdnem lehetetlen!

— Nem, Asszonyom, nem lehetetlen. Ha az Isten szubjektívnek teremtette is a szülőt (és különösen az édesanyát), a szülőnek mégis törekednie kell arra, hogy tárgyilagos legyen a gyermekével és a gyermeke értékeivel szemben is. Ha van bennem annyi igazságosság, hogy az én gyermekem is hibázhat, . . . ha elismerem, hogy az én gyermekemben is meginoghat a kötelességteljesítés, . . . ha öntudatosítom, hogy az én gyermekem se „ma született báránka”, és nem is „zseni”, hanem gyerek, aki néha komisz, hanyag, igazságtalan és hálátlan is tud lenni, akkor nem nő bennem olyan nagyra a szülői hiúság, hogy mindjárt igazságtalanságot és „tanbetyárságot” sejtsek akkor, ha a gyerekem azt mondja, hogy X. Y. tanár „pikkelt rá”.

— De én igen szeretem a gyerekeimet és féltetem a jövőjét. Ez a féltő szeretet tesz vakká és elfogulttá.

— Asszonyom, én is szeretném és félténém a gyerekeimet, de arra vigyáznék, hogy még a féltő szeretet se ragadjon túlzásokba.

— Hogy érti ezt?!

— Úgy, hogy jól tudom, hogy még a féltő szeretet se jogosít fel arra, hogy igazságtalan legyek és destruáljam a tekintélyt a gyermekem előtt. Féltő ugyanis, hogy azok a szülők, akik a gyerek előtt destruálják a tanár tekintélyét, úgy járnak, mint egy régi tanítványom szülei:

. . . Ezek a szülők is mindennek elmondták a tanárt a gyerek előtt. A tanárt is számonkérték.

A gyerek még hanyagabb és szemtelenebb lett, de mindig neki volt igaza a tanárral szemben.

És mikor az édesanya rágalmakkal rohamozta a tanárt, a tanár először megkérdezte:

— Mondja, Asszonyom, a gyerek előtt is így beszélnek a tanárról?! . . .

Az anya büszkén odavágta:

— Miért ne?! A gyerekek is van már esze!

. . . Szomorúan néztem a szülőre és csak ennyit mondtam:

— Vigyázzon, Asszonyom! . . . Ma még csak velem bánik így a fia . . . De önök lesznek felelősek azért, ha egyszer majd önökkel is így bánik a gyerek . . .

És igazam lett:

Ez a gyerek már nyolcadikos diák korában kezét emelt az édesanyjára . . .

21.

LEKÖTELEZETT TANÁR
— SZÁMITÓ SZÜLŐ

I. Számító szeretet

Nem új probléma. Szidják és gyanúsítják is miatta a tanárokat eleget. Sőt, aki nem próbálhatja meg, hogy — mint mondja — „pezsgős vacsorával vasalja ki a kettest síma, egyenes, elegáns 1-esre, — vagy aki nem bírja azt, hogy „valami közbejöjjön“, ami kieszközölné, hogy a formátlan és szögletes 4-es síma, gömbölyded 3-raalázatoskodjék“, — az szidja ezt az „ősi“ rendszert, és meggyanúsít minden jobbruhás szülőt, akihez egy-két jó szót szól a tanár. — És ha az ilyen gyerekek még hozzá jó is a bizonyítványa, akkor kész a vád és a rágalom:

— Könnyű nekik! . . . A pezsgős vacsora és az ajándékok megtették a kellő hatást . . .

Az a szülő pedig, aki nem idegenkedik az „ősi“ módszertől ennyire — és nem probléma előtte, hogy anyagi áldozatot is hozzon a gyermeke érdekei iránt való szeretetből, az így beszél:

— Jogom és kötelességem a gyermekem javát előmozdítani . . . Ha nem teszek semmit, akkor csak szürke veréb lesz a gyermekem a tanár előtt, akit észre sem vesz . . . Különösen az a szigorú latin tanár . . . A latin kettes miatt nem vastagbetűs a fiam . . . Kell tenni valamit . . . *Meg nem vesztegethetem, mert annál sokkal becsületesebb . . . De van egy gyengéje: Szereti, ha szerefik . . . Itt, ezen a ponton fogom kikezdeni . . .*

Születése napjára csodás virágokat küldök . . .

(Most még nem ajándékot, hogy észre ne vegye az anyagiak aranyhálóját, mert akkor széttépné ezt az ajándékhálót) . . . Neve napján meglátogatjuk — csak az iskolában — és felköszöntjük . . . És ha meghatja ez a kedvesség, meghívjuk vacsorára . . . (Közben megtudakoltuk, hogyan szereti a csirkét . . . A pezsgő finoman behűtve) . . .

Kedveskedünk neki . . . Dícsérjük a módszerét . . . Közben horogra tesszük azt is, hogy a gyerekünk mennyire rajong a tanárért és a latinért . . . Igaz, hogy eddig még nem mindig sikerült jelesre a felelet . . . De ez nem a tanár úr hibája, hanem a gyereké . . . No de majd! . . . Ezután még jobban nekifekszik . . . S utána már sohasem szólunk a gyerekről, nehogy feltűnjék még ennek a naív „becsületembernek” is . . .

Ezután egy darabig várjuk a hatást . . .

Ha még nem nagyon hat a kezelés, akkor injekciózunk: Kedveskedünk valamivel a tanár szüleinek . . . Már az ajándékaink se csodás virágok . . . Meghívjuk a nyárra magunkhoz néhány napra a balatoni villánkba . . . És ott elhalmozzuk minden lehető kedvességgel, míg aztán teljesen „megfőzve” megy haza és talán mondja is:

— Igazán kedves ez a család . . . Mások gyűlölik a tanárt . . . Ők legalább honorálják sok fáradozásomat: szeretnek . . . No és az a gyerek is egész jó gyerek . . .

Igy gondolkodik és számít az „okos mama”.

És ha ehhez a játszamához talál egy olyan tanárt, aki anyagias . . . aki szemhúnyóan megalukvó . . . vagy talán olyan naív, hogy elhiszi, hogy a játszmat a szeretet sugallja, akkor kész

a lekötölezett tanár — és a művészién számító szülő mintapéldánya.

Azok, akik feltétlen hisznek a tanárok és

diákjai szülei között kialakuló önzetlen barátságban, azok rám kiáltják, hogy kiábrándult rémlátó vagyok, mert van önzetlen barátság is szülő és tanár között. Tehát felelnem kell erre:

II. Lehet-e önzetlen szívbeli barátság tanár és a diák szülei között?

Erre felelek először, mert azt mondhatják rám, hogy rémeket látok és minden barátságot tanár és szülő között érdekbarátságnak tartok.

A feleletem azonban rövid és határozott:

— *Lehet önzetlen és szívbeli barátság tanár és diákszülő között* [mert a fogadóórákon való beszélgetésből is indulhat el barátság, bár a szituáció (a tekintélybálvány noteszos tanár és a mégis csak a gyerekért drukkoló szülő) nem túlságosan kedvez az önzetlen barátságok kialakulásának]. De még ennek ellenére is azt mondom: Lehetséges.

De ez olyan ritka eset, mint a fehér holló.

És e barátságok legtöbbször még a jóakarattal mellett is mégis csak a gyermekéért aggódó, gyermekét emberien szerető, józanul számító szülő inscenálja.

Mert hogy ez így van, arról tanúskodhatnék sok hirtelen (az érettségivel) kihűlt barátság — a még a háborúval sem magyarázható meghívások elmaradása — az egyre szerényebb ajándékok végleges eltűnése — egymásnak féltékeny kerülése még az utcán is akkor, ha a gyerek érdeke most azt követeli, hogy egyetemi tanársegédek barátságát kell keresni, vagy a régi ajándékok árát felfokozva egyetemi különórát díjazására kell fordítani . . .

Pedig kár . . . Mert az ilyen jelenségek csak kiábrándítanak . . . Tövist hagynak egy hiszékeny tanárszívben . . . és megakadályozzák azt, hogy igazi barátságok fejlődjenek tanár és diákja szülei között . . .

III. Cui prodest?

Megmaradva tehát a mellett, hogy vannak lekötözött tanárok és számító szülők, nem érdektelen megvizsgálni, kinek hasznos ez az áldatlan állapot?

A gyerek mindenesetre nyer ezzel az áldatlan állapottal, de csak részben.

Nyer, mert a tanár érdeklődési körébe került, és így a jóhiszemű tanár többet foglalkozik vele, elnézőbb lesz vele szemben, hogy azt a jobb bizonyítványt megadhassa neki.

Nyer a gyerek, mert egy jóakarató szószólót szerzett magának az osztályozó konferenciák sorsozat eldöntő óráira.

Nyer a gyerek, mert simábbá, biztosabbá, könnyebbé lett neki a diákélet nem minden diák számára napsütéses útja.

Nyer a szülő is, mert — azt hiszi — a számításai jól beváltak.

De veszít

1. *A gyerek, mert bízik a számító szülő jószágának eredményében — és ezért nem teszi meg úgy a kötelességét, amint meg kellene tennie. És ha majd a következő évben más tanítja azt a tárgyat, akkor „érthetetlen” okokból hirtelen leromlik a bizonyítványa, hacsak ekkor is „közbe nem jön valami”.*

Veszt a gyerek azért is, mert tehertétel lesz az élete számára az a tudat, hogy . . . lám, „egy kis ügyes fifikával komoly munka és kötelességteljesítés nélkül is jobban lehet boldogulni, mint az erőket felörlő munkával”.

De veszít a gyerek azért is (sőt talán ezen a téren a legtöbbet), mert az osztálytársainak jó szeme van: Nem látják bár a pezsgős vacsorákat és a hódoló baráti ajándékok kedveskedését, de észreveszik (sokszor csak a tanár egy-két *furcsacsengésű* szavából, egy-két *biztató kisegítéséből* vagy a gyerek kicsi eredményeinek furcsán hangos feldícséréséből), hogy ennek a gyereknek a bizonyítványát nem a tudás és a szorgalom írja, hanem a józanul és önzően áldozatos szülői számítás . . . De . . . mihelyt ezt észreveszik, kiközösítik ezt a „protekciónak”.

Szomorú sors, mely elkíséri a gyereket az életén át. De ennél a szomorú sorsnál is szomorúbb a másik vesztes: a lekötelezett tanár sorsa.

2. Mert ezzel a szülői számítással vesz a *lekötelezett tanár is*.

Vesztes az ilyen tanár a gyerekekkel szemben. A gyerek tudja azt, amit ez a jóhiszemű tanár nem tud: Ott volt a családi haditerv kieszelésénél, és tudja, mi bújik meg a szeretet-színlelés mögött. Tudja, hogy a „tanár” úr lekötelezett — és ezért megveti és kihasználja.

Vesztes az ilyen tanár az osztályával szemben is, hiszen az osztály is megveti, mert tudja, hogy a tanár úr miért oly kedves és elnéző X. Y.-nal szemben akkor, mikor másokkal szemben oly rideg és keményen igazságos. És kell-e szomorúbb bizonyítvány egy tanárról, mint az, ha diákjai azt gondolják róla, hogy igazságtalan?

De az ilyen naív tanár nemigen veszi észre

ezeket a tüneteket. Szeretetre és elismerésre vágyik és boldog, ha élvezheti vágyai teljesülését. Boldog akkor is, ha az a szeretet csak megrendezett családi számításokon alapuló barátság. És boldog akkor is, ha az elismerést legalább addig megkaphatja, míg a számító szülő előtt a cél elérésére fontos tényező még a hízélgés is.

De mi lesz akkor, hogyha majd eljön az az idő, mikor nem mondják neki, de érzi, hogy a mór megtette a kötelességét, a mór mehet, . . . mikor majd érettségi után az agyondédelgetett gyerek elfelejt az utcán köszönni, mert a hála nem diktálja ezt neki, hiszen tudja, hogy a tanár jóságát és a jó bizonyítványt már kiegyenlítette a számító szülő, tehát hálával nem tartozik; . . . amikor kezdi észrevenni, hogy a régi „jó” barátok asztalánál már nem jut hely számára, mint valamikor a közös családi ünnepeknél . . . és amikor — egyszer — mintegy kábulatból kijózanodva felébred és észreveszi a kegyetlen valóságot, hogy áldozat volt: a maga naívságának és mások önző számítgatásainak áldozata. Mert azok, akik barátság-színleléssel és szeretet-ajándékokkal elaltatták lelkiismeretét, elmennek mellette és azt gondolják: Semmivel se tartozunk, mert mindenért megfizettünk . . . Azok a szülők pedig, akik jóérzésűek vagy szerényebb anyagi körülményeik miatt nem tudták felvenni a versenyt a számító szülővel, elkeserednek, vádolnak, gyanúsítanak és kimondják a sokszor nagyon igazságtalan ítéletet:

— Nemcsak Rómában vásárolható meg minden, hanem a középiskolák környékén is, ha van hozzá megfelelő anyagi bázis és raffináltságában is művészien adagolt műbarátság és színlelt szeretet.

(Hogy azonban ez mennyit árt a tanár és a

tanári státus tekintélyének, azt onnét vehetjük észre, hogy már közeledünk ahhoz az időhöz, amikor nemcsak az ókor klasszikus népeinél volt a tanár művelt rabszolga (ami annyit jelentett, hogy megbecsülésre, értékelésre, szeretetre nem számíthatott), — hanem ma is, akit vígjátékokban ferdeségeiért tesznek nevetség tárgyává, az otthonokban pedig azért nem becsülnek, mert felteszik róla minden aggodalmaskodás nélkül, hogy megvesztegethető (vagy egészen közönségesen durván vagy legalább a szeretet álarca alatt finom módszerekkel).

IV. Mit lehetne tenni?

Arra gondolni sem merek, hogy ezt az állapotot egyszersmindenkorra egy rendelettel meg lehet szüntetni. Az a régi miniszteri rendelet, melyet az újságokban is publikáltak, és amely igen sokat ártott a tanári státus tekintélyének, mert mindenki — diákjaink is — nagy derűtséggel olvasták, hogy a tanároknak neve napjára sem ajándékot, sem virágot adni nem szabad, — nem használt semmit, csak megalázta a tanári rendet. (Amíg emberek lesznek, — és amíg lesz gyermeke boldogulásáért raffináltan számító szülő, — és amíg lesz naív elismerésre és szeretetre vágyó és rosszul honorált tanár, addig mindig megmarad ez a probléma.)

De tenni azért lehetne és kellene is valamit, hogy megszűnjék vagy legalábbis elhalkuljon egy kissé az a vád, hogy a tanároknál is el lehet érni mindent, ha az „okos mama” okosan tud számítani.

a) Mit tehet tehát először a szülő?

En ezeket ajánlanám:

1. *Becsülje meg a tanár életáldozatát, de ne használja ki a tanár elismerésre és szeretetre vágyó gyengéjét.*

2. *Szeresse a gyerekeit, de az ő jó bizonyítványáért ne rombolja le egy tanár tekintélyét.*

3. *Fogja komoly munkára a gyereket, és ha az Isten a szorgalom mellé tehetséget is adott a gyermeknek, akkor a tanár majd megadja a jó bizonyítványt még akkor is, ha számítóan nem kötelezik le.*

4. *A fia jó bizonyítványában tetszelgő hiúságáért ne áldozza fel a naív tanár becsületét.*

5. *A hanyagsága miatt bukásra álló gyerekek és jövőjének árt, ha ravasz és adakozó jóság-színleléssel menti meg a bukástól. Viszont: Ha a szülői hiúságon csorba is esik, a gyerekek azonban használ az, ha ismét.*

6. *Barátságot hazudni — érdekből — méltatlan egy szülőhöz, és nem is vall úri lélekre. Ha valóban szívből megszerette volna azt a tanárt, még barátságában is legyen úri és becsületes.*

7. *Ha pedig majd úgy érzi, hogy a tanár sok önzetlen és áldozatos munkájáért ő is hálával tartozik fia nevelőjének, akkor mutassa ki háláját, amikor már nem gyanúsítható, — és úgy, hogy ne alázza meg a tanárban az embert.*

b) *A tanártól is megkövetelném:*

1. *Az anyagiakat, az ajándékokat hajhászó és presszionáló tanár — ha egyáltalában van ilyen — tartson lelkiismeretvizsgálást és ne destruálja a saját és az egész tanári testület tekintélyét.*

2. *A jóakarátú tanárnak pedig legyen annyi ítélőképessége, hogy tudjon különböztetni az igaz és az érdekből hazudott barátság és jóság között.*

3. *Gondoljon arra, hogy a gyerek hő-*

költeményeket hazudhatik társainak arról, hogy mit evett és mit csinált náluk legutóbb a „tanár” úr, — és hogy ez lesz az oka annak, hogy az osztály elhúzódik tőle, mert fáj nekik a személyválogatás.

4. Ha mégis ajándékot kap, tudja helyesen értékelni, revanzsálja a kapott ajándékot, hogy ne foghassák rá, hogy egy vacsoráért, néhány száz cigarettáért vagy más tüntető ajándékért odaadta tanári becsületét és függetlenségét.

5. Végül pedig minden tanár számoljon azzal, hogy nekünk csak az Isten lesz hálás áldozatos munkánkért, mert úgyis tudjuk, hogy a *matúra után a szülők úgy gondolkodnak, hogy a jó bizonyítványú diáknak jó tanárja volt, a rossz bizonyítványúnak pedig rossz tanárja.*

V. Epilógus

Tudom, hogy kényes problémát bolygattam. De egyszer nagyon szívembe markolt ez:

Egy már deresedő fejű férfi a temetőbe vitte a már kamaszodó diákfiait. Megállnak egy szerzetes tanár sírjánál . . . Már körülbelül 15 éve halott . . .

— Tegyétek a virágot erre a sírra . . . A világ legjobb embere volt . . . De mi hálátlanok voltunk vele szemben . . .

És akkor ez jutott az eszembe:

Szomorú sors lenne a tanársors, hacsak emberi szemmel nézné az életet. Mert kiosztani egy életen át minden jószágot, tudást, szeretetet, idegeket, — és ezért még a legkisebb hálát se kapni, — ez szomorú sors.

De ha mi más szemmel nézzük a hivatásunkat, akkor tudjuk, hogy a *nemzet napszámosai* vagyunk, mert a nemzet még annyit se fizet nekünk, mint a pallér a napszámosának. — De mi nem aggódunk még akkor se, hogy ha a megbecsülésből sem jut ki — önzetlenül — több, mint a napszámosnak, mert a mi életünk és áldozatos munkánk jutalma az Isten, — és ezt a jutalmat még a társadalom is engedélyezi nekünk önzetlenül is.

Ezért aztán azt súgnám minden tanárnak:

— Kartárs! Nyugodj bele ebbe az isteni jutalomba és ne áldozd fel úri függetlenségedet . . .

A szülőket pedig erre kérném:

— Hölgyeim és Uraim! Még a gyermekük jó vagy jobb bizonyítványáért se alázzák meg ezt a szegény, hálát oly ritkán tapasztaló nemzet-napszámost.

22.

ELVÁLT SZÜLŐK GYERMEKE

I. Ügyvédi ügyeskedés a gyermek körül

Némelykor a bírói tárgyalóterem is színház. Tragédiák peregnek le a színpadán. Gonosz, számító, szívtelen mellékszereplők ágálnak a színpadon. Csak a tragikus hős, az áldozat: *a gyermek* nem szerepel a kulisszák előtt. A bíróságnak ugyanis van szíve és nem engedi meg, hogy a gyermek végignézze a saját feláldoztatását . . . hogy lássa az ú. n. „szülők” lelketlenségét . . . és hogy az ügyvédek ügyeskedésein keresztül megútálja azt a világot, melybe nem a maga akaratából jött, de amelyről azt szavalták neki, hogy ő lesz majd a tartóoszlopa.

Szomorú egy olyan bírói tárgyalás, melyen az ügyvédek fifikája alapján a törvény határozza meg, kié lesz a gyermek.

Az ember azt hinné, hogy megszakad a szülők szíve, mikor a gyermek az alku tárgya csak azért, hogy eldőljön, kell-e tartásdíjat fizetni, és mennyit.

De nem. Nem szakadnak meg a szívek. Az ilyen szülők már „edzettek”. Nem érzelműek . . . Néhány könnycseppet talán még lehet reszkírozni, sőt színészi gesztusokkal és sóhajokkal lehet ragaszkodni a gyermekhez is, de a férj is tudja már, hogy ez a ragaszkodás nem a falanszteri Éva rajongó szeretete az iránt, kit szíve alatt hordott, ha-

nem mindez a ripacskodás azért történik, hogy nagyobb tartásdíjat tudjon magának kipurékolni.

A megroppant felelősségű és vallásilag proletárrá lett modern kor szükségmegoldása ez. A szülők csak egy tűrhetetlen kényszerhelyzet megoldását látják ebben. Utána szabadok lesznek.

És a gyermek?

Ha a törvény „anyukának” ítélte oda, nem kell félnie . . . Egy húr elpattant a szívében . . . De élete biztosítva van: az apa bőkezű volt a tartásdíj nagyságának megállapításánál . . .

De elég ez egy otthontól, szülőktől megfosztott gyerekek?! (Istenem, ha felsikolthatna a gyermekszív.)

Ha pedig az „anyuka” egy már meglevő új viszony törvényesítése miatt akart szabadulni a kellemetlen „ballasztól” és ezért lemondott a tartásdíjról, — a törvény pedig a gyermeket az apának ítélte oda — mi lesz ezzel a szegény anyátlan gyermekkel?

Mi? — Az apukának „jó szíve van” . . . Nem nézheti, hogy a gyermek sokáig anya nélkül maradjon, ezért úgy csinál, mint a Harsányi Lajos versében szereplő édesapa:

A gyermek felsikolt

Irta: Harsányi Lajos

A kisfiú játékpuskája valahogy elromlott.
Nem játszhatik vele pandúrt, zsiványt a kertben.
Könnyezve nézi. Forgatja. Keresi a hibáját.
Dobog ijedt szívecskéje mindegyre hevesebben.
S már egy világ kezd összeomlani előtte,
Amikor az apa szava balzsama szívére lebben:

Ne sírj, fiam, ne sírj!
Majd Pestre megyek el.
És új puskát hozok.

Másikat. Ugye kell?
A fiú felragyog:
Ó kell, apuka, kell!

A kisfiú piros csónakját tolvajok ellopták.
Nem bolyonghat többé rajta a nyári kék vízen.
Pedig úgy hívta őt a táj, az apró szigetek.
A drága Rába füzes partja naponta üzen.
Ő ott zokog a parton, árva, elsős kisdíák.
Míg apja meg nem szánja s szólal imígyen:

Ne sírj, fiam, ne sírj!
Majd Pestre megyek el.
Új csónakot hozok.
Másikat. Ugye kell?
A fiú felragyog:
Ó kell, apuka, kell!

A kisfiúnak anyja valakivel elment.
Az apa néha a sarkon dühöngve leste.
A hült fészekben megdermedve állt a kisfiú,
Anyja után sirt minden íze, lelke, teste.
Míg egyszer — ó, villám ne sujtsd agyon szívét!
Azt mondta az apa egy szörnyű őszi este:

Ne sírj, fiam, ne sírj!
Ma Pestre megyek el.
Új anyukát hozok.
Másikat. Ugye kell?
A gyermek felsikolt:
Nem kell, apuka! Nem!

De mi lesz a gyerek sorsa, ha hiába sikolt fel
és az „apuka” „új anyukát” hoz Pestről vagy más-
honnét — vagy ha a régi anyukához jön egy új
„apuka”, akinek idegen és felesleges mementó a
gyerek?!

Ha ez a szomorú sors megkezdődik, akkor a
modern élet áldozatának a sorsa legtöbbször csak ez:

1. *Vagy internátusba lökik, hogy ne zavarja a szülők új boldogságát . . .*

2. *vagy csak az egyik félé lesz, és akkor örökké teherterhelés lesz . . .*

3. *vagy „pendliz” az elvált szülők közt, és akkor a szülők rombolják le benne a szülői ideált és megnehezítik neki Isten IV. parancsának teljesítését: „Tiszteld a te anyádat és apádat, hogy hosszú életű lehess a földön . . .”*

II. A szülőktől megfosztott gyermek sorsa

1. Az internátusban

Ha még mint kisgyerek kerül az internátusba, lelkileg talán nem rendül meg, mert talán még nem érti meg, hogy azért került az internátusba, hogy az esetleges „új szülői pár” hétköznapijait ne zavarja. Beszélnek is neki annyit, hogy miért kellett neki internátusba mennie, hogy a végén egészen elködösítik a gyerek előtt az igazi okot.

Addig boldog ez a kisgyerek az internátusban, míg a szülői ködösítés vakká teszi, — mert ha egyszer átlát a ködön, lelki összeroppanásában vak szeretne lenni, hogy ne lássa az ilyen „szülők” hitványságait.

Tehát lehet, hogy egy darabig „vak” — és ezért boldog lesz a gyermek. De ki felelős azért,

a) *hogy ezt a gyereket megfosztották a szülői szeretettől és az internátus-pótszeretetével akarják kárpótolni? . . .*

Vagy:

b) *Ki felelős azért, hogy az első nagy vallási élmények nem a jósaágos, vallásos szülők nevelé-*

sével és példájával formálódnak ki benne, hanem az internátus uniformizált és mechanizált lelkisége nyomja rá bélyegét még felnőtt korában is a lelki életére?

Vagy:

c) Ki felelős azért, hogy az internátusi milió, az internátusi kényszer-közösségben is megbújó cimpora romboló hatását nem tudja ellensúlyozni a szülő aggódó és féltő szeretete és éberen őrködő szeme?

Vagy:

d) Ki lesz felelős azért, ha a gyerek annyira elidegenül már kiskorában az *otthontól*, melynek melegét a modern bűnök megtagadják tőle, — hogy később — mikor majd eloszlik a mesterséges kód, — otthontalannak érzi magát és vagy vágyódik otthon és szeretet után még bűnök árán is, vagy mivel „*ignoti nulla cupido*”, nem is akar otthont, nehogy az ő utóda is úgy járjon, mint ahogyan ő járt? . . .

Ezeket a gyötrő kérdéseket azonban csak addig lehet feltenni, míg a gyerek az internátusban boldog nemtudásban leledzik.

Mert a nagyfiúval szemben az internátusban már nem jó taktika az elködösítés. *A nagyfiúnak éles szeme van és megért mindent.*

a) Ez a nagyfiú már tudja, hogy ő csak *teher-tétel* a szülők számára és csak azért került internátusba, hogy az „új szülők” megszabaduljanak ettől a teher-tételtől az új élet kezdésénél és ne zavarja új boldogságukat a multból ittmaradt „kísértet”: a gyerek.

b) Ez az internátusba lökött nagyfiú keresni fogja, hogy szülei közül melyik volt a hibás és ki okozta az ő otthontalan boldogtalanságát. Az a szomorú azonban, hogy akárhogy dönt is a gye-

rek, e döntésnek mindenképen a szülő lesz az áldozata.

c) Az internátusban köztudomásúvá lesznek még a családi intimitások is. Tehát hamar nyilvános titok lesz a mi nagyfiúnk szüleinek könnyűvérűsége is. És jaj annak a szegény nagyfiúnak, ha majd a társai suttogása eljut az ő fülébe is. Vádolni (és átkozni) fogja a szüleit, hogy miattuk kell szégyenkeznie társai előtt, . . . és hogy miattuk húzódnak el mellőle olyanok is, akikről azt hitte, hogy szívbéli barátjai lesznek . . .

d) És ki lesz felelős azért, hogy az ilyen nagyfiúba beleévődik a tudat, hogy *az isteni törvény sem lehet komoly, ha az állam törvénye ilyen könnyen túlteszi magát rajta?* . . . Vagy: Ki lesz felelős azért, ha majd ez a gyerek férfikorában — a szülei példáján okulva — olyan felfogással indul az Isten oltára felé, hogy hazudja a „holtomiglant holtáiglant“?

e) Azzal is kell számolniok ezeknek a szülőknek, hogy ez az internátusba lökött nagyfiú egyszer majd számon fogja kérni a szülőket, hogy egyáltalán volt-e joguk ahhoz, hogy internátusba száműzzék és megfosszák az otthon szeretetétől . . .

És még ha csak a gyerek kérné számon! De mi lesz, ha majd az Isten kéri számon ezektől a szülőktől az internátusba taszított gyerek örömtelen életét?! . . .

Rettenetes az ítélő Isten kezeibe esni!

2. Az egyik félnél marad a gyerek

Vannak olyan szerencsétlen elvált szülők, hogy megmozdul bennük a szív és úgy akarnak szabadulni a számonkérő Isten fenyegetéseitől, hogy magukhoz veszik a gyereket és a szülő szeretetével akarják megnyugtatni lelkiismeretüket . . .

De boldog lesz-e itt a gyerek?

Lehet, hogy a megmaradt egyik régi szülő is annyi szeretetet sugároz a megváltozott körülmények között a gyerekre, hogy megnyugtathatja a lelki ismeretét és adhat boldogságot is a gyerekeknek.

De nem ez a rendes, — és nem ezt bizonyítja az élet.

Hát mit? — Ezt:

a) Ha egyedül áll az a szülő, aki magához vette a gyermeket, a gyerek a szűkebb anyagi lehetőségek (a tartásdíj nem túlságos fejedelmi volta) miatt hamarosan érezni fogja a szükségét, melyhez eddig nem volt hozzászokva.

Egy darabig csak elfogadja a szülő mentegőtödzéseit. Sőt mivel látja, hogy a szülőnek is sokak igényéről le kell mondania, hogy a legszükségesebbet elő tudja teremteni, — még meg is szánja áldozatáért . . . De tudom, hogy el fog jönni az az idő, mikor a gyereken feltámad az, hogy nem volt ez mindig így, — és ki az oka, hogy most így van?

És kezdődnek a gyötrő kérdések és vádolások . . . És ezek a vádolások feldúlják az otthon békéjét és megkeserítik a gyereket, a nevelőszülő áldozatát . . .

De ez még nem minden.

b) Az elvált szülő kenyer után futkos. Hivatalba jár, hogy a panaszkodó gyerek számonkéréseit elhallgattassa. A hivatal azonban annyira lefoglalja, hogy nem tud szülő lenni. Fáradtan, idegesen megy haza. Ideges, türelmetlen lesz a gyerekekkel szemben . . . Nem ér rá a gyerekekkel törődni és foglalkozni. A gyerek *elhanyagolt, lerongyolódott lesz*, mert a cseléd nem tud szülőt, szülői gondosságot, szülői szeretetet pótolni.

És ha majd a gyerek észreveszi ezt a cselédre utaltságát, ha majd itt is, ott is hall suttogáso-

kat elhanyagoltsága miatt, akkor hiába dolgozza agyon magát az áldozat-szülő a hivatalban, — a gyerek vádolni és okolni fogja őt és őt teszi felelőssé minden tűszúrásért, amit az élettől kap.

c) Ha pedig majd megjön az „új szülő“, mert az egy szülő már nem bírja a harcot az élettől, betolakodónak tartja majd az „új szülőt“. És mivel már nem kisgyerek és már tanulta az iskolában, hogy a házastársaknak nincs joguk új házasságot kötni, míg a régi házastársuk él, megállapítja, hogy a szülőjének új polgári házassága Isten előtt jogtalan és bűnös viszony, amit neki szégyenlenie kell. Ezért aztán könnyen megvetheti a szülőt, aki pedig talán éppen azért kötött új házasságot polgárilag, hogy törvényesítse azt a viszonyt, amelyből előnyöket várt a gyerek számára is.

És ki felelős azért, hogy egy gyerek eljut odáig, hogy meg kell vetnie a szülőt?

3. Ha „pendliz“ a gyerek

Hát ez mi?! A modern kor pedagógiai szörny-szülöttje a törvénytörések rendelkezései alapján. Mert: Az még — ha nem is menthető — de legalább érthető lenne, hogy a szülők elválása esetén a törvény *odaítéli* (mily borzalmasan lehetetlen kifejezés!) a gyermeket az egyik félnek, akit a gyerek választ magának, — de érthetetlen az az álhumánizmusból származó intézkedés, mely *elrendeli* (mint-ha ezzel megoldaná a kérdést), hogy a gyermek meghatározott időközben, talán meghatározott napokon is 1—2 órára *látogatóba* menjen a volt páához vagy volt mamához.

A modern ember ezt kitűnő vagy legfeljebb kényszermegoldásnak tartja, csak arra nem gondol, hogy ezzel a szülők közötti „pendlizéssel“ maguk a szülők teszik tönkre a gyereket, és destruálják

benne a szülői tekintéllyel együtt a szülők iránt még szívében maradt kis szeretetet is.

Mert:

a) A szülők — kihasználva a pendliző gyerek náluk töltött idejét — minden raffinériával arra törekszenek, hogy a másik szülőtől elválasszák a gyereket. Ezért heccelik a gyereket a másik szülő ellen . . . Hízelegnek neki, hogy jól érezze magát náluk . . . Bánásmódban és étkezésben elkényeztetik, hogy „szeresse” őket . . . Sőt még arra is vetemednek, hogy rosszat mondjanak a másikról, — és hogy bebizonyítsák a gyerek előtt, hogy a másik fél volt a hibás az elválásnál . . . (Ezzel persze azt is belenevelik a gyermekbe, hogy a másik fél a bűnös abban, hogy neki most ilyen szomorú sorsa van . . .)

De ki felelős azért, hogy a gyerek előtt anynyira pörére vetkőztetik a szülőt, — és kiirtják szívéből a tisztelet legkisebb csíráját is?!

b) Itt azonban még nincs megállás.

Az apa, akihez vasárnap jut el 1—2 órára a pendliző gyerek, előzékenyen sétára viszi a fiút. De gondoskodik arról, hogy a sétaút egy jónevű cukrászda előtt vezessen el. Bemennek. Fagylalt-eldorádó. És az apuka bőkezű.

De a fagylalt árát mégis a gyerek fizeti meg, mert végig kell hallgatnia, hogy az anyja nem szeretne igazán sohasem, . . . hogy nem törődött vele, . . . hogy pazarolt és ezért nem jutott soha pénz egy kis szórakozásra és fagylaltra, . . . hogy már nem érezte jól magát a családban, hanem csak azzal, aki most új apád . . .

És lerombolta a szülőnek Istentől piedesztálra állított szobrát a gyerek lelkében, de gondja volt arra is, hogy letépje róla a becsület és hűség ruháját is . . . És csak a végén tette hozzá:

— Gyere át énhozzám . . . Én szeretni foglak! . . .

Szegény gyerek persze nem tudta, hogy nem az apai szeretet lobbant fel szívében, és nem a szülői felelősség hívja az apához . . . Mit ért egy ilyen szegény gyerek ahhoz, hogy egy ilyen apa szeretettől csöpögő destruálása mögött is ez az önzés bújik meg: Magamhoz édesgetem a kölyköt, hogy ne kelljen tartásdíjat fizetnem . . . A mostani asszonyom meg majd csak megbarátkozik az új helyzettel . . .

Szegény áldozat, akitől mint tehertételtől szabadulni akarnak! . . .

c) Sajnos a gyerek se szent. Már annyira destruálták a szülők, hogy fel se tűnik előtte, micsoda hitványság kell ahhoz, amit most szándékozik tenni:

— *Én is kijátszom mindegyiket a másik ellen, hogy ebből a játékból én mindenképen hasznot húzzak!* . . .

És híreket hord . . . Hazudik . . . Egyiket a másik ellen ugratja . . . Szeretetet hazudik mindkét helyen . . . Megpumpolja mindkettőt . . . Hízeleg, hogy hízelgésének árát lássa . . .

Ki mondja meg ennek a szegény korszellem-áldozatnak:

— Fiam! Hitványság az, amit te csinálsz!

Senki se meri ezt neki megmondani, mert mindannyian félünk, hogy szemünkbe vágja:

— Ne moralizáljon . . . Nem érdekel . . . Szüleimtől tanultam . . . Ők pedig jó nevelők voltak, hiszen ők modern szülők . . .

De ki lesz felelős azért, ha ez a lelkiileg félrecsúszott, idegileg megviselt pendliző gyerek (akinek az életben rendesen nem sikerül semmi), ha

egyszer mélyen néz a nyomorába, csak egy kor-
bácsoló „pech” kell neki, — és eldobja magától ezt
a szomorú életet, mégpedig könnyű lélekkel, mert
érzi, hogy csak tehertétel az elvált szüleinek . . .

És ez a tragédia nem a bírói tárgyalóterem-
ben kezdődött, hanem akkor, amikor a szülők
házassági esküjüket lábbal tiporták, . . .

mikor a bűnös szenvedélyért feláldozták a
gyereket, . . .

mikor megfeledeztek a gyerekért való fele-
lősségről, . . .

mikor jogot emlegettek ott, ahol a hűségnek
kellett volna megmenteni a családi fészek boldog-
ságát.

*

Tragédiákról beszéltem . . . És tudom, hogy
lesznek még kisebb-nagyobb tragédiák ezután is . . .
És mivel tudom, hogy ezután is eljuthatnak a házas-
társak addig, hogy kimondják:

— Nem bírom tovább! . . . El kell válnunk! . . .

Ezért a gyermekük és a maguk boldogságára
kérek minden idáig jutó szülőt:

— A gyermekeket boldogsága tartson együtt
benneteket akkor, ha már kilobbant a vérből a szen-
vedély, és az érdek se elég erős kapocs már ahhoz,
hogy összetartsen benneteket, mert a gyermek
azon boldogtalansága, mit az elválás okozott, átok-
ként terheli meg az elvált szülők jövőendő életét . . .

23.

MINDENT VAGY SEMMIT
A GYEREKNEK?

I. Érthetetlen szülők

a) *A csupaszív adakozó.*

„Howard Spring regényének, „A szerelmes fiam”-nak a főhőse, az apa kárpótolni akarja a fiát mindazért, *amit tőle az élet megtagadott.* Mindent elnéz, mindent megért, mindent megbocsát fiának, aki a túlzott imádat légkörében nő fel.

Mikor a „szerelmes fiú” eljut a kötélig, az apa csak akkor látja be, hogy nem lett volna szabad *ennyire* szeretnie a fiát.”

Rendesen az „alulról jött” szülők hibája ez. Ezek még nem tudták elfelejteni, milyen örömtelen volt a gyerekkoruk . . . Még most is fájnak nekik az élet ostorcsapásai. Még most is megalázottnak érzik magukat, mert ha valami kis öröme volt éhes a lelkük, a szülők csak ezzel intézték el az örömeiséget:

— Nincs! Miért nem születted aranydísú, mennyezetes ágyban? — És ne születted volna egy proletár-odúban! . . .

És mivel még visszajár ez a kísértet és még érzik gyerekkori boldogtalanságukat, — valami csodálatos jószág szállja meg a szívüket és ez él bennük:

— Mindent megadok a fiamnak . . . Érezze magát királyfinak . . . Nem engedem, hogy olyan boldogtalan legyen a gyerekkora, mint az enyém . . . Azért élek, azért dolgozom, azért adok meg mindent, hogy napsugaras legyen a fiatalsága . . . Ne

olyan szomorú és örömtelen, mint az enyém!... Nem tehetem meg, mert nincs hozzá módom?!... Megvonok magamtól mindent. Szerények lesznek a saját igényeim. Előteremtem, megszűkösködöm, hogy az anyagiak hiánya miatt ne legyen boldogtalan a gyermekem...

Ezért aztán megindul a csupaszív adakozás:

Ha merne, aranybölcsőt csináltatna a „princnek”... Később már villanyvasúttal játszik a „princ” az ajándékokkal terhelt karácsonyfa alatt... Ruhája mindig a legszebb az iskolában, mintha skatulyából vették volna elő... Jók hozzá... Mindent elnéznek neki, mert nem tudják nézni a könnyeit... Mikor nagyobb lesz: Szórakozásra, fényképezőgépre, motorbiciklire mindig van pénz... Ha a tanulás nem megy, inkább elhiszik, hogy a tanár „pikkkel” a gyerekre, semhogy megfeddenék...

— Nem... Egy rossz szót se szabad neki szólni, mert nem lehet olyan rideg és szomorú a fiatalsága, mint az enyém...

Az otthona puha fészek... Kényelem... Uri levegő... Nyáron először csak a vidékre, később már külföldre mennek... Ősszel jól fizetett korrepetitor áll a gyerek mellé, hogy mankója legyen a tanulásban... Szórakozás... Sport... Színházbérlet... Nagy zsebpénz... Mindent, ... mindent a gyerekeknek!

És a lélek?!

Azt kifelejtette ez a csupaszív apa.

De ki ítélné el az ilyen apát?! Hiszen a legtöbben csak irigylik tőle, hogy megteheti, hogy csupaszív jóság lehet. De kevesen gondolnak arra, hogy ezek az alulról jöttek jól megjegyezték maguknak a német költő szavait:

„Willst du glücklich sein im Leben,
Trage bei zu anderer Glück,
Denn die Freude, die wir geben,
Kehrt ins eigene Herz zurück.“

Tehát mivel tudják, hogy a másnak megszerzett boldogság magunkat is boldoggá tesz, ezért aztán jóakaratóan önzők, mert a gyermeküknek szerzett boldogsággal a maguk elrontott gyermekkorát szeretnék megaranyozni.

De ebben a számításban, önző boldogságosztásukban *naívak*, mert még nem tanulták meg, hogy:

Az élet nem boldogságok halmaza, hanem „jó és rossz kártyalapok előre ki nem számított keveréke”. (W. Velde.) Ezért: „Az a fontos, hogy gyenge kártyáinkkal is jól játszunk meg az életünk játszmányát, és ne veszítsük el kedvünket, ha rossz lapok járnak. Hiszen senki sem kívánhatja, hogy csupa atout kerüljön a kezébe.”

És éppen e naívságok miatt csalódnak aztán keservesen. Bár nem gondolom, hogy minden ilyen szülőnek a fia Howard Spring „szerelmes fiának” a sorsára jut (t. i. a hóhérkötélre), — és ha nem is írom alá Wilde szavait, hogy

„Túlsok szeretetet adni annyi, mint Júdásokat nevelni”

— mégis megértem, hogy az ilyen szülő könnyen eljuthat addig, hogy egy kissé változtatott értelemben elmondhatja a maga életéről Strindberg szavait:

„Élő példakép vagyok, miként nem szabad élni (tenni). Egész halálomig azt fogom sajnálni, hogy nem éltem másképp” („nem bántam másképp a fiammal”).

Mert a csupaszív jóságnak nem az lesz az eredménye, amit szeretett volna, hanem esetleg

egy elrontott élet. Félő ugyanis, hogy az így el-
kényeztetett gyermekkel kegyetlenül bánik el az
élet. Mert:

A szülő még a szélről is óvni akarta az ember-
palántát, az élet azonban küldhet májusi fagyokat
és júniusi jégverést is, mely annál végzetesebb,
minél kevésbé edzett a gyerek.

A szülő kiszolgálta a gyerek vágyait, az élet
— félő, hogy — szűkmarkú lesz a szükségese-
előteremtésében is.

A szülő nem tanította meg a gyereket a le-
mondásra, az élet azonban irigy mások napsugaras
boldogságára és — félő, hogy — kemény önmeg-
tagadásokra fogja kényszeríteni, ha ugyan majd
bírná.

A szülő nem tanította meg a gyereket arra,
hogy megküzdjön az élettel, de a szülő lesz a fele-
lős, ha a gyerek majd összeroppan az élettel való
küzdelemben.

A szülő nagystílú életre nevelte a fiát, de
nem gondolt arra, hogy nem a hangosan kacagó
élet a tartós boldogság, hanem

„Minél csendesebben, rejtettebben, zajtalanab-
bul múlik el egy élet, annál boldogabb volt.”¹

A szülő nem tanította meg a gyermekét a
szenvedésre, mert nem hitte el, hogy „a szenvedé-
sek homályba burkolt oltárlépcsők, melyek Isten-
hez vezetnek”². De mi lesz akkor, ha majd a gyerek
nem mer rálépni ezekre a lépcsőkre, hogy Istenhez
jusson, hanem félve a szenvedéstől, eldobja magá-
tól a szenvedésekkel teli életet?!

Akkor majd az ilyen szülők is sirva mondják
Howard Springgel: „Nem lett volna szabad így és

¹ H. Hansjakob aforizmái: Bauernblut 173. oldal.

² Perlaky: A szív filozófiája, 86. lap.

ennyire szeretnem a gyermekemet." Csakhogy ez az önvallomás — talán — már későn lesz.

b) *Akik már szívtelenek.*

Ezek az emberek is alulról jöttek, de míg az első csoport osztogató szívjóságát meg tudom érteni, — ha nem is helyeselhetem — de ezeknek a szívtelenségét nem értem.

Egy egészen vad kép. Nem is hiszem, hogy nem a lelki aberráció szülte. És bár szereplőjénél fogva talán nem e könyvbe való volna, de mivel szülői lelkületet fotografál, mégis ideírom:

Egy leánynál először jelentkeznek a menstruáció tünetei. Anyjához menekül, hogy támogatást kapjon, mert megijedt a tünetektől. De még el se mondhatta, miről van szó, az „anya” máris így felelt:

„Én nem kaptam szeretetet, támogatást senkitől... Tehát te se várj tőlem!... Nem érdekelnek a dolgaid...”

A leány szíve bezárult... Egyedül maradt a bajával... A kamrába menekült a legközelebbi alkalomkor és rongyokat használt, mert megijedt a tünetektől és el akarta tüntetni az áruló jeleket.

Még csak ennyit a képhez:

Az „anya” nem ment el a leánya esküvőjére sem, mert az övére sem mentek el a szülők...

Bárcsak rémlátomás és ne valóság lenne ez a kép!

S hogy felejtsem ezt az emberi vadságot, egy szelídebb képet is rajzolok:

Ez a szülő már szelídebb, de mégis érthetetlen.

„Vannak szívjóságtól napsugaras emberek (szülő), akiknek nincs sziporkázó elméjük, de akik körül — mint a franciák mondják — „még a levegő is mosolyog” — akik minden gondolatot, mielőtt

kimondának, belemártanak a mosolyok tavába, mely a lelkükben van.”¹ És ezek körül az emberek körül mosolyog a világ — mennyország a család, és gondtalanul mosolygósak a gyerekek. De:

„Hány ember van, aki korrekt, mint egy angol lord, és mégis van benne valami, ami taszít, ami védekezésre kényszerít.”² És ezek azok a szülők, akik kimondják:

— Nekem se adott semmit az élet. Tőlem se várjon semmit a gyermekem . . . Harcolja ki maga a maga boldogságát úgy, mint ahogyan én kiharcoltam . . . Legalább megedződik és nem lesz olyan üvegházi virág, mint a legtöbb mai gyerek.

Mivel pedig szentül meg van győződve pedagógiai elveinek helyességéről, gyakorlatilag így vonja le a következtetéseket:

— Nincs elkényeztetés . . . Úgyis az a baja a mai fiatalságnak, hogy puhány . . . Nincs öröm és mosoly, mert ebből nem lehet megélni . . . Nincs szórakozás, mert erre majd csak akkor gondolhat, ha majd maga keresi meg a szórakozásra való pénzt . . .

Megalázóan lefokozza az igényeit. Ruhája olyan, hogy csodálkoznak a tanárok — és mosolyognak rajta a diákok . . . Ellátása szegény, vagy talán így helyesebb: szűkösen szerény . . . Még nála szegényebb tanulóknak is több igénye lehet, mint neki, mert ha megszólal és kérni szeretne valamit, mindjárt rárontanak:

— Majd ha megkeresed a magad munkájával a pénzt, akkor majd lehetnek vágyaid és igényeid, de addig — nincsenek igények.

¹ Perlaky: A szív filozófiája, 21. lap.

² Perlaky: u. o.

De neki vannak követelődző igényei. Örökké ezt verklizi a gyerek fülébe:

— Tanulj! Dolgozzál, mert másképp nem lesz ember belőled!... Az én életem is csak munka, pedig már én is szeretnék megpihenni.

Ha pedig mégse angyal az a szegény gyerek, vagy legalább nem oly „tökéletes”, mint ez a mindig szigorú és örömtelen papája, — és közbe-közbe bizony hibázik és megbotlik, akkor legyen szegény gyerekek ereje, hogy elviselje azt a szidáslitániát, ami ilyenkor kijár a szegény fiúnak.

És az a legszörnyűbb ebben a dologban, hogy mindezt kimondottan pedagógiai elvből — tehát nevelési céllal teszi, s nem is gondol arra, hogy tetteivel elronthatja a gyermeke életét.

Mert mikor kimondja, hogy „Semmit a gyerekeknek!”, tudatosan keménnyé akarja nevelni a gyermekét, de nem gondol arra, hogy a keménység mellett fiatalon rideg lesz az élete.

Örökké munkában akarja látni, hogy munkájával biztosítsa jövő boldogságát, de nem veszi észre, hogy a gyerek csak gyerek, és a gyerek a munka után játszani és szórakozni akar. De mivel ez tilos neki, megútálja a munkát — és talán azt is, aki örökös munkarobotban akarja tartani.

Igénytelenné akarja nevelni, és ezért tagad meg tőle sokat, sokszor még a szükségeseit is. De nem gondol arra, hogy az igazi igénytelenség nem követel olyan megaláztatásokat, melyekben ő — lemondás címén — részesíti a gyermekét. Az persze nem fáj neki, mert nem tudja, hogy az osztálytársak nem értik, miért nem vehet részt semmiben a fia, ami egy kis áldozatot követelne a szülőktől.

Komollyá akarja nevelni a fiát, mert félti a vihogó léhaságtól, de ezzel a ridegségével öröm-

telenné és mogorvává teszi a gyermeke életét, mert nem akar tudomást venni Demokritos követeléséről:

„Ha a gyermek szívének száz kapuja volna, mint Théba városának, engedjétek be az örömet mind a száz kapun.” Mert ha megtiltjátok a gyermek örömét, úgy elrontjátok az életét annyira, hogy a legművészebb pedagógus se tudja aztán rendbehozni. Itt valósulhat meg az a szomorú tétel: Győz a szülői (elhibázott) pedagógia, de belepusztul a gyermek boldogsága.

És ki lesz felelős ezért?

Szeretném belekiáltani a szülők szívébe:

— Kontárok! Ne rontsátok el gyermekeitek életét, mert ti lesztek felelősek egy gyermek elrontott boldogságáért.

II. Mindent? — Semmit?

Amit eddig megrajzoltunk, az a két véglet torzképe volt. (De az élet rajzolja ezeket a kegyetlen torzképeket!) Mivel azonban nemcsak negatív bírálatot akarunk adni, meg kell most már mondanunk: Mindent — vagy semmit?!

1. *Ha neked semmit se adott az élet*, és mindent magadnak kellett kikaparnod az élet kemény ökléből:

a) *Légy nagylelkű a gyermekeddel és ne kényszerítsd neki nem való harcra és megaláztatásokra.*

b) *Adj abból, amit neked az Isten adott, — de okosan és mértékkel —* öröme is, szórakozásra is, hogy a gyerek zsugoriságnak ne magyarázza tetteidet, hiszen ő nem érti meg a te hibás pedagógiai törekvéseidet.

c) *Légy előrelátó, és még áldozatok árán is menj segítségére gyermekednek*, mert te is tudod, hogy ez az áldozatos szereteted menti meg a gyermekedet azoktól a gátlásoktól és hátrányoktól, melyeket az anyagiak hiánya jelent a gyerekeknek.

d) Vond meg még magadtól is azt, amivel gyermekednek segítségére sietsz, és a gyermeked hálásan megbecsüli a te áldozatos lemondásodat.

e) *Neveld férfiasan a gyermekedet és készítsd elő a kemény életre*, de ne neveld rideggé és örömtelenné túlzott munkakövetelményeiddel és oktalan lemondásra, túlzott igénytelenségre való kényszerítéssel . . .

f) *Ne kényszerítsd hazugságra a gyerek anyját*, aki majd helyetted fogja kielégíteni a gyerek jogos kívánságait, neked pedig hazudni fogja a békesség kedvéért, hogy a te eljárásodat helyesli.

2. *Ha pedig neked mindent megadott az élet:*

a) *Adj belőle annyit a gyermekednek, amennyit a józan szeretet megkövetel.*

b) *De kerüld a luxust*, mert nem a vattában nevelt puhány a modern pedagógia vágyálma.

c) *Szórakozásból, kényelemből, jólétből is csak annyit adj, amennyi nem árt a gyerek lelkiületének és nem formálja a gyereket léha élvezethajhászóvá.*

d) *Tanítsd meg bánni a pénzzel és megbecsülni azt*, mert tudnia kell, hogy a szülőknek is meg kellett dolgozniuk azért, hogy adhassanak neki.

e) *Tanítsd meg — okosan — lemondani is*, hogy előkészítsd az élettel való nehéz harcra.

f) *De ne légy túlzó még jószágokban és róla való gondoskodásodban sem*, mert a gyerek anynyira megszokja ezt a nagy gondoskodást és anynyira természetesen magától értetődőnek fogja tartani, hogy nem is gondol arra, hogy ezt a gondos-

kodást a szülők szeretete teremtetten elő, — és ezért nem is kél hála a szívében a jóságért.

Azért se légy túlzó a jóságodban, mert boldogtalan lesz a gyermeked, ha majd később az élet nem szolgálja úgy ki vágyait, mint ahogyan te kiszolgáltad.

g) Ha még a gondoskodó jóság mértékét is kérdeznéd tőlem, akkor ezt mondanám:

Ha neked mindent megadott az élet, gyermeked ruhája se minőségileg, se mennyiségileg ne a luxus szerint igazodjék, hanem legyen jó polgári nívón, de rendben tartva. — Otthona ne legyen tündérpalota, hanem rendes diákszoba. — Ellátása, szórakozása (mozik, filmek, könyvek, játékok) legyen korához mért és nézze a gyerek lelkét. — Pénz sohase legyen nála annyi, hogy az a pénzmennyiség bűnalkalmat jelentsen neki. Luxusdolgok (kisgyereknek motorkerékpár, nagyobbak autó, drága, finom fényképezőgépek, denderuhák stb.) nem a te gyermekednek valók, mert hiába mondd, hogy te megteheted ezt a luxust, mert van miből, — ez a luxus több ellenséget szerez a gyermekednek, mint amennyi örömet szerez a te pedagógiátlanul adakozó bőkezűséged.

Ha pedig neked is szűk marokkal mért az élet, a kevesebből is szánj annyit a gyermekedre, hogy ne kelljen szegénysége miatt szégyenkeznie a jóakarató és a szerényen kistafírozott osztálytársai előtt.

•

Tehát: Mindent?! — Semmit?!

Ha a szülők hallanák a gyerek panaszait, és belenézhetnének az elrontott életű nagyfiúk lelkébe, akkor kevesebb lenne a félrecsúszott nagyfiú-élet, mert akkor a szülők nem a „MINDENT?” — vagy

„SEMMIT?” — hánytorgatnák, hanem komolyan vennék a szülői felelősséget és a szeretet pontosan diktálná a józanul adakozó gondoskodás mértékét.

Nem az a fontos, hogy a szülővel hogyan bánt az élet, hanem az a fontos, hogy szülői szeretettel és felelősséggel készítsük elő gyermekeinket az életre.

24.

DIÁKSZERELEM ÉS A SZÜLŐK

I. Beszélnek a diáklevelek

Mióta a nagydiákoknak írt „Szerelmes vagy?” című könyvem megjelent¹, özönlének hozzám a levelek nagyfiúktól — nagylányoktól — szerte az országból. És ezek a levelek hálálkodnak. Köszönik, hogy végre valaki jószívvel nyúlt ehhez a kérdéshez. De érdekes közös vonás is mutatkozik ezekben a levelekben: A diákszerelmesek legnagyobb része vádol ezekben a levelekben. Vádolják a tanárokat és a tanárnőket. Vádolják az iskola megnevező szellemét. *De majdnem valamennyi vádolja a szülőket.*

Tele vannak panasszal ezek a levelek. Panaszolják, hogy

a szülőkhöz teljesen hiányzik a megértés a szerelmes nagyfiú problémáival szemben. Ő, ha ezek a szülők hallanák, amint a gyerekek majdnem úgy sírja el:

— Kihez menjek ezzel az ügyemmel?! . . . Én szeretnék most is bizalmas lenni az édesanyámmal vagy az édesapámmal úgy, mint régen . . . Szeretnék hozzájuk menekülni és egy nagyfiú őszinteségével kitárni a szívemet:

— Édesanyám, szerelmes vagyok! . . . Édesapám, engem nagyon érdekel az X. Évike . . . Ugye nincs kifogásod ellene, hogy . . .

¹ Szívós Donát: *Szerelmes vagy?* II. kiadás. 342 oldal. Kapható: Budapest, Korda Rt.

. . . De nem! . . . Ezt sohasem tudnám meg-
tenni . . . Mert ha kiakarnám tární a szívemet és
elárulnám a nagy titkomat, akkor vagy fölényesen
kimosolyognának vagy megindulna a gúnyáradat:

— Nézd, a kölyök . . . Szerelmes . . . Majd adok
én neked szerelmet . . . te . . . te szerelmes ka-
kadu . . . Az orrodát még nem tudod megtörölni
— és már szerelemről ábrándozol . . . Kölyök . . .
Szerelmes kamasz . . .

S repülnek a gúnynyilak . . . De a szüleink
vakok ahhoz, hogy észrevegyék, hogy ezek a gúny-
nyilak egy problémával teli, szeretetre szoruló nagy-
fiú szívét sebzik meg nagyon mélyen, — és hogy
talán ekkor távolodik legmesszebb a gyerek a szü-
lőtől . . .

. . . Mert az már csak hozzáadás, mikor ne-
künk jönnek és agyonprédikálnak bennünket a
kötelességteljesítésről és bizonyítványromlásról
szóló üres és puffogó frázisokkal . . . Már unjuk
ezeket a prédikációkat, mert leperegnek rólunk az
ilyen frázisok:

— Mit hallok rólad? . . . Azt mondják, hogy
úgy jársz az után a lobogósörényű kis fruska után,
mint egy holdkóros . . . Közben pedig nem tanul
az én „szerelmes fiam” . . . Szerelmes, de nem szé-
gyenli, hogy egymásután négyesekre felel az is-
kolában . . . Persze az ilyen szerelmes kakaduk
nem tudnak nyugodtan maradni és tanulni . . . De
mi lesz veled?! . . . Miért fizetem én a tandíjat?!
. . . Ha megbuksz a hősi szerelmed miatt, elmehetsz
a Loncikádhoz, mert én nem törődöm veled . . .
De jegyezd meg: Nem tűröm, hogy a szerelmesdi
játékok miatt tönkre menjen a bizonyítványod . . .
Én . . . a te korodban nem lányok után futkostam,
hanem becsületesen teljesítettem a kötelességemet,

hogy az iskola és a szüleim ne csalódjanak bennem . . . De hiába! . . . Kötelességteljesítés?! . . . A mai fiatalság udvarol, dürg, mint a szerelmes fajdkakas, de a kötelességteljesítést nem ismeri . . . És csúfosan megbukik . . . Nohát, te addig nem fogsz jutni, mert én majd kiverem a fejedből a te legújabb ostobaságodat: a szerelmedet . . .

. . . Így prédikálnak, de nem gondolnak arra, hogy az ilyen puffogó frázisokkal nem a szerelmet verik ki a fejünkből, hanem *ezzel zárják be a szívünket úgy, hogy soha többé ki ne nyissuk előtük* . . . Nem tanulunk jobban, de azt megtanuljuk, hogyan lehet minden oldalról kijátszani azokat a szülőket, akikről mi nagyon jól tudjuk, hogy az ő fiatalságukban ők is engedtek néha-néha a kötelesség-negyvennyolcból, különösen akkor, ha az ő szívük is úgy megdobbant valakiért, mint a mienk most az aranyos Loncikért . . .

Igy beszélnek ezek a diáklevelek . . . A szülők pedig valami csodálatos vaksággal nem veszik észre, hogy egyre mélyül a szakadék, melynek egyik szélén a segítségre szoruló, problémákkal teli gyermek — a másikon a problémákat kigúnyoló, fölényes, de magára maradt szülő áll . . . De én tudom, hogy így alakulnak ki azok a helyzetek, melyekről Du Gard ír: Ha látsz két embert egymás-mellett menni, akiknek nincs egymásnak mondani-valójuk, tudd meg, ez a két ember: apa és fia . . .

II. A szülők pedig fölényesek és önzők

Én megdöbbenek ezeknek a diákleveknek a panaszaitól. És az igazat megvallva azt várnám, hogy egyszer a szülők is meglássák a szülő és a

gyermek közé mélyülő szakadékokat . . . — és okulnának . . . De úgy látszik, még „messze van odáig”, hogy a szülők gyermekeiknek ne csak élet- és kosztadói, hanem *nevelői* és *jóakarói*, sőt: *lelki barátai* legyenek.

Talán szigorúan ítélek? Nem hiszem . . .

Mikor az említett „Szerelmes vagy?” c. könyvem megjelent (melyet talán elsősorban azért írtam meg, mert tudom, hogy a szülők és a nevelők ebben a problémakörben magukra hagyják a gyerekeket és ezzel megmérgezik a férfi első szerelmét), egy szülő így tréfálkozott velem:

— Mondja: Miért vállalkozik maga fölösleges dolgokra? . . . Miért akarja „szerelmeskedésre” tanítani a gyermekeinket? . . . A kiscicát sem kell tanítani egérfogásra . . . Minket se tanítottak ki a szerelemtől . . . — és látja, mégis eljutottunk az oltárhoz . . .

— De . . . *hogyan* jutottak el az oltárhoz? — vakmerősködöm a kérdéssel . . .

— Az nem fontos . . . De talán ez nem is ide való kérdés . . .

(Persze az ilyen szülőnek az se lesz fontos, hogy a fia vagy a lánya *hogyan* jut majd a gyertyafényes oltárhoz.)

Egy másik szülő még fölényesebb volt:

— Butaság az egész diákszerelm-probléma . . . A modern pedagógusok és papi nevelők csinálnak csak belőle problémát . . . Nem is értjük, miért kell erről még könyvet is írni . . . Ez is csak „lelki gyermekbetegség”, mint az onánia . . . Majd kövi ezt is . . .

— Szóval gyerekbetegség?! — kérdeztem tőle . . . De a rubeolás vagy diftériás gyermekhez is orvost hívnak . . . Csak a „lelki gyermekbetegséget” engedhetjük, hogy magától gyógyuljon?! . . .

— Ugyan, ne nagyképűsködjének . . . Egy szerelmes kamasz szívügyeit ne fűjják fel problémává . . .

(Közben persze nem veszi észre, hogy elszólta magát, mert kimondta, hogy a gyermeke szívügyei *nem érdeklik* . . . És ez a gyermek és a szülő közös tragédiája . . . De: Ha ezek a „kamaszos szívügyek” — (talán *lelki ügyeket* is írhatnékl!) nem érdeklik a mai szülőt, szabadjon megkérdezni a modern szülőket, vajjon gyermekeiknek milyen „ügyei” érdeklik őket? Erre felel egy harmadik szülő):

— Majd kiverem én annak a kölyöknek a fejéből a szerelmet . . . Engem az egész diák-szerelem-ügy csak annyiban érdekel, mert *nem engedhetem meg, hogy ez a kamaszos ábrándozás tönkre tegye a gyermekem bizonyítványát.* — Tanuljon, ez a dolga . . . És nem az, hogy ábrándosan ugassa a holdat, mint a szerelmes foxi . . . Majd adok én neki! . . .

— Még az kellene, hogy megbukjék . . . Nem bírnám el, hogy az én gyerekem bukott diák legyen . . . Mit szólnának a városban az ismerőseim!?

. . . És itt hibáznak önök nevelők . . . Problémát csinálnak a gyerek előtt ebből a gyerekes ábrándozásból . . . És ezért aztán a gyerek halálosan komolyan veszi ezt a gyerekbetegséget és „halálosan szerelmes” lesz. A bizonyítványa miatt azonban mi leszünk *halálosan szomorúak*, nem pedig önök, kik felszarvalták a gyerekeinket . . .

Szóval kitört belőle az önzés, és elárulta, hogy neki csak a bizonyítvány fontos és csak az, hogy a gyerek meg ne bukja az iskolában. De azzal már nem törődik ez a „szent és jogos önzés”, hogy

a gyerek majd megbukik az élet vizsgáján, mert senki sem törődött vele akkor, mikor az Isten nagy és szent gondolatai bontakoztak ki szívében.

III. Néhány őszinte szó

Ugye nem haragusznak, olvasóim, ha ezek után — sine ira et studio — a gyermekeinkért, azok boldogságáért nagyon őszinte leszek?

Tehát:

Mi tűnik ki ezekből a nem koholt nyilatkozatokból? Ha őszinték akarunk lenni, akkor meg kell mondanunk:

A szülők egyrésze lemaradt a pedagógia gyorsvonatáról . . .

Valamikor csak elszórták a virágmagot és várták, hogy az Isten jósága illatos virágot neveljen a magból . . . És ha a rossz idő, a jégverés, az aszály perzselő melege tönkre tette a virágot, akkor megnyugodva azt mondták: Nem tehettem róla . . . Valamikor azt gondolták a szülők, hogy a gyerek majd csak felnő, mint a vadóc. Fő az, hogy az egészsége jó legyen . . . Tehát a test volt a fő, — a lélek az csak olyan másodrendű volt, — és ez is csak a papok dolga . . .

De azóta változtak az idők . . . *Felfedeztük a gyereket, — és a gyerekben az Isten képmására alkotott lelket . . .* Most már nemcsak a test a fontos. Most már a lélekkel és problémáival is törődünk, mert tudjuk, hogy a lelket is fenyegetheti a „jégverés” — és tönkre teheti a gyermek lelkét és életét a „nemiség perzselő lángja”.

Nevelői elmaradottság kell ahhoz, hogy főlényesen beszéljünk az első szerelem problémájáról,

mely helyesen irányítva Isten terveit szolgálhatja, de ha fölényesen elnyomni akarjuk, mellékvágányokra megy, s ott katasztrófákat okozhat.

Igaz ugyan, hogy *kényelmesebb* a problémát gyerekbetegséggé deklarálni, mint a beteg gyermek lelkét tudással, sok szeretettel és még több megértő jósággal meggyógyítani. De az Isten nem a kényelemre adta a szülőket, hanem lélekmentésre — és a gyermekük boldogságának gondozására.

Ezért aztán sajnálom azt a nagyfiút, akinek szülei maró gúnnyal és a bizonyítvány látószögéből kezelik az első szerelem Isten keltette problémáját. De sajnálom azt a szülőt is, aki gyermeke problémáinak önzéssel, gúnnyal, hozzánemértéssel és letorkolással való kezelésével magára hagyja problémáival a gyermekét. A fölényes és gúnyos letorkolás, a fenyegetődzés, a szigorú tilalmak nem szüntetik meg a problémát (mert az Isten terveit nem lehet szülői hozzánemértéssel korrigálni!), hanem arra kényszerítik a gyermeket, hogy maga vergődjék a probléma megoldásával, — vagy pedig belefáradva a problémával való küzdelembe, a bűn útjára löki a gyermeket és arra ad neki alkalmat, hogy meggyalázza az Istennek az első rózsaszínű szerelembe lehelyezett teremtmény-terveit. De ki lesz felelős ezért?! ... Ki lesz felelős azokért a gyermekekért, akik magukra maradva, a nemiség sodrásától elragadva tönkre teszik a fiatalságukat és az Istentől tisztának tervezett férfiszerelmet?!

Miért nem gondolnak erre azok a szülők, akik fölényességgel és gúnnyal akarják elintézni a diákszerelmet?

Vagy talán ezek a szülők nem tudják, hogy a fölényeskedő terrornál erősebb a bontakozó élet isteni titka?

Vagy: Ezek a szülők még nem vették észre, hogy ezen a téren való megnemértésük elrabolja a gyermekből a szülők iránt való bizalmat, amely bizalom alapja lehetne a szülők felelőssége megkönnyítésének?

Vagy: Ezek a szülők még nem tapasztalták, hogy a dörgedelmes és fenyegető tilalom nem javítja meg a bizonyítványt, sőt ha titokban kell megbújni a szerelmével, a titkos utak hosszúak és nem jut idő a bizonyítvány-javításra?

Tehát nem megoldás a fölényeskedés, a terrorizáló gúnyolódás és a hozzánemértő kegyetlen tilalom.

IV. Hát mi a megoldás és a teendő?

A megoldás ebből a két forrásból csörgedezhet: *szeretet* — és — *felelősség*.

Szeretem az Istentől rám bízott gyereket. De ez a szeretet nemcsak a testi egészséget és a bizonyítványt nézi, hanem a gyermek lelkét és jövőő boldogságát is.

Ebből a természetfölötti szeretetből fakad a szülői felelősség tudata, mely határozottan megmondja: Átkozni fog a gyermeked boldogtalansága, mely boldogság lehetett volna, ha tebenned megtett volna a felelősségből származó igazi szeretet.

De, hogy ne átkozzon egykor gyermeked boldogtalansága,

1. szerezd meg és utána még áldozatok árán is tartsd meg gyermeked irántad való bizalmát, hogy ha majd szerelmesen megdobban a szíve, legyen bizalma és bátorsága még bimbózó szerelmével is hozzád menekülni.

És ezzel már félig nyert ügyed van. Mert, ha tudsz a problémáról és annak egyes fázisairól, akkor szeretettel, jóssággal beleszólhatsz, irányíthatod. Csak a nemtudás sötétjében mérgesedhetik el bűnné a titok.

2. *Vedd komolyan gyermeked első szerelmét.* A fölényesség és a gúny elijeszt, a szeretetből fakadó felelősség azonban tudja, hogy a teremtő Isten terve bontakozik ki a gyermek ábrándos első szerelmében, — és ezért nem a felnőtt fölényes mosolygásával, hanem a szeretet megértésével *problémaként* kezeli az első szerelmet. Mert probléma ez, ha nem is nekünk felnőtteknek (mert mi tudjuk, hogy csak felhő ez, melyet elfúj majd az élet szele), — de probléma a gyerekeknek, ki az első szerelem szívmelegítő boldogságában szentül hiszi, hogy ez az első és utolsó halálos szerelme . . .

És ha te ezt komolyan veszed és szeretettel kezeled, hálás lesz a gyermeked, ha nem, elidegenedik tőled.

3. Ebből már magából következik: *A szülő irányítsa gyermeke első szerelmét, hogy az Isten terveit szolgálja.*

Miért kell a gyermeknek az utcán megismerkednie? Nem lenne szebb, ha a szülő segítene ebben? Vagy: Miért kell a gyerekeknek mellékutcában találkozniok? Nem lenne jobb az, ha a szülő kinyitná számukra az otthont vagy velük lenne néha-néha a sétáikon is? Vagy: Miért kell a baráthoz címeztetni a kislány leveleit? Nem ideálisabb lenne, ha a szülők megengednék, hogy hazacímehessék a levelet? Vagy: Miért kell bújni a szülők szeme elől? Nem lenne-e biztonságosabb, ha a szülők jósságos tekintete adná a napsugarat két szívvirág kinyílásához?! . . .

És ha a szeretet irányítja e probléma kezelésénél a szülőt, akkor nem kell annyira félnie, hogy a gyermeke bizonyítványa elromlik az első szerelem rózsaszínű felelőtlenségében.

Nem kell félnie, mert ha gyermekével törődő szülő volt eddig is, akkor nagyon jól tudja, hogy a kötelességteljesítés oszlopa a gyerekekben nem ekkor inog meg igazán. A kezdődő kamaszkor jellegzetessége az. És ha akkor vigyázott a szülő, hogy ez a tartóoszlop össze ne omoljon, akkor most nem nagyon kell félnie, hogy azért romlik a gyermeke bizonyítványa, mert szerelmes. Egy-két jó szó (nem dörgedelmes prédikáció!) visszazökkenti azt a gyereket a kötelességteljesítésbe. És ez a visszazökkentés majdnem biztosan eredményes lesz akkor, ha sikerül olyan művészen a gyerek önértéke hatnunk, hogy ő — az „Ő” kedvéért, . . . hogy annak a kislánynak örömet szerezzen . . . hogy az előtt a kislány előtt tekintélye legyen — áll neki becsületesen a munkának . . .

De, hogy a szülőkben meglegyen az a művészi bánásmód, amely szükséges a szerelmes gyerek bizalmának megszerzéséhez, — és hogy meglegyen az a finom tapintat, mellyel hozzányúlhatok gyermekem bizalmából rám bízott szerelméhez, ahhoz én is azt tanácsolom a szülőknek, amit nekem írt egy VIII.-os diák.

Ez a fiú azt írta: „Elolvastam a könyvét. Minden soráért szeretném megcsókolni a kezét. De: Adja ezt a könyvet (t. i. „Szerelmes vagy?”-t) minden szülő kezébe, hogy ebből a könyvből tanulják meg, hogyan kell egy nagyfiú első szerelmével bánni.”

És mit mondjak én, hogy önreklámnak ne lássék? Csak ezt: A nevezett könyvet én nemcsak

a nagydiákoknak szántam, hanem pedagógusoknak és szülőknek is. És hiszem, hogy ha lélekkel olvasák el a szülők azt a könyvet, akkor sohase gúnyolnák ki gyermekük első rózsaszínű szerelmét, hanem az Isten nagy terveinek a bontakozását látnák a gyermek első szerelmes szívmegegyezésében. És ha eddig eljutnának, akkor szeretnék — nagyon — ezt a szerelmes szívű nagyfiút, és akkor megpróbálnák jószággal meghálálni gyermekük bizalmát azzal, hogy szeretettel irányítanak, védenék ezt a szerelmes nagyfiút, — vagy ha erre még a könyv elolvasása után se éreznék hivatottnak magukat, akkor lenne bátorságuk ahhoz, hogy azt mondják a fiuknak:

— Menj, fiam, a lelkiatyádhoz, — és az majd felelni fog problémáidra — mi pedig szeretünk jobban, mint eddig, mert volt bizalmad, hogy ránk bízod szerelmes szíved féltett titkait . . .

25.

ZSEBPÉNZ VAGY SEMMI?!

I. Luxus-kérdés

Ezek a kérdések: Adjunk-e zsebpénzt a gyerekeinknek vagy nem? . . . Mennyit? És hogyan? — Régen, a mi diákkorunkban csak kevés szülő problémája volt.

Én gimnazista korom végéig nem kaptam zsebpénzt . . . És velem együtt sok diáktársam se kapott. És mégse volt probléma előttünk, hogy nem kaptunk, de szüleink előtt se, hogy nem adhattak vagy hogy tudatosan nem adtak.

De azóta változtak az idők. Tudom, hogy ma is vannak nagyfiúk, akik ma sem kapnak határozott havi zsebpénzt, de a fővárosban és a vidéki diákvárosokban ma már problémává lett a zsebpénz-kérdés. Igaz, hogy most is csak azon boldogok és azon kényelmesek problémájává lett ez, akik elég gazdagok ahhoz, hogy adjanak zsebpénzt. Meg kell azonban vallanunk, hogy ezt a kérdést ma is csak az tette problémává, hogy manapság pedagógusok és újságírók cikkeznek erről a kérdésről, és tudományoskodó riportozással írják és beszélnek körül ezt a témát. És vannak szülők, akik szívesen veszik ezt, mert ezeknek a szülőknek kényelmesebb dolog az, hogy a hónap elején egy összegben kiadják a gyerek zsebpénzjárandóságát (és így nem kell a gyerek aprólékos pénzkéréseivel vesződniük hónap közben), mint az, hogy minden egyes alkalommal rendelkezésére álljanak az erre arra pénzt kérő gyerekek.

Mivel én nem látom ebben a formában fontosnak ezt a kérdést, nem is írnék erről a dologról, ha nem döbbsentett volna meg egy szomorú eset, melyet nemrég hallottam.

II. Síkiránduláson történt

A puszta tény ez:

Síkiránduláson voltak a nagydiákok. A faluban egy mondén turistaszálló is volt . . . Tele nagyvárosi síelőkkal és a síruhájukból divatbemutatót tartó, kifestett, sítalpas dámákkal. (Garantáltakkal és olyanokkal, akikért senki sem kezeskedett, de akiket a város kutató szemétől való távollét és a koedukáló sport felszabadított.)

A fiúk között volt két jóképű, jól szituált családból való, „jól nevelt” 17 éves gyerek. Feltűnt, hogy túlságosan bőkezűen költekeznek, — és nagyon nehéz nekik este a többi fiúval együtt lefeküdni. Mikor a felnőtt vezető szóvátette nekik a nagy költekezést, kisült, hogy ezeknek a fiúknak több költőpénzüik volt a kirándulásra, mint a felnőtt vezetőknek, — és nyíltan megmondották, hogy ők akkora zsebpénzt kapnak havonta, hogy sohasem jöhetnek pénzzavarba. (Nem is merem leírni az összeget, mert úgyse hinnék el olvasóim.)

Ez még nem lett volna baj. De ezek a fiúk zavarták és destruálták a többieket: „Flancoltak” a sok pénzüikkel . . . Titokban szeszes italokat hoztak a fiúk közé . . . És fölényesen lenézték azokat a „proletárokat”, akik nem voltak úgy zsebpénzzel ellátva, mint ők.

Mikor észrevették, hogy a fiúk komolyabb részének nem imponál a pénzszerzésük, unalmas kezdett

nekik lenni a túrák után való otthoni pihenés . . . Este kikéredzkedtek . . . A vezető nem engedhette el őket . . . Éjjel kiszöktek . . . Reggelre nincs pénzük, de még másvalamijük sincs már, mert ez a sítúrai éjszaka lefagyasztotta két fiatal élet májusi ígérését . . .

Szegény fiúk! . . . Szegény nyomorult áldozatok . . . Ki felelős ezekért a gyerekekért?!

III. Honnét indult el ez a szomorú sors?!

Ezeknek a szerencsétlen fiúknak a szülei bizonyára azok közé a nevelők közé tartoztak, akik azt vallották, hogy kell a zsebpénz, mert

1. a gyerekek tudnia kell értékelní a pénzt. De hogy értékelní tudja, módót kell adni neki, hogy bánhasson is a pénzzel.

Vagy:

2. Kell a zsebpénz éppen nevelői szempontból, mert a zsebpénzzel lehet ránevelni a gyereket arra, hogy tudjon spórolni és tudja magának beosztani a pénzét.

Vagy:

3. Kell zsebpénz, mert a gyerekek szerényebbek lesznek kívánságaikban, ha a saját pénztárcáikon tapasztalják, hogy milyen gyorsan kiürül az.

Sőt:

4. Kell zsebpénz, mert így a gyerekek alkalma lesz, hogy zsebpénzéből önkéntes irgalmasságot gyakoroljon.¹

¹ Tartalmilag dr. Johannes Prüfer: Wie erziehen wir unsere Kinder? c. könyvének 193—203. lap.

Szép, tetszetős érvek ezek. És van is bennük igazság is, de még több naív optimizmus, mely feltételezi, hogy minden fiú a legalázatosabb médium a pedagógiai hipnotizőrök kezében.

Tapsol erre az ellenzék és azt mondja:

Nem való a gyerekeknek a zsebpénz, mert a gyerek nem rendelkezhetik olyan pénzzel, melyet nem maga szerzett. És kimondja a tételt:

Én semmi zsebpénzt nem adok a fiamnak, mert ezzel *pazarlóvá* nevelném és olyan *bűnalkalmaknak tenném ki*, amelyeknek a vége csak a síkirándulási tragédiához hasonló összeroppanás lehet . . . Megadom neki a szükségeset, de akarom, hogy kérje a pénzt a szüleitől, hogy ezáltal is megtartsam benne a szülőktől való függés gondolatát . . .

Ebben az elgondolásban is van pedagógiai elem. És van jó is benne. De amint a másik túlzó végre azt mondtam, hogy sok naivitás van az elgondolásukban, úgy itt is a tapasztalatomra kell hivatkoznom és nyíltan megmondanom:

Akik adhatnának zsebpénzt, de a főtebbi elgondolásból kiindulva kimondják, hogy *semmi* zsebpénzt nem bocsátanak a gyerek rendelkezésére, vigyázzanak, mert ha a gyerek észreveszi, hogy a szülei vagy felesleges takarékoskodásból vagy drasztikus nevelési célból nem adnak neki semmi zsebpénzt (noha a többi hasonló körülmények között élő szülők zsebpénzt adnak osztálytársaiknak), akkor igen könnyen megtörténhetik, hogy az ilyen gyerek művész lesz a meg nem kapott zsebpénz miatt önmaga kárpótlásában. Mert teremti magának pénzt, hiszen kisebbségnek és megalázottnak érzi magát azokkal a társaival szemben, akik hencseregnek előtte a szép summájú havi zsebpénzükkel.

És: Ha majd a gyerek a szüleitől lop pénzt a megtagadott zsebpénz pótlására, . . . ha sorban eladja a szülei könyvtárának egyes darabjait, hogy pénzhez jusson, . . . ha majd hitvány egy-két pengőért elpredálja a nagy gonddal és áldozattal összeállított bélyegalbumot, hogy mozijegyre jusson, . . . ha majd megtanul hazudni és többet kér iskolai könyvekre és füzetekre, hogy cigarettát vehessen, . . . ha majd a különórák díját zsebre teszi, hogy „felvág hasson” a zsebpénzes osztálytársai előtt, . . . ha majd hűtlenül bánik az iskolában rábízott pénzzel, hogy az adósságait kifizethesse, — és ha ezért majd kicsapják az iskolából — a tragédiáért ne csak a gyereket okoljuk, hanem azokat a szülőket is, akik pedagógiai kísérletezéseikkel, de e mellett vakságukkal idáig juttatták ezeket a szerencsétlen fiúkat.

IV. Mi lehet a helyes út?

Mondjuk ki egészen nyíltan:

Ha nincs miből adni a gyerekeknek zsebpénzt, ez még nem okoz tragédiákat, — mert bár fáj a gyerekeknek, hogy neki nem oly kényelmes és flott a diákélete, mint sok más társának, — a gyerek megérti, hogy nincs miből, tehát nem is követelődzik. Sőt: Ha a szülők szeretettel előteremtik neki a szükségeseket, hálás lesz — és legfeljebb vágyódik arra az aranykorra, amikor majd maga teremthet magának munkájával szerény költőpénzt.

De:

A két véglet: a nagyösszegű zsebpénz — vagy semmi, — nem pedagógiai elv, mert mind a kettő tragédiákat okozhat. Meg kell elégednünk a középúttal, mert az járható mindenki számára.

És ez a középút ilyen szabályokat diktál:

1. Ha nem adhatok zsebpénzt, mert a család vagyoni helyzete nem engedi ezt meg, akkor szeretettel rávezetem a nagyfiút, hogy belelásson a család nehéz gondjaiba és a megélhetésért folytatott nehéz küzdelmeibe, — s akkor nyugodt lehetek. Elhangzik talán néha a panaszszó a száján a mostoha sorsa miatt, de nem lázad szülei ellen. Sőt ha megkomolyodik, leegyszerűsíti igényeit is, hogy ne legyen a család terhére.

De az ilyen szülő is jegyezzen meg egy dolgot nagyon:

Ha az ilyen gyerek a maga munkájával (instrukció, vakációi kereset stb.) teremt magának egy kis pénzt, ne vegyék el tőle a keresetét hatalommal, hanem engedjék meg neki, hogy maga rendelkezze a keresményével. Ha jól neveltük a fiút már előbb is, akkor majd magától is ad a közösbe a pénzéből, — és nem kell félnünk, hogy hiábavalóságokra pazarolja el pénzét, hiszen tudja, hogy az összeg minden pengőjéhez az ő nehéz, kemény munkája tapad. Csak azt kérjük tőle, hogy a kellemes dolgokon kívül jusson a szükségesre is ebből a pénzből (ruha, beiratás, könyvek).

2. Ha pedig van miből adnunk, akkor adjunk zsebpénzt, de

a) *követeljünk elszámolást.* Ezzel a követelményünkkel tanítjuk meg a gyereket a pénzzel való bánásra, a pénz megbecsülésére, — s észrevétlenül ellenőrzést gyakorolhatunk. De ez az ellenőrzés ne botránkozzék folyton azon, hogy a gyerek a zsebpénzén nem mindig klasszikus könyveket vagy valami komoly dolgot vásárol, hanem a maga szórakozására és kisebb, tiszta örömeire és élvezeteire is költ. Egyébként se azért adjuk a

zsebpénzt a gyerekeknek, hogy abból sarokházat építhessen magának.

b) Ha adunk zsebpénzt a gyerekeknek, akkor *adjuk rendszeres időben és ne könyörögtessük a gyereket napokon át a zsebpénzért.* Mert: Rendre kell szoktatnunk a gyereket, de hogyan taníthatnánk rendre, ha magunk nem vagyunk rendesek. A napokon át való könyörögtetés pedig megalázza a gyereket és ez ellenszenvet szülhet.

c) Ha adunk zsebpénzt, *szeretettel figyeljük a pénz felhasználását, de ne legyünk kutató detektívjei a gyerekeknek,* mert ha ezt észreveszi, bizalmatlan lesz hozzánk és ez nagyobb kár lesz, mintha egyszer-másszor fagylaltra vagy mozira többet költött, mint amennyit mi felnőttek megengedhetőnek tartunk.

d) Ha adunk zsebpénzt, *akkor se adjunk túlzottan sokat,* mert könnyelmű lesz, hiszen könnyen jutott hozzá, és a sok pénz arra csábítja, hogy könnyelműen szórja szét azt a pénzt, melyet nem becsül, mert nem ő dolgozott érte.

Ne adjunk túlzottan sokat, mert a *pénz mindig bűnalkalom* nemcsak a felnőttek, hanem a nagyfiúk számára is. (Rossz könyvek vásárlása, bor, cigaretta, mozi, nő stb.)

És mivel nagyon őszinte szeretnék lenni, kérem nem kell az ilyen tehetős szülőket, hogy azért se adjanak túlsok zsebpénzt a gyerekeknek, mert ha *a potyára éhes cimborák* megsejtik a fiúnál lévő sok pénzt, akkor ráragadnak ezek a cimborák azért, hogy pumpolhassák — és belerántsák sok mindenbe a pénz szegény áldozatát.

V. Mennyi zsebpénzt adjunk tehát?

Senki se gondolja, hogy pengőkből és fillérekben állapítom meg a zsebpénz összegét. Naív kísérlet volna. De általánosságban szabad mondanom:

1. Annyit adjak, *amennyi arányban áll a család társadalmi helyzetével.* (Nehogy egy szegény gyerek „flancoljon” a zsebpénzével, a gazdag gyerek pedig szégyenkezze szüleinek zsugorisága miatt.)

2. Csak annyit adjak, *ami megfelel a gyermek korának* (mert mások szükségletei és igényei egy nagyfiúnak, mint egy kisgyereknek).

3. Végül én sohase adnék a gyermek rendelkezésére annyi pénzt, hogy az *minden vágyát kielégíthesse.* Ezzel rászoktatom ugyanis arra, hogy az élet se siet majd kielégíteni minden vágyát, és hogy már most kell kezdeni a vágyak megtagadásának gyakorlását.¹

Egyébként pedig a finom úri lélek, a szülő felelőssége és a szeretet majd megtalálja a módot és azt a mértéket, hogy egy szülő mennyi zsebpénzt adjon a gyermekének . . . Hiszen itt nem pengőkről, hanem egy fejlődő gyermekélet egyengetéséről vagy esetleg elrontásáról van szó.

•

Most, mikor a végéhez értem a zsebpénz-problémának, úgy látom, hogy a zsebpénz-ügyet az a törekvés tette problémává, hogy egyre többen félreértik a pedagógiai elvet: „az önállóság (még anyagiak dolgában is!) a legnagyobb nevelő erő”.

¹ Prüfer i. m. és Hetzer: Erziehungsfehler, 69. oldal.

Én is igazat adok ennek az elvnek — bizonyos határig. Ma az önállóság terén azonban már túlzásokba téved a fiatalság, — sokszor éppen a szülők pedagógiaellenes eljárása folytán.

A zsebpénzzel is függetleníthetjük a gyereket a szülőktől, de nem vesszük észre, hogy ez a függetleníttet gyerekek nem tud hálás lenni, mert természetesnek tartja, hogy „kijár neki” az a pénz, amiért más gyerekek hálásak lennének.

Mi megvoltunk — akkor régen — zsebpénz nélkül is, és most az életünkkel cáfoljuk a zsebpénzapostol pedagógusok felfújott érveit. De ha mégis kaptunk valamit a szüleinktől, hálásak voltunk és biztosan boldogabbak, mint ezek a sok zsebpénzükkal bűnbeszórázó és szüleiktől függetleníttet zsebpénzesek.

26.

ÉLETSTANDARDON FELÜL

(Ézt a nevelési törekvést a „jónevű” és „előkelő” fiú- és leányközépiskolák segítik kinevelni azon szülőkben, akik arra „merészkednek”, hogy gyermekükkel átugrassák az európai kasztok elválasztó falait.)

I. A szabó fia

„Merészet” gondolt egyszer egy becsületes, szorgalmas szabómester. Sokszor eljárt munkája közben egy jónevű és előkelő gimnázium épülete előtt. Összeszorult a szíve, mikor azokat a jól öltözött, jól ápolt, jól nevelt gyerekeket boldogan kacagni hallotta:

— Ha az én Imre fiam is ide járhatna! . . .
De nem bírom én azt megfizetni és nem tudom az én fiamat is így öltöztetni . . .

És elszomorodott. De nem vesztette el a reményét. Mikor jelentkezni kellett a felvételi vizsgára, ő is előjegyeztette a fiát.

Eljött a felvételi vizsga napja. Gyülekezett a sok, helyes úrigyerek a gimnázium udvarán. A szülők is csoportokba verődtek az udvaron. Mikor az én szabómesterem meglátta a magasrangú katonatisztek díszes attiláit, az előkelő hölgyek csillogó, drága ékszereit, a keserűség összeszorította a torját. Megfogta a gyerek kezét és ezt mondta neki keserűen:

— Gyere, fiam, menjünk innét! . . . Ide csak a nagykutya kölykeit veszik fel . . .

El is mentek volna. De egy jóakarató tanár nem engedte, hogy ezzel a keserűséggel hagyja el az intézetet felvételi vizsga nélkül.

Kár is lett volna! A felvételi vizsga kitűnően sikerült, — és az Imre gyerek az előkelő gimnázium I. osztályos tanulója lett.

II. Erőfeszítések — csalódások

Az Imre gimnazista lett. Jól indult. Szelíd, jóviseletű, jó tanuló diák lett. Szerették a tanárai. És oly ügyesen simult az előkelő gyerekekhez az egyszerű szabó fia, hogy most még nem is igen lehetett volna megkülönböztetni a többitől.

A szülők is megtették mindent, hogy az Imrének ne kelljen éreznie, hogy édesapja „csak” egy szabómester. Ők maguk nemigen mutatkoztak az iskola körül, de megkezdték a versenytutást az iskola „előkelőségével”.

Ruhái olyan szépek voltak az Imrének, mint egy princnek. Az apja remekelt. Az anyja olyan szépen gondozta a ruháit, hogy mindennap olyan volt a gyerek, mintha egy baba lépett volna ki a kirakat skatulyájából.

Odahaza nagyon szűken éltek, de mivel a gyerekek elmondta otthon, hogy a többi fiú vajas-sonkás zsemlyét tízórazik, másnap már az Imre nyakában is ott lógott a tízórai tízpercben a kis fonott kosárka, s benne finom tízórai: gyümölcs és sonkás zsemlye . . . Ki gondolta volna azt, hogy ezt egy szabómester fáradságos munkája teremti elő? Imre nem gondolt rá, hiszen még kisgyerek volt . . .

Ha az osztály kirándulni ment, Imre se maradhatott el, mert az anyja nem bírta volna el, hogy csak azért kelljen lemondania valamiről, mert „csak” egy szabómester fia. Ott is volt mindig akár színházba, akár kirándulásra mentek a fiúk.

A fiúk megszerették, mert még kicsinyek voltak és nem látták és nem érezték még a kasztok kínai falait.

S bár az Imre is kicsi maradhatott volna mindig és tudott volna mindig olyan naívvul boldog lenni, mint most.

De eljöttek a nehéz napok is.

Mikor Imre nagyobb diák lett, megnőttek a költségek is. De csakhamar meglátta és megértette: mennyi gondot okoz szüleinek, . . . mennyit nélkülöznek azok, hogy ő gondtalanul élhesse a szülei anyagi erejét felülmúló szép diákéletet.

Megsajnálta a szüleit:

— Köszönöm, hogy olyan jók vagytok . . . Ne féljeteK, majd ha megsegít az Isten, minden máskép lesz.

A szabómester titokban elmorzsolta egy férfikönnyet, de boldog volt, hiszen ő is azt akarta, hogy egyszer majd máskép legyen.

De az apa nem örülhetett gondtalanul. Mire a fiú nagydiák lett, túlságosan beleszokott ebbe az életstandardon felüli életbe.

Hívták diákbarátjához délutánra. Elment. De ha este hazajött, nem szólt, nem panaszkodott, de kezdte bántani otthonuk egyszerűsége, mert ő oda senkit sem hívhatott meg „előkelő” barátai közül. Bántotta ez, mert viszont őt többen meghívták zsúrra (hogyne, hiszen „jóképű fiú” volt és elegáns).

De ez még nem volt elég. Az apát és a fiút egyszerre keserítette el, mikor a gyerek kétségbe

esve panaszolta el, mit hallott az egyik fiútól bizalmasan.

Zsúrra szedtek össze ugyanis egy társaságot. Természetesen az Imrét is közéjük számították addig, míg valaki közbe nem vágta:

— Miért hívjátok mindenhová azt az X. Imrét?!
... Annak a gyereknek nem volt gyerekszobája
... Majd szégyent vallunk vele a társaságunkban.

— Hogy beszélhetsz így? Miért bántod az Imrét?! — rontottak rá a vádaskodóra mindenfelől.

— Azért, mert az X. Imre apja csak egy közönséges szabó.

Mikor Imre ezt megtudta, összeomlott benne minden: Szégyelte a szülei egyszerűségét. Mene-kült az osztálytársai elől, mert félt, hogy csakhamar akad valaki közöttük, aki majd szemébe mondja, hogy „kiközösített”, mert az apja csak egy „közönséges” szabó. Sírni szeretett volna megalázottságában. Nem csoda: Egy sorsával meghasonlott, elkeseredett emberrel több lett a világon.

III. Mit akart az apa?

Mikor szemben álltam ezzel a szegény emberrel, elpanaszolta, hogy milyen méltatlanul bánt az élet övele és a gyermekével. És keserűen tette fel a kérdést:

— Miben hibáztam én? Mi bűnt követtem el a gyermekemmel a társadalom ellen? Miért ver meg a gyermekemben az élet azért, mert csak azért dolgoztam és fáradtam, hogy jót tegyek?!

Vagy talán már az is bűn, ha azt akartam, hogy a fiam külön ember legyen, mint az apja

volt?! Azért dolgoztam, azért nélkülöztem, hogy ő ne legyen igavonó, mint én vagyok.

Vagy talán nem lett volna jogom gimnáziumba adni a fiamat?! A városi urak gyerekei, ha olyan buták is, mint a sötét éjszaka, mind megszerzik az érettségit. Miért ne járhatott volna az én fiam is gimnáziumba? Hiszen jótehetségű gyerek, mindig szép bizonyítványt kapott . . .

Vagy talán az volt a bűnöm, hogy éppen ebbe az előkelő intézetbe irattam a fiamat?! Miért bűn ez? Meghoztam érte minden áldozatot. Magam rongyoskodtam és nélkülöztem, de neki előteremttem mindent. Tudja, miért hoztam ebbe az iskolába? Azért, mert azt én is tudom, hogy az ilyen iskola „márka” a felső iskolák és az élet felé. És azt gondoltam, miért ne márkázzák az én gyerekemet is ebben az iskolában.

Sőt még más tervem is volt: Arra számítottam, hogy ez a jóhírű iskola majd pótolva megadja a fiamnak azt, amit én az én egyszerű otthonomban megadni nem tudok: „a gyerekoszobát”.

És most? Most félrelökték a fiamat, — a fiam szégyenli a szüleit, — és engem meg okolnak, hogy én vagyok az oka mindennek, miért akartam a gyereket a neki ki nem járó életben nevelni.

De az még nem nagyon bántana, mit mondanak az emberek. Jobban fáj az, hogy az élet elválasztott a fiamtól és azzal vádol, hogy bűnt követtem el a fiam ellen. Mert

IV. Mi lett az apa kasztbontó törekvéseinek az eredménye?

Ez:

1. *Vesztes lett a szülő.*

Jóakarátú emberek voltak. Jót akartak tenni

a gyermekükkel. Feláldoztak a gyermekükért mindent. Érte dolgoztak, érte nélkülöztek, érte mondtak le még a legszükségesebből is. És az eredmény? Igazán szomorú eredmény az, ha ki kell mondaniok, hogy *egy élet feláldozása hiába volt.*

Pedig hiába volt, mert a *gyerek nem boldog*, s így az ő boldogságában nem sütkérezhetnek az áldozatot hozó szülők sem.

Hiába volt azonban a sok áldozat azért is, mert *elvesztették a gyermeküket is*, hiszen most már tudják, hogy igényeket neveltek a gyermekbe és most ők már nem tudják kielégíteni ezeket a felfokozott igényeket. Másrészt viszont nem tudnak a gyerek rendelkezésére bocsátani olyan származási bizonyítványt, mely minden ajtót és minden rangú társaságot megnyitna előtte.

De akkor érezték csak igazán, hogy hiába volt minden áldozatuk, mikor egy megalázás után a gyerek szinte magából kikelve mondta a szüleinek:

— Megátkozom azt a pillanatot, mikor átléptem a gimnázium küszöbét. És ti vagytok felelősek azért, hogy elrontottátok az életemet azzal, hogy azon a nívón felül akartatok nevelni engem, melyet még megengedett volna ez a kasztgögre épített mai világ . . .

Ezekből már következik az is, hogy

2. *vesztes lett a gyerek is.*

Ez a szegény tehetséges gyerek most boldogtalan, mert úgy járt, mint az a született vak, akinek egy ügyes mütét visszaadta a szemévilágát. Erről a vakról ezt mondták: Addig élt boldogan, míg vak volt, mert mikor látott, megölte az undor.

Az Imre gyerek is addig élt boldogan, míg nem látta meg az embereket elválasztó kasztfalakat.

Most már lát. Most már tudja, hogy akkor

követte el a szörnyű bűnt, mikor arra vállalkozott az apja, hogy átugratja vele a kasztok elválasztó falait. Most lát és undorodik . . .

Most már lát, és szörnyűködve tapasztalja, hogy az a legnagyobb bűne, hogy nem volt módjában születése előtt egy méltóságos urat papának választani. Most lát és undorodik . . .

Most már lát, és egyre hallja is a vádat azoktól, akik jól választották meg a papájukat és akik már beérkeztek:

— Mit erőlködnek ezek a városi kispolgár-proletárok. Maradjanak csak a műhelyben. Ha engedjük, kiszorítanak bennünket.

Most már látja, hogy az volt a legnagyobb bűne, hogy tehetségével próbálkozott kibújni a műhelyből. Lát és undorodik.

De még ha csak undorodnék. Sokkal veszélyesebb az, hogy ez az undor kineveli ebben a gyermekben a forradalmárt, aki — ha diplomát szerez — nem felejtí el, mennyi megalázásába került neki lenni is valamivé. Ha pedig nem jut el a diplomáig, hanem tudásával visszasüllyed a pincékbe, a műhelyekbe, az elégedetlen proletártömeg közé, akkor gyűlöli azokat, akik — bár tehetséges volt — visszalökték a robotolók sorába, — és gyűlöletet és forradalmat szít azok ellen, akik nem engedték átugrani a kasztfalat.

Ha azonban eddig a végletig nem is jut el az ilyen gyerek, örökös elégedetlenkedő és követelődző lesz az élettel és a szüleivel szemben, hogy a látszatot tarthassa.

És magával hurcolja a veszélyt: Megkóstolta azt a szép, frissen-mosottruhás életet. Észrevette, hogy volna hozzá tehetsége, hogy hasznos tagja lehessen ennek a szebb — és emberibb életű társadalomnak. Ennek a tudatnak azonban az lesz a

következménye, hogy megnőnek az igényei az étellel és a társadalommal szemben. Mivel azonban az élet és a társadalom nagyon is megnyirbálja ezeket az igényeket, boldogtalan lesz és ekkor kívánja azt, hogy bár sohase indították volna el ezen az úton. Mert elindult a proletárkasztból a középosztály kasztjába, de most félre kell állnia az út mellé, és elkeseredett szívvel kell néznie, hogy nála sokkal tehetségtelenebbek, sokkal hitványabb emberek bejutnak a boldogságországba csak azért, mert a születési előnyükkel lelépik őt, akinek boldognak kell lennie, hogy ha majd egy szerény, poros széket kap valamelyik hivatal íróasztala mellett . . .

Dehát akkor érdemes volt elkezdeni?

V. Hogyan kellett volna?

Az eddigiek alapján talán azt gondolhatta volna egy-két olvasóm, hogy én is elítélem azokat a szülőket, akik lehetőséget akarnak — áldozatokkal — nyújtani a gyermekeiknek arra, hogy különbek, boldogabbak legyenek, mint a szüleik.

Sohasem tettem ezt, és most se teszem.

Mert jogosnak tartom, hogy egy tehetséges és becsületes gyerek áttörje a társadalmi osztályok elválasztó falait, hiszen az Isten őt is boldognak teremtette, és ezt a boldogságlehetőséget nem lehet megsemmisíteni olyan maradi és ma már elavult társadalmi szemlélettel, mely az apa rangja után akarja értékelni a gyermeket.

De jogosnak tartom ezt a feltörekvést azért is, mert az élet törvényei szerint a túl művelt és túl civilizálódott nagyvárosi társadalmi réteg néhány generáció múlva degenerálódik, — és friss, egész-

séges utánpótlásra van szükség. A társadalom ellen követ el tehát bünt az, aki elavult társadalmi szűkkebléséből és gögből el akarja zárni azt az értékeket tartalmazó rezervoárt, amelyből egy nemzet intelligenciája állandóan regenerálódnék.

Tehát nem ítélem el az Imre szüleit. Csak megmagyaráztam volna nekik:

1. A kasztokat nem tudja egyszerre és egy-maga lerombolni. A kasztfalat nem lehet átugrani, hanem *állomásról-állomásra* kell haladni.

2. Aztán arra kérnék minden ilyen szülőt, hogy magyarázza meg a fiának a maga szavaival (mihelyt csak megérti), hogy a *pionírok sorsa kemény sors*. Nem dédelgeti az élet, de az emberek se. Sőt: Sokat fog szenvedni, sokszor akarják majd elgáncsolni, — és még akkor is fogja érezni a kasztgőg eltasztását, mikor már beverekedte magát a vágzott kasztba.

A pionír-sors azonban még egy szomorú tudatot jelent a pionírok számára. Azt tudniillik, hogy a pionírok a legritkábban mehetnek be az „ígéretföldjére”. Ez fájhat, de nem szabad, hogy leverjen és visszatartsa a célért való küzdéstől, mert tudnia kell a kasztfalat lerontó pioníroknak, hogy ha ők nem is juthatnak be az ígéretföldjére, az utódait már befogadja az a társadalmi osztály, mely őrá mint jogtalan törtetőre tekintett.

3. A pioníroknak számolni kell azzal, hogy külsőségekben (ruha, lakás, szórakozás) nem vehetik fel a versenyt „az előkelő iskolák” méltóságos papával és vezérigazgató-fizetéssel rendelkező „úri” fiaival. De ne féljen ettől. Ha van jóságos szívű és szorgalmas édesanyja, akkor úgy tesz, mint egy régebbi pionírom: Egy ünnepi és egy iskolai ruhája volt csak. Ehhez három szép ing. De volt szorgalmas édesanyja. És ezzel a kis ruhatárral olyan szé-

pen járatta a fiát (Istenem, mennyit mosott és mennyit vasalt rá!), hogy „külalakban” is felvette a versenyt ez a „proletár princ” az előkelők gyermekeivel.

És ezt a kiadást bírták a szülők is!

4. Külsőségekben tehát nem versenyezhet, de ránevelem, hogy versenyezzen szorgalomban, munkában és teljesítményekben. Ehhez nem kell, hogy a Gothai Almanachban szerepeljenek a szülei, — és ebben esetleg könnyen legyőzheti a „gyermekszobás” kiváltságosokat.

A kasztfalakat a pionírok csak több munkával és több tudással dönthetik le.

5. De hogy ez a törtetés el ne idegenítse a pionírt az egyszerű szülőktől és a még egyszerűbb otthontól (vagyis, hogy a szülő el ne veszítse a fiát, akiért mindent feláldozott), — meg kell láttatni a pionírral, hogy a szülei érte áldoztak mindent. Mert ha ez a gyerek ismeri a szülők iránta való áldozatos szeretetét, akkor benne is szeretet és ragaszkodás támad a szülők iránt, — mégpedig oly állhatatos szeretet, amelyet nem ingathat meg az sem, ha majd nyíltan a szemére vetik, hogy „csak egy szabónak” a fia.

Szeretessék meg vele az egyszerű otthont, hogy lehessen számára menedékhely ez az otthon akkor is, ha a kasztgőg megveri és nem akar neki otthont biztosítani az új világban.

6. Ha pedig a szülők észreveszik, hogy a pionír már szenved, ha látják már ők is, hogy elmennek mellette, mert „csak szabó” az apja, és ez nagyon fáj a pionírnak, — ne hagyják magára bánatával ezt a szegény gyereket, hanem bátorítsák a továbbküzdésre, hogy a jövő élete el ne romoljon.

VI. Végzó

Életstandardon felül nevelni egy akarnok, de tehetségtelen szegény gyereket csupán azért, hogy a szülők hiúságát legyezgesse ez a felfelétörés, — bűn a gyerek, bűn a társadalom és bűn a családi békesség ellen.

De:

Ha egy *tehetséges és jellemes* „proletárpionírt” *felvértézve* elindítunk, hogy átugorja a kasztfalakat, ez nem proletár-törtetés, hanem szükséges intelligencia-felfrissítés, melyet az illetékeseknek nem megakadályozni, hanem előmozdítani kell.

27.

A ZSÚRRAL NEVELŐ SZÜLŐ

(Budapesten probléma lett ez, mert egyidőben nagyon elharapódtak a diákzsúrok *az anyagilag jól szituált középosztálynál*.

A vidék és a kisvárosok valamikor még mentek voltak a zsúr-epidemiától. De amint Pesten se akart lemaradni a szerényebb viszonyok között élő tisztviselő-osztály a jól szituált és így zsúrral nevelő szülők mellett, — úgy a vidéki városok diákjainak szülei is korszerűek akarnak lenni, tehát most már a vidéki városokban se megy csodaszámba a diákzsúr.

Természetes azonban, hogy Pesten is, de még inkább vidéken a szigorú kasztrendszer szabályai alapján mennek ki a zsúrra való meghívók. Ebből viszont az következik, hogy a parasztságból, a városi kisiparosságból és a munkásosztályból kiemelkedő diákok — akármilyen jó adottságaik vannak egyébként — nem kapnak meghívást ezekre a zsúrokra. Ezek a diákok csak hallomásból ismerik a zsúrok életét és irigykedve gondolnak a zsúrokon mulató boldog diáktársaikra, — és megszületik a szívükben a keserű konszekvencia:

— A boldog diákélethez az is hozzátartozik, hogy az ember jól választhassa meg a papáját és mamáját.

Ezeknek a diákoknak a szülei azt mondhatnák, ha kezükbe kerülne ez a könyv:

— Én azt sem tudom, mi az a zsúr . . . Én nem zsúrral nevelem a gyermekeimet . . .

Igaza van. Az ilyen szülőnek valóban nem aktuális ez a fejezet. De mivel igen sokan vannak

olyanok, akik túloznak e kérdés körül, szükségesnek tartom, hogy írjak róla még ma is, mikor ebben az élelmiszerjegyes világban azt gondolhatná az ember, hogy fehérholló-eset a zsúrozás. Azonban csak „gondolhatná az ember”. Mert: Kenyérjegy ide, húsjegy oda . . . Zsúrok ma is vannak . . . És méginkább lesznek akkor, ha majd megszűnik az élelmiszerjegy, és a felnőtteket utánózva a diákok is ki akarják majd elégíteni táncos örömeiségüket.

És akkor lesz aktuális a kérdés:

Engedjen-e a szülő diákzsúrt az otthonában vagy pedig nem? Nevelési eszköz-e a diákzsúr vagy pedig csak bűnalkalom a gyengéknek?)

I. Diáknapló-részlet

. . . Tegnap zsúr volt nálunk. Egészen jól indult. Nagyszerűen mulattunk . . . Jó vacsora . . . Sör . . . Bor . . . Tánc . . . Cigaretta . . . És — hangulat . . . Kitűnően éreztem magam . . .

Különösen a Márta volt aranyos. Sokat táncoltam vele . . . Égett bennem minden . . . Talán a bor tüzelt fel . . . Vagy talán a Mártuska közelsége . . .

De akkor még nem történt baj.

Csak akkor, mikor eldurvult az egész . . . A lányok egyrésze is egészen furcsa volt . . . Ittunk . . . Ők is velünk. Bizony egy kissé „spiccesen” kerültem az ágyba.

Aztán . . .

Aztán másnap reggel, mikor a diákmise idejét is végigaludva felkeltem, édesanyám ezt kérdezte:

— No, fiam, . . . Remélem, meg vagy elégedve . . . Ugye jól mulattál az éjjel?! . . .

— Igen, anyám . . . Jól mulattam, de *igen sokba került* ez a zsúr . . .

Az édesanya, aki nem tudja, mi történt „azután”, kedélyeskedve intézi el a dolgot:

— Ne törődj vele, fiam, hiszen az édesapádnak jó fizetése van, — és hála Istennek, még egy-két zsúrt kibírnunk.

Anyuka még beszélt egy darabig . . . Boldog volt, mert nem látott a szívembe . . . Mert, ha belelátott volna, akkor ezt látta volna benne:

— Szegény vak édesanyám! . . . Amibe nekem ez a zsúr került, azt nem lehet az apuka jó fizetésével elintézni . . . Az az éjtszaka! . . . De ki ért meg engem? . . . Az édesapám? — Édesapám robotember, és mivel csak azért dolgozik, hogy zsúrra is teljék, nem ér rá törődni velem . . . Édesanyám? — Édesanyám jót akart még a zsúrral is . . . De ha befejezném előtte azt a mondatot, mely így kezdődött: „Aztán . . .”, akkor keservesen megsiratna engem, és önmagát is, hogy ő maga hozta közelembe a bűnt a zsúrral, de segíteni nem tudna . . . Egyedül vagyok . . . Vagy mégse vagyok egyedül: Gyötör a bűntudat . . . Kihez menjek?! . . . Édesanyák! Ne rendezzettek zsúrt a nagyfiatok boldogítására . . . Vagy ha mégis rendeztek, kapjon oda meghívót az Úr Jézus is . . . Mert azt tudom, hogy mi történt velem „azután”, de ki lesz felelős azért, ha fiatal lányok és a naggyálevés viharaiba került fiúk se merik befejezni azt a mondatot, amelyik így kezdődik: „Aztán . . .”

(Nem mertem szószerint közölni ezt a naplórészletet. Átstilizáltam, mert az eredeti igen vad és kegyetlenül vádoló volt.)

II. A zsúr apológiája

Mikor a gyerek felhatalmazott erre, magamhoz kérttem a gyerek édesanyját, hogy megtárgyaljuk vele azt a bizonyos zsúrt.

Az édesanya, mintha hivatásos pedagógus lenne, és mintha már sok diákéletbe láthatott volna bele, így beszélt:

1. Egyetlen gyermekem. Mindíg öregek közt van. Kell valami szórakozás az ilyen egyedülálló gyerekeknek, hogy az öregek örömtelen társasága ne tegye koravénné a lelkét és ne tegye öregesen örömtelenné az életét.

(Abban igaza van, hogy az öregek között örömtelen az egyetlen gyermek élete. De az talán mégis túlzás, hogy a zsúr a megoldás . . . Nem inkább máshol kellene keresni a gyerek társtalanságának a megoldását?)

De tudom, hogy ezt a számonkérést csak leírni lehet, megmondani azonban nem, mert mindjárt rámondanák a kafarnaumi mondatot: Kemény beszéd, ki hallgatja ezt?!

Az édesanya nem is várja, hogy ezt mondjam neki, ő már folytatja:

2. Ügyetlen és darabos minden kamaszkorból kikerült nagyfiú. A zsúr csak alkalom arra, hogy társaságban elsajátítsa és gyakorolja azokat az etikett-formákat, társalgási módot, könnyed forgolódást, amit egyébként oly nehezen tud megszerezni magának, — és aminek hiánya miatt oly sokat kell szégyenkeznie a gyerekeknek is, de — a szülőknek is.

(Ebben is van igazság. Mégpedig több, mint a zsúr mellett felhozott első érvben. Mert valóban meg kell tanulnia a gyerekeknek a társadalmi élet külső formáit. Csiszolódhatnak, ha olyanok társaságában van, akiktől valóban lehet tanulni.

De mit szól ez a szülő ahhoz, ha ezt mondom:

Nem biztos, hogy a zsúrokra mindig oly finom, úrilelkű fiúk és leányok jönnek össze, akik között jobbra csiszolódik a fia. Vagy ha kifogástalanok is a zsúr résztvevői, nem vette-e még észre az édesanya éles szeme, hogy a diákzsúrokon is bekövetkezik az a pillanat, mikor a zsúr résztvevői már olyan dolgokat is megengednek maguknak, amelyeket a zsúrra meghívandó Úr Jézus nem nézne szívesen.

Ekkor is alakul az egyedülálló gyerek, de nincs köszönet bennel)

Az édesanya nem tudja, mire gondoltam én. S mivel hallgatásomat diadalnak könyveli el, fölényesen így folytatja:

3. — Maga pap . . . Maga nem érti ezeket a dolgokat. A fiam nem szerzetesnek készül. A nő az ő életében is fontos szerepet fog játszani. Önök *naívnul* elzárják őket a lányoktól . . . Azért olyan félszegek a lányokkal szemben ezek a szerzetes-gimnáziumban nevelkedett fiúk.

Lássa, én anya vagyok. Érzem a felelősséget azért, hogy a fiam ne legyen félszeg a lányok társaságában. Tánciskolába járatam. Ott megismerkedett nemeslelkű úrilányokkal. Igaz, hogy a tánciskola kezdetén még oly ügyetlenül zötyögtek a kislányok körül, mint a kedves, de szörnyű ügyetlen medvebocsok. De később — csak egy anyaszem látja ezt — mennyit csiszolódtak!

És én bűnnek tartanám megszakítani ezt a csiszolódást. Az én zsúrjaim módot adnak a fiamnak arra, hogy megszokja a lányok társaságát, hogy megtanulja a lányokkal való érintkezés társadalmi formáját, nehogy majd érettségi után kelljen szégyenkeznie, ha lányokkal hozza össze az élet.

(Azt hittem, meg se áll a védőbeszédében.

Pedig én se akartam a védőbeszédnek ezt a részét teljes egészében megcáfolni. Hiszen igaza van az édesanyának abban, hogy a gyerek a zsúron beletanulhat a lányokkal való kedveskedés társadalmi formáiba. De én nem a zsúrt tartom erre a célra az egyetlen lehetséges eszköznek. Sőt: Mi lesz akkor, hogy ha a „cica túlságosan beletanul az egérrel való játszásba?”

De nem várta meg még azt se, hogy részben igazat adjak neki, máris folytatta:)

4. Tudom, hogy nem ért meg ebben a dologban. De abban a tanár úrnak is igazat kell adni nekem, hogy én se vonhatom ki magamat a társadalmi kötelezettségek alól. A fiamat ugyanis több családba hívják zsúrra a tánciskola óta. Hívják a fiúk, hogy a barátai legyenek az esetleges „taxitáncosok”, de hívják a lányos családok is, mert a házikisasszony mulatni kíván és azért is, mert a „Bandi olyan cuki, aranyos gyerek”.

Nos hát! Ha az én fiamat annyi helyre hívják, hogy karácsonyig már nincs is szabad szombat-estéje a zsúrnaptárjában, akkor én se maradhatok begubózva. Az én fiam is revanzsál: Tehát kénytelen vagyok én is néhány zsúrt előjegyezni a fiam számára a farsang idejére.

(Szerettem volna megkérdezni ettől a jól felkészült mamától:

— Mondja, Asszonyom! Birja ezt a strapát a fia? Mikor tanul? Mikor írja a házi dolgozatát? Mikor lesz a fiának egy nyugodt szombat-estéje arra, hogy a lelkével is törődhessen és felkeresse a gyóntatószékben a lelkiatyját?

De nem zavartam ezekkel a kérdésekkel, mert félek, hogy így felelt volna:)

— No lám! Ilyenek maguk papnevelők . . . Ha az a gyerek egy kicsit örülni mer, mindjárt

elrontják az örömet az örökkévaló dolgok emlegetésével . . . Hagyják önök ezt a zsúrkérdést . . . Önök nem értenek a zsúr nevelő erejéhez . . . Önök nem kompetensek ítélni a zsúr-ügyben, mert a papnevelők eo ipso zsúrellenesek.

III. Nem vagyok l'art pour l'art zsúrellenes

Bár pap vagyok, mégse vagyok mindenképen és erőszakosan zsúrellenes. Már eddig is éreztettem, hogy igazságszínezete és életszerűsége van az édesanya zsúrt-védő elméletének és gyakorlatának is.

A túlzásba vitt zsúróületnek természetesen nem lehetek híve még akkor se, ha a mai társadalom már a gyereket is rá akarja nevelni a mai szórakozást és élvezést vágyó világnak e pogány elvére:

— „Akkor szép az élet, ha zajlik.”

De nem tudnék elmarasztaló ítéletet mondani egy szülőre csak azért, mert zsúrt rendez otthonában a nagyfia számára. Viszont egy nagyfiút sem tartok mindjárt zsúrjampecnek azért, mert közben-közben résztvesz egy lelkiileg is előkelő színvonalon tartott diákzsúron.

De . . .

Ha nem is mondok átkot egy zsúron résztvevő nagyfiúra, és ha nem is gyanítok mindjárt „lejtőrejutást” egy olyan fiúnál, aki jól érezte magát egy ilyen diákzsúron, — azért nem vagyok annyira vak, hogy ne tudnám, hogy a mai zsúrok könnyen veszélyt jelenthetnek egy nagyfiú számára. Látom a veszélyeket, és kötelességemnek tartom, hogy felhívjam erre a szülők figyelmét.

Mik ezek a veszélyek?

1. Azt a fiút, akinek a zsúrnaptárjában minden szombat foglalt, ez a *túlzott zsúrozás elvonja a komoly és eredményes munkától.*

Ma a városokban úgy alakult az élet, hogy a vasárnap délelőtt a sétaké, a vasárnap délután pedig a családé. Tanulni tehát igazán csak szombaton tudna a gyerek. De hogyan tudjon komolyan tanulni szombat délután az a gyerek, akinek minden gondolata az esti zsúron és az ott megjelenő lányokon jár? Vagy: Idő se jut a komoly tanulásra, mert már kora délután készülődik a zsúrra: borotválkozik, fürdik, fésülködik, kölniz, kefélikedik, hajhálójával vesződik stb.

És? . . .

A szülők majd csodálkoznak és nem értik, mi lehet az oka annak, hogy a drága fiacskájuk először intőket, aztán majd egy leromlott bizonyítványt prezentál a szüleinek.

2. De tovább megyek:

A túlzott zsúrozás oka lehet a lelki élet hanyatlásának is egy nagyfiúnál.

Még a modern nagydiákok között is kevesen vannak olyanok, akik naponkint áldoznának. De egyre többen vannak olyanok, akik legalább vásár- és ünnepnapon buzgón járulnak a szentáldozáshoz.

Hány nagyfiú vasárnapi szentáldozása maradt már el csak azért, mert a szombat este kezdődő zsúr — minden iskolai fegyelmi szabály ellenére — a szülők asszisztenciája mellett belenyúlt a vasárnapra virradó éjtszakába?

Látszólag jelentéktelen dolog ez a szülő szemében, de akkor fog a valóságra rádöbbsenni, — esetleg későn — ha majd észreveszi, hogy a zsúrok miatt nemcsak a régi vallásosság tűnik el lassan-

kint a fiúból, hanem meginog a nagyfiú egész vallási élete is:

Annyira elkapja a szórakozásra épített modern élet gépszíja, hogy — a legjobb esetben — vallásilag hideg, rideg, közömbös fiatalemberként lépi majd át az élet küszöbét.

3. *A túlzott zsúrozás egy festett, hazug, esetleg cífranyomorúságos életre tanítja a gyermeket,* mert az a fiú, aki a zsúrokon jól megállta a helyét, azt gondolhatja magában, hogy az életben is jó zsúrfiú maradhat munka és kötelességek nélkül is.

Pedig: A magyar jövő nem zsúrfiúkat és bálkirályokat kér ma, hanem vallásos, dolgoz, kötelességtudó, jellemes magyar fiatalságot.

4. De nemcsak ilyen távoli veszély fenyegeti a zsúrozó nagyfiúkat.

Ezen fejezet elején leírt diáknapló tulajdonosa nem egyedül áll a maga szomorú sorsával. Sok nagyfiúnak jelentett már lelki szempontból vereséget a frivol légkörű zsúrozás. És ebben bűnösök azok a szülők, kik magukra hagyják a fiatalokat, hogy feszélyezettség nélkül mulathassanak. És mulatnak is. De a szülők nem gondolják meg, hogy ezek a magukra hagyott fiatalember a mulatozásaikban nem feddhetetlen Grál-lovagok, a lányok pedig nem ártatlan hamupipőkék.

És ki lesz felelős azért, ha ezek a magukra hagyott fiatalok egyáltalán nem úrian, egyáltalán nem krisztusian szórakoznak?!

Vagy: Ki lesz felelős azért, hogy a még nagyon is gyerek fiatalok nem tudva mértéket tartani, életükben először lesznek mértéktelenek az ivásban?!

5. Vannak diákzsúrok, amelyek a szülők józan-sága folytán még szolid időben végződnek, de mit szólunk a fiatalok azon zsúrjaihoz, ahonnét éjfél

után két-három órákor mennek haza azok a diákok, akiknek a fegyelmi szabályok szerint este 8—9 órákor már otthon kellene lenniök?! Éjjel nincs helye egy nagyfiúnak az utcán, mert nem az ő lelkének való az a látvány, amivel egy pesti éjtszaka gyönyörködteti azt az utcán kódorgó, erősen bizonytalan lábakon tántorgó nagyfiút. Amit ő ott az éjjeli utcán lát vagy tapasztal, nem az ő világa, de olyan mély nyomokat nyomhat a lelkébe, hogy az életnek ez a sötét oldala egészen megmérgezheti a lelkét és a fiatalságát.

És ki lesz mindezért felelős?!

IV. Végszó

Mi tehát az én véleményem a zsúrokra vonatkozólag?

Ez:

1. Igaz, hogy a régi időben nem kellett a fiatalságnak zsúr, mert akkor a testvérek koszorúja szolgáltatta a nevelő és csiszoló társaságot a nagyfiú számára, hiszen akkor nem egyetlen gyerekek alkotta a családban a fiatalságot.

Ma azonban más a helyzet. Ma a zsúr is lehet az egykés helyzetből származó kényszerű nevelési eszköz.

2. De hogy valóban nevelő ereje legyen a zsúrnak, *nagyon ritkán* menjen a gyerek zsúrba és csak olyan *garantált helyre*, ahol a háziasszony az egész zsúr tartama alatt helyettesíti az édesanyját.

3. Ha zsúrra engedjük a gyermekeinket, akkor a szülő — minden prédikáló tónus nélkül — már otthon készítse elő a gyermeket, hogy *a zsúron is kötelező a krisztusian úri lelkület*, mely nem lépi

át azt a határt, melyen túl már bűnök leselkednek a zsúrozó nagyfiúra.

4. A szülő tudja, mikor lesz vége a zsúrnak, és az apa menjen el nagyfiáért és kísérje haza, hogy megvédje őt az éjjeli utca destruáló hatásától. (Kitűnő alkalom ez a hazakísérés arra, hogy az apa egy-két kényes kérdésről elbeszélgessen a fiával)

5. A fiú viszont tudja, hogy a magyar jövő oszlopa nem a kikent, kifent, mulatozó zsúrfiúk lesznek, — ezért aztán tudja, hogy nem kell okvetlenül minden zsúrra elmennie, ahová meghívják. Tudjon a zsúrok közül magának, lelkének megfelelőt választani, de tudjon a zsúrokról lemondani is.

6. A szülők — ha a körülményeik megengedik — rendezzenek évenként 1—2 zsúrt a fiuk számára, hogy az revanzsálhassa a meghívásokat és így ne kelljen a potyázás miatt társai előtt szégyenkeznie. De ezen a zsúron jószággal, szeretettel végig ott legyenek a szülők. Nem azért ugyan, hogy hangulatrontó detektívek legyenek, hanem hogy „sokba ne kerüljön” a zsúr.

7. És ha ehhez még hozzáteszem azt a kérést, hogy az erre a zsúrra való meghívás ne kaszt-alapon történjék, hanem igazi baráti alapon, vagyis amikor nem a papák rangja alapján, hanem a lelki jóbarátság alapján hívnak meg vendégeket,

— akkor, ha nem is vesz részt a nagyfiú a farsang minden szombatján házibálon, — az a néhány zsúr, amelyen krisztusian úri lélekkel vesz részt, nem lesz kárára, hanem a modern pedagógiának egy újszerű nevelési eszközévé válik.

Az olyan zsúrba, mely után a gyerek nem ír oly tragikus naplórészletet, mint amilyent idéztem, — és amelyre a gyerekek egyidőben meg-

hívót kap az Úr Jézus is, én is szívesen engedném el néha-néha a fiamat.

De a modern, szabadosan erotikus beállítottságú vagy zsúrjampeccé nevelő házibálokra vonatkozólag nyíltan megmondanám a fiamnak:

— Nem neked való mulatság ez, fiam!

28.

„AZ ÉN FIAM NEM LEHET PAP”!

I. Szomorú jelenség

Meg kell egyszer már mondani a szülőknek is, hogy hazánkban nagyon visszaesett a papi utánpótlás. Egyre kevesebben akarnak Krisztus katonái lenni.

Ez a kegyetlen és szomorú tény. Illetékesek már régóta kutatják az okokat és aggódva keresnek orvosságot.

Én a szülőkhöz fordultam és őket kérdeztem meg:

— Mit gondolnak, mi az oka, hogy mostanában olyan kevés fiatalember jelentkezik a papi pályára?

Az átlagvélemény ez volt:

1. A mai fiatalság nem megy papnak, mert az országnagyobbodás és a háború lehetővé teszi minden fiatalembernek az elhelyezkedést. Ma még az a szegény gyerek is jó állást kap, aki szegénysége miatt nem tud egyetemre járni. Ma már nem a papi pálya a szegény gyerekek egyedüli érvényesülési lehetősége.

(Kegyetlen vád bújik meg e vélemény mögött, de most nem vitatkozom vele, csak tiltakozom azon jó papok nevében, akik szegény sorból indultak el ugyan, de nem azért lettek papokká, mert máshol nem tudtak volna elhelyezkedni!)

2. Okul hozzák fel ezt is:

A mai európai közhangulat nem kedvez a papságnak, sőt sokszor egyenesen papellenes. A fiatal-ság most nem vágyódik az esetleges mártírságra,

a szülők pedig nem engedhetik, hogy a gyermekeik ilyen veszélyeknek tegyék ki magukat.

(Van igazság is ebben a megokolásban, de talán még nem vagyunk itt!)

3. A harmadik ezzel okolja meg a paphiányt:

A régi magyar családok bőven ontották a papot az Egyház számára, mert ezekben a családokban élt az az ősi keresztény szellem, mely tudta, hogy a család büszkesége az, ha egy vagy több gyermekét Isten oltárához küldheti. Ma megváltozott ez az ősi családi miliő. Elpogányosodott az otthon. Racionalizálták az életet. Racionalizálták a családi otthont is. Ma már nem büszkesége a családnak a pap, és ezért nem is túlságosan törekszenek erre a büszkeségre. A vallásilag is racionalizált család nem tud papokat adni az Egyháznak.

(Szomorú valóság ez, de nem megnyugtató!)

II. Azt hittem, párbajra akar kihívni...

Én is ismertem a paphiánynak előbb felsorolt, közismert okait. De ezek az okok nem világítottak rá a lényegre. Ezek az okok csak a körülményeket, csak a korszellemet okolják, de egy mélyebben fekvő okra nem mertek ráreflektározni.

Erre a mélyebb okra: a modern szülő lelki letére egy lelki fiam édesapja világított rá.

Ennek az előkelő apának a gyermeke lelki fiam volt már régóta. Sohase vállalkoztam arra, hogy bárkit is a papi pályára kényszerítsek, mert én magam tudom, hogy egy jó papnak boldogság az élete, de egy papnak kényszerített embernek az élete földi pokol. Ezt a gyereket se kényszerítettem, sőt nem is tanácsoltam neki, hogy pap legyen. De arról nem tehettem, hogy az Isten kiválasztotta

magának és elhívta, hogy a megváltás szolgája legyen.

Boldog voltam, mikor megmondta, hogy pap szeretne lenni. De kértem, hogy közölje ezt az elhatározását a szüleivel is és iparkodjék megszerezni az ő támogató beleegyezésüket is.

— Oh, ez nagyon könnyű lesz, — lelkendezett a nagyfiú, — hiszen az édesapám nagyon szeret engem.

Aztán nem is gondoltam tovább erre a dologra.

De egy-két nap múlva, a legnagyobb meglepetésemre, megjelent nálam a nagyfiú édesapja. Szokatlan volt ez nekem, mert eddig még sohase érdekelte az apát a fia lelkiatyja. Először arra gondoltam, hogy azért jött, mert a boldogságát akarja megmondani. De csakhamar láttam, hogy harag és gyűlölet villámlik a szemében. Úgy kihúzta magát az uniformisában, úgy pattogott minden szava, olyan kíméletlen volt, hogy azt hittem, párbajra akar kihívni.

Nem nevezte meg a segédeit, de ilyeneket mondott:

— Tiltakozom, hogy elrabolja tőlem a fiamat . . . Tudom, hogy maguk papok ájtatoskodó boldogságígérattal hálózzák be a fiúkat . . . Ön odaállt közém és a gyermekem közé, az én boldogságom és a gyermekem boldogsága közé . . . Tiltakozom, hogy álszenteskedő raffinériával elrabolja tőlem a fiamat . . .

(Megdöbbsentett ez a stílus, de felelnem kellett:)

— Uram! Én is kezdhethném ezzel a szóval, hogy „Tiltakozom“, tudniillik e kíméletlen hangú támadás ellen. De nem teszem, csak megjegyzem: Nem én dobtam ki a raffinált ígéretések hálóját a fiára, hanem az Isten kopogtatott a fia szívéen . . . Nem én álltam a fia és Ön közé, hanem az Isten

szólt a gyermeke által Önnek . . . Nem én akarom elrabolni a maga fiát, hisz mielőtt meg nem vallotta, hogy Krisztus papja szeretne lenni, egy szót se szóltam a fiának a papi hivatásról. Az Isten választotta ki magának és az Isten követeli magának ezt az aranyos lelkű nagyfiút . . . Ne én előttem tiltakozzék tehát . . . Tiltakozzék az Istennél . . . Pörölgjön az Istennel . . . De előre kijelentem: Amint nekem nincs jogom a gyerek és Ön közé odaállni, a szülőnek sincs joga ahhoz, hogy a gyermeke és az Isten közé álljon, ha az pap akar lenni . . .

Egy pillanatra meghökkent, de úgy látszik, jól felkészült erre az inzultusra:

— Uram! Engem nem tántorítanak el az Ön síma szavai. Kijelentem itt is, mint már a fiamnak is megmondtam, hogy az a gyerek éretlen kölyök és nincs még esze ahhoz, hogy életre való döntést hozzon ilyen fontos ügyben.

Úgy látszik, önkénytelenül elmosolyodtam, mert megütközve mondta:

— Miért mosolyog?! Talán nincs igazam?

— Csak azon mosolygok, hogy milyen igaza van a régi latin közmondásnak, amit magyarra most így szelídíték le: A harag a legrosszabb tanácsadó.

— Nem értem . . . Miért mondja ezt?

— Azért, mert az indulat azt tanácsolta Önnek, hogy „éretlen kölyöknek” titulálja a fiát csak azért, mert az pap akar lenni . . . Pedig tudomásom szerint a fiú nyolcadikos gimnazista . . . Egy érettségizett fiú — tudom, — hogy még nem kész ember . . . De ezt a fiút, ha nem pap lesz év végén, hanem pl. katona, akkor Ön nem tartja „éretlen kölyöknek”, ha egy életre szólóan dönt a hivatásáról, hanem érett, komoly, döntésre jogos fiatalembernek . . .

— Tévedés... A katonaságot, ha közben meggondolja a dolgot, bármikor otthagynak, de a papságot nem.

— Téved, Uram! A papságra 6—8 évig készülnek a fiatalok... 24—26 évesek lesznek, mire véglegesen dönteniök kell... Remélem, 26 éves korában már az Ön fia sem lesz „éretlen kölyök“, aki még nem tud dönteni a saját sorsáról... Addig pedig, a 26 éves kori végleges döntésig bármikor joga van elmenni, ha a gyakorolt papi életben nem találja meg a boldogságát...

Ez egy kissé meglepte az apát... Nem is jutott mindjárt szóhoz... De azért csakhamar új támadásra fegyverkezett, csak most egy kissé szelídebb hurokat pengetett:

— Nézze, Főtisztelendő Uram... Engedje meg, hogy apa is lehessen... Tudja, hogy a fiam a büszkeségem... Erőtéljes, szép, jólfejtett fiú... Egy ilyen szép, egészséges, életvidám fiú nem való papnak... Kár lenne érte...

(Kissé furcsán nézhettem rá, mert így folytatta:)

— Miért néz rám olyan idegenül?!

— Azért, Uram, mert Ön azt gondolja, hogy egy szép, egészséges fiúért kár volna, hogy pap legyen... Jegyezze meg, én sem voltam „plömplöm“, „ütődött“ nagyfiú... A hadseregbe kiválogatják a fiatalság legjavát... Hát azt gondolja, hogy Krisztus a maga katonáit az emberroncsokból, az ütődött mulyákból, az életbe belekeseredett lelkű fiatalokból választja? Tiltakozom ez ellen a Krisztusra is megalázó inszINUÁCIÓ ellen.

— Bocsásson meg... De szeretem a fiamat... És ez a szeretet vakká tesz... De értsen meg... Apja vagyok... Nekem terveim voltak a gyerekekkel... Ha kinn marad az életben, itt karriert csinál... Önöknél a papságban manapság nem

csinálhat karriert, mert falusi plébánosként sirbádolni egy élet munkája után, azt hiszem, ezt Ön se tartja karriernek.

(Elmosolyodtam . . . Ő pedig értetlenül nézett rám.)

— Karrier? . . . Milyen furcsák Önök, Uram . . . Hát miért nem tudják már egyszer felfogni az ilyen édesapák, hogy a legnagyobb karrier az életben pappá lenni . . . A pap „alter Christus” = A pap maga a továbbélő, másodkrisztus. Kell ennél nagyobb karrier? És ha egy falusi plébános is befutotta az alter Christus karrierjét, akkor az a falusi plébános is — egy élet áldozatos munkája után is — azzal a tudattal pihenhet meg örökre, hogy életében a legragyogóbb karriert csinálta: pap, második Krisztus volt a földön.

(Összehúzta a szemöldökét. Most nem mosolyog. Döntő harcra indul. Tehát kivágja a legerősebb ütőkártyáját:)

— Főtisztelendő Uram . . . Én nem tudok Önnel harcolni . . . Ön legyőz az érveivel . . . És mégis tudja meg: Az én fiam nem lehet pap!

— Az Istennel harcol? . . . Hátha az Isten akarja? . . .

— Mindegy! . . . Én nem engedem!

— Miért?

— Azért, mert egyetlen fiam . . . Nincs több gyermekem . . . A családom . . . A nevem! . . . Érti? . . . Az unokáim? . . . Nem engedem, hogy az egyetlen fiam pap legyen és én megfordíthassam a családi címet . . .

— Uram, Önnek igaza lehet ebben a dologban. De feleljen: Ki bűnös azért, hogy csak egy gyereke van? . . . És azért nem lehetne pap? . . . Maga az egyetlen gyermeke boldogságát akarja . . . Hátha ez az egyetlen gyermek csak a papságban

találja meg a boldogságát . . . És Ön vissza akarná tartani ettől a boldogságtól csak azért, mert egyetlen gyermeke és mert egyszer majd unokákkal szeretne játszodozni?! . . .

— Ne beszéljen! Nem engedem az egyetlen fiamat!

— Engedje . . . *Hátha ez az egyetlenből lett pap lesz az engesztelés a megszületni nem engedett többiért!* . . .

— Nem engedem . . . Az én ügyemet majd én intézem el az Istennel . . .

— De hátha olyan erős a fiú akarata, hogy az Ön ellenzése ellenére is követi Krisztus hívó szavát? . . .

— Akkor kitagadom!

III. Kitagadás vagy áldozat?

— Nincs joga kitagadni! . . . Én tudom, hogy jobban szereti a fiát, semhogy ki akarná tagadni . . . Meg fogja játszani ezt a hatásos jelenetet is, de tudom, hogy ha a gyerek állhatatos marad, Ön fog engedni a fia boldogsága miatt . . .

— Soha!

— De legalább azt engedje meg, hogy imádkozzam a fia és az önök boldogságáért . . .

— Ezt nem tilthatom meg . . . De csodálatos, milyen símán ki tudnak csúszni önök papok még egy haragvó apa kezei közül is . . .

*

Hacsak egy ilyen apa lenne a világon, akkor nem kellett volna megírnom ezt a fejezetet. De mivel tudom, hogy manapság sok szülő gondolkodik így, mások viszont nem látnak tisztán a dolog mi-

ként való elintézésében, befejezésül ide írok egy-két tanácsot a hasonló helyzetben levő szülők számára.

Tehát:

1. *Egyetlen szülőnek sincs joga, hogy papnak kényszerítse a fiát, de egyetlen szülőnek sincs arra se joga, hogy megakadályozza, hogy pap legyen a fia.*

Az Istennel szállna harcba az a szülő, aki jogtalanul útjába akarna állni a fiának, hogy ne juthasson el az oltárig. De vigyázzon minden szülő. Az Isten igen erős ellenfél . . . Az Istent nem lehet legyőzni. Én már láttam azt, hogy a szülő visszahúzta az oltártól a gyereket, és látszólag a szülő győzött és nem az Isten . . . De egy véletlen tragédia azt is megakadályozta, hogy az legyen a gyerek, aminek a szülő szánta.

2. *A szülőnek meg kell hoznia az áldozatot még akkor is, ha egyetlen gyerekről van szó.*

A gyermek boldogsága a fontos és nem a szülő önzése. És melyik szülő ne tudna önzetlen lenni akkor, ha az egyetlen gyermeke boldogságáról van szó?

— De hátha nem lesz boldog a fiam! — kiáltják szinte tömegben felém.

— Ne féltsétek azt a gyereket, akit az Isten hívott papnak. 29 éve hordok papi reverendát, és az Isten oly bőkezű volt velem szemben a boldogságosztásban, hogy eddig még sohase koldultam boldogságot mástól, — és ha Isten tovább is úgy szeret, mint eddig, akkor ezután se fogok boldogságot kunyerálni mástól.

3. *Ha egy szülő észreveszi a fiában, hogy vágyódik az oltár felé — vigyázzon, ne ölje ki bünsös manipulációkkal (tánc, lányok, zsúrok, színház stb.) fia szívéből a hivatást, mert megbünteti az*

Isten ezért a vakmerőségért. Az Isten a szülőt vonja felelősségre egy papi hivatás elfojtásáért. És mindenki tudja: Rettenetes az élő Isten kezébe esni — a papi hivatás elfojtásának bűnével terhelten.

4. Ha a szülő tudja már, hogy a fia pap akar lenni, *pozitíve is segítse elő, hogy a fia eljuthasson az oltárhoz.* Még ha vérző szívvel is, de nyugtassa meg, hogy nem áll útjába és feláldozza az Istennek. Imádkozzék a fia boldogságáért az Istenhez. Ne éreztesse soha a gyerekekkel, hogy igen nagy az áldozat, amit azért hoznak, hogy ő pap lehessen. Mentsék meg olyan alkalmaktól, a rokonok és ismerősök olyan támadásaitól és beszédeitől, melyek megingathatnák hivatása követésében.

Ez áldozat, de az Isten jutalmazza meg a szülők ezen nagylelkű áldozatát.

5. És utoljára egy önvallomást szeretnék tenni. Már 8 éve felszentelt pap voltam, mikor édesanyám ezt mondta:

— Látod, fiam, milyen jó az Isten! Most már megmondom . . . Mikor te papnak mentél, fájt az áldozat, mert azt hittem, hogy a többi fiam megmarad nekem, téged pedig örökre elvesztelek . . .

Önző voltam . . . Fájt az áldozat . . . És az Isten — nézd, milyen jóságosan mutatta meg, hogy az, aki az Istennek ad, az nem uzsorásnak adja az áldozatát.

— Hogy érti ezt édesanyám?!

— Azt hittem, téged vesztelek el, — és most látom, te maradtál meg egyedül öregkorom vigaszául . . .

— Nem, édesanyám, a többi testvér is.

— Nem, fiam . . . Ők már mind családot alapítottak . . . És nekik mégis csak a családjuk az első . . . A régi szeretetedet te nem osztod meg a feleség és a gyerekeid között . . . Tudom, hogy ne-

ked én vagyok mindened . . . Áldjon meg az Isten érte . . . Köszönöm, hogy öregségemet a te megosztatlan szereteted aranyozza be . . . A többi gyermekemet elvesztettem, te maradtál meg egyedül és egészen nekem az öregségem vigaszául . . .

Lehajoltam és könnyes szemmel csókoltam meg ráncos kezét. És boldog voltam, mert tudtam, hogy nagyon boldog azért, hogy a pap fia aranyozza be boldogsággal öregsége utolsó perceit.

*

A rómaiak évenként egészséges fiatalokat küldtek ki, hogy ezek a fiatal telepések biztosítsák a római impériumot. Ez volt a „ver sacrum”.

Krisztus földi impériuma pionírokra, magyar „ver sacrumokra”, lángoló lelkű fiatal papokra vár . . .

A katolikus családok ajánlják fel ezt a magyar „ver sacrumot” . . . Aki az Istennek adja a fiát, áldozatáért megáldja még öregségében is az Isten . . .

A modern szülőknek ne ez legyen a vezérszólama: „Az én fiam nem lehet pap”, hanem ha megtudják, hogy elindult az oltár felé az egyetlen gyerek, mondják ki a nehéz mondatot:

— Atyám, legyen meg a te akaratod!

29.

GYEREK — POLITIKA — SZÜLŐ

I. Világnézet vagy politika?

A világhatalomra törő „fiatal” népek álmaik és vágyaik eszközeül akarják nevelni az ifjúságot. A régi nevelés — szerintük — *korszerűtlen és eredménytelen*. Szentül vallják, hogy a jövőendő a mai fiatalságnak épül, de azt is hangoztatják, hogy a mai ifjúságnak kell lennie a jövőendő boldogságország „téglahordóinak”, sőt: egyszerre építőinek is. Ezért aztán dobják a régi nevelést és egy új, korszerű nevelést adnak ennek a jövőépítő fiatalságnak: *a világnézeti nevelést*.

Ez már aztán igazán újszerű: 12—13 éves kortól (fiúknak és leányoknak) világnézeti nevelés. Az ember szinte szédül ettől a nagyszerű perspektívától. És bizony sokan megszádkodtak a felnőttek közül is. Itthon nálunk is. És utána szajkózták a külföldnek:

— *Világnézeti nevelést adni a fiatalságnak, mert a jövőt nem bízhatjuk világnézeti analfabetizmusban felnevelt fiatalságra.*

És elindultak a világnézeti „handlék”. Cikkekben az ifjúság hivatásos és hatalmi vezetőinél, minisztériumokban, gyűléseken, ifjúsági „mozgalmakban” kínálták ezek az „ószeresek” a más koroktól levetett, de minden új korra felpróbált világnézeti kényszerzubbonyt. A fiatalságnak tetszett, mert felnőttekként kezelték őket és boldogok voltak, hogy a nagy problémák megismerése kiemeli őket a lelki gyerekcipőkből . . .

És a szülők? . . . És a nevelők? . . .

Ezek egyideig csodálkozva nézték, hogy anyyira igénybe veszik ezen új neveléssel a gyermeket, hogy az iskolára nem marad ideje. Ez volt az igazi túlterhelés! Aztán mikor észrevették, hogy a gyerekek *világnézeti nevelés* címén *politikát, sőt sokszor pártpolitikát* tálnak fel, a felelősségüket érzők megdöbbentek, mert tudták, hogy a politikai diadalkocsi húzására felhasznált ifjúság egyszer majd keserűen kiábrándul. A vezetők pedig, akik kapva-kapnak minden újszerűségen (mert az újszerű kiszolgálásért karriert, gondtalanságot biztosító anyagiakat remélnek), ezek a minden újért (és idegenből jövőért) lelkesedők tapsoltak, hogy a fiataltságot végre korszerűen, gyakorlatilag előkészítik a jövő politikai állam politikailag előképzett örököseivé.

(Azzal persze nem törődtek, hogy a világnézet címén adott „népi gondolat” ápolása vagy: az igazi világnézetet egyáltalán nem érintő „vér- és fajteória”, vagy: az igazi világnézetet elködösítő „pozitív kereszténység”, vagy: a világnézet címen gyermekeinkbe oltott *politikai tekintélyrombolás*, vagy: az újvilág kiépítése címén gyermekeinkbe lopott *forradalmi elégedetlenség az Egyházzal, az állammal, a kormánnyal és minden hatalommal szemben*, vagy: a szociális reformokkal való elégedetlenségből származó *főlényes lenézése mindannak, ami magyar* — és bámulása mindennek, ami idegen, — szóval: ezek az új világnézeti „handlék” nem törődtek azzal, hogy a korszerűség címén *lelki és vallásos nevelés helyett* politikai térre csúsztatva a nevelést, *éretlen politikai elégedetlenkedőket és forradalmi újítókat* nevelnek a gyermekeinkből.)

És megindult a „megdöbbentek” és „a tapso-lók” között a vita.

— Adjunk-e politikai nevelést a gyermeknek?
— és: Milyen állást foglaljon el a szülő a politikailag már nevelésbe vett nagyfiúval kapcsolatban?

Azóta már az élet kezd felelni a feltett kérdésekre, mert az élet már megbuktatta a politikai nevelőket Európa egyes részein, de nálunk

II. A szülők még vitatkoznak

Az egyik szülő így beszél:

A magyar iskola elmaradt az élettől, és nem az életre nevel. (Szeretném megmondani neki, hogy a magyar iskola minket az életre készített elő, csak — hála Istennek — nem a politikai divatok szerint változtatja tantervét, mert tudja, hogy nem győzné új és újabb, és még kipróbálatlan tantervekkel, ha ezeket a folyton változó politikai divatokat utol akarná érni . . . De nem szólhatok neki, mert máris újabb vádat hoz:)

Mivel az iskola nem készíti elő a politikai világnézeti neveléssel a gyereket az életre, ezért aztán, mikor ez a gyerek kikerül az életbe, a pártok játéklabdája lesz. (Megint szeretnék közbeszólni és nyíltan megmondani: Minket sem tanított az iskola pártpolitikára, és mégse lettünk a politikai pártok játéklabdája. Viszont voltak köztünk olyanok, akiket a mai „világnézeti csodanevelők” sem tudtak volna annyira politikailag iskolázni, hogy ne változtatták volna később politikai felfogásukat, mint más a fehéreneműt a leghalványabb pasztellszíntől a legrikítóbb vörösig. De nem hallgat rám, hanem tovább tüzel:)

— *Tipikus magyar lustaság: Az egész világ politizál. A Nyugat már az ifjúságot is bevonta a politikai világnézet-nevelésbe . . . Csak mi vagyunk*

olyan csökönyösek és féltjük ettől a neveléstől a fiainkat. (Szeretném megkérdezni ezt a szülőt: Mondja, tudja-e, hogy egy kor sem nevelt annyi újszerű „fiatal hazaárulót”, aki a magyarságra nézve „fajidegennek” tartja magát — mint éppen ez a mai politikai világnézetet is adó kor . . . De hiába mondanám neki, mert legfeljebb rémlátónak tartana és szajkózná tovább az ő korszerű nevelési elveit:)

Nem árt, ha a gyereknek világnézetileg és politikailag is kinyílik a szeme, mert így majd nemcsak az otthon tradíciókhoz ragaszkodó és az iskola vallásos nevelésén alapuló szemüvegén keresztül nézi az életet, hanem realisabb világ- és élet-szemléletre tesz szert. (De most már megállítom:)

— Mondja: Nem fél attól, hogy a fia az új nevelés következtében egy olyan realizmusba juthat, melyben nemcsak a családi vallásos tradíciónak, hanem még az Istennek sem jut hely, — és amely realizmusban Magyarország is a feudális habzsolók politikai arénájává süllyed? És ki lesz a felelős azért, ha gyerekeink, mikor majd kikerülnek ebből az új iskolából, Júdások lesznek természetfeletti és magyar síkon is?! Mit szólna, ha a maga fia eddig jutna?!

— Rémlátás! . . . Eddig nem juthat egy nagyfiú csak azért, mert politikailag és világnézetileg kinyitják a szemét . . .

Rémlátás?! . . . Jó . . . Akkor beszéljen helyettem az a szülő, ki már a valóságban látja, milyen munkát végezhet és mit eredményezhet ez az új-stílusú nevelés:

— Én is azt hittem valamikor, hogy csak rémlátás. Én is azok közé a szülők közé tartoztam, akik modernnek akarnak lenni a nevelésben. Nem

lepödttem tehát meg, mikor a gyermekemnél magyar és idegennyelvű füzeteket láttam . . .

. . . A feleségem még tiltakozott akkor, mikor az én fiam esténként egyre gyakrabban elmaradozott, — és már az anyjának se mondta meg, hogy hol volt és mit csináltak ezeken az estéken. De én legyőztem az aggodalmát azzal, hogy az én fiam elég okos és önálló gyerek. Egyébként is nem lehet olyan régimódin nevelni egy gyereket. Az esti kimaradások engem csak addig izgattak, míg meg nem tudtam, hogy nem nőügyekről van szó. Mert mikor megtudtam, hogy politikai vitaestékre jár, egészen megnyugodtam, hiszen csak engem követ, mert tudja, hogy én is azon irányzat felé orientálódok.

A feleségem mégegyszer számonkért. Akkor történt ez, mikor hónapok mulva a gyerek fölényesen kezdett beszélni Istenről, — vallásról, Egyházzal, papokról. Megtudta, hogy még az iskolai kötelező gyónást is „elblicceli” — és vásárnap is elkerüli a templomot (és helyette barátságos vitákkal tarkított kirándulásokra jár, „elvbárátáival”). (De ez még csak hagyján. A botrány akkor tört ki, mikor szemtelen követelődzéssel azt mondta az anyjának:

— Vedd le azt a feszületet az ágyam fölül . . . Izgat . . . Mert nem bírom azt a meztelen, tehetetlen embert azon a bitófán.

Nem vettük le a feszületet. De addig szemtelenkedett, hogy már tűrhetetlen volt. Úgyhogy a békesség kedvéért nem csináltam patáliát, mikor észrevettem, hogy a gyerek a szekrénye tetejére dobta porosodni a feszületet.

És ez a gyengeségem lett a bajok forrása.

A gyerekről már én se tudtam, hova jár. Öntudatossá lett. Zsebpénzt követelt. Politikai vitákat

rendezett. Szidta a magyar állapotokat és a magyar kormányt. És forradalmat kívánt, hogy az itthoni „rothadt” állapotok megváltozzanak.

Én ekkor még azt hittem, hogy csak a bor forr a fiamban. És elintéztem ezzel: Fiatalos forradalmárkodás.

És egy ilyen forradalmárkodás után tört ki a botrány:

— Én nem vagyok magyar! — És nem is bánom, hogy vérem szerint nem vagyok e *feudális és szociálisan elmaradt és a vallástól elbutított magyarság tagja*.

Megdöbbenve néztem rá. De ő tovább tüzelt:

— Miért is magyarosítottátok meg a nevünket. Én nem kértem. Így most fájárolók vagyunk. De jegyezzétek meg: Én nem sokáig hordom a fájárolás bélyegét.

— És a szüleid becsülete?!

— Nem érdekelnek azok a szülők, akik elfeledtették velem, hogy milyen vér folyik az ereimben.

— Megver az Isten, ha így beszélsz a szüleidről! . . .

— Isten?! Melyik Isten ver meg? Az, amelyiket a zsidókereszténység megalapítója: az ú. n. Szent Pál még *rémítgetőül* megtartott a ti ájtatoskodó kereszténységekben is?! Ez az Isten nem érdekel . . . Én már nem félek Tőle.

— Hallgass! — ordítottam rá magamból kikelve . . . — Az én házamban nem lehet így beszélni! . . .

— Jó, . . . ha itt nem lehet így beszélni, akkor majd kimegyek . . . országba, mert már úgyis úgy érzem, hogy megfojt ennek az „operettországnak” a vicinálisossága . . .

Arcul ütöttem. De ez a pofon már későn jött.

A gyerek szeme szikrázott. Nem szólt egy szót se, csak az egész külseje elárulta azt a megvetést, amit irántunk érzett.

És a befejezés: Egy rendőrségi körözés: Eltűnt egy 17 éves 172 cm magas, szőkehajú . . . stb.

És hányan jutottak ideig?! És ki felelős ezekért a gyerekekért?! Mert az nem megoldás, ha a szülők sírva lediktálják a rendőri körözés pontos adatait. Itt az se használ, ha az ujságokban közzétesszük: „Minden megbocsátva, csak jöjj vissza!” Mert itt nemcsak az a fontos, hogy milyen egyenruhában jön vissza, hanem sokkal fontosabb: milyen lelkülettel jön haza. Mert: Az egyenruhát levetheti, de egy fertőzött lélek nehezen gyógyul meg (akár vallási, akár magyar szempontból kapta a fertőzést) . . .

III. Vigyázat!

Kell, hogy egy tény megdöbentsen bennünket szülőket és nevelőket. Ez a tény pedig az, hogy manapság mindenki a diadalszekere elé akarja fogni az érettebb fiatalságot, és ezért nem sajnálnak sem pénzt, sem propagandát, sem munkát, hogy engedelmes diadalkocsi-húzóvá neveljék az ifjúságot. És vegyük tudomásul, hogy ezek a nevelők ilyen kis dolgokra (mint pl. Isten, vallás, Haza stb.) nem néznek, mert céljuk megvalósítására törnek még a legszentebb eszmék letiprása árán is . . .

Mi pedig vitatkozunk . . . És kacérkodunk az ifjúság korszerű világnézeti és politikai nevelésével, hogy mi is korszerűeknek lássunk . . .

De vigyázzunk! Mert könnyen késő lehet . . .

Én nyiltan kimondom:

Politikailag és világnézetileg iskolázni kell a mai magyar fiatalságot, mert ha mi nem tesszük meg a kötelességünket ezen a téren, akkor „ellen-séges tanítóbácsik” fogják elvégezni helyettünk ezt a munkát úgy, hogy keservesen siratjuk meg a munkájukat.

De ezt a politikai és világnézeti nevelést nem a pártok titkos ülésein és nem a külföldre csalogató propagandisták bizalmas találkáin kapja meg a magyar ifjúság.

Mi tudjuk, hogy a mai világ sok nagyfiút sodorhat olyan helyzetbe, hogy komolyan veszélyben foroghat a vallásos hite és a Hazánkhoz való hűsége.

De itt nem szabad megállni. Nem elég a rémül-dőzés. Szülőknek, iskoláknak, nevelőknek össze kell fogni az Egyház papjaival azért, hogy közös munkával vértesszük fel fiainkat a veszélyek ellen. (Mert jegyezzük meg: Könnyebb a preventív terápia, mint a nehéz műtét.)

IV. Hogyan oszoljon meg a közös munka?

a) *A pap:* Szíve izzó Isten- és hazaszereteté-vel kell, hogy utána menjen a magyar fiatalságnak, — és ne sajnáljon időt, fáradságot, munkát, hogy megszerezze annak a fiatalságnak a bizalmát, melyet bizony eléggé elidegenítettek papjától a suttogó propagandával (zsidóbérencség, papi erkölcs-telenség, római internacionalizmus).

És ha a bizalmukat megszerezte, irányítsa életüket és legyen benn nemcsak a vallásos életében, hanem a szürke hétköznapijaiban is. Együtt a fiatal-

sággal — (de nem dalai láma módra). — Tudni minden ügyéről, — és segíteni nehéz ügyeiben!

Ha eddig eljut a pap, akkor nem lesz nehéz az sem, hogy a maga Istent sugárzó életével Istenhez vonzza és ott tartsa a mai fiatalságot. Viszont, ha a lángoló Isten-szereteten kívül lángoló Haza- és magyarság-szeretetet is lát papjában a fiú, akkor nem kell félnünk a fiatal magyar aposztatáktól.

b) *A szülőknek is be kell állni ebbe a munkába.*

És ez a munka erre irányul a családban: A szülők is kitartanak az orthodox vallásosság mellett a családban, hogy életük példájával óvják a gyermekük fejlődő (és ezért veszélyeknek kitett) vallásosságát.

De itt még nincs megállás.

A szülőknek is *fanatikus magyaroknak* kell lenniök és nem szabad vállalkozniok arra, hogy idegen-bámulással és örökös magyar ócsárlással megingassák gyermekük magyar lelkületét.

És még valami:

Ha észreveszik, hogy gyermekük a csábító karmaiba került, energikusan kiragadni a gyermeket ebből a bűnös környezetből és megtenni a lépéseket, hogy ezeknek a lélekkufároknak a hálójába ne kerülhessen több magyar gyermek (feljelentés, — befont gyerekek szüleinek értesítése stb.).

Ha pedig már későn tudták meg a szomorú valót, akkor nem eltaszítani kell a bűnbánót, hanem szeretettel gyógyítani, mint a beteget.

c) *Az iskolának ezen a téren adva van a kötelessége* — és ezért látszólag könnyebb a dolga. De csak látszólag. Mert akármennyire akar is tüzes magyar lenni az iskolában, éppen abból fog esetleg kellemetlensége származni, hogy tüzes magyar lé-

lekkel boncolja a magyar politikát és a magyarság sorskérdéseit, — és ez módot ad arra, hogy egy-két lélekben már aposztatált tanulója denunciálja idegen hatalmaknál . . .

(Mert arra a lehetőségre nem is merünk gondolni, hogy a magyar nevelés templomában nem magyar és nem keresztény érdekeket szolgáló kufárok is volnának . . . Mert ha volnának, korbáccsal kell kiűzni őket a magyar iskola-templomból . . .)

Viszont ha a tanár észreveszi, hogy lélek-kufárok konkolyt hintenek az iskola tiszta búzája közé, akkor a tanárnak vállalnia kell a magyar tanár sorsát és ki kell menteni a magyar bárányokat a farkas torkából még akkor is, ha ezért üldözés és meghurcolás jár. Mert ilyen körülmények között félni és meghunyászkodni bűn az Isten és a magyarság ellen.

Szomorú tünet:

Megkezdődött a magyar nagyfiúk aposztáziája az Isten és a Haza gondolatától. Még csak szórványos esetek mutatkoznak. De ezt könnyen venni, és boldogan szunyókálni abban a tudatban, hogy hát úgy sincs komolyabb baj, ez — legenyhébb szóval élve — magyaros könnyelműség, mely után aztán ne legyen meglepetés a rendőri hivatalos körözés az eltűnt gyerek után, hanem jöjjön a kegyetlen lelkiismeretvizsgálat:

Ki a felelős azért, hogy ez a fiú aposztatált az Isten és a Haza gondolatától?!

Ne vitatkozzanak tehát a szülők és a nevelők, hanem mentsük meg komoly munkával a magyar fiatalságot e szörnyű veszélytől: az aposztáziától . . .

30.
FÉRFIAS VONÁS

I. Pillanattfelvétel a mából

Két jóbarát beszélget. Apa mind a kettő. Nagy diákfia van mind a kettőnek:

— Nagyon bánt a fiam félelmes lecsúszása.

— No, miről van szó?! ... Miért szörnyűködsz?! ... Hiszen még nem bukott meg az érettségin.

— Jó kedved van ... Tréfálsz ...

— Miért ne?! Én majd akkor fogok szomorodni, ha már megbukott a fiam ...

— Az én fiam se az érettségin bukott meg ...

Ott majd csak júniusban fog megbukni ...

— Hát akkor mit sápítozol?! ... Mi történt?

— Elbukott, — de máshol ...

— Ugyan, hagyd már ...

— De kérlek, hallgass ide: Tudod, hogy a fiam szolid, csendes fiú volt.

— Tudom ... Annyira csendes volt, hogy már közel állott ahhoz, hogy egészen mafla legyen ...

— Az nem, de sokszor nagyon is csendes volt ... Nem láttam sohase a lelkébe ... Kamaszkorában elzárta előlem az életét ... Aztán barátai lettek ... Nem tudtam, merre jár ... Nem tudtam semmi rosszról, csak bántott az egyre gyakoribb esti kimaradása ... Szóval titok volt előttem a gyerek ...

— Mint a legtöbb apa számára a nagyfia ...

— De előttem csak a mult hétig volt titok ...

— Na? ...

— Színházban voltam a feleségemmel ... A

darab harmadik felvonását már nem néztük meg, mert fájt a fejem. Hazamentünk. Mivel este volt, csendben nyitottam ki a lakást, — és az én titokzatos fiamat in flagranti csíptem a cseléddel...

— Hü-ha!...

— Képzeld el... A feleségem majd elájult... Én meg kétségbeesve két hatalmas pofont adtam neki és ezzel zártam le ezt a már túlságosan is világossá lett titokzatos ügyet... De... Azóta nem tudok nyugodni... Vigyáztam rá... És íme most...

— No, — mit „íme most”-ozol?!... Miért kell ezen annyira kétségbe esni?

— Könnyen beszélsz te... Nem a te fiadról van szó... De mi lesz az én fiamból, ha már most ilyen?

— Ugyan ne légy farizeus!... Mi is átestünk ezen... Emlékszel?... Matura utáni bankett... Bor... Cigaretta... Tánc... És utána...

— És ezt te helyesnek tartod?

— Nem egészen szabályszerű dolog, de azért nem esnék úgy kétségbe, mint például tel...

— Hogy beszélhet így egy apa?!

— Azért beszélek így, mert tudom, hogy a bornak fornia kell, hogy színbor legyen belőle... Igaz, hogy addig, míg ki nem forr, zavaros...

— Én is elfogadnám ezt az elméletet, ha nem a fiamról lenne szó...

— Ugyan hagyd már ezt az ügyet... Mindíg arról panaszkodtál azelőtt, hogy félsz a fiad miatt, mert túlságosan feminin, túlságosan csendes és nőies... Most aztán megnyugodhatsz... Ez a tette igazán nem feminin jellegre mutat... Ez már férfias vonás a — legjavából...

— De nem hittem volna róla soha...

— Mert idáig nem csípted rajta... Eddig talán onanizált, mint a kamasz... Örülhetnél, mert

most már talán elhagyta azt a közönséges kamaszbűnt... Most már még a bűnében is megférhiasodott... Ha ugyan bűnnek lehet nevezni...

— Hát minek? Talán csak nem erénynek tartod egy nagyfiú lecsúszását?!... Ez mégis csak borzasztó volna...

— No, csak ne szörnyűködj... Nem tartom erénynek... De meg tudom érteni a gyereket... Más népek se tartják ezt olyan nagy borzalomnak... Én már beláttam, hogy hiába küzdenék e téren a fiam ellen... Legfeljebb a férfiatlan onániába hajtánám bele...

— És?!...

— Ezért aztán én magam fogadtam egy jóképű tiszta parasztlányt a házba...

— Ezt komolyan mondd?

— Miért ne?!... Inkább azzal forrja férfias borrá magát, mintsem hogy bordélyházban gyógyíthatatlan betegséget szerezzen... Ha ez a pech megtörténne a fiammal, az orvos többre kerülne, és ez a „pech” talán az unokáktól is megfosztana engem...

(Mindez pedig nem mese.)

II. Melyik apának volt igaza?

Egyiknek sem.

Mert:

Hiába siránkozik és hiába szörnyűködik az apa az in flagranti után. Ez csak eső után köpönyeg. Az az életkisiklás nem itt kezdődött.

De mit csinált ez az apa addig, míg ideig fejlődtek a dolgok? Vak volt? Vagy talán nem érdekelte a fia élete?

De hol volt az édesanya aggódó, mindent észretevő szeme?

Vagy csak az érettségi érdekelte a szülőket? Vagy olyan naivak voltak, hogy el sem tudtak képzelni ilyent?

És most botrányozással, szörnyűködéssel akarják elhárítani a felelősséget?! . . . Most emlegetik az Isten törvényét a gyerek előtt?! Most fenyegetik a gyereket?

Hiába való a botrányozás és a fenyegetődzés. Ez a szerencsétlen félrecsúszott életű gyerek — azt hiszem — éppen úgy felel ezekre az elkésett botrányozásokra, mint a Sigrid Undset Tavasz című regényében szereplő nagyfiú. Ez a fiatalember, mikor a félrecsúszott életéért és megszerzett venereás bajáért a felnőttek fenyegetik és botrányoznak züllöttségén, keményen szemébe vágja a világnak:

— Farizeus felnőttek! . . . Ti mindig csak a kezetekeket mossátok Pilátusként, ha kisiklik egy fiatalember élete . . . Ti mindig csak botrányoztok . . . Ti mindig csak nagyképmű szörnyűködtök . . . Ti mindig csak utólag fenyegettek . . . De hol voltatok, amikor még segíthettetek volna, és megakadályozhattátok volna az életem kisiklását? . . . Miért csak kosztot és lakást adtatok? . . . Miért nem érdekelték az apámat és édesanyámat a bizonyítványon kívül a problémáim is? . . . Miért hagytatok magamra lázadó véremmel és az ártatlanság teremtettségével? . . . Most keserűségemben megvetlek benneteket, ti örökké csak szörnyűködő és botrányozó farizeus felnőttek . . .

Kegyetlen vádbeszéd ez. Kíméletlenül oda kiáltja minden szülőnek: Nem elég az utólagos kétségbeesés.

De nem elég a másik apának cinikus fölényeskedése sem. Ez a cinikus fölényeskedés ma már anakronizmus.

Ez a cinikus felfogás talán jól hangzott a múlt

században, de akkor is csak az önmagukat igazolni akaró apák szájából. Mi tudjuk, hogy sokan a felnőttek közül nem tudnak arcpirulás nélkül visszagondolni az életük májusára. Azt is tudjuk, hogy voltak és ma is vannak férfiak, akik érettségi után nem az élet kapuján léptek be, hanem mámoros fővel egy bordélyház ajtaján támoltyogtak be... Azt is elhisszük, hogy a multnak szörnyszülött nagypénzü apái még érintetlen cselédlányt is fogadtak a házba a nagyfiuk miatt, de szeretnénk feltételezni az erkölcsileg megbillent mult eme cinikusairól, hogy nem kiáltották világgá erkölcsi korhadtságukat és nem akarták erénnyé vagy törvénnyé deklarálni erkölcsi eltévelyedésüket.

Ha akadnak a mi korunkban is (amikor köztudomású, hogy legalább akarnak erkölcsileg is regenerálódni) olyan cinikus apák, akik férfiasságnak tartják a nagyfiuk erkölcsi kisiklásait, sőt maguk teremtik meg a bűn lehetőségét a nagyfiuk számára, az ilyen korhadtt vendiófákat figyelmeztetem, hogy vigyázzanak és ne biztassák ilyen kisiklásra a mai fiatalságot, mert úgy járhatnak a nagyfiukkal, mint ahogy egy orvos járt a nagyfiával:

— Édesapám, vizsgálj meg, és adj valami orvosságot, mert állandóan fáj a fejem — mondta a gyerek az orvos-apjának.

Az orvosapa fölületesen megvizsgálja a gyereket. Jól kikérdezi. És mikor megtudja, hogy a gyerek még ártatlanul érintetlen, elmosolyodik, előveszi a pénztárcáját, kivesz belőle tíz pengőt és odaadja a fiának:

— Nesze, itt van tíz pengő! Menj az X.-ut-cába... Utána majd nem fáj a fejed.

A gyerek egy darabig mereven néz az apjára. Most omlik benne össze az apabálvány. Majd könnyek jelennek meg a szemében:

— És ezt te mondd apám?!... Te küldesz engem az X.-utcába?... Te, az apám?!... Te így tettél nagydiákkorodban?... Nézd, a fiad nem fogad szót neked... Szégyeld magadat!... Nem kell a tíz pengő... Akkor inkább csak fájjon tovább a fejem...

(Talán jó lelkiatyja volt a fiúnak...)

Kegyetlen vádbeszéd ez is. De megérdemlik ezt az elítélést azok az apák, akik cinikusan — talán azért, hogy az önmaguk multját a gyerekük tönkretevésével is igazolják — elindítanak a gyermeküket a lejtőn, és büszkének lennének arra, hogy őket nem lepné meg a gyermekük „in flagranti”-ja, hiszen ők maguk vezették be a bűn kapuján a gyermeküket azzal a meggondolással, hogy mindig jobb egy egészséges cseléd, mint egy beteg és fertőző bárcás.

Lehet, hogy ezek a cinikus felnőttek — a maguk fiatalságára visszagondolva — el sem tudnak képzelni egy a házasságig tiszta férfiúságot. Lehet, hogy az önmaguk élete után ítélő cinikusok „férfias jellegnek” tartják az ösztönök szabadon bocsátását. Lehet, hogy még ma is vannak felnőttek, akik az orvostudomány minden komoly megállapítása ellenére is veszélyesnek tartják a fiatalkori teljes absztinenciát, és ezért „az idegfeszültség szolid és férfias levezetését” szükségesnek, az absztinenciát pedig veszélyesnek tartják, — de az ilyen destruáló felnőtteknek ezt kiáltom oda:

— El a kezekkel a magyar ifjúságtól!... A magyarságnak nincs szüksége vén kujonokra, akik önmaguk igazolása vagy erkölcsi nihilizmusuk miatt (idő előtt és törvénytelen keretek között) elpocsékoltatják a magyar fiatalság életerejét, melyre a 20 milliós magyarságnak van és lesz szüksége...

III. Nemi kiélés vagy tiszta férfiúság?

Krisztusi alapon álló szülők között ezt a kérdést nem is szabad feltenni. A házasságig való tiszta élet a VI. parancs alapján kötelező. A törvényes házasság keretein kívül való nemi kiélés pedig bűn akkor is, ha lelkiismeretlen orvos ajánlaná a feszültségek és gátlások levezetésére, — vagy ha cinikus apa szánná preventív intézkedésnek és lehetőségnek nagyobb bajok elkerülésére.

Marad tehát az egyetlen út: Tisztán a házasságig!

Tudom, hogy most sok jóakarató szülő szívesen megkérdezné tőlem, mit tehet egy szülő annak az érdekében, hogy a gyermekük érintetlen ártatlansággal mehessen majd a gyertyafényes oltárhoz.

A tisztaságra való nevelésnek most már szakkönyvei vannak. Elegendőnek tarthatnám, hogy csak utaljak azokra a könyvekre (Tóth Tihamér, Marcell Mihály, Koszterszitz József, Olasz Péter, Lantos-Kiss Antal stb. könyvei), melyek bőségesen segítséget nyújtanak a szülőnek e kényes kérdés kezelésében. De azért egy-két szempontot én is rögzíték itt:

1. *Vallásos lelkületében kell megtartani a nagyfiút.* A kamaszkor megtépázza a gyermek vallásos alapjait. Irtózik a vallásos külsőségektől. A megszokott vallásos ténykedéseit gyerekesnek és tehernek tartja. Ekkor alakul át benne a gyerek vallásossága a férfi vallásosságává.

Tehát:

A szülő, ha erőt és tehetséget érez hozzá, vegye kezébe a fia lelkületének irányítását, és neveljen bele — példával is! — a gyerek-lelkület helyébe férfias vallásosságot. Ha azonban nem tartja magát képesnek erre a felelősségteljes mun-

kára, vezesse *lelkiatyához* a gyereket. (Ne kényszerítse, hanem *irányítsa* olyan lelkivezetőhöz, akiben a gyerek is megbízik, — és akkor nyugodt lehet, mert ez a megőrzött vallásos lelkület sok minden veszélytől megőrzi a nagyfiút ezen a kényes területen is.)

2. *Ne tegyük ki veszélyeknek és alkalmaknak a nagyfiút ezen a területen.*

A szép cseléd nem mindig a legjobb cseléd.

3. *A fiút neveljük rá önmaga értékelésére és vetessük vele komolyan, hogy a cseléd neki bár társadalmilag nem megfelelő partner, de annál végtelenül több, hogy a férfivágyak játékszere legyen. És mivel tudja, hogy társadalmilag felette áll a cselédnek, legyen benne annyi lélekfinomság, hogy nem használja ki az előnyösebb helyzetét és nem ad „agit” arra, hogy a leány számításból felkínálkozhasson.*

4. *Ne tűrjük, hogy a gyerek túlságosan bizalmaskodhasson a cseléddel. („Ne érints!” — a főszabály, — de nem is hagyom őket — elővigyázati intézkedések nélkül — bizalmas kettősben otthon.)*

5. *Ránevelem a nagyfiút arra, hogy mindig ideális lelkülettel nézzen a nőre.*

Ha a férfi a nőben csak a férfivágyak játékszerét látja, de nem gondol arra, hogy őrá is egy fehérlelkű, aranyszívű kislány vár, hogy egykor majd a gyermekeinek az anyja legyen, akkor nehéz lesz kitartani ártatlanul a házasságig. De ha az édesanyja jóságos szíven tanulja meg látni és értékelni a nőt, akkor majd nem tudja élvezeti cikké degradálni az Isten mosolygós szívű ajándékát, hanem szerelmes tisztelettel áll mindig vele szemben. Ezért

6. *Ne tárgyaljunk előtte csiklandós kalandozat a fiatalkorunkból, mert vagy megvet bennünket*

ezekért a „férfias hőstettekért“, vagy pedig jó tanítvány lesz. De ettől mentse meg az Isten.

7. *Biztosítom, hogy a házasságig való tiszta élet nem árt az egészségnek, sőt a férfiasan kemény absztinencia az egészséges utódok és az egészséges család biztosítója.*

8. *Viszont felkeltem a fiú felelősségtudatát a hazájával szemben ebben a vonatkozásban is. Az eltékozolt fiatalság adósává teszi a férfit a hazának: Minden magyar fiatalnak, aki családot alapít, vállalnia kell a „ver sacrum Hungaricum“ adóját. Ezt az adót azonban nem róhatják le sem elsatnyult magyarokkal, sem pedig olyan gyerekekkel, akik az apjuk bűnös és kiélt fiatalságának átkos örökségét szenvedik életükben.*

9. És ha sok minden nem használ, örködjék ébren az édesanya szeme, — és sokszor menjen el a templomba és összekulcsolt kézzel sokszor imádkozzék.

— Istenem, őrizd meg tisztán és ideális lélekkel a nagyfiamat egészen a házasságig.

Mert a megoldás nem „a jóképű és egészséges cselédlány“, nem is a későn jövő szörnyűködés, hanem a férfiasan erősakaratúvá és ideálisan tisztává nevelő isteni kegyelem, melynek közvetítői — kell hogy — a szülők is legyenek.

31.

„NEM LEHETEK DETEKTIVJE
A GYERMEKEMNEK . . .”

I. Egy nagydiák vallomása a rendőrségen

Kétségbeesve rohan a jómódú szülő a rendőrségre:

— Már második napja, hogy eltűnt a 17 éves fiam . . . Bizalmas nyomozást kérek . . . Tetszik tudni, a család jó hírneve fontos . . .

A rendőrtiszt már megszokta ezeket a bejelentéseket, és megszokott kötelességből felteszi a kérdést:

— Mégis, mit gondol, Asszonyom, miért tűnt el az a gyerek?!

— Sejtelmem sincs . . . El sem tudom képzelni az okát . . . Hiszen olyan jó gyerek volt . . . Ártatlan, naív gyerek . . .

A rendőrtiszt titokban elmosolyodik, mikor az anya azt állítja a gyerekéről, hogy „jó, ártatlan, naív” gyerek volt, mert ez a típus nemigen szokott megszökni hazulról, de azért kötelességszerűen mondja:

— Mindenesetre, Asszonyom, a mi részünkről megteszünk mindent, hogy előkerítsük ezt a jó gyereket.

— Ugye, önök is jónak tartják a fiamat . . . Köszönöm . . . — mondja örömmel az anya.

— Mindenesetre hinnünk kell az édesanya szívének. Hiszen mégis az édesanya ismerheti legjobban a fiát. Nyugodjék meg, Asszonyom. Ha előkerül a gyerek, azonnal értesíteni fogjuk . . .

.

Nem is kellett sokáig kutatni a rendőrségnek. A gyerekek elfogyott a pénze és az egyik lebujban bennmaradt a rendőrségi razzia hálójában.

A rendőrség, mielőtt a szülőket értesítette volna, kivallatta „az ártatlan, naív gyereket”. A vallomásból körülbelül ez a kép alakult ki:

... Szerettek a szüleim. Míg kisgyerek voltam, babusgattak és minden vágyamat teljesítették. Ekkor gyerekesen én is szerettem őket.

... Kamaszkoromban nem értettek meg . . . Mindig csak fenyegettek és prédikáltak, hogy „Vigyázz a család jó hírnevére!” . . . „Milyen szegény lenne az nekünk, ha . . .” A hiúságuk féltett, de nem fogták meg a kezemet, hogy segítsenek. Ha valami kamaszos kilengés történt, botránkoztak és büntettek. Maguk a szüleim sem voltak vallásosak, s akkor, amikor nekem is legjobban lett volna szükségem a vallás erősítő és jóban megtartó erejére, sohase jutott volna eszükbe, hogy ezt mondják nekem:

— Fiam! Mi már nem tudunk a lelkedhez férni . . . Menj el . . . Keress magadnak egy jó lelkiatyát . . . Az majd segít neked . . .

... Erre nem gondoltak. Csak szörnyűködtek . . . Prédikáltak és botránkoztak . . .

... Ekkor szakadtam el tőlük. Ekkor indult el a lavina:

... Tanulásban egyre züllöttem. Vallásosságom elpárolgott . . . Csak külső formalizmus lett, amennyit az iskola megkövetelt . . . Kötelességmulasztó lettem . . . Becsületemben bízni nem lehetett, mert az egyik hazugságot a másik hazugsággal kellett kivédeni . . .

... Aztán a cimborák hálójába kerültem . . . A szüleim magamra hagytak . . . Kellett valaki — jóbarát . . . És akkor, mikor a szüleim azt hitték

vagy azt szerették volna hinni, hogy én még a mesék országánál tartok, én már a barátok jóvoltából „nagyfiú voltam”. Kimaradoztam este . . . Költekeztem . . . Tisztaságomat feláldoztam . . .

. . . Mikor a szüleimnek feltűntek az én görbe útjaim, megijedtek . . . Vallattak, de mikor hazudoztam nekik is, megnyugodtak, mert ez a megnyugvás kényelmesebb volt, mint az én dolgaimnak, az én utaimnak ellenőrzése . . .

. . . Közben az iskolában is lecsúsztam . . . A jórendű tanulóból hitvány, lezüllött, bukott diák lett . . .

. . . Zsebpénzem azonban bőségesen volt. Csak egyszer kerültem zavarba: Az egyik lebujsban nem tudtam egészen kifizetni a „cehhet” . . . El kellett zálogosítanom az arany karkötőórámat 1—2 napra . . . És itt ütött be a „krach” . . . Mivel a kitűzött napon nem tudtam kifizetni, az az „éhesen türelmetlen tulajdonos beköpött mindent az iskolának és a szüleimnek”.

. . . A szüleim megijedtek . . . Futkostak a tanárokhoz, hogy megmentsék a „család becsületét” . . . Engem meg vallattak az iskolában . . . Nem mondták, de tudtam, hogy „kivágnak az iskolából” . . .

. . . És ekkor gondoltam: Miért várjam meg a végkifejlést . . . Loptam pénzt az apámtól, hogy eltűnjek az iskola és a szülői ház láthatáráról . . .

. . . De előbb még egy jót akartam mulatni . . . Nem tehetek róla, hogy tegnap éjjel bent ragadtam a razziázó rendőrség hálójában . . .

II. A fölényes szülő

(Istenem, ha sok szülő hallhatta volna ezt a rendőrség előtt eljajgatott diákgyónást! . . . Akkor

talán nem aludnának olyan nyugodtan, s akkor talán nem beszélnének olyan fölényesen, mint ennek a szegény gyereknek a szülei.

Mert ezek aztán fölényesek voltak.

A rendőrtisztviselő kíméletes volt és nem mondta el teljes egészében és nyersségében a gyerek vallomását, de szükségesnek tartotta azt, — már a gyerek jövője szempontjából is — hogy figyelmeztesse a szülőket arra a szülői kötelességre és felelősségre, mely lelkiismereti ügyévé teszi a szülőnek, hogy vigyázzon a gyermekére.

Nem kellett ennél több. Fortyogott az édesanyában a méltatlankodás. Nem mondta ki, de látszott rajta, hogy kikéri magának, hogy a rendőrség bele akar avatkozni az ő gyermeknevelésébe. Dúlt-fúlt . . . Mikor aztán egy kissé magához tért, ki is pakkolt nyiltan:)

— Mit gondolnak az urak!? . . . Nem lehetek detektívje a gyermekemnek! . . . Én nem börtönben neveltem a fiamat, és én magam se vállalkoztam eddig se és ezután se vállalkozom a börtönőrszerepre . . . Ez az urak dolga.

— Dehát, Asszonyom, — íme láthatja az eredményt.

— Még akkor is irtózom a börtönőr- és detektív-szereptől . . . Mondják meg az urak, mi lesz az életben abból a gyerekből, akinek minden lépését detektívmódra ellenőrzik a szülők?!

— Asszonyom, mindenesetre ritkán lesz olyan „önálló” és rendőrségtől megkeresett fiatalember, mint az némely nagyfiúval megtörténik . . .

— Igen, de az is lehetetlen, hogy egy gyerek örökké abban a tudatban éljen, hogy örökké vigyáz rá a szülő gyanakvó, bizalmatlan tekintete . . . Az a gyerek, akit így nevelnek, az sunyi, megbízhatatlan és alakoskodó lesz. És csak addig marad

meg a becsület útján, míg magán érzi szüleinek ellenőrző tekintetét.

— De Asszonyom, nem értem a dolgot . . . Önök nem detektiveskedtek a gyerekük után, hát akkor hogy jutott idáig az a szegény gyerek?!

(. . . Meglepi ez a kérdés a fölényes szülőt. Egy kissé makog valamit . . . Zavarban van . . . De aztán kivágja magát:)

— Én megbíztam a fiamban . . . Nem tehetek róla, hogy visszaért a bizalmammal.

— Én mindenesetre csak akkor előlegeznék — Asszonyom — ekkora bizalmat és szabadságot a fiának, ha már előzőleg úgy neveltem volna, hogy megvolna számomra a biztosíték, hogy a fiam nem él vissza az én bizalmammal és a szabadságával.

— Lehet, hogy igaza van . . . De én előlegeztem a bizalmat . . . Azt hittem ugyanis, hogy a családunk nagy tekintélye és a mi beléje helyezett bizalmunk megőrzi a ballépéstől . . . De egyébként is nem tudok elképzelni olyan gyereknevelést, hogy a szülő állandóan a gyerek sarkában járjon, mint egy magánnyomozó . . . Ez tönkre tenné az én életemet, mert a gyerek rabszolgájává alacsonyítana . . . De tönkre tenné a gyerek bizalmát is a szülei iránt, ha észrevenné, hogy a szülei nem irtóznak a detektív-szereptől . . .

— Szóval, Asszonyom, mint látom, nem is nagyon bánja, hogy így nevelte eddig a fiát?! Sőt: Amint szavaiból kiveszem, a jövőben sem akarja túlságosan megváltoztatni eddigi eljárását?! . . .

— Nem!

— És miért nem? Talán azért nem, mert ez megváltoztatná kényelmes életét? . . . Vagy talán azért nem, mert még most is teljesen megbízik a fiában?!

— Ez, Uram, nem tartozik Önökre! . . .

— A fia azonban nem biztos, hogy a következő alkalommal — még ilyen szerencsésen — akad bele a razziázó rendőrök hálójába . . . A viszontlátásra, Asszonyom! Szeresse a fiát! . . . Igen, szeresse azt a szerencsétlen gyereket! . . .

III. Detektívség vagy szeretet

A fentebb elmondottakból senki se következtesse azonban, hogy én azt akarom ajánlani a szülőknek, hogy a gyermekeik detektívjei legyenek. Mert:

A bizalmatlanság a gyerekekkel szemben: bűn a gyerekekkel szemben.

A detektívszerű kutatás a gyerek levéltárcájában és a naplója után, bizalmatlanságot szül és elnémitja még olyan dolgokban is a gyereket, amiket egyébként megmondott volna.

A szülő ne legyen a gyerek detektív-árnyéka, ha a nagyfiú kimozdul a házból, mert ez az árny-szerű követés bántja a gyerek önértetét.

A szülő ne detektíveskedjék a nagyfiú könyvei után, mert igen könnyen megkaphatja a gyerektől ezt a választ:

— Én már nem vagyok olyan kicsi, hogy csak a szülői cenzúrán átengedett Pinokkio-történeteket olvashatok. Egyébként jegyezzétek meg: Ha olyan túlzottan cenzúrázni akarjátok olvasmányaimat, ezzel csak azt érhetitek el, hogy elrejtsem előletek azokat a könyveket, melyeket ti az én számomra indexre tennétek, de mégis elolvasnám, — mert bántja az önértetemet a ti spionkodástok.

Szükség van arra, hogy a szülők eddig jutassák a dolgot? Egyáltalán nincs.

A szülő bizzék meg a gyermekében egészen addig, míg a gyermek megérdemli ezt az előlegezett bizalmat.

A gyermek addig lesz érdemes erre az előlegezett bizalomra, amíg vissza nem él ezzel a bizalommal. De ha a nagyfiú — éppen fiatalos állhatatlanságánál fogva — nem is tudna mindig gazdálkodni a mi előlegezett bizalmunkkal, ne mondjuk ki rá mindjárt a „nagy átkot” — (különösen ha még nincs nagy baj), — ne vonjuk meg tőle büntetésül mindjárt a bizalmunkat — és ne fenyegetjük, hogy ezután majd „körmére nézünk a fiatalúrnak”, mert ez nem volna megbocsátó és javulásban hívó szülő eljárása, hanem összetörné a gyerekek bizalmát a szülővel szemben.

Tehát: A szülő ne legyen detektív, de a szeretet és a gyerekért való felelősség diktálja neki a legfőbb szabályt: Vigyáznom kell a gyermekemre.

Ezen kötelességének gyakorlásában tartsa minden nevelő szem előtt a következő szabályokat:

1. Az örökösünk legyen feltűnés nélküli, — és mégis tudjon mindent.

(Az édesanya szeme legyen éles, de ezt az édesanya szemet ne a kíváncsiság, ne a gyanúsítás, ne a bizalmatlanság élesítse, hanem a szeretet, mely azért akarja tudni a gyermeke körüli dolgokat, hogy megvédje őt a nagyobb bajoktól. Ezért, ha ez a szeretettől irányított szem meglát valamit, ne verje mindjárt félre a harangokat, ne ijedjen meg mindjárt, ne bántsa mindjárt a gyereket, mert bezárul a szívlakat.)

2. Az örökösünk alkalmazkodjék a gyerek korához.

(A kisgyereket, mivel még nincs magához való esze, többször és jobban kell ellenőrizni, mint a nagyot. A kisgyerekek még nem is teher ez a

gondos ellenőrzés, hiszen természetesnek tartja, ha megérzi, hogy szeretetből jön.

A nagyfiúnak már önérzete van: Bizalmat követel maga számára. Sőt érzi, hogy már van annyi-
ra önálló, hogy ne szoruljon rá a szülői állandó ellenőrzés mankójára. Tehát: A nagyfiúnál már megelégedhetünk ritkább ellenőrzéssel, mert a gyerek is bizalmasabb és hálásabb azzal a szülővel szemben, akiről tudja, hogy megbízik benne.)

3. *Más és más legyen az örökösünk egy könnyelmű vagy józan, komoly, — és más egy élénk vagy egy csendes fiúnál.*

Egy könnyelmű gyerek még nem biztos, hogy rossz gyerek, de szorgosabb felügyeletet követel. És ne féljen a szülő, hogy ez a gyerek megharagszik a szorgos felügyeletért, ha érzi, hogy a szeretet diktálja a gyakrabbi ellenőrzést. Természetesnek tartja és hálás is érte, ha nem alázzuk meg — különösen hasonlókorú vagy fiatalabb barátai előtt — a mi feltűnő, tekintélyromboló ellenőrzésünkkel.

A komoly nagyfiúban megbíznék addig, míg el nem játssza bizalmamat. Ugyanezt mondanám a már megállapodott, nyugodtabb vérmérsékletű fiúnál is.

A csupatűz és csupaélet fiú is lehet jó gyerek, lehet azért még akkor is, ha néha ki is rúg egy kicsit a hámból. De ne ijedjen meg mindjárt a szülő és ne nyúljon mindjárt a legvégső eszközhöz: a detektív-módra való ellenőrzéshez, hiszen nem biztos, hogy az egy-két hámból való kirúgással máris a romlás útjára tért a nagyfiú. Beszéljünk az ilyen gyerekekkel négy szemközt, és szeretettel mutassuk meg neki a veszélyeket, melyek felé már elindult. De az utolsó mondatunk mégis ez legyen:

— Nem leszek detektív. Én bízom benned.

És hiszem, hogy van benned annyi jóság és férfiaság, hogy nem élsz vissza a bizalmammal.

4. Az örökösünk ne utólagos büntetés legyen, hanem preventív szeretet, hogy a gyereket nagyobb bajoktól megóvjuk.

Szomorú eset, ha egy szülőt még a rendőrség kioktatása se döbbsen rá arra, hogy vigyázni kell a nagyfiúra. De éppen olyan szomorú, ha a szülőt csak a fia életében előforduló nagy „gixerek” döbbsen rá, hogy törődni is kellene a nagyfiával.

Az ilyenkorí rádöbbsenés rendesen már későn jön. A szeretet nem űz katasztrófa-politikát . . . A szeretet nem várja meg, míg a magára hagyott nagyfiú élete összeomlik . . . A szeretet már előre látja a veszélyeket és már előre őrzőangyala akar lenni a fiának . . . A szeretet preventív jóság és örökös, — és nem bosszúálló, nem az elkövetett ballépésért büntető hatalom . . . A szeretet félt és ezért áldozatokat hoz, hogy a gyermekét a veszélyektől megőrizze . . . A szeretet tapintatos még az ellenőrzésben és vigyázásban is, és nem rombolja le a gyerek önértékét.

*Az örökösünk ne legyen megalázó, — és ne tudjon róla az egész világ, mert ez a tapintatlanság örökre elrabolhatja a szülőtől a gyermeket.*¹

Feltettem a kérdést: Detektívség — vagy szeretet? Én, ha gyermekeim volnának, a szereteten alapuló elővigyázatosságot választanám, s akkor nem jutna a gyermekem a razziázó detektívek hálójába. Ezt választottam a diákjaimmal szemben is . . . És eddig még nem bántam meg, hogy a szeretetet választottam.

¹ Több gondolatot T. Ohlmeier: Eltern, so erzieht ihr gute Kinder c. munkájából vettem.

Tartalomjegyzék

Bevezetés: — — — — —	5
Szülőknek a gyermek érdekében. — — — — —	7
1. Uvegkalitkában — — — — —	15
2. Anyai szeretet tilos! — — — — —	29
3. Önállóságot ölő szeretet. — — — — —	41
4. Kemény dió: A dacos gyermek. — — — — —	55
5. „Gyűlölöm a szüleimet!” — — — — —	67
6. A „jól szituált” gyermek vallásosságának veszélyei. — — — — —	79
7. „Majd én letöröm a szarvaidat!” — — — — —	91
8. Szülői nagymondások. — — — — —	103
9. „Nem nevelem prüddé a gyermekem!” — — — — —	117
10. Lehet-e a szülő nagyfiának a bizalmasa? — — — — —	131
11. Tekintélybálvány. — — — — —	145
12. A modern kor követelményeinek áldozata: a gyermek. — — — — —	157
13. Ambíciózus szülő — doppingolt gyerek. — — — — —	171
14. Álhumanizmus a nevelésben. — — — — —	183
15. A brutalitás nem nevelési eszköz. — — — — —	195
16. A nagymama mint villámhárító. — — — — —	207
17. Amikor a szülő hazudik a gyermek helyett. — — — — —	219
18. Haragtartó tanár — haragtartó szülő. — — — — —	233
19. Amikor a szülők destruálnak. — — — — —	245
20. Jogos-e a szülői elfogultság? — — — — —	255
21. Lekötelezett tanár — számító szülő. — — — — —	267
22. Elvált szülők gyermeke. — — — — —	279
23. Mindent vagy semmit a gyerekeknek? — — — — —	293
24. Diákszerelem és a szülők. — — — — —	307
25. Zsebpénz vagy semmi?! — — — — —	321
26. Életstandardon felül. — — — — —	333
27. A zsúrral nevelő szülő. — — — — —	347
28. „Az én fiam nem lehet papi!” — — — — —	361
29. Gyerek — politika — szülő. — — — — —	373
30. Férfias vonás. — — — — —	385
31. „Nem lehetek detektívje a gyermekemnek!” — — — — —	397

Nihil obstat. Budapestini, die 7. Febr. 1944. Dr. Polycarpus Radó
O. S. B. censor. — Nr. 114/1944. Imprimi permittitur. In S. Monte
Pannoniae, die 13. Febr. 1944. Dr. Hadrianus Kál, prior. arch. —
Nihil obstat. Dr. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus. —
Nr. 137/1944. Imprimatur. Strigonii, die 13. Jan. 1944. Dr. Joannes
Drahoš vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában Bpest, VIII., Csepreghy-u. 2.

